

"S U C H I S O U R L I F E..."

**MEMOIRS, SPEECHES, ESSAYS, COMMENTARIES,
SELECTED HEALTH-CARE TOPICS**

**Syracuse, New York
1985**

«ТАКЕ ТО В НАС ЖИТТЯ...»

**СПОГАДИ — ПРОМОВИ — ЕСЕЇ — КОМЕНТАРІ
ВИБРАНЕ ПРО ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я**

**Сиракюзи, Нью-Йорк
1985**

Library of Congress Catalog Card Number: 85-90059

Автор:
Д-р мед. Михайло Логаза

Мовний коректор:
Д-р філ. Михайло Лоза

Обкладинка:
Роман Шаран

Технічний дорадник:
Роман Ференцевич

Накладом автора.

Тираж: 300 примірників

Друк: «Украпrint», С-ка

**Printed by Ukraprint, Inc.
10902 Summit Avenue, Woodstock, Maryland 21163**

ABTOP (1985 p.)

ВСТУПНЕ СЛОВО

Книжка д-ра мед. Михайла Логази зі скромним наголовком «Таке то в нас життя» являє собою солідну працю спогадів із його життя та дає підсумки з його довголітньої фахової, громадської та публіцистичної праці, яка тягнеться довгою ниткою від Станиславова і Львова до Америки і Сиракюз, Н. Й., міста його остаточного осідку на еміграції.

Треба підкреслити, що серед українських лікарів та лікарів-стоматологів на Батьківщині й тут в Америці, на щастя, не бракує добрих лікарів-спеціалістів, добрих наукових дослідників у наукових медичних дослідних інститутах у ЗСА, Канаді чи в інших країнах нашого поселення, професорів у медичних школах, істориків медицини, совісних загальних лікарів, як рівночасно не бракує серед них добрих громадських і політичних діячів, журналістів, публіцистів, письменників, поетів та меценатів на всякі потрібні цілі. Проте мало є таких, що залишили свої спогади по відході до вічності, чи пишуть тепер. І хоч, цитуючи за автором, «вміlostі лікувати та писати не лише рецепти, часто живуть під одним дахом», то в нас таки мало є людей, що пишуть спогади. А шкода! Такі спогади не лише дають вклад у нашу культуру чи історію, але теж нераз дають добрий приклад для других. Тому мені приємно відмітити автора цієї книжки спогадів, моого товариша по фаху та довголітнього приятеля ще з давніх часів нашого знайомства в Краю, зокрема у Львові, та спільній громадської праці, від Медичної Громади починаючи, а пізніше в Українському Лікарському Т-ві, Українському Гігієнічному Т-ві, Т-ві «Відродження» та інших, кінчаючи.

Д-р М. Логаза ще за студентських часів, бурхливого на ті часи під польською окупацією студентського життя, належав до активних членів нашої громади, таким він залишився в часі своєї самостійної лікарської практики у своєму Клепарові, чи на еміграції, спершу у Лодзі, а пізніше в Баварії, а врешті й в Америці.

Д-р М. Логаза — це віддана людина своїй професії та своїй громаді, це спостережливий і відданий громадський діяч, провідний член свого професійного Т-ва (УЛТПА) та добрий публіцист.

Приїхавши до Америки він відразу включився як активний член тоді вже існуючого Українського Лікарського Т-ва в Нью-Йорку, а, поселившись у Сиракузах, став ініціатором і провідним членом Відділу УЛТПА — Горішній Нью-Йорк. Оселившись в згаданому місті більшого скучення нашої еміграції, та працюючи лікарем у Стейтовому Заведенні для умовонедорозвинених у Сиракузах, він вільний час поза фаховою працею присвячував громадським та публіцистичним справам.

Картуючи його книжку, яка об'ємом не маленька, можна сказати,

що в ній міститься гарний дорібок його життя та підсумки його діяльності, яка широким вахлярем обнимала культурні, політичні, пластово-виховні проблеми, з церковними включно, так у його виступах на громадських зібраннях і святах, як теж публікаціях, чи радіо-передачах.

Його книжка притягає увагу читача не лише тим, про що автор пише, але й особливо тим, як він пише, себто його стилем і доброю мовою. Читач, думаю, знайде там мабуть більше, як він сподівається, бо назва книжки, взята з пластової пісні, не говорить багато про її зміст.

Автор ділить зміст своєї книжки на багато розділів, з яких кожний має свою характеристичну тематику. Тому до речі буде, бодай у кількох реченнях звернути увагу читача на тематику деяких розділів.

Кожному з нас у тих гірких часах польської окупації, страшної Другої світової війни, а врешті на непевних скітальчих дорогах доля й умовини життя і праці не щадили різних важких переживань. І авторові прийшлося пережити дуже важкий удар цього лихоліття, як він згадує у своїй біографії, проте треба відзначити його сильну волю і характер, який дав йому зберегти духову рівновагу та сильну волю дальнє змагатись у своєму житті.

Із віячністю згадує він людей, що різьбили його душу, від священика свого рідного села до вчителів Станиславівської Гімназії, яким завдячує свою освіту і це, що від першої до восьмої класи був відзначаючим учеником мимо того, що ще багато часу мусів витрачувати на т.зв. працю інструктора, яка йому помагала в матеріальних недостачах. Його батьки, яких згадує з великою пошаною і любов'ю, не могли йому дати повного матеріального забезпечення.

Гарно і докладно описує своє рідне село Підпечери, до якого, як селянська дитина має велике прив'язання і сентимент.

Окремий розділ є змістом добре підготованих промов чи рефератів, виголошених автором на різних святочних відзначуваннях наших величнів культури — Шевченка, Франка, Лесі Українки, Стефаника та інших. Читається їх із зацікавленням, бо це реферати ґрунтовно і на джерелах опрацьовані, і читач навіть тепер неодного може з них навчитись. Аж майже дивно, що автор-лікар кілька доповідей присвятив нашій рідній мові та її значенню на чужині.

Інший розділ присвячений відзначенню національних свят: роковинам Незалежності України, Першого Листопада, Крутам і інш. Його доповіді історично обґрунтовані та нанизані патріотичном змістом.

Чи не найбільшу частину його книжки займають есеї та коментарі в радіо-передачах, приготувані і виголошувані автором при відзначуванні різних національних подій та заслужених осіб із літературного, історичного чи політичного світу, зокрема із останнього нашого періоду боротьби з окупантами, відзначаючи діяльність ОУН та бороть-

бу УПА. Це наскрізь патріотичні, так що до змісту і способу виголошування, і цікаві та добре підготовані матеріали.

Окрему увагу у своїх доповідях чи дописах до преси автор присвятів проблемам нашої Української Католицької Церкви та сучасному її положенні, зокрема змагання за її помісність та визнання патріярхату. Цій проблемі присвятив ряд своїх доповідей, обґрунтовуючи у них потребу автономного синодального правління нашої Церкви та наслідуючи з великим признанням провід і працю бл.п. Патріярха Йосифа.

Д-р М. Логаза є пластуном ще з гімназійної лавки та залишився пластуном сенійором до сьогодні. Тому не диво, що він багато праці присвячував теж вихованню пластової молоді в Сиракузах. І це має теж свій окремий розділ. Його публіцистична праця складалася з різних статей у наших часописах, зокрема і найчастіше у «Свободі». Були добре обґрунтовані статті на громадські теми, зокрема про події в Україні, про московсько-большевицьку психіатрію на службі режиму, здоровні проблеми чи про професійно-лікарські справи, які були публіковані в «Лікарському Віснику».

Треба тут ще додати його дописи про різні святочні відзначування у своїй громаді та згадки про своїх померших колег чи визначніших громадян із круга своїх знайомих.

Може найскромніше поданий його доробок у науково медичній ділянці. Працюючи у вже згаданій стейтовій інституції, автор свою солідною працею добився там провідного становища і признання стейтових властей і знаходив час на свої науково-медичні спостереження, з якими він ділився на науково медичних конференціях і на наукових з'їздах нашого УЛТПА та поміщував їх на сторінках нашого «Лікарського Вісника», а зі свого 25-річного досвіду про умовий недорозвиток, помістив на цю тему деякі напевно для читацького загалу цікаві статті теж у цій книжці.

* * *

Підсумовуючи, хочу підкреслити, що я з великим зацікавленням читав рядки цієї книжки та не лише мав присміність в тому, але навіть у своєму віці дечого навчився. Думаю, що таку присміність і користь буде мати кожний її читач, а зокрема читач молодшої генерації, бо це книжка, з якої дечого може навчитись. Тут читач знайде теж велику любов до своєї Батьківщини, до своєї Церкви та до всього, що рідне.

На кінець залишається мені лише одно, а це побажати моєму приятелеві Михайліві й авторові цих спогадів із цієї нагоди доброго здоров'я та висловити признання за вложений труд та видання своїх спогадів окремою публікацією.

Квітень, 1985,

Д-р мед. Роман Осінчук

ПЕРЕДМОВА: ЛІКАРІ — АВТОРИ

Відомо, що уміlostі лікувати та писати не лише рецепти — часто живуть під одним дахом і відносяться до однієї і тієї самої особи.

Цю незаперечну правду потверджує значне число авторів, які були, або є воднораз успішними практикуючими лікарями. Симбіозу цих двох уміlostей унаважлює цілий ряд прикладів у всьому світі.

Серед чужих лікарів-авторів відомі в літературах своїх народів — німці: Альберт Швайцер, Герман Фрідель, Вільгельм Г. Ріль, Карл Шингер; — французи: Нобелівський лавреат Рожер Мартен де Гар; — англійці: Сомерсет Мом, Джан Кітс, Арчібалд Джозеф Кронін; — австрійці: А. Шніцлер; росіяни: — Іван Тургенев, Антон Чехов, Вікентій Вересаєв; — американці: Олівер В. Гольмс, Том Дулі, Бенджамін Раш, Робін Кук, Джан М. Крічтон. Вони напевно не унікати серед своїх народів та є теж напевно лікарі-автори серед інших народів.

Під цим оглядом і ми не пасемо задніх, бодай за останнє сторіччя можемо похвалитись цілим рядом особистостей, які вміло володіли скальпелем а чи впорскувачем, а водночас теж пером.

Бібліограф Володимир Дорощенко у своїй статті в журналі Українського Лікарського Т-ва Північної Америки (УЛПТА) «Лікарський Вісник», ч. 3, 1955 р. вичислив «лікарів-авторів в українському красному письменстві», а тут — поширивши лікарське авторство до журналістики і публіцистики — подаємо поважний, хоч напевно неповний реєстр лікарів-авторів: Володимир Александрів (1825 — 1893), Степан Руданський (1830 — 1873), проф. Іван Горбачевський (1854 — 1942), Кесарій Білиловський — Цезар Білило (1859 — 1934), жидівського роду, що його твори публікувались у кількох українських журналах і який був автором відомої пісні «В чарах кохання», адмірал Ярослав Окунєвський (1860 — 1929), Софія Окунєвська-Морачевська (1865 — 1926), міністер Здоров'я УНР Іван Липа (1865 — 1923) і його син Юрій Липа (1900 — 1944), Євген Лукасевич (1871 — 1929), ветеринарний лікар Олександер Кандиба — Олесь (1878 - 1944), Модест Левицький (1866 — 1932), Яків Невестюк (1868 — 1934), Степан Балей (1885 — 1952), Софія Парфанович — Волчук (1898 — 1968), Микола Стаковський (1879 — 1948) і його син Лев Стаковський (1911 — 1968), Микола Корнилів (1895 — 1958), історик української медицини проф. Василь Плющ (1902 — 1976), Василь Кархут (1905 — 1980), Тома Лапичак (1914 — 1975), Богдан Олесницький (1914 — 1974), Михайло Данилюк (1919 — 1981) — та живучі на еміграції: Роман Осінчук, Юліян Мовчан, Іляріон Чолган, Теодозій Крупа, Володимир Пасіка, Ростислав Сочинський,

Павло Джуль, Мирослав Харкевич, Павло Пундій — і ще багато більше, що іх усіх тут годі вичислити.

Згадати б ще сучасника, приятеля і лікаря нашого геніяльного Тараса Г. Шевченка — Андрія Козачковського (1812 — 1889), який написав спомини про поета, та ще нашого найвизначнішого новеліста Василя Стефаника (1871 — 1936), який, хоч і не закінчив своїх медичних студій, своїми глибоко психологічними новелями дав доказ, що знав душу нашого селянина краще, аніж кваліфікований психолог чи психіятр.

Належало б теж згадати, як стоїть справа з лікарями-авторами в сучасній під'яремній Україні. На майже 180 тисяч лікарів в УРСР (за офіційною статистикою із 1979 р.) іх мусіло б бути велике число, коли б окупантська влада була настільки людяна, аби дати людині змогу бути собою. Але під режимовим тиском і під цензурою усякого друкованого слова лікарі-авторів там напевно небагато. А якщо є, то ці лікарі-автори або пишуть до смаку КГБ-івської всеохоплюючої влади, як н.пр. відомий із поїздок до «зарубежних» країн Віталій Коротич, або тих нечисленних із них, які пишуть в обороні людських і національних прав і їх треба шукати по тюрмах, концтаборах і психушках, як це сталося із Миколою Плахотнюком, або на... цвинтарях, як це сталося із закатованим лікарем-поетом і композитором Володимиром Івасюком.

* * *

Вичисливши наших лікарів, які залишили по собі свій вклад в українське письменство, не маю претенсій включати себе власне до таких лікарів-авторів, бо ледве чи можна бодай деякі писання поміщені у цій книзі, назвати літературною творчістю. Написав я, а радше зредагував тільки невеличку книжку історії Організації Українського Визвольного Фронту у Сиракузах, Н. Й., як причинок до історії нашого поселення у цьому місті свого побуту протягом трьох десяток років.

На Рідних Землях не було ані змоги, ані часу писати, бо я молодий тоді лікар мусів я в першу чергу посвячувати свій час лікарській практиці та «затикати діри» в громадській роботі.

Щойно на еміграції у ЗСА припала мені доля бути лікарем у стейтовій установі, де — по відпрацюванні приписаних годин лікарської, а далі лікарсько-адміністраційної праці — був час і змога писати не тільки на теми своєї професії, але теж на теми свят і буднів нашої спільноти.

Багато статей моого авторства були публіковані в наших газетах і

журналах, включно із професійною, для читацького загалу завжди актуальною тематикою, передусім у журналі УЛПТА «Лікарський Вісник», що членом його Редакційної Колегії я був протягом кількох років, та в щоденнику УНС-у «Свобода» під редакцією Антона Драгана, — і частина з них поміщена у цій книзі, з поданням часу і місця, коли і де вони були публіковані.

Люблю читати спомини інших авторів — і уважаю, що мемуаристика має велике значення для історика даної доби. В ній бо пізнається не тільки автора, чим і для кого він жив, але теж і передусім пізнається людей його оточення і подій його часу.

Знаю особисто багато визначних людей, які відіграли в нашій історії навіть важливу роль, а які не залишили по собі для грядучих поколінь не-то-що великих книг споминів, але ніодного писаного речення про своє життя. Аж страх подумати про таких людей! Вони жили, щось творили не тільки для себе, але і для культурних надбань свого народу... і відійшли у засвіти, не сказавши своїй національній спільноті хоч би короткого письмового «до побачення у кращому світі!»

Здаю собі справу з недотягнень і можливих недокладностей у цих своїх споминах. Кмітливий читач зможе теж спостерегти, що не всі висловлені думки у цих споминах є мої власні. Багато в них компіляційних думок інших заслужених авторів, а зокрема корифеїв духової культури, але ж бо усі спомини в загальному базуються на споминах попередників.

Двом авторитетним особам маю до завдячення висліди своєї публіцистичної праці, яких тут із висловами глибокої пошани і вдячності згадую, а це знаменитого педагога-україніста проф. Юліяна Чайківського, який із пристрасною любов'ю і глибоким знанням учив мене рідних мови і літератури, а відтак свого давнього і правдиво-щирого приятеля письменника Федора Дудка (1885 — 1962), який «відрив» у мене «легке перо» і захотив писати.

Практичну вартість цих споминів нехай оцінять прихильні читачі і нехай беруть собі приклад до... писання кращих споминів.

Що книжка цих споминів виходить у світ власне у такій змістовій і зовнішній формі, маю до завдячення моїм дорадникам, мовникам, мистцям і співавторам за фахові поради і допомогу і їм усім висловлюю щиросердечну подяку, а зокрема:

Редакторові А. Драганові, який завжди відкривав шпалти «Свободи» для моїх численних статей, іх прихильно оцінював, часто поміщав їх на редакційній сторінці та заохочував мене до опублікування їх в окремій книжці;

Професорові д-рові Романові Осінчукові, сеньйорові українських лікарів і моєму широму другові, за авторство «Вступного Слова»;

Професорові д-рові Михайліві Лозі — за мовну коректу;

Романові Шаранові — за мистецьке оформлення обкладинки;

Романові Ференцевичові — за англомовне резюме і за всі технічно-друкарські поради і за підготовчу працю;

Фірмі «УКРАДРУК» під дирекцією Аркадія Зінкевича — за солідне виконання друкарських робіт і,

хоч на кінець, але зокрема моїй любій дружині Марії Головці-Щафранській за вирозуміння, моральну піддержу й увесь, нераз кількаратний, машинопискої статті у цій книзі.

Автор

«ТАКЕ ТО В НАС ЖИТТЯ...»

(Автобіографічний нарис)

Я народився в селі Підпечарах, що лежить на північ від кривої лінії між містом Станиславовом та старим княжим містечком Тисменицею над річкою Вороною, яка відмежовує Покуття від Підкарпаття.

Метриkalні книги старої деканальної парафії Підпечар указують, що мое народження припадає на день 9 жовтня 1906 р.

Якби історія не записала на своїх листках тісі страшної оргії Другої світової війни, що в ній найкультурніша нація Європи в нелюдський спосіб очищувала себе від усіх домішок неарійської крові, то може б я і не зінав, що мій чисто селянський рід Логазів щонайменше впродовж чотирьох генерацій, від 1805 року — почесрз прадіда Пилипа, діда Григора і батька Василя — не мав жадних чужих домішок крові. Так само було і по лінії моєї матері Анни.

Село Підпечари — велике, гарне село — розляглось над річкою Вороною, що спокійно пливе собі крутым руслом попід узгір'я Покуття, яке відзначається лійковатими заглиблennями свого плодючого чорнозему. Щойно в роках своєї молодечої свідомості довідався я, що мое родинне село мусіло бути свідком страшних подій у сірій давнині історії нашого краю, бо лежало на шляху Золотої орди в часах татарської імперії. Як учневі народної школи показували мені викопані в скелі печери, до яких були непомітні входи, а на вапняному камені при вході до печер побачив я багато підписів у рідній і чужих мовах, що свідчило, що вже переді мною люди цікавились цією історичною пам'яткою села. Мабуть від цих печер село і взяло свою назву.

З літ свого дитинства тямлю своє село як ц-к. австрійське село, в якому попри одну велику жидівську корчму, один або два жидівські склепики та парадний панський двір, — жили самі «русини». В моїй родинній хаті, серед довгого ряду образів святих Богоугодників у куті над постіллю висів образ «найяснішої» цісарської родини. Він зійшов із цього почесного місця щойно під час першої інвазії москалів у Першій світовій війні, коли його скovalи під грубку і там його збив якийсь непрошений гість в часі нашої відсутності по причині обстрілу з поблизу бойової лінії. Він уже більше ніколи не повернувся на своє почесне місце межи святих Богоугодників.

Село жило своїм спокійним життям. Належало до рідкостей, що хтось десь оженився, йдучи в сусідні села, або «пристав» до нашого села. Земля переходила у власність з одного покоління на друге, а що покоління чисельно росли, землі ставало обмаль і розживатись не було

куди. Близькість до більшого міста Станиславова і конечні потреби, що ними село не було самовистачальне, відбирали багатьом родинам можливість повноякісного харчування і тому всякі хвороби, а зокрема туберкульоза, були тут у себе вдома. Але вже з дитячих моїх літ була в селі читальня «Просвіти», і її вплив на освідомлення села зробив своє. В часи Першої світової війни зникли з села неавтохтони зі своїми підприємствами, а зараз же по війні селяни розкупили панські лани, і село піднеслось під кожним оглядом. Кооперація знайшла дорогу і до нашого села, й чужі підприємства мусіли уступити їй місце.

Наш селянин любив свою землю не тільки тому, що так казав співець селянської душі — Василь Стефаник, але таки справді її любив. Тямлю батькові слова, що казав: «На землі ти є своїм паном і з цього панства тебе ніхто ніколи не скине!» Щасливий він, що не дожив пізньої дійсності і не мусів розчаруватись у своїй «святій правді».

Бувальцями у світі були тоді тільки ті селяни, що служили в ціарському війську. Мій покійний батько служив кілька літ і дослужився рангу підстаршини, а в Першу світову війну служив як «фельдфебель». Знав трохи німецьку мову і навіть часом помагав мені і старшому моєму братові Миколі у домашніх задачах, бо вже з третьої народної кляси вчили нас у школі німецької мови.

До Першої світової війни було нас у родині четверо дітей, два хлопці і дві дівчини, а я був другим із черги сином. Перед війною тільки брат і я ходили вже до школи, а сестри були ще в дошкільному віці. Обидва ми вчилися добре і належали у своїх класах до зразкових учнів. Удома була в нас строга дисципліна. Послух батькам вимагався беззастережно. Батько не раз казав: «Наперед виконай наказ, а відтак прийдеш до рапорту». До рапорту ми не спішилися, бо і так знали, що не виграємо, але накази виконували.

Мені було тільки 8 років, як почалася Перша світова війна. Старший мій брат Микола був уже розумніший, як нас застала війна. Пригадую вістку про першу мобілізацію, що спричинила загальний плач у дома і в сусідів, а я сів на призьбі і вигравав якісь мелодії на губній гармонії. Цей контраст настрою накоїв мені прикrosti, бо мама відібрала дримбу і дала прочухана в місце, на якому я сидів. Тямлю теж інший випадок юнацької безжурності, коли дещо пізніше прийшли мадяри і реквізували наші гарні коні. Мій брат учепився коневі за шию і не хотів його відпустити, а я стояв збоку і мені не хотілось плакати. Тоді мій любий брат Микола підскочив до мене і міцно мене вщипнув і я почав ревіти. Це помогло, бо мадяри відступили від коня, і він полетів по сусідських городах і в той спосіб був покищо врятований від служби для «найяснішого пана».

Початкову освіту дала мені чотирикласна сільська школа, що її

управителькою був наш постраж — стара мазурка, яка ніколи не промовила до нас слова по-українськи. На щастя вона мене не вчила, але на щастя теж дбала про рівень навчання у школі, а наслідком цього було, що за додатковою приватною підготовкою на приходстві о. декана Клима Кульчицького восени 1918 року здав я вступний іспит до української державної гімназії в Станиславові.

Живо тямлю першу інвазію російської армії. У нашій хаті заквартирувало кілька солдатів, і з їхнього життя-буття в нас на квартирі залишилось мені кілька споминів. Передусім уже тоді дійшли до моеї юнацької свідомості їхні політичні конфлікти. У словесних двобоях, що їх нецензурні «перлинки» ми так скоро собі засвоювали, нам стало відомо, що вони ділились на «кацапів» і «хахлів». Ці другі говорили інколи до нас нашою рідною мовою, помагали нам господарювати в заміну за вареники, що їх приготовляла для них наша люба мама, приносили до хати білий хліб і цукор, які ми знали тільки тоді, як їх привозили нам наші батьки з міста, коли їздили на ярмарок, — і взагалі ці «хахли» ставились до нас зі серцем. З того часу тямлю теж перші літаки, маленькі, одноособові, що стаціонували там же недалечко на частині панського лану, який пізніше став нашим городом. Ми діти приглядались цій чудасії зблизька і тямлю, як кожний летун, що всідав до такого літака, хрестився багато разів, немов би вибирався в останню дорогу. Вертаючи і осідаючи на м'якому ґрунті, вони часто пороли своїми носами чернозем і руйнували плесо золотої пшеници, а нам виглядало дивно, що по всіх цих штудерних пригодах летун живим виходив з літака.

Але тоді ми ще не бачили війни зблизька. Вона прийшла дещо пізніше, коли наше село опинилося в бойовій лінії в часі протинаступу австрійської армії у 1916 році. Тоді ми малі, як курчата за квочою, втікали разом із нашою мамою далеко від хат, бо більшість із них летіли в повітря від гарматних вибухів, або горіли цілими клаптями села. Але вже тоді, як летунська частина покинула свою польову базу, вона на відхідне справила нам дітям не аби яку приемництв. Запалила насяклу бензиною землю і вона горіла так майже півдня, а при тому вибухали малі стрільна, додаючи до зорового ще й небувалого для нас слухового ефекту.

Тямлю теж, що село вміло скоро пристосуватись до постійно квартирюючих солдатів, але біда була, як приходила зміна. Тоді всі молоді жінки мусіли шукати захисту в більших групах під опікою кількох старших господарів, що їх ще не забрали на війну. А що наша хата була досить близько від головної дороги, ми скоро знали, коли приходили нові військові фронтові частини. Тоді по наказові мами моїм обов'язком було бігти до всіх кревних у сусідстві й повідомити,

що вже йдуть і вже треба ховатись. Але в безпосередньому сусідстві жила стара і спаралізована жінка, в якої і під умовим оглядом «не всі клепки були вдома», то вона не ховалась до гурту. Але вранці вона попросила мене порахувати їй рублі, що їх одержала від якогось солдата, що мусів бути у великий і наглій потребі їх позбутись, а я, порахувавши, розказав удома і це було ще більшою пересторогою для молодих жінок, а для мене ще більше обов'язків бігати до кревних і сусідів при зміні квартируючих частин.

Ціарська війна закінчилась. Наш батько щасливо повернувся до своєї родини. Був він зроду інтелігентний, а до того побував у світі і пізнав, що освіта є підставою успіху в житті людини. Він не раз оповідав нам, що своєю радою і розсудком імпонував своїм зверхникам-офіцерам, але дорога до офіцерського рангу була для нього замкнена, бо не мав вищої освіти. Тому по повороті з війни він відразу постановив післати своїх синів до школи до міста. Будучи практикуючим християнином, а до речі теж «старшим братом» у церковній парафії від початків мосії свідомості аж до своєї смерті, його ідеалом було вивчити своїх синів на «ксъондзів».

Тільки мені одному завдяки моєму батькові і ласкавій для мене долі припав цей великий привілей — здобувати освіту. Після успішного вступного іспиту до гімназії відчинилися для мене ті двері у широкий світ, про які лише мріяв не так я, як мій батько. Це були дійсно ті двері у широкий світ, про який мені і не снилось, бо саме вони, раз відкрившись, уже ніколи більше не закрились і запровадили мене не тільки у світ найеклектичнішої професії, але теж у далекий світ нового континенту, так дуже далеко від батьківської рідної землі...

Мої перші враження у гімназії не були найкращими. Прийшов я туди сільським хлопчиною, несміливим, необізнаним із життям у місті, у сільській свитині, що яскраво відбивалась від елегантної одежі міських хлопців. Правда, мій батько скоро переодягнув мене у приписаний для школи гарний мундир, але і це не помагало ще добрих кілька літ, заки я стрясся від звичок селюка і допасувався цілком до нового міського середовища.

Сама наука, поза першими кількома місяцями, не справляла мені більших труднощів, дарма що вже в першій класі до двох чужих мов, польської і німецької, дійшла ще третя — латинська. Тільки на піврічному свідоцтві цієї першої класи мав я пару достатніх нот, але пізніше їх я не бачив уже більше на своїх свідоцтвах протягом цілих 8 літ науки в гімназії. Вже при кінці первого року вийшов я відзначеним учнем і таким склав я іспит зрілості в травні 1926 року.

Але те найгірше моє піврічне свідоцтво з першої класи, яке заховалось в архіві моїх документів ще й до сьогодні, є для мене найдо-

рожчим документом, бо печатка на ньому має знак вільної Української Держави — Український Тризуб. Саме ці свідоцтва зі школи, що іх посідаю, вказують на розвиток історичних подій у тому часі. Свідоцтво з другої кляси вже не має державного знаку Української Держави, але не має їй жадного знаку взагалі, а вже на свідоцтві третьої кляси є Державний знак окупанта — польський орел, але мова ще українська і такою вона офіційно називається, потім свідоцтва двомовні, а гімназія вже називається державною гімназією з «руською» мовою навчання.

Помимо цих політичних змін наша школа залишилась українською не тільки за формою, але й за змістом. Це завдячували ми нашим чудовим учителям, що в той час майже без винятку всі були українцями.

Найкращим педагогом та опікуном молоді був незабутній наш катехит о. д-р Іван Фіголь. Загальною любленім був україніст проф. Юліян Чайківський. Знаменитий викладач історії проф. Адріян Копистянський, хоч і був ідеологічно московофілом, викладав навіть історію України з такою об'єктивністю, що йому не можна було нічого закинути і всі учні відносились до нього із повною повагою. Довголітній мій господар кляси проф. Іван Голембійовський — класичний філолог, був дуже строгий і вимогливий, але у своїх вимогах дуже справедливий і навчив нас латини й греки так добре, що навіть із д-ром Миколою Сабатом, директором школи, що вчив нас грецької мови у двох найвищих клясах, ми давали собі раду знаменито.

Попри обов'язкову науку ми мали в школі ще цілий ряд надобов'язкових зайняття. Деято, між ними і я, вчилися ще й французької мови, старші учні належали до «Наукового кружка», де приготовляли доповіді для збірних кляс, інші вчилися деяких практичних уміlostей, як переплетництва книжок, чи ручних робіт і токарства, ще інші співали в добром гімназіяльному хорі. В неділю всі учні обов'язково приходили до школи, де в авлі відбувалась «екзорта», себто проповідь нашого знаменитого проповідника о. д-ра Фіголя, а по екзорті ціла школа в маршовому порядку йшла до катедральної церкви, де відправлялась тиха Служба Божа, до якої служили по черзі учні, а хор співав по одинокі частини Служби Божої чи інші церковні композиції. Пам'ятаю, що за австрійської влади школу провадив до церкви директор Сабат, який ішов у високому циліндри на голові, а при поясі мав шаблю. При кожній клясі йшли учителі. В церкві при кінці Служби Божої котрийсь із учнів вигравав на флейті австрійський гімн. Пізніше все це змінилось, і Служби Божі враз із «екзортами» відбувалися в авлі школи.

Навчання відбувалося 6 днів у тижні по 5-6 шкільних годин денно. З програми навчання, яка, крім згаданих багатьох мов, включала все-

світню історію і географію, доволі високу математику і фізику, в дещо меншому засязі хемію, зоологію, ботаніку, короткий курс психології, логіки і соматології, попри ґрунтовну релігійну підготовку протягом цілих 8 літ — видко, що учні вчились багато й виходили зі школи підготованими до студій в університетах.

Зрозуміло, що програми навчання з бігом часу змінялися там, уда-ма, та й різні вони на новому континенті нашого поселення — в Америці. Але дивно виглядають нарікання нашої сучасної молоді на те, що вона ніколи не має часу, бо мусить багато вчитись. Вчилися й ми колись і то немало, але якось на все вистачало часу. От, хоч би згадати одну із перших в Галичині дуже сильну пластову організацію, яка в самовихованні і сталенні характерів ще доповнювала «урядову» програму навчання й виховання, що також забирало немало часу. Притя-гаючою силою до «Пласти» була не тільки захоплююча юнацький вік програма, але теж наші знамениті виховники, молоді професори, які недавно замінили свої кріси на книжки і посвячували весь свій час пластовій молоді. Між тими виховниками згадую з правдивою любов'ю і пошаною професорів Осипа Левицького, Саву Никифоряка, Гната Павлюха та Івана Чепігу.

Тільки деякі вибранці школи мали змогу збагачувати свої знання ще й закордонними подорожами. До цих вибранців належав і я, котрому школа заплатила зі своїх фондів половину коштів подорожі до Італії, яку я відбув у 1925 році протягом одного місяця під проводом знаменитого знавця староримської культури дір. Сабата і господаря моєї кляси проф. Івана Голембійовського в товаристві ще двох учнів і де-кількох духовників. Ця подорож, поза першою поїздкою до Львова в 6-тій класі, була справді моїм першим виїздом у дальший світ, який я знов тільки з книжки. А був я тоді вже учнем 8-ої кляси, і небозвідного світосприймання дуже поширився — так, що така подорож дала мені справжні користі.

Я тоді вперше переконався, як багато значить провірити наочно те, про що говориться в теорії, а при цьому наглядно стала мені перед очима вага знання чужих мов, яких нас вчили у школі. Ми переїздили 4 кордони і чотири рази змінялась для нас розговірна мова, тож ми бачили, як добре бути незалежним від перекладачів, якими в даному випадку могли послужити наші приятелі-професори. Куди більше значення знання мов приходить тоді, коли довкола нас не мусять бути прихильні нам люди. Про це ми мали багато нагод переконатись у нашій пізнішій мандрівці далекими світами і коли ми мусіли наново здобувати наші власні професії у ще одній чужій нам мові, коли ми вже не були молодими студентами.

В середній школі я багато вчився, навчаючи інших. Це була для

мене конечність, і, вже з другої кляси почавши, я навчав на одну тільки клясу від себе молодших своїх товаришів у Селянській бурсі при вул. Липовій ч. 80, а за це мій батько платив уже тільки половину усталеної ціни за моє утримання в бурсі. Від 5-ої кляси я жив уже на приватних станціях, які я сам оплачував грішми, заробленими за приватні лекції своїм товаришам, часто з тієї самої кляси.

Мій батько зрідка відвідував мене в шкільному році. Пам'ятаю, був він тільки один раз на конференції вчителів із родичами і, назбиралиши від учителів похвал за мої успіхи в школі, він уже був певний, що йому непотрібно витрачати час на конференції. Зрештою мав до мене велике довір'я і вірив моїм інформаціям, що в школі все в порядку. Вдома він сам інколи переконувався про мої поступи в науці. Але одного разу я його прикро розчарував. По дорозі з недільної Богослужби вступив хтось із сусідів до нашої хати і просив батька вияснити йому якесь ручно писане судове письмо. В хаті були ще й інші сусіди. Батько взяв письмо, поглянув на нього і певно з думкою похвалився своїм сином перед сусідами і показати йм, що «наука не йде в ліс», сказав: «Ми маємо між собою нашого „вченого”, то він зараз вам скаже, що воно там пише». Лист був польською мовою, ручне письмо не надто чітке. Я був тоді, мабуть, у третій клясі. Я почав читати і вже по кількох словах зупиняється на невиразно написаних словах. Це так подразнило батькову амбіцію, що він нервово вирвав мені з рук листа, і сам почав його читати, але не з кращим від мене успіхом. Щойно по відході сусідів, у спільній дискусії, вдалось мені переконати батька, що він зовсім непотрібно позлостився та що я ще далеко не є «вченим».

У школі не було в нас ніколи випадків вандалізму, але тямлю, що був один прикрай і для школи, і в своїх наслідках прикрай випадок для винного незрілого учня. Мала відбутися академія в авлі школи в честь Св. Йосафата Кунцевича, на яку були запрошені чільні громадяни з міста. Мав теж прибути єпископ Хомишин. Але коротко перед початком академії, коли вже ціла школа заповнила авлю, а тільки ждали на прихід визначних гостей, хтось кинув смердючку, яка зробила перебування в авлі неможливим. Академія, хоч з великим запізненням, таки відбулась, але наслідок був такий, що дві найвищі кляси протягом двох тижнів були завішені від участі в школі, аж доходження виявили винного, якого усунули зі школи. Це був великий скандал, про який довідалось ціле місто і який особливо тяжко пережив наш добрий катехит о. д-р Іван Фіголь.

З інтимних розмов своїх товаришів знову я, що десь там котромусь із наших професорів вибили вікна, але це була велика рідкість. Про таку відому в цій країні молодечу злочинність, а зокрема про вандалізм у школі, в нас тоді ніхто не чував. Це не була виключно заслуга наших

добрих шкіл чи вчителів, але передусім доброго, на моральних основах опертого виховання молоді вдома. Батьки, незалежно від їхнього знання, присвячували своїм дітям більше уваги, як це діється тепер. Молодь уміла шанувати старших, уміла слухати і взагалі була приємлива для основ корисної дисципліни. Я пам'ятаю, що ще навіть у часах своїх студій на університеті я завжди повідомляв своїх батьків-селян, куди йду і коли повернусь. Це вважалось за самозрозумілий обов'язок і цього нас учили вдома вже з малечку, а пізніше і в школі. Взагалі школа давала нам не тільки знання, але й виховання, коли тут у школах цієї рівнобіжності немає.

Ще згадаю, що наша гімназія у той час була коедукаційна, отже мали ми в класі теж дівчат, хоч іх не було багато. Уважаю, що ми — молоді хлопці — на цьому дуже багато скористали. Користь була подвійна: поперше, ми протягом восьми літ мали безпосередній і постійний контакт з дівчатами, разом із ними виростали, пізнавали прикмети жіночого роду і примусово й постійно набували стриманість у поведінці та дбайливість у зовнішньому вигляді. Подруге, наші професори-виховники мусіли бути обережні у висловах, навіть у хвилинах нервового подразнення, що теж мало втихомирливий вплив на загал учнів. Час до часу відбувались у школі забави чи курси танків, але вони завжди були під наглядом професорів. Знову ж таки домашні «пікніки» відбувались під наглядом родичів. У ті часи зовсім незнане було для учнів життя у кнайпах, а курити учням навіть найвищих класів було заборонено, а вже ні в якому разі публічно. Привчали нас теж до самодіяльності і самоврядування. У вищих класах вибиралось комітет, який сам полагоджував конфлікти серед учнів, а про вислід повідомлялось господаря класи. Бували такі випадки, що класа полагоджувала навіть конфлікти між учнями і професорами, і то спонтанно. Пам'ятаю, що добряга професор Ю. Чайківський, який завжди звертався до нас у третьій особі, попросив учня вийти «за двері» через погану поведінку, а коли він відмовився, інші товариши самі випровадили його силою.

У травні 1926 року закінчив я гімназію іспитом зрілости з відзначенням. Свідоцтво зрілости для більшості з нас було ствердженням дійсного стану нашої едукації, і нашої емоційно-духовної зрілости та давало можливість дальших університетських студій.

Мушу признатись, що конкретних плянів стосовно дальших студій у мене не було майже до останніх днів, коли треба було вже вносити прохання до університету. Було для цього ряд причин: я знов, що матеріальна спроможність моїх батьків була дуже обмежена, бо тоді нас було вже шестеро дітей у родині; мої виховники-професори дораджували мені студіювати філософію, а батьки, очевидно, хотіли бачити мене в будуччині священиком. Одна маленька, дуже невинна, обставина

перерішила всі ці можливості. Моя молодеча любов, молоденька дівчина, що саме ще мала рік до матури, запитала мене принаїдно, чи не хотів би я бути лікарем. Це питання заставило мене внести прохання про прийняття на медичний факультет Львівського університету. Зник мій страх про брак грошей на коштовні і довгі студії, а добре батьки якось зуміли погодитись зі своїм розчаруванням. Зокрема батько мав велике зрозуміння для моїх плянів, бо сам принаїдно практикував ветеринарну медицину і навіть мав закінчений ветеринарний курс у сільсько-господарській школі «Просвіти» в селі Милованні. Таким робом вид крові був для мене не чужий, бо батькова ветеринарна практика у великий мірі полягала на «пусканні крові». Не боявся я і людської крові, бо вже 8-літнім хлопцем виконав я першу операцію таки на собі. Користаючи з неприяви батьків, збирався я рибалити. Прив'язуючи гачок до нитки, хотів, очевидно, зубами відкусити вільний кінець нитки, гачок поковзнувся в руках і з борідкою пірнув глибоко під слизницю щоки. Я взяв татову бритву і зі страху перед «ляпасами» від батька переміг страх перед операцією і перед дзеркалом перетяг слизницю й витягнув гачок. Старший мій брат, очевидно, прискаржив мене батькові, але «героя» вже не карали.

Своє прийняття на медицину завдячує цікавому випадкові, бо протекції в мене не було, а саме відмінне свідоцтво не було достатнє, бо кандидатів із такими свідоцтвами було більше. Злагіднюючою обставиною для прийняття українця на медицину в польському університеті був факт, що тоді щойно минув другий рік по ліквідації Українського Тайного Університету і польська університетська адміністрація ще не стосувала відомого «нумерус клавзус» у пізнішій своїй гостроті, але вживала всяких заходів, щоб прийняття утруднити. Одним із таких заходів була вимога особистої ставки перед деканом факультету в означений день. Я сидів собі спокійно на селі, ждучи на відповідь з університету та нічого не знаючи про цю вимогу. Аж вернувся зі Львова мій друг Михайло Хомін, який жив у поблизькому Станиславові, і сказав мені, що мій речинець ставки минув, але він полагодив цю вимогу без мене. Як? Зовсім просто! Попросив друга Танаса Фіголя заступити мене в цій ставці до декана, що він і зробив. Декан, переглянувши мое свідоцтво з 8-мої кляси та матуральне, приобіцяв моєму «двійникові», що я майже певно буду прийнятий. Нетяжко уявити собі мое розчарування, коли за кілька днів я одержав з деканату повідомлення що «з причин браку місця» мене не прийняли. Щойно тоді я сів на поїзд і поїхав на розмову до декана. Очевидно декан не міг мене пізнати так само, як я не пізnav його, але я твердо держався його обіцянки і не виходив, хоч виглядало, що всяка розмова скінчена. Я — очевидно — бив ще й на те, що в мене така охота до медицини, що нічого іншого

студіювати не буду. І так мій незабутній катехит о. д-р Фіголь поміг мені пройти цілу середню школу, а його син, і мій друг Танас поміг мені вступити на медицину...

Для характеристики того часу ще згадаю, що стоячи в довгій черзі перед дверима до декана, мав я приблизно таку потіху від матері одного з польських аплікантів на медицину, який дістав таке саме повідомлення, як я: «Ex! Не журіться! Будучи відзначаючим учнем, а до того ще поляком, вас напевно приймуть; з моїм сином є гірше, бо він є тільки поляком». Я не спростовував її невірного враження стосовно моєї національності, але теж не додержав слова деканові, що просив мене нікому під дверима не говорити, що він мене прийняв. Пізніше я таки переконався, що для моого товариша долі вистачило бути лише поляком.

І так у вересні 1926 року я опинився у Львові, щоб розпочати свої студії медицини. З молодечими мріями в серці, з палаючим бажанням професійної освіти, а при тому з кількадесят польськими паперовими золотими в кишенні, з гімназійним «куферком» у руці, який добра моя мама виповнила всякими харчами, не знаючи, де буду мешкати, приїхав я до великого княжого міста. Моя надія на прийняття в студентському Академічному домі не сповнилась, — теж по причині браку місця... Я нікого не знов, а дім був дійсно виповнений студентами до меж своєї поємності. Прийшлося шукати приватної станції. Знайшов кімнату в українців близько Медичного інституту на горішній Личаківській, але тільки кімнату, а харчуватись треба було бігати далеко, аж до Академічного дому, бо там давали «за гроши більше бульби». За «гроши», бо «золотих» хронічно не ставало.

Про студентське життя на європейському континенті говориться звичайно, як про радісне, вільне життя молодої людини. Саме тому академічна пісня «Гавдеамус ігітур» прийнялась у цілому світі. Але мої перші місяці академічного життя не були веселі. Вже по кількох місяцях треба було покинути приватну квартиру, бо не було грошей за неї платити. Тоді я таки дістався у вир студенського життя до Академічного дому при вулиці Супінського 21, звідки й закінчив свої медичні студії. Спершу довелось мешкати у великій кімнаті піддашшя, яка взимку була дуже холодна і тому мала назву «Камчатки». Вона була густо заставлена ліжками тузеня своїх мешканців. Пригадую, що між іншими моїми співмешканцями був письменник Іван Шкварко із Звенигорода, який тут заправився до справжнього Сибіру, що його він описав у своїй книжці «Проклинаю» — та Юрко Гаврилів, прекрасний баритон, що вже тоді веселив і грів нас своїм голосом, а пізніше знаний як голова славного хору «Кобзар» у Філадельфії.

Почавши з другого року студій, здобув я вже перше місце в сту-

дентській ієпархії; тодішній адміністратор Дмитро Єрстенюк приділив значно ліпшу кімнату на три ліжка, і всі з них зайняли медики.

Вчилися дуже багато, бо рік треба було закінчити іспитом із п'ятьох підставових предметів, і тільки успішний вислід іспиту давав право переходу на третій рік студій. Було багато практичних зайняття, що іх мусілось відбути, а крім того я заробляв лекціями, маючи трьох учнів із різних класів, а саме 4-ої, 6-ої і 8-ої класів Академічної гімназії. Отже на радість із студентського життя не було ні часу ні навіть уже й охоти по виснажливій цілоденній праці, що починалась для мене о восьмій годині ранку, а кінчалась аж перед північчю.

По зложені першого ригорозу стало дещо легше, але лекцій для прожиткового заробітку позбувся я щойно на 4-ому році студій, коли одержав половину державної стипендії, що виносила 60 зол. місячно. Бувши звільненим від університетських оплат до мінімуму, я міг із цієї суми сталого прибутку, мешкаючи в Акад. домі, за який часто не платив навіть мінімального чиншу, продовжувати і в грудні 1932 р. закінчити свої студії.

Маючи тепер змогу з перспективи часу і фахового досвіду до оцінки медичного факультету Львівського університету, я можу сказати, що теоретичні предмети в цій школі були на дуже високому рівні. Ми мали дуже добре влаштовані лябораторії, а деякі з наших викладачів мали міжнародну славу та були авторами підручників своїх дисциплін у польській та інших чужих мовах. Згадаю тут професорів — хеміка Якова Парнаса, фізіолога Адольфа Бека, біолога Рудольфа Вайгеля, винахідника щіплень проти плямистого тифу, та гістолога Владислава Шимоновича, перед яким до іспиту треба було обов'язково приходити в смокінгу. Викладачі клінічних предметів були теж добри, але можливість практики на клініках була дуже обмежена, бо клініки були малі, а до того українських студентів відсувалось на задній плян. Професори у своїй більшості не були шовіністами, але деколи давали наглядно пізнати, що українців не люблять. Пригадую собі докладно розмову з директором державного Загального шпиталя д-ром Погорецьким, коли я уже старався про спеціалізовану практику на гінекологічно-поліжничому відділі. Відмовляючи мені, він сказав: «Як вас єще пшийме, бензє мял цали oddзял рускі». А було в тому часі справді аж кількох наших лікарів на відділі, що відбували практику у цій спеціальності, а саме д-р Олександер Лаврівський, д-р Осип Любчак, д-р Сергій Хиляк, а доходили ще також д-р Олександер Подолинський і д-р Софія Парфанович, що мали свої власні практики в місті.

Про студентське життя в Акад. домі можу в загальному сказати, що не було воно дуже пригоже для студіювання. Поляки називали наш Акад. дім «протидержавною кузнею» і треба признати, що з польського

становища він таким і був. Тут гуртувалось усяке легальне і підпільне життя української студентської молоді. Тут були домівки всіх студентських організацій і товариств як «Медична громада», «Основа» — об'єднуюча студентів політехніки, «Ватра» — для студентів ветеринарії, Т-во Наукових Викладів ім. Петра Могили, як теж усякі секції студентських груп. Тут кипіло політично-партийне життя. Тут формувалась Організація Українських Націоналістів і тут виростали її пізніші провідники. Тут Дмитро Донцов збирав загал студенства на свої знамениті доповіді. Сюди вступала делегація англійських лейбористських послів у час поїздки по Галичині. Тут політично-партийні порахунки не раз вирішувались п'ястуками серед недоспаних ночей. Тут була студентська воля в повному значенні цього слова, яка деколи переходила теж у сваволю. До цього всього польська поліційна влада держала цю «протидержавну кузню» на своєму постійному прицілі і часто робила ревізії, при яких нищила навіть ту мізерну приватну власність студентів. Мешканці Акад. дому частими наворотами заповнювали поліційні каземати при вул. Яховича, до яких попав і я при двох таких нагодах. Звичайно поліція робила облаву на Акад. дім у час обіду або вечері і тоді разом із мешканцями дому арештовувала і тих студентів, що приходили сюди харчуватись. Пам'ятаю, що при одній такій нагоді арештували одного зукраїнізованого жидівського студента, який сидів разом із нами в одній келії і ми жартували собі з нього, що він попав до арешту «ні за цапову душу», але він доказував своє українське виховання, що його одержав в Українській гімназії в Коломії, дуже добрим виконуванням українських національних танків та рецитуванням віршів Шевченка.

З наших медиків моого річника були тоді постійними мешканцями Акад. дому Іван Лах, Михайло Семчишин, Тимотей Козяк, Микола Козіцький, в останніх роках студій теж Михайло Хомин, а коротко теж Микола Тимчишин. Усі, крім М. Козіцького, який уже на другому році студій помер на легеневу туберкульозу, закінчили медичні студії. Д-ри Лах і Хомин впали жертвою «визволення» Західної України з-під панського ярма московськими окупантами, Микола Тимчишин, відбувши каторгу на Сибіру — помер у Львові, а я з Михайлom Семчишиним опинився на американському континенті. Невідома мені доля Тимка Козяка. Чув я тільки, що скоро по закінченні студій він оженився з полькою і про нього ніколи не чути було в українському громадському житті; а він був той із нас, що користав з усіх підмог українських установ і мав теж від самого початку державну стипенцію від університету, бо походив із бідної родини, яка йому зовсім не могла помагати в його студіях.

Академічний дім був не тільки «протидержавною кузнею», але був теж кузнею сталення характерів і твердою школою громадських та

політичних робітників, з якої вийшло багато людей повних посвяти й ідеалізму, та які в пізніших роках зайняли визначні місця в українському суспільно-громадському і політичному житті. Багато з них відійшли у вічність як борці за Українську Державність. Згадаю тут тільки найвизначніших: генерал УПА Дмитро Грицай-Перебийніс, Олекса Гасин, Василь Геник-Березовський, Михайло Колодзінський, Іван Клімів, Микола Лемік, Іван Митрінга, Дмитро Мирон, Микола Атаманюк, Василь Охримович, Гриць Пісецький, Євген Полотнюк, Іван Равлик, Олександер Тарнович, Евстахій Струк, мої найближчі друзі Микола Дужий і Василь Пашицький і багато інших. З живучих у вільному світі або вже померлих згадаю тільки довголітнього адміністратора Академічного дому — поета, письменника і журналіста Богдана Кравцева, Зиновія Книша, Юліана Тарновича-Бескида, автора книжки про Український академічний дім, письменника і дослідника Лемківщини, журналіста Дмитра Штикала, автора і видавця шкільних підручників Богдана Романенчука, журналіста і доброго карикатуриста Лева Сенишина. Пам'ятаю, що його карикатури поодиноких студентів раз-у-раз появлялися прій віконці, що до нього підходила довга черга студентів по обіди чи вечері і ці його карикатури поправляли нам гумор. Одна знаменита з них популярного св. п. Володимира Помірка, ветеринарного лікаря в Чікаго, з написом «позич два золоті» ще й сьогодні живо збереглася в моїй пам'яті.

Студенти в тих часах брали активну участь у громадсько-суспільному житті. Обов'язком медиків було ширення здоровної освіти серед українського населення. Пам'ятаю, що з рамени Українського гігієнічного товариства під проводом незабутньої пам'яти проф. Маріяна Панчишина, не раз із пакетом образів у наплечнику, іхав я до підльвівських сіл із доповідями про туберкульозу чи іншу суспільну хворобу. Живим залишився спомин такої поїздки до села Германова, місця народження улюбленого Владики скитальців — Преосв. єпископа Бучка, що в хаті його брата прийшло мені доповідати до малої групи селян. Тямлю теж, як то ми з рамени того ж товариства під проводом д-ра Романа Осінчука провадили лекції у домівці робітничого товариства «Зоря», де я давав популярний цикл викладів з анатомії, а Роман Осінчук, Василь Куцик, Степан Коржинський та інші наші медики популяризували знання суспільних хвороб. Знову ж з рамени товариства «Відродження», що його очолювала знана громадська діячка, письменниця і спеціалістка жіночих хвороб д-р Софія Парфанович, боролись ми з суспільним лихом алькоголізму, беручи спільну участь у праці цього т-ва. Пам'ятаю, що і в моєму родинному селі мали ми гурток «Відродження». Студенти брали живу участь в роботі Комітету допомоги політичним в'язням і мешканці Академічного дому по черзі носили харчі з Комітету до

Бригадок чи поліційної тюрми при вулиці Яховича. Доказом високого ідеалізму студенства тих часів був факт, що в період щорічних святкувань річниці бою під Крутами загал студентства постив, а заощаджені гроши складав на потреби Комітету допомоги політичним в'язням.

Про політичну діяльність студентства тих часів не місце тут згадувати, бо це окремий відступ нашої історії, про який писалося вже багато. Треба ж однаке ствердити ще й при цій нагоді, що студентство, а зокрема велика частина української націоналістичної молоді, відіграво тоді історичну роль в боротьбі за самостійницькі права українського народу. Численні політичні процеси в тому часі, що були виявом активної боротьби проти польського окупанта, звернули тоді увагу широкого світу, а відома реакція польської влади під історичною назвою «пацифікація» знайшла свій відгук на міжнародних форумах.

* * *

Свій професійний шлях почав я обов'язковою однорічною практикою в державному Загальному шпиталі під директурою д-ра Андрія Погорецького, про якого я вже згадував, представляючи шовіністичну настанову деяких поляків до українців. Зокрема ця його настанова походила, мабуть, передусім із того, що він мав бути українського походження. А нам тепер у цій країні свободи, стало добре відомо, що люди, які відреклися свого походження, відносяться вороже до всього, що українське. Д-р Погорецький може не мав того почуття меншеварності, яке є таке питоменне для перекинчиків, але з уваги на своє становище ішов по лінії, визначеній польською владою, зокрема ж у Галичині. Але він був, на мою думку, добрим адміністратором. Він перший з'являвся у шпиталі в ранніх годинах і з нотесом у руках чатував десь за рогом старого монастирського будинку та нотував «кулка» за спізнення. Вчив, отже, точности, яка для лікарської професії так дуже конечна.

В 1933 році закінчив я цю, законом вимагану, практику і став лікарем, управненим до вільної практики. Я міг покинути Львів і йти на провінцію, як це робила більшість моїх товаришів. Але я був свідомий, що цієї шпитальної практики для успішної праці в лікарській професії було замало, а крім цього я приготовлявся починати сімейне життя з жінкою, яка не могла, та й не мала наміру покидати Львів.

14 вересня 1933 року я оженився із Марією Хамулівною, дочкою знаного українського промисловця і купця Михайла Хамули, власника фабрики килимів у Глиннянах, що мав свій склеп на Марійському майдані у Львові, який і провадила йому його одинока із 4-юх дітей дочка, що в тому часі вже мала за собою покінчені студії закордонної торгівлі

в бельгійському Льежі. Вона не могла покинути цієї праці ще й тому, що її заробіток давав нам матеріальну базу для нашого побуту у Львові, бо я ще зовсім нічого не заробляв зі своєї так тяжко здобутої професії. Так, отже, я залишився у Львові та продовжував свою практику, переходячи майже всі відділи Загального шпиталя, а теж один рік на жіночому відділі шпиталя Каси хворих при вулиці Курковій під керівництвом д-ра Зайдлера.

Рівночасно на весні 1934-ого року відкрив я приватну практику на передмісті Клепарів, що мало поважну кількість українського населення і вже певну традицію українського лікаря на цьому передмісті, бо вже переді мною практикували там д-ри Василь Кашубинський, Ярослав Дозорський і Олександер Лаврівський.

Моя початкова практика була радше тяжка, бо вона обмежувалася здебільш до наглих випадків. У той час на цьому передмісті Львова практикувало три лікарі, з яких поляк був дільницевим лікарем Уряду здоров'я, жид був дільницевим лікарем Каси хворих, а я мав тільки приватну практику. Я заступав Касового лікаря в час його літніх вакацій, і в тому місяці пацієнти заповняли не тільки мою жданню, але теж просторий коридор, бо всі ті хворі, що були змушені користати з лікарської опіки Каси хворих, мали тоді зможу користати з безплатної приватної практики. Польська Каса хворих не давала своїм забезпеченим права вільного вибору лікаря, але змушувала користати з опіки лікаря, приділеного до даної дільниці. Це була слаба сторінка польського супільногого забезпечення від хвороб і вона не поселяла добром відносинам між хворим і лікарем. З цього користав я як вільнопрактикуючий лікар, бо якась частина забезпечених воліла лікуватись приватно.

На Клепарові застала мене німецько-польська війна, що започаткувала Другу світову війну. Я не був змобілізований, але в останніх днях упадку Польщі, який закінчився облогою Львова, мені судилося бути фронтовим лікарем. Під час боїв на відтинку Клепарів-Голоско протягом кількох днів фронтові частини польської армії не мали свого лікаря! Мені просто не хотілось вірити у можливість такої воєнної організації, але я скоро переконався в цій правді, бо члени цивільної оборони змушували мене йти до польських ровів і приносити поміч раненим польської армії. В пивниці одинокої двоповерхової камениці, в якій я мешкав і мав свою ординацію та в якій рівночасно містилась аптека, влаштував я дуже провізоричний перев'язочний пункт. Тямлю, що продовж перших 24-х годин боїв прийняв я 49 тяжко ранених, з яких два, з пострілами в голову, померли таки на подвір'ї. Щойно під кінець другого дня боїв з'явився військовий лікар, який відкрив перев'язочний пункт через дорогу в домі польського «Сокола» і перебрав

від мене ранених. Військова частина, що боронила Львів перед німецьким наступом на цьому відтинку, складалась із білорусів, які благали в мене помочі в своїй мові.

Зі здачею Львова німці не вступили до Клепарова. Їх побачив я в недалекому Голоскові, куди мусів іти до хворих на червінку, яка прибрала розміри епідемії, бо міські водопроводи були тут перервані відразу в перші дні воєнних дій.

Через день пережив я на Клепарові свою першу зустріч із «визволителями» княжого міста Львова — червоноармійцями. Прикро було дивитись на обдертих, зарослих, застрашених солдатів, що в'їздили на так само нужденних конях, держачи зброю в обох руках, випростовану напроти себе і готову до стрілу. Це був повний контраст до образу з попереднього дня, коли польові відділи німецької армії, повністю змоторизовані, виглядали так, немов би щойно виїхали на військові вправи.

Факт «визволення» прийшов для нас, як грім із ясного неба. Ми розгубились і спершу не знали, що з собою зробити.

За військовими частинами скоро прийшла цивільна адміністрація. Почалися великі зміни. В дільниці з'явились комісари, — а далі все пішло вже знаним шляхом, що його записала на своїх сторінках історія.

Я почав працювати на одній із новозорганізованих поліклінік при вулиці Дверніцького коло Стрийського парку, а рівночасно мій дільничевий комісар щораз то більше втягав мене до своєї роботи. Не було «мітингу» (а було іх без міри!), на якому б я не мусів бути приявним та за прикладом самого комісара виголошувати славослів'я для комуністично-партийної кліки з «ясним сонечком, визволителем та вождем усіх» на чолі, а пізніше теж як член Округової Виборчої Комісії брати участь у пародії виборів, що в іх наслідку Західня Україна ввійшла до складу УРСР, а тим самим стала провінцією московсько-советської імперії.

Заки ще сказати про розлуку з Клепаровим, треба бодай коротко розказати про цю дільницю Львова. Клепарів — це одно з найсильніших українських передмість Львова. Українське населення складалось переважно з робітників, що жили в своїх скромних будинках, або з емеритів. Було тут декілька українських підприємств, з яких робітня меблів Вертипороха вибивалась на перше місце. Українська громада мала тут новозбудовану стилеву, муровану церкву та великий дім «Пропсвіти», де містилися навчальні кляси «Рідної школи». З відомих українських родин, крім уже згаданих Вертипорохів, жили тут брати Гриневецькі, Володимир і професор Іларій, велика родина Маєрів, родина вчителів Полянських, Крулі, Рондяки, Цонки та інші (бодай репрезентанти більшості тих родин є тепер у вільному світі).

Довголітнім парохом був на Клепарові о. Володимир Яценків, добрий душпастир і проповідник, а рівночасно журналіст і публіцист,

який закінчив своє життя дуже трагічно і закінчив відійшов із цього світу, дав притоку польській бруковій пресі до сенсаційної писанини, а крім цього порізнив своїх парафіян, що групами не переставали оббивати пороги консисторії, хто за ним, а хто проти нього. Він часто перебував до пізніх нічних годин у місті і не раз вертався пішки на приходство. Вертаючи раз так пізно, він став підозрілим для двох польських поліцістів, які хотіли його затримати, але він уважав за відповідне не дати себе зідентифікувати і почав утікати. Поліцісти догнали його, звалили на землю, і в суматосі та з пістолями в руках один із них випадково вистрілив і на місці забив другого поліцая. Очевидно, рано шпалти брукової преси принесли сенсаційну вістку, що — мовляв — «рускі ксьондз» забив поліциста у службі. Щастям у цьому нещасті було те, що ця подія відбулась саме перед вікном дому згаданої української родини Рондяків і свідок цієї події жив тут в Америці. Тільки завдяки його свідченню о. Яценкова випустили з в'язниці без судового процесу. Під впливом цієї події і її наслідків для нього, як пароха, він закінчив своє життя трагічною смертю.

Якийсь час по його смерті адміністратором парафії був о. д-р Осип Кладочний, відомий капелян для українських політичних в'язнів.

Тільки дорога відділяла українські установи від польських. Польська громада була теж доволі сильна, але активність української громади була далеко вища. З-поміж знаних імен польської громади згадаю родину Грефнерів, рідного брата первого коменданта горезвісної Берези Картузької. Жінка цього Грефнера мала походити з українського роду і була моєю пацієнтою. Згадую про це тому, бо в час виборів після першої окупації Західної України більшовиками в іхній хаті я вперше переконався, як діє НКВД. Там застав я його представників у засідці на ще одного Грефнера, полковника польської армії, який ма- бути і впав жертвою масакри польської еліти в Катині.

Жидів на Клепарові, дільниці бідного населення, було порівняно небагато. Жиди тільки винятково були моїми пацієнтами. Це зрозуміло, коли взяти до уваги, що лікарська професія у Львові в переважній більшості була жидівська. Проте медичний факультет, як теж здоровна адміністрація міста були в польських руках.

Коли більшовицьке «визволення» сталося уже нібито правно оформленним фактом, треба було рятуватися втечею на захід. На сам Свято-вечір 1940 року виїхав я зі своєю родиною — дружиною і тоді вже понад 4-літнім сином Ігорем-Борисом, як «німецький переселенець» з Клепарова; із панічним страхом про можливість завернення, переїхав у Перемишлі кордон, який ще там ділив тоді Європу на Схід і Захід.

Як той, що не міг виказатись німецьким походженням, опинився я в горезвісному переселенчому таборі в Константинові біля Лодзі. Там

заплатив я за свою втечу з рідної землі всім, що мав найдорожче — життям свого єдиного сина, а пізніше ще й життям своєї дружини, яка ніколи не могла погодитись із цією нашою втратою і вже ніколи не знайшла радості в житті, і тому відійшла із цього світу, щоб тільки бути десь там у вічності разом із своєю улюбленою дитиною...

Від 1940 до січня 1945 року практикував я в Лодзі, виконуючи рівночасно обов'язки лікаря довір'я Кас хворих. В цьому місті опинилася поважна група наших лікарів, а саме: д-ри Ростислав Білас, Осип Любчак, Михайло Семчишин, Омелян Тушицький, Франц Лунь, Володимир і Богдана Салабан, Мирон Зарицький, Семен Загребельний, Олександер Жизневський, а з давніше осілих Степан Молодовець. Д-ри Білас, Семчишин та Загребельний працювали теж разом зі мною як лікарі довір'я Кас хворих.

У цьому поганому, великовідмінному промисловому місті знайшла собі місце теж відносно велика українська громада обох наших віровизнань. Була тут мала група наших давніших емігрантів і вона навіть у тих воєнних часах проявляла жваву організаційну суспільно-громадську діяльність. З-поміж давніших емігрантів на перше місце вибивалася родина братів Сологубів, з яких Сергій був знаним диригентом хорів, а Петро купцем. Їхня гостинна хата скоро стала центром нашого товарицького життя.

В січні 1945 року під напором більшовицької навали покинув я це місто — місце моєї родинної трагедії. Залишились там дві дорогі могили — моєго єдиного сина і моєї тещі Катерини Хамулою. Під градом куль і бомб ми пішки пробиралися на захід.

По короткій передишці в Котбусі в хаті свого швагра Володимира Хамули, який перебував там на студіях, наша дорога завела нас до маленького купелевого містечка Тепліце в Судетах, де вже квартирував мій тесть. По кількатижневім побуті треба було далі тікати — тепер уже перед «визволителями» Європи.

Тепер уже під градом американських куль і бомб добились ми до Мюнхену — столиці Баварії, яку ми знали вже з короткого попереднього побуту в 1941 р. Тепер — у лютому 1945 року — ми застали Мюнхен у руїнах і заграві пожеж. Наша ціль була дістатись до квартири наших незабутніх п-ва д-рів Дмоховських. У них ми застали вже наших близьких друзів д-рів Барановських і тут почалось наше еміграційне життя в повоєнній Німеччині з усіма його тяжкими труднощами.

Ще під кінець гітлерівської влади почав я працювати в Мюнхені як лікар довір'я Кас хворих. По малій перерві з приходом окупаційної влади залишився я на цій роботі до грудня 1945 року, а тоді перейшов на таке ж становище до знаного прощевого містечка Альтеттінг у

Горішній Баварії, де працював аж до свого виїзду до Америки в грудні 1951 року.

Таким робом перепрацював я на становищі лікаря довір'я Кас хворих сповна десять літ, здобуваючи великий досвід у діагностиці хвороб та по лінії німецьких суспільних забезпечень і лікарських постанов. Спершу праця по цій лінії була для мене тим «конечним злом», яке мусілось приймати. З бігом часу знаходив я і в цій праці вдоволення і мав навіть вдячних пацієнтів, хоч вони були моїми примусовими пацієнтами. Лікар довір'я Кас хворих мусів уміти погодити інтереси трьох заінтересованих сторін, а саме: Каси хворих, пацієнта й лікаря, що його лікував. Завдання часами не було легке, бо ці інтереси деколи перехрещувались із собою і треба було відкликуватись до всестороннього знання лікарської професії та уживати такту і зрівноваження, аби ці інтереси погодити.

Мушу при цій нагоді сказати, що організаційна сторінка німецьких суспільних забезпечень була дуже добра. Лікар довір'я Кас хворих був зовсім незалежний у своїх лікарських постановах від будь-яких зацікавлених сторін і мав змогу діяти згідно з вимогами справедливості. У своїх ороченнях він мав змогу ставити добро забезпеченого пацієнта на першому місці, і це правило стосував я повністю в своїй відповідальній роботі за весь час своєї довголітньої практики по цій лінії лікарської праці і тому ніколи не мав поважніших конфліктів із жадною з заінтересованих сторін. Тямлю дуже приязнє прощання з Альтеттінгом, в якому видко було може навіть і щирий жаль зі сторони учасників, які займали різні визначні пости в адміністрації і здоровній опіці населення двох повітів, з приводу моого виїзду дуже прихильно й позитивно оцінювалось мою роботу протягом шістьох літ на цьому становищі в Альтеттінгу, дарма що мій статус нелюбого «авслендер» був загальновідомий.

Мушу з признанням підкреслити, що загал німецьких лікарів відносився до мене і моєї праці дуже лояльно. Винятки, очевидно, як і всюди, бували. Пригадую собі довжелезну скаргу на мене одного лікаря, в якій він підносив «закид» моого «авслендерства» на такому відповідальному посту, а рівночасно виступав проти самої інституції лікаря довір'я «Кас хворих» як такої, що, мовляв, була впроваджена Гітлером. Мені треба було дати відповідь на його закиди і в тій відповіді я порадив зруйнувати «авто-бани», бож і вони напевно були побудовані за часів Гітлера. Пам'ятаю, що цей мій аргумент заінтересованим дуже подобався.

В цій праці пізнав я теж практично різні методи симуляції хворобових симптомів, як підв'язування кінцівок для викликання опухів, впорскування медикаментів для викликання гарячки і т.п. Докладні

обслідування пацієнта завжди дозволяло без великих труднощів викрити симулянтів. Очевидно, що докладність оглядин у таких випадках так само як для діагностично-лікувальних цілей, є тут наглядна і деякі з моїх пацієнтів могли в цьому переконатися. Я завжди мав цю певність, що докладність оглядин оплачується, і переконався, що навіть ті кіби покривдені симулянти відносились до мене з повним респектом.

З часів цієї моєї професійної роботи залишилось мені кілька добрих приятелів з-поміж яких півтори сотні німецьких лікарів, що з ними доводилось мені співпрацювати, і з тими приятелями я й до сьогодні підтримую кореспонденційний зв'язок і приємно їх згадую.

Лояльним до мене було теж мое начальство в Мюнхені. Пригадую собі, що коли я прийшов попрощатись із директором «Ляндесферзіхерунгсаншталт» на Горішню Баварію, то він сказав мені, що був вдоволений із моєї праці, а доказом було те, що тільки дуже рідко висилав когось на провірку до мене, що не завжди так бувало в інших повітах і висловив жаль з причини мого відходу. Але рівночасно він додав, що були доноси на мене головно з причини мого ненімецького походження, але він сам відбивав ці закиди кажучи, що мене держали на цьому посту тоді, коли заходила конечна потреба, то не викинути мене тепер, коли ця конечність відпала, бо є уже досить політично вибілених німецьких лікарів. Таке ствердження таки треба уважати за доказ толеранції і лояльності серед німецької повоєнної дійсності.

* * *

При кінці листопада 1951 року покинув я Альтеттінг і через Мюнхен виїхав до Бремергавену, а там — по однотижневому побуті в переселенчому таборі — сів на військовий корабель, який через 11 днів прибув до ЗСА 13 грудня 1951 р.

Українська група в цьому транспорті вже була невелика, бо більшість наших переселенців виїхала трохи раніше. З наших лікарів був ще тільки в цій групі д-р Олександер Радивил, станиславівський земляк і знаний шаховий мистець, з яким ми й перевели більшість часу нашої подорожі при цім приємнім занятті і не мали часу думати про морську хворобу.

Опинившись перший раз у житті на океані, я здавав собі справу, що з переїздом на новий континент почнеться для мене правдиве емігрантське життя з усіма його труднощами, але це була тільки уява, бо труднощі показались у практиці далеко більшими, ніж я сподівався.

До Америки приїхав я тільки з деяким теоретичним знанням англійської мови, а почав працювати в т. зв. Шведському шпиталі в Брукліні вже через тиждень побуту в Нью-Йорку. Все щастя, що в цьому шпи-

талі застав я нашого лікаря д-ра Нестора Процика, який скоро впровадив мене в шпитальну рутину, а крім того додавав мені надії в хвилинах моєго розпачу з причини початкових труднощів. Обов'язки резидента, які до мене належали, були дуже великі й початково я часто в них розгублювався. Праця була тяжка. Недоспани ночі й моральне самопочуття так вплинули на мене, що я навіть думав про поворот до Європи і вніс прохання про пашпорт. Але по трьох місяцях я почав із більшою відвагою підходити до своїх пацієнтів та до... телефону, а потім уже скоро відчув себе незалежним від помочі інтернів та сестер.

Тут я витримав півроку і в липні 1952 року, за намовою д-ра Михайла Семчишина, переїхав до Сиракузів, Н.Й., де почав працювати в стейтовій інституції для умово-недорозвинених дітей (Сиракуз Стейт Скул).

Це було для мене зовсім невідоме поле лікарської професії. Пам'ятаю, що д-р Семчишин так з гумором впроваджував мене у цю роботу: «бачиш, у нас теж були тупоумні, але ними мало хто цікавився; вони або носили жидам воду, або пасли громадську худобу; тут же — це державна проблема!»

І так поволі я почав ознайомлюватись із цією дійсно державною проблемою, ніколи не думаючи, що залишусь на цій роботі майже 25 літ. А що ця проблема умового недорозвитку в США прибрала таких розмірів, як може ніде в світі, можуть послужити кілька статистичних цифр: тільки в державних і приватних інституціях є тепер 200 тисяч таких пацієнтів, з того в самому тільки Нью-Йоркському стейті 27 тисяч! Коли ж зважити, що це число становить тільки 4% усіх тупоумних серед загального населення, а кошти на їх удержання, лікування та можливого виховання виносять понад 1 більйон доларів річно, не враховуючи втрати національної продукції, бо всі вони є або зовсім непродуктивні, або малопродуктивні, — то ясно, що це є не абияка державна проблема!

Силою обставин став я одним коліщатком у цій проблемі, хочував цю свою працю тільки за переходову, заки здобуду знову свої професійні права лікаря.

Великим накладом праці здобув я ці права, складаючи державний лікарський іспит у травні 1956 року, який давав мені право відкрити приватну лікарську практику. Але з цього права я уже не скористав, хоч вільна практика у цій країні далеко більше оплачується, ніж праця на державній службі. Але вільна практика рівночасно вимагає великої праці, кріпкого здоров'я і самопосвяти для хворого. Тим часом я здобув у своїй праці вище становище та деякі забезпечення і вже не оплачувалось кидати державну службу.

* * *

Якщо ходить про мою участь у громадській роботі, то можу сказати, що я завжди був активним членом своєї рідної спільноти, хоч і не займав визначних постів у організованому суспільно-громадському житті.

Вже замолоду спричинився я до культурного росту свого родинного села. В час побуту в рідних та незабутніх Підпечах не було неділі, щоб я не був у читальні «Просвіти», де найчастіше разом з своїм молодшим гімназистом, а пізнішім правником Миколою Петрунівим, що згинув від більшовицької бомби при втечі на захід, вели ми культурно-освітню роботу, влаштовуючи доповіді, театральні вистави, концерти з нагоди національних урочистостей, або тільки на підставі преси обговорюючи актуальні політичні події.

В період гімназіяльної науки весь час належав я до «Пластву» в 11 Курені Гетьмана Івана Мазепи, а відтак у Львові аж до розв'язання «Пластву» польською владою. Відновив я теж свою приналежність до «Пластву» на еміграції, будучи тепер пластуном сеньйором довір'я.

За студентських часів належав я до Медичної Громади і в деяких каденціях бував членом управи. Пізніше став членом Українського Лікарського Товариства у Львові, де був молодшим членом в Управі. Тут, на еміграції, теж беру участь у праці УЛТПА, займаючи різні пости як у Головній Управі, так теж у відділі на Горішній Нью-Йорк, що його я був співосновником.

В час моєї 6-літньої практики на Клепарові я теж брав участь в громадському житті нашої української громади. Не стояв я здалека від суспільно-громадського життя теж і на еміграції дарма, що професійні мої обов'язки цьому не надто сприяли. В час понад 5-літнього побуту в Лодзі я належав до всіх наших громадських установ і був співосновником Лікарської секції при УНО, яка об'єднувала тоді не тільки наших лікарів у місті, але й в околиці. В часі німецької еміграції був я здебільш ізольований від українського громадського життя в таборах, але обіздив усі дооколишні табори і не пропускав нагоди бути бодай пасивним учасником громадських чи культурних імпрез того часу.

Про свою громадську роботу в місці теперішнього свого поселення ще завчасно робити підсумки. В загальному беру участь у всіх проявах громадсько-культурного життя і часто «затикаю дірки», де цього вимагає потреба. З постійної своєї праці протягом довшого часу згадаю провідну працю в Комітеті українських радіопередач, та «Тижня поневолених націй», як теж у відзначенні століття народин Івана Франка. Добре виконана громадська робота завжди давала мені велике вдоволення.

Пробував я трохи й свого журналістичного пера, головно приготовляючи тексти до радіопередач, та дописуючи до «Свободи», здебільша про події в громаді, та до деяких інших газет чи журналів, рідко підписуючись повним прізвищем. Довелось також виголосити цілий ряд доповідей на всілякі теми.

Науково, в стислому розумінні цього слова, не довелось працювати, бо не було до цього ані нагоди, ані можливості. Але все ж таки написав я декілька компіляційних праць на медичні теми, на які, мабуть, досі ледве чи щось появилось в українській медичній літературі. Вони були виголошувані як на наукових з'їздах, так і на ширших форумах американських лікарів англійською мовою, а деякі також друковані в «Лікарському віснику» нашого УЛТПА. Крім членства у своєму професійному УЛТПА належу до багатьох центральних і льокальних організацій та установ, таких як НТШ, СУЖА, УККА, Самопоміч, Пласт і інших та по своїй спроможності матеріально підтримую їх.

Люблю товариське життя і йому присвячую багато уваги. Приємність справляє мені гра в карти, але ніколи не граю газардових ігор. Люблю грati в шахи і тішусь виграшем, як зрештою кожний, хто грає. Компетиція завжди мене полонила, якого б вона не була роду, але в спорті я мало змагався. В цій ділянці ще найбільше займався риболовством, не так може для самого спорту, як більше задля любови до природи, серед якої ще й тепер знаходжу найкращий «транквілайзер» у цьому американському темпі життя з усіма його вимогами до людської нервової системи.

Для цілості картин одного життя, що проходило буревієм нашої доби, мушу ще згадати, що по трагічному розторощенні моого щасливого сімейного життя та по 5-ьох літах удовицтва я вдруге оженився з Марією Головкою-Шафранською, якій доля теж не щадила життєвих хрестів, бо подібно як я, вона втратила в час війни, і то в останні Її дні — свого чоловіка і свого единственного сина. Двоє недобитків долі злучились, щоб створити ще одну підставову клітину нашої нації. Але доля не була для покривдженіх ласковою — ми залишилися бездітними. Своїй дружині, що її можу назвати взірцем ідеалізму в ставленні до громадських справ, маю до завдячення те, що вона служить мені прикладом саме жертвою праці для громади...

Стую на порозі пізньої старости. Хоч фізично долягає в одному або другому місці, духовно не відчуваю тягару своїх пережитих понад 7 1/2 декад, які в загальному пройшли немов би на фільмовій стрічці. А пройшли вони для мене переважно під диктатом обов'язків і праці, — спершу фізичної у селянському домі, відтак серед науки без матеріальних засобів, що іх здебільше самому треба було здобути, далі серед

професійної праці на різних її складних відтинках, а частково теж на суспільно-громадській роботі.

За короткий час одного життя я був громадянином 5-ох держав, а свою лікарську професію виконував у трьох державах, при тому на двох різних континентах та ще й трьома різними мовами, в додатку до рідної.

На цій фільмовій стрічці одного життя нашої доби я пережив найбільш трагічні моменти, але теж багато погідних днів. З ретроспективної оцінки цього одного життя я можу в загальному сказати, що таки немає більшого вдоволення як почуття добре сповненого обов'язку і виконаної праці.

Закінчу цей автобіографічний нарис пластовою піснею, як я його почав:

*«Таке то в нас життя...
Наплечники готові,
Прощай, мое дівча...»*

Мій наплечник пережитого, сумних і веселих споминів, далеко ще не повний! Чи приайдеться ще доповнити його, щоб він був справді готовий, покаже майбутнє. А це, що вже знайшло собі місце в наплечнику, несу далі в життя зі свідомістю, що далеко більше міг би був понести, коли б не тільки моя власна доля, але також і доля моєї нації була ласкавіша!

(«Альманах Станиславівської Землі», Т. II, ст. 747-763)

СЕЛО ПІДПЕЧАРИ

Село Підпечари, передше Товмацького, пізніше Станиславівського повіту, а тепер Івано-Франківського району, лежить 9 км на схід від Станиславова і 5 км на захід від судового містечка Тисменици та близько 4 км на півднє від залізно-дорожній лінії Станиславів — Чортків.

Через село перепливає річка Ворона, доплив Бистриці, яка відмежовує Підкарпаття від Покуття. Підкарпатська (півднева) частина села розбудована на невисокій вапняковій горі, а Покутська (північна) частина займає рівнину. На полях села є кілька для Покуття типових лійковатих заглиблень, звичайно з джерелами доброї питної води. Різні частини села мають свої окремі назви як Завільше, Зарудка, Дубіївка й ін. Неврегульована річка Ворона, переважно весною, а часом і восени, спричинює великі повені і, заливаючи більшу частину долішнього села, наносить жителям великих шкід.

Назва села найправдоподібніше походить від слова «печера», бо є в селі у східній частині гори викуті у вапняковій скалі печери, які згідно з переказами походять ще з часів татарських нападів і в них ховались жителі села перед ясиром. Згідно з таким поясненням назви села може бути правильно теперішня адміністрація УРСР змінила назву на Підпечери, як подано в книзі «Історія міст і сіл УРСР — Івано-Франківська область», виданій Академією Наук у Києві в 1971 р. Так отже вже сама назва села вказує на його довговікову історію, а недавні розкопи стародавніх курганів у недалекому сусідстві таки документують, що поселення у цій околиці існували вже в часах трипільської культури.

У згаданій книзі про Івано-Франківську область у 26-стрічковій колонці про Підпечери подані наступні інформації: Населення — 2424, на 3590 га землі, з чого орної 2573 га. В селі — восьмирічна школа, бібліотека, будинок культури, фельдшерсько-акушерський пункт. За останніх 20 років споруджено 270 будинків. Завершується газифікація. В місцевому радгоспі є 6620 парникових рам, є млин, пилорама та торфопідприємство. Кажеться, що в документах Підпечери згадуються у другій половині 18 ст. Вичисляється три назвища нагородженіх орденами чи медалями «стахановців» і вказується на пам'ятник-obelіск «воїнам та активістам, що згинули в боротьбі проти Фашистських загарбників» — як зрештою у майже кожному селі цієї області. Не згадується, що село електрифіковане та має регулярну автобусову комунікацію з Івано-Франківським.

Стільки про історію відносно великого і давнього села у 639-сторінковому томі «Історії міст і сіл» цієї області, а село навіть не зазначене на поданій мапі населених пунктів цієї області, хоч зазначені далеко менші села.

Трудно подати багатовікову історію села без доступу до документів та в рямцях однієї статті. Але село Підпечери в часі між двома світовими війнами було вже одним із наскрізь зризничкованих сіл у повіті під суспільно-культурним, економічним і національно-політичним оглядом.

Жителі села, за кількома вийнятками, — українці, а віровизнанево — грекокатолики. Перед I. Світовою Війною була в селі одна жидівська корчма та один жидівський склеп, а більшість найкращих піль належала польській графській родині Потоцьких. По I. Світовій Війні селяни викупили всі поля Потоцьких, крім двора, що його пізніше набув поляк Джевіцкі, директор польського банку в Станиславові. Він і був одиночним поляком у селі аж до зайняття Галичини большевиками в 1939 р. Жидівські підприємці опустили село скоро по I. Світовій Війні, а маєток одинокого поляка став складовою частиною «радгоспу».

Селом управляв Громадський Уряд із війтом на чолі. По I. Світовій Війні війтами чергово були: Онуфрій Логаза, Микола Ляшун, Василь Стефанків і Андрій Сворак; останній був теж війтом волосної (збирної) громади. Село мало свій гарний громадський будинок у центрі села, де відбувались засідання Громадського Уряду. Всі постанови Громадського Уряду, як теж зарядження державної адміністрації, війт проголошував кождої неділі на церковному подвір'ю по відправі Богослужби. Писарями Гром. Уряду були довгі роки Михайло Логаза (Ділембин) і Михайло Трускавецький, що оба мали частинну середню освіту.

Осередком духового життя громади була церква Вознесення ГНІХР з Парафіяльним Урядом під проводом о. декана Клима Кульчицького, який продовж 32-ох років — аж до своєї смерті в 1931 р. — був ревним пастирем, ширим і відданим опікуном, дорадником, організатором і провідником села. Завдяки йому і його дружині з Ільницьких Антонії, а пізніше його четирьом доням — село дійшло до повної національної свідомості і стало одним із прикладних сіл Галичини. Чоловіки дочок пароха-адвокати д-р Юліян Олесницький і д-р Ярослав Шипайлло та о. Ярослав Шарко часто відвідували родину і частину своїх відвідин присвячували громаді. При церкві діяли Братства і Сестрицтва, які dbали про церкву, а в часі Різдва ходили з колядою на церкву. О. Кульчицький був постійним головою читальні «Просвіти», членом Гром. Уряду, катехитом у школі, учив співу, приготовляв театральні вистави. На празничний день Вознесення, коли відправлялися панахиди над могилами на прицерковному та громадському цвинтарях, з'їжджа-лися священики з деканату, і тоді в церкві відправлялися Богослужби з такими славними духовниками, як о. Менцінський, брат славного операцівого співака, який своїм голосом майже дорівнював цій славній зірці

українських співаків, та о. д-р Іван Фіголь — славнозвісний на цілу Галичину проповідник.

По смерті о. Кульчицького в 1931 році парохію обняв о. Теофіль Глібовицький, який провадив її аж до «визволення» Галичини большевиками та до насильної ліквідації Греко-Католицької Церкви в Галичині. Він перебув довгі роки на засланні і, повернувшись із знищеним здоров'ям, скоро закінчив життя. Стара дерев'яна церква, тепер православного віровизнання, хоч і занедбана, враз із муреною дзвіницею, ще далі стоять як свідки світлого минулого духового життя громади. На прицерковному цвинтарі похований о. Василь Ільницький, письменник і заслужений педагог, директор гімназій у Тернополі і Львові. Його гранітний пам'ятник ще досі, по 78-ох роках від його смерті, дуже добре захований.

Чотириклясовою школою села, що стояла в центрі села недалеко від церкви, будинку читальні «Просвіти» та Громадського будинку, перед і в часі I. Світової війни управляла полька Пахівна. Була вона польською шовіністкою і ніколи не промовила до жителів села українською мовою, але була вимагаючаючи учителькою і її учні виходили зі школи вповні грамотними, а деякі пізніше продовжували середню і високу освіту. По I. Світовій війні управителями школи були Монастирський і Евстахій Богач. В останніх роках перед II. Світовою війною польська окупаційна влада насилала щораз більше польських учителів, хоч в селі поляків зовсім не було.

Осередком організаційно-культурного життя громади була читальня «Просвіти», яка містилась у невеликому мурованому будинку, що в ньому була невелика зала зі сценою та ще дві невеликі кімнати, що в одній із них довгі роки був склеп споживчої кооперативи, а в другій мали приміщення всі інші організації села. Хоч постійним головою читальні «Просвіти» був о. Клим Кульчицький, діючим його заступником довгі роки був Панько Сворак. Читальня «Просвіти» мала невелику бібліотеку і передплачувала кілька газет і журналів, що їх селяни звичайно читали, повертаючи із Богослужби. Були теж індивідуальні передплатники газет, як «Діло», «Новий Час», «Народня Справа», «Громадський Голос», «Жіноча Доля» і ін.

Довгі роки діяв аматорсько-театральний гурток при читальні з дуже добрими акторами, як Дмитро Шкорута, Михайло Мельниченко, Іван Артус, Дмитро Якимів та ін. Мала сцена гостила у себе аматорські гуртки із сусідніх місцевостей, найчастіше з Тисмениці, а навіть мандрівний театр Івана Когутяка зі Станиславова.

В громаді був хор, що його, переважно, підготовлював о. Клим Кульчицький при акомпаніменті цитри, на якій він добре грав, а теж Дмитро Логаза, який знову знає ноти і помагав дякувати у церкві. Хор брав

участь у хорових збірних виступах у Станиславові, а перед виступами один із братів Крушельницьких «вишліфовував» його. Отець Кульчицький ніколи сам не диригував хором, а часто диригував ним Дмитро Шкорута, хоч сам зовсім не читав нот. Останні роки перед большевицьким «визволенням» мішаний церковний хор провадив Дмитро Бойчук, який рівночасно був дяком у церкві.

В громаді діяли ще такі Т-ва: Кружок «Рідної Школи» під головством Івана Шевцева, Кружок «Союзу Українок» під проводом пані Ірини Шарко, Відділ антиалькогольного Т-ва «Відродження» під проводом Дмитра Хоменця, гурток «Пласту», спортивні Т-ва — спершу «Сокіл», пізніше «Луг» під проводом Івана Артуса.

В селі були клітини споживчої кооперації із двома склепами та кредитові забезпеченеві організації, як каса «Райфандзена», пізніше кредитова кооператива та забезпечення рогатої худоби — під керівництвом Миколи Сворака, Дмитра Семанькова, Дмитра Веляника, Василя Кадлуба, Гриця Винничука та ін. Крім примусового державного забезпечення від вогню, селяни добровільно забезпечувались в границях дозволеної висоти у нашому обезпеченевому Т-ві «Дністер».

Село плекало головно городовину, яку збувало на ринку поблизу Станиславова, а в літньому сезоні теж на дальших ринках Підкарпаття, де перебували літники. В повному огірковому сезоні, коли село вирощувало велику кількість огірків, їх кооперативним способом і заливничим транспортом відставляли навіть до Познанщини і на Шлеськ, здобуваючи у цей спосіб навіть кращі приходи, як зі збуту пшеници.

Ріст національної свідомості у повоєнних роках завдяки відданим згаданим провідникам був майже феноменальний. З колишнього «ц.к. австріяцько-руського» села, що в його хатах скрізь висіли образи «найяснішого пана цісаря» і його Габзбурської родини, не залишилось ніжে сліду. Давня назва жителів села «Русин» залишилась ще лише у давніх піснях, чи в народній словесності, як напр. у травестії Великоднього тропаря: «Воскрес Христос од гроба, на жidів хвороба, на поляків безголов'я, а нам русинам дай, Боже, здоров'я». Навіть неграмотні селяни, що іх у тому часі було ще немало, від часу власної державності всі стали українцями, які у постійній боротьбі з окупантами виявили небувалу досі силу і витривалість.

Під партійно-політичним оглядом селяни були приклонниками УНДО або УСРДП. Голова радикальної партії сенатор Іван Макух із Товмача втішався великою популярністю на своїх вічах у селі. Пізніше здобув собі терен у селі націоналістичний рух, але про комунізм з-поза Збруча селяни знали хіба тільки з газет. Комуністичного руху в селі взагалі не було.

Село видало кілька генерацій професійної інтелігенції, хоч давніше не було її багато. З передвоєнних років треба згадати адвоката д-ра Петра Хрептовського, батька відомого в Чікаго лікаря д-ра Ахіля та Бобика, сина довголітнього дяка. У повоєнних роках селяни навчилися доцінювати вагу освіти і тоді більше число молодих хлопців і дівчат пішло до середніх шкіл Станиславова, між ними Михайло Логаза, Микола Петрунів, Варка Логаза, Василь Сворак, Дмитро Сворак, Василь Мельниченко та другі. Всі вони, а зокрема пізніший адвокат Микола Петрунів, який мав довший час постійний зв'язок зі селом, причинилися до національного і культурного росту села.

Зрозуміло, що за понад пів сторіччя зайшли в селі зміни, а між ними деякі на краще, бо ж поступ в цілому світі характеризує нашу добу. Знаємо, що в селі зовсім зліквідовано неписьменність, що щораз більше селянських дітей здобуває високу професійну освіту, що поправились житлові умовини і що село користає із таких тепер на заході самозрозумілих уліпшень, як електричне освітлення та газове огрівання. В загальному поправились санітарні і здоровні умовини, але село — колишній «шпицлір Європи» та «медом текуча земля», в загальному є бідніше, як було колись.

(«Альманах Станиславівської Землі», Т. I, ст. 724-728)

АРЕШТ, ДОПИТИ І ЗАСУД ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

«Не дай, Боже, в чужім краю
Згинуть у неволі!»
(З «Послання до Козачковського»)

День 17. квітня 1847 року є не тільки найчорнішою датою в житті Тараса Шевченка, але теж в історії України. В тому дні, який теж по всі часи залишиться чорною плямою на сторінках московського деспотизму, підтято потужні крила поетичного розмаху нашому національному генієві. Тоді почався процес його повільного фізичного знищення, який і закінчився його передчасною смертю.

В тому дні московський шеф жандармів, імператорський «політрук» граф Олексій Орлов наказав арештувати поета. Арешт відбувся на підставі доносів провокатора, студента Олексія Петрова, який у своїм доносі до куратора київської шкільної округи оскаржував Братство св. Кирила і Методія, а при тому додавав, що на зібраннях Товариства читалось «явно протизаконні» вірші Шевченка, вказуючи на поеми «Сон» і «Посланіє». Донощик з'ясовував, що в «Сні» поет «в найрізкіших словах висловлює свою ненависть до царської родини», а в «Посланію» поет «старається підбурити українців до повстання».

Донос негайно пішов до київського генерал-губернатора, а від нього до «З-того Відділу Особистої Його Величества Канцелярії» — тобто центрального уряду політичної поліції московської імперії під керівництвом графа Орлова.

Арешт Шевченка відбувся при в'їзді до Києва, коли він повертає з Чернігівщини на весілля Миколи Костомарова, що на ньому поет мав бути боярином. Таки у весільному фраку забрали жандарми поета до тюрми, а наступного дня поспішно відправили Шевченка до Петербургу та посадили в тюрму З-того Відділу, де вже сиділи члени Кирило-Методіївського Братства.

Крім доносу Петрова поліційне слідство опиралось на зізнаннях співпідсудного Кирило-методіївця Ю. Андруського, а доказовим матеріалом були знайдені твори поета та його і других братчиків листування. Крім знайдених у Костомарова поем «Сон» і «Посланіє», обтяжуючим матеріалом був теж «Кобзар» з 1840 р. та «Гайдамаки» з 1841 р. В знайденому листі В. Білозерського до Миколи Гулака була така характеристика поета: «Я мимоволі з приємністю застновляюся над тим, яку геніальну людину ми маємо в Тарасі Григоровичу; бо тільки геній, за поміч'ю одного глибокого почування може відгадувати потреби народу та навіть цілого віку, до чого не приведе ніяка наука чи

знання, без поетичного і водночас релігійного вогню». Цю характеристику докладно студіював граф Орлов і вона у великих мірі лягла в основу акту оскарження.

Слідство тривало два місяці. В часі усних і письмових допитів поет давав достойні і гідні відповіді, нікого із підсудних не обтяжуючи. До членства в Братстві поет не призначався, але достойно прийняв закид писання «зухвалих і підбурюючих віршів».

Вину Шевченка так з'ясував граф Орлов цареві Миколі І:

«Шевченко складав українською мовою вірші найбільш бунтівничого змісту. У них він то висловлював плач над вигаданим поневоленням і нещастям України, то проголошував славу гетьманського правління і давню вільність козацтва, то з неімовірним зухвальством виливав на клепи і жовч на осіб імператорського дому... Він набув серед своїх друзів славу знаменитого українського письменника, а тому вірші його подвійно шкідливі і небезпечні. З улюбленими його віршами на Україні могли посіатися і згодом закоренитися думки про вигадене блажентство часів гетьманщини, про щастя повернення тих часів і про можливість існування України як окремої держави... З огляду на бунтівничий дух і зухвальство, що виходить за всякі межі, слід визнати його одним із важливіших злочинців».

Своє оскарження граф Орлов закінчив пропозицією вислати художника Шевченка в Оренбурзьку кріпость, доручаючи начальству держати найсуворіший догляд, щоб від нього не могли виходити «підбурливі і пашквільні твори». Крім цього шеф поліції пропонував цареві, щоби поета покарати «без суда» — і «самодержець всієї Росії»скористав зі свого абсолютно права судити своїх підвладних на власну руку і визначив кару. До акту оскарження він ще власноручно додів: «під найгостріший догляд зі забороною писати і малювати». Так акт обвинувачення став вироком «без суда». До цього вироку додано ще конфіскату поетових друкованих творів, та наказ зняти їх із продажі. Поет прийняв засуд мужньо і спокійно. З хвилиною проголошення вироку поета передано до військової тюрми, а через день після вироку — 31-го травня 1947 року, почав Шевченко свою мандрівку на заслання, яке протривало повних 10 літ. Аж наслідних Миколі I, цар Олександр II, за великими стараннями приятелів, підписав амністію для поета.

В світлі свіжої минувшини і сучасної дійсності на Україні засуд поета при всій його жростокості і нелюдяності був ще лагідний в порівненні із так званими вироками московсько-комуністичного правосуддя супроти носіїв Шевченкових Ідей за останні чотири десятиріччя. Їх бо теж засуджувано «без суда», але для більшості із них вироком була «куля в потилицю». Немає найменшого сумніву, що такий самий

вирок припав би сьогодні живому Шевченкові, бо Його Ідеї є сьогодні так само небезпечні для червоної Москви, як вони були 114 років тому.

(Радіопередача, 23 квітня 1961)

ПАНЬКО КУЛІШ — ДРУГ ШЕВЧЕНКА І ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК

З нагоди столітніх святкувань Шевченка хочемо згадати його близького друга і визначного українського письменника — Панька Куліша.

Народившись у 1819 році, Куліш був на 5 років молодший від Шевченка, але пережив Шевченка на понад 3 і $\frac{1}{2}$ десятиліття, бо помер він у 1897 році, доживши поважного віку 78 років — і до останньої хвилини не відкладав пера.

По смерті Шевченка перейняв Куліш провід у літературній праці цілої України і своєю літературною спадщиною здобув собі почесне місце серед найвизначніших українських письменників.

Його літературна спадщина — дуже багата і дуже різноманітна. За свою історичну повіті «Чорна Рада» він здобув собі почесне ім'я батька української історичної повіті. Він відомий у нашій літературі як перекладач Біблії та визначніших авторів світової літератури, передусім Шекспіра, Шіллера, Гете, Байрона і Міцкевича; він визначний етнограф, історик, поет, публіцист, драматург, літературний критик і реформатор українського правопису, що перший впровадив фонетичний правопис до літератури, який й звали кулішівкою, і цей правопис став основою сучасного нашого правопису; він врешті громадський і політичний діяч, один із найвидатніших Кирило-Методіївців і політичний в'язень московського, царського режиму і вкінці він видавець популярних книжок для народної освіти. Він був високо освіченою людиною. Його діяльність обіймала усі українські землі, а крім цього побував він у чужих краях — Італії, Німеччині, Австрії і Чехії. Вже в молодому віці уважали його за визначного українознавця-енциклопедиста. Називають Куліша теж у нашій літературі «паном української мови», бо володів він усіми секретами її багатства і сили і дав тривкий вклад у скарбницю української літературної мови.

Вперше познайомився Шевченко з Кулішем в часі своєї першої подорожі по Україні в 1843 році. Він відвідав Куліша в Києві, де він тоді учителював і з ним відбув багато краєзнавчих прогульок, а в тому

відвідав теж старий монастир Межигорського Спаса. Шевченко вже передше читав друковані частини Кулішевої «Чорної Ради» і відтак, вже будучи на засланні в Оренбурзькій кріпості, написав в 1847 році чудову поему «Чернець», яку й присвятив Паньку Кулішу. Мабуть у часі першого знайомства з Кулішем зробив Шевченко прекрасний олійний етюд голови свого друга.

Вдруге зустрівся Шевченко з Кулішем в часі свого другого побуту в Києві в 1846 році. В тому часі Куліш писав, що Шевченко як поет «подає грандіозні надії» і що Шевченкова «муза запротестувала з усією енергією проти ледарства сильних мира цього», а «товариство Шевченка було немов небесне обітування» та що Шевченко «вже був не Кобзар, а Національний Пророк...». Для самого Куліша «сяєво духа поета було чимось надприроднім». Про близькість дружніх зв'язків між обома свідчить і факт, що Шевченко був боярином на весіллі Куліша з Олександрою Білозерською — відомою українською письменницею Ганною Барвінок.

Куліш подавав Шевченкові свої критичні завваги до його творів. Як проникливо він оцінював уже тоді твори Шевченка — видно із його слів у листі до поета: «Ваші твори належать не одному Вам і не одній Вашій добі; вони належать усій Україні і будуть промовляти за неї вічно!»

Куліш ділив долю Шевченка, бо і його засудив цар на заслання із забороною писати за участь в Кирило-Методіївському Братстві.

10 літ заслання Шевченка розділили обох друзів і їхня дружба знову відновилася по звільненні поета із заслання.

Серед найближчих приятелів, що в чужому, холодному Петербурзі віддавали останню прислуго поетові — Героєві, — найближче його домовини стояв Куліш. Він теж виголосив найкрашу прощальну промову в часі похорону, що в ній він між іншим сказав: «Нема з нас нікого достойного — проректи рідне українське слово над домовиною Шевченка. Уся сила і вся краса нашої мови тільки Йому відкрилася!...» А скінчив він своє прощання так: «будь же, Тарасе, певен, що ми Твій Заповіт соблюдемо і ніколи не звернемо з дороги, що Ти нам проклав єси! Коли ж у нас не стане снаги Твоїм слідом простувати, коли не можна буде нам так, як Ти, святую правду глаголати, то лучче ми мовчатимемо...»

А коли пізніше українська громада в Петербурзі видобула тлінні останки Генія України із чужої, непривітної землі, щоби перевезти їх на Україну під опіку українського народу, знову виступив друг Куліш і промовив: «З'явися, Батьку серед Рідного Краю під свою червоною китайкою та згромадь довкруги себе сліпих, глухих і безязиких! Нехай вони із мертвих уст Твоїх почують Твоє слово безсмертне та нехай

почнуть говорити непозиченою мовою!... Наш єси, Поете, а ми народ
Твій і духом Твоїм дихатимемо во віki і віki!...»

Були однаке в житті Куліша такі часи, коли він забував обіцянки, зложені при домовині Великого Тараса. В тих нещасливих періодах він саме не знайшов у себе снаги йти слідами Шевченка, але на шкоду своєму визначному імені та на шкоду своєму народові — він теж і не мовчав... I саме з цих часів залишив він такі твори, що їх українська нація не могла прийняти як здобуток української духової культури. Цим теж і пояснюється, що досі немає повного видання творів цього визначного українського письменника.

(Радіопередача, 17 вересня 1961)

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ ЮВІЛЕЙНИЙ РІК У СИРАКЮЗАХ, Н.Й.

З почину місцевого Відділу УККА під проводом його голови інж. Мирона Сидоровича та напередодні роковин Державності і Соборності — дня 20. січня 1961 створився тут широкий Громадський Шевченківський Ювілейний Комітет, що його очолив мгр. Ілля Городецький. Як його заступники до Комітету увійшли: проф. Яків Гурський, мец. д-р Іван Заваликут, Іван Пігуляк та Тихон Трускало, а як секретарі: Михайло Середович і інж. Юліян Копко. Заплановану працю розділено на поодинокі секції, що їх очолили: молодечу — мгр. Марія Логаза, лекторську — проф. Григорій Яловий, імпрезову — Роман Шаран, будови пам'ятника — Іван Пігуляк, фінансову — адв. д-р Микола Врублевський, названня вулиці Шевченка — о. Йосиф Шалока, інформаційно-пропагандивну — д-р Михайло Логаза та Шевченківського фестивалю Молоді — мгр. Михайло Рубич.

В календарі праці Комітету вже усталено наступні імпрези: дня 12. березня — Академія Молоді, дня 25.3. — Велика репрезентаційна Шевченківська Академія та дня 30.4. — Шевченківське Свято «Союзу Українок».

Крім цих трьох імпрез Комітет заплянував почати Шевченківський Ювілейний Рік Святочним Відкриттям, можливо вже рівночасно із святочним відслоненням вулиці Шевченка у нашому місті при кінці лютого ц.р., 6 публічних доповідей про Шевченка, 4 Літературні Вечорі Молоді, присвячені Шевченкові, одну театральну виставу та святочне замкнення Ювілею при кінці року.

Крім цього голова Комітету мгр. Городецький, як бібліотекар в університетській бібліотеці, поробив заходи і вже має згоду від місцевих університетських властей на влаштування Шевченківських Виставок в університетські та міській бібліотеках, які будуть відкриті продовж місяця березня, кожна по 2 тижні в одній із згаданих бібліотек.

Комітет заплянував теж поширити твори Шевченка серед українських громадян, і вже досі поважне число «Кобзарів» — особливо редакції В. Сімовича — знайшло собі почесне місце в українських хатах, головно серед учнів Школи Українознавства.

Для повноти образу заплянованих святкувань треба підкреслити, що ціла громада об'єдналась для тої цілі, щоби гідно пом'янути Національного Пророка у 100-річчя його смерті. В працях Комітету беруть участь представники усіх організацій без огляду на віроісповідання чи політично-партійні різниці. Зокрема відрядне явище, що до святкувань приготовляється уся молодь, яка сама групою виучує твори і життєпис Шевченка, хоч тільки найкращі з-поміж неї виступатимуть на власній Академії в поклоні Українському Генієві.

(«Свобода» ч. 28, 11 лютого 1961)

ЮВІЛЕЙНІ ШЕВЧЕНКІВСЬКІ СВЯТКУВАННЯ В СИРАКЮЗАХ, Н.Й.

Згідно з усталеним пляном святкувань, про який вже згадувалось на сторінках «Свободи», Громадський Ювілейний Комітет розпочав Ювілейний Шевченківський Рік святочним відкриттям, яке відбулося в Укр. Нар. Домі дня 26. лютого ц.р. Коротку, але добре обдуману і солідно підготовану програму розпочав голова Комітету мгр. Ілля Городецький, який подав календар святкувань на цілий ювілейний рік, з'ясував суть Шевченківських святкувань та заохотив громадянство до участі. Іван Пігуляк своїм гrimучим голосом відрецитував «Заповіт». Проф. Ірина Крілова виголосила біографічну доповідь про Шевченка. Адвокат Михайло Пінкасевич віддеклямував з глибоким зрозумінням уривок із «Івана Підкови» в англ. мові. Програму закінчено мистецьким читанням «Великого Льюху», що в ньому взяли участь як Душі — студентки Ліда Величко, Дарка Городецька і Дора Салабан; як Ворони — Ніна Новохатько, Олена Луцькович і Ольга Ривар; як Лірники — Михайло Середович, Дмитро Лозинський і Богдан Федорович. Цей вдалий виступ попередило коротке пояснення поеми, а закінчила його деклямація

«Суботова», що її вдало виконала Ірина Будзяк. Погідні слова нашого національного пророка про майбутню волю України підхопили чисельно зібрані слухачі, закінчуючи програму співом національного гимну.

Дня 12. березня ц.р. окремий Комітет Молоді під головуванням учня Петра Тимченка відбув Шевченківське Ювілейне Свято Молоді під кличем: «Молодь Сиракюз у поклоні Тарасові Шевченкові». Багату і дуже добре підготовану програму започаткував співом «Заповіту» дітоточий хор, що його підготував проф. Микола Єржківський. Збірну рецитацію «Біля Портрета» виконали найменші діти, всі в гарних національних строях. Дуже дбайливо приготовану, глибоку змістом, святочну доповідь виголосив голова Комітету Молоді Петро Тимченко. Вже з перших його слів про його жаль, що не може своєї доповіді виголосити в столиці України — Києві, відразу понеслись слова дорослого і зрілого доповідача, хоч він тільки учень середньої школи і виростав і вчився тільки на чужині. Коротеньке фортепіянове сольо виконав дуже мілій Ігор Копко, у стилевому строю гуцулика. «Учітесь, брати мої» — віддеклямувала гарно Надя Гусак. Вокальнє тріо «Зоре, моя вечірня» — Гані Возняк, Галі Тимченко та Ірини Купровської, при фортепіяновому супроводі Гані Купровської — показало, що наші дівчата вміють співати. В сольових партіях особливо вибивався гарний і сильний голос Гані Возняк. Богданна Жмур віддеклямувала «Три Шляхи». «Похоронний Марш на роковини смерти Шевченка», муз. Лисенка — виконала на фортепіяні теж стилева гуцулка Ірина Купровська, а декламація «Іржавця» у виконанні Ірини Богайчук закінчила першу частину програми. По перерві були ще дві дуже вдалі сценічні картини — Васильченка «Під Тарасове Свято» та «Розрита Могила» в яких взяло участь 30 дітей, від найменших до учнів середніх шкіл, всі або в гарних національних строях, або ухарактеризовані відповідно до своїх роль. Програму закінчено живим образом «Воскресіння України», який викликав дуже гарне зорове враження у численно зібраних громадян. Треба підкressлити, що молодь підготовлялась до мовних точок цього свята збірно і тільки найкращі із вибору оціночних комісій виступали на Святі. В цей спосіб усі діти засвоїли собі добре кілька віршів та життєпис поета. Збірну сценічну картину підготовила пані д-р Евгенія Єржківська при допомозі полк. Миколи Міхновського. Цілий молодечий Комітет виконував свої завдання із молодечим ентузіазмом. Чистий дохід в сумі 115 доларів Комітет Молоді передав на будову пам'ятника Шевченка у Вашингтоні. Того ж 12. березня Українська Радіопередача присвятила ювілейним врочистостям цілу програму, в якій відчитано «Заповіт» в англ. мові, передано «Заповіт» в музиці та врешті подано дуже глибоку інтерпретацію «Заповіту» в слові — пера проф. Григорія Ялового.

Від 1-15 березня в головній бібліотеці Сиракузького Університету відбулась Шевченківська Виставка, влаштована мг-ром Іллею Городецьким. Всі експонати були розміщені в 4-х габльотках просторого вестібулю бібліотеки. Твори Шевченка і про Шевченка, як літературні так і мальарські, прикрашені зразками народнього мистецтва, притягали очі навіть принаїгідних чи байдужих відвідувачів. «Кобзар» малощо не всіх видань, від найстарших до найновіших, включаючи фотокопії Першого Кобзаря з 1840 р власності Людмили Волянської із Ютики, становили прекрасний перегляд спадщини Батька українського народу. З 16-тим березня цю ж виставку перенесено до міської публічної бібліотеки і там, розміщена в 6-х габльотках в галях партеру і 1-го поверху, притягає вона увагу відвідувачів. Мгр. Городецький — сам же професійний і кваліфікований бібліотекар — вложив на влаштування цих виставок не тільки багато праці і часу, але теж багато свого пістизму до «Найвизначнішого Українця всіх часів» і за це заслужив собі на прилюдну громадську подяку.

Не увінчались ще успіхом наполегливі заходи Комітету в справі названня одної із вулиць міста іменем Шевченка, хоч ця справа була вже двічі обговорювана на міській Раді, але д-р Олександер Гудзяк, як член комісії, робить всі можливі старання, і громадянство ще вірить в успіх, бо одинокою перешкодою є... «трудне до вимови і спелування прізвище Шевченка».

Вершком ювілейних вроčистостей у нашій громаді буде Великий Концерт із дуже багатою програмою, в якій виступлять мистці співу і живого слова, в чотирьох мовах, як теж злучені хори громади. Цей концерт відбудеться в гарній і модерній залі школи «Нотінгам гайскул» в суботу, дня 25. березня ц.р. о 8-мій год. вечора. Комітет сподіється, що ціла заля із поємністю 1300 місць буде заповнена громадянством. В цей бо спосіб віддамо належну пошану Генієві України і започаткуємо збірні зусилля Громади у збірці фондів на будову пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні.

(«Свобода», ч. 58, 29 березня 1961)

МОЛОДЬ СИРАКЮЗ — В ПОКЛОНІ ШЕВЧЕНКОВІ

Неділя, 9. березня ц.р., 155-та річниця народин Генія і Пророка України Тараса Г. Шевченка, пройшла у цій українській громаді під кличем «Молодь — Шевченкові».

Школа Українознавства ім. Лесі Українки подбала про програму відзначення цієї історичної дати, яка започаткувала еманципацію нашого народу в модерну європейську націю, а в найбільшому Українцеві всіх часів, що прийшов на світ в тому дні 155 років тому, дала українському народові Батька Нації.

Цей день почався радіо-передачею, що в ній пролунали на хвилях етеру безсмертні слова Заповіту Поета, а 45-мінітову програму виповнили коротка промова, по мистецьки виголошена уч. Оксаною Сеник, монтаж віршів Поета у виконанні учениць Марусі Качмар, Оксани Сеник, Степанії Годжак, Олі Мазурік і Дмитра Назаренка та декламації Мири Рубич — все переплітане музикою з пластинок до слів Поета. Виконання цієї радіової програми було під кожним оглядом вдале. Наші діти, у віці від 9-16 років, говорили доброю українською мовою, немов би виростали на українській землі. Чулось зворушливі голоси признання старших слухачів цієї радіопередачі на адресу Школи Українознавства, а передусім батьків, які знають відповідь на так тепер актуальні запити «Де наші діти?» Бо це ж ці наші діти промовляли до сердець — своїх і чужих — що наш Кобзар своїм пламенним поетичним словом розбивав стіни московської тюрми народів та що він вічно живий не тільки для нас, але для всіх, хто прагне волі, бо ж це Він закликав:

*«Вставайте, кайдани порвіте,
І вражую злою кров'ю
Волю окропіте!»*

А під вечір цього ж дня в авлі парафіяльної школи Католицької Парафії знову ці-ж наші діти під проводом своїх учителів віддали належну шану Батькові усіх наших батьків — невмірущому Тарасові.

З 80 молодечих грудей і щирих сердець знову понеслись у пісні слова Заповіту. Учениця 11 класи Надя Гусак прочитала коротку святкову доповідь, а відтак у довгій черзі, немов барвисті квіти, виступали учні у строях усіх частин земель України, найбільше гуцулок у кіптарях і байбараках, почавши від малят 1-шої класи, а скінчивши учнями найвищих класів.

В 11-тьох точках програми спершу виступали збірно поодинокі класи

найменших учнів, а в окремих точках: Степан Лозинський в деклямації, учні Марко Середович, Андрій Войтович, Ліда Косяк, Надя Бриндзя, Галія Миколаєвич, Марта Шаран, Йосиф Вертишин, Андрій Середницький, Христя Галібей, Маруся Зарічна, Ігор Федорович та Ірка Возняк у монтажі «Шевченкова Присяга» Романа Завадовича, а учні Борис Гудзяк, Христя Клюфас, Славця Башуцька, Степан Вавелко, Юрко Войтович та Маркіян Федорович у сценці «Тарас пастушок». Учні 9 і 10 класи виконали мельодеклямацію «Думи мої». Глибоке враження залишив монтаж із творів Поета про красу України, про славу і могутність України в минулому, про вказівки Поета для тих українців, що покидали Батьківщину і виїздили на чужину, та про пророчу віру Постову у кращу долю нашого народу, що промовляла до слухачів спільним акордом:

*«Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти».*

Цей монтаж виконали учні: Маруся Качмар, Ліда Жовніренко, Ірина Черніга, Івась Михайлів, Йосиф Перла, Андрій Мельник, Дмитро Назаренко, Леся Грицик, Маруся Рись, Славця Тимків, Оля Мазурик, Маруся Тарнавська і Стефця Годжак.

Заслуженні оплески збирали всі виконавці програми, а між ними зокрема Мира Рубич за знаменито передану деклямацію сучасної поетеси з України — Світлани Жолоб «Тарасові», а ще зокрема маленька, наче кульочка, 6-ти річна Ніна Назаренко за незвичайний хист в переданні коротенького вірша «Село». Програму закінчили діти українським національним гімном при співчасті цілої авдиторії, що її виповнили батьки дітей і громадянство.

* * *

Цей день відзначила теж Українська Православна Громада своєю окремою програмою, а зокрема панахидою у своїй церкві св. Луки, в якій крім парафіян взяли теж участь представники зорганізованої молоді зі своїми прaporами та в одностроях, а саме ОДУМ і Пласт та деякі громадяни католицької громади. Найбільш зворушливими учасниками панахиди були три маленькі хлопчики — сини католицької родини Оксани і Богдана Федоровичів, які зі свічечками в руках зайняли рядочком місце перед тетраподом, що за ним стояв хрест із вінком

у пошану Поета. Здавалось би — це малесенька подія у рямцях святкувань цього пам'ятного дня, але яка вона вимовна та яка прикладна для виховання наших малят! Можна бути певним, що ці діточки запам'ятають собі день народин Поета на все життя.

З нагоди цих святкувань насувається думка, що вже наспіла врешті пора, аби бодай тут у країні усіх свобод, а зокрема тепер у часі ширення екуменічних ідей у християнських церквах, можна було молитись за спокій душі Батька української нації у всіх українських церквах, а ще краще на спільній панаході усіх наших віровизнань, бо ж Шевченко — Геній, Пророк і Національний Батько не лише частини українського народу, але всієї української нації.

По довгих віках насильства наша Православна Церква позбулась подиктованої нашими ворогами клятви на найбільшого нашого Державного Мужа — гетьмана Івана Мазепу — і тепер молиться за спокій його безсмертної душі. Цим фактом наша Православна Церква остаточно звільнилась від ворожого нам московського православ'я і привернула собі свій український національний характер. Аналогічно, базуючись на прикладі Слуги Божого Митрополита Андрія, впровадження церковного культу Шевченка в нашій Католицькій Церкві підкріпило би її національний характер, що його в умовинах нашої еміграційної дійсності так трудно вдержати. Якщо це станеться, то зникнуть підстави для наших віровизнаних громад святкувати *свого* Шевченка, а тоді всі разом по думці поетового «єдиномислія і братолюбія» відзначатимемо *нашого* Шевченка.

Згідно з цими думками хочеться надіятись, що наша громада спільно віддасть шану своєму Батькові Нації на загально-громадському концерті в наступну неділю 23. березня ц.р., що його звеличують своїми гостинними виступами мистці пісні і слова — Володимир Луців та Євген Курило.

(«Свобода», ч. 53, 21 березня 1969)

ІВАН ФРАНКО — У СТОРІЧЧЯ НАРОДЖЕННЯ

(Святочна доповідь в Сиракузах, 16.12.56)

Від незамітного галицького села Нагуєвичів в Дрогобицькому повіті — до столичного Льва-города, від 1856 до 1916 року жив, духово ріс, творив і з надлюдською майже силою працював та неоцінені скарби людського духа в українську та вселюдську культуру вкладав — по Шевченкові — найбільший геній України — І в а н Франко.

В літі цього року минула сотня літ, як він прийшов на світ в родині бідного селянина — коваля.

60 літ прожив Франко, закінчивши життя у власній хаті у Львові.

Тлінні останки Великого Каменяра спочивають під кам'яним пам'ятником на Личаківському цвинтарі столичного города Львова, — того українського міста, що з ним Франко не розлучався, від коли став студентом його університету. Пам'ятник на його могилі представляє каменяра, що з напругою всієї сили його міцного тіла лупає гранітну скелю так, як Великий Каменяр Франко лупав скелю українського безпросвіття його доби.

Як образ можна оглядати тільки з певної віддалі, — так людину можна оцінити тільки з перспективи певного часу. Столітній ювілей народження і 40-літній смерти Великого Каменяра — це вже такий час, що повинен би дати змогу на повну оцінку цієї великої людини. З перспективи цього часу український народ напевно інакше оцінює Франка сьогодні, як цінив його за його життя, чи скоро по його смерти.

Сьогодні українська нація знає або відчуває, який титан людського духа вийшов із неї, хоч загал її люду ще далеко не знає духової спадщини Франка.

Українська нація втішається ним як найкращим по Шевченкові поетом. Доцінлює його як чудового письменника, новеліста, повістяря, драматурга, автора діточої літератури, журналіста і політичного публіциста, літературного критика, перекладача чужої літератури, науковця і громадсько-політичного діяча.

Як поет займає Франко перше після Шевченка місце в українській літературі. У своїх поетичних творах дав він вислів не тільки власним думкам, почуванням і переживанням, але й переживанням народу. Умів на крилах думки і поетичної уяви піднятись на вершини творчості, але вмів теж зійти на низини суспільного життя і там глибоко відчувати і переживати людське горе, людські терпіння. Попри цикл чудової ліричної поезії він дав ряд глибоко патріотичних і пробоєвих поетичних творів, в яких закликає розбивати скалу неволі, заскорузlosti і назад-

ництва, «рівняти правді путь», славить духа — революционера, що «тіло рве до бою — за поступ, щастя, волю» та «мільйони порива з собою». Вершком його досконалості в поетичній творчості являються дві поетичні поеми, що є не тільки гордощами української літератури, але можуть стояти поруч найкращих перлин усесвітнього письменства. Вони є найвищим ідейним і мистецьким образом Франка, поезією невимовної краси, глибокою змістом, зворушливою, що захоплює читача до дна душі. Ці дві поеми — це «Іван Вишенський» і «Мойсей».

Та не тільки в поетичних творах невмірушої вартости виявив Франко силу свого геніяльного творчого таланту. Його оповідання і новелі засвідчують про його тонку обсервацію людського життя, вдумливу аналізу душевних людських переживань, вражливість на людські страждання, спочуття до покривдженіх і визискуваних, що в парі з його багатою мовою запевнюю Франкові і на цьому полі літературної творчості безсмертне ім'я.

Із самого тільки перечислення великих повістей, що вийшли з-під пера Франка — як «Петрії і Довбущуки», «Лель і Полель», «Борислав сміється», «Захар Беркут», «Основи суспільності», «Для домашнього вогнища», «Перехресні стежки», «Великий Шум», «Не спитавши броду» — ясно виходить, що Франко колосально збагатив українську літературу як повістяр.

Декілька драматичних творів Франка здобули собі сцени українських театрів від великих українських міст до малих сільських аматорських сцен, як от «Украдене Щастя» й «Учитель»; але до драматичної спадщини належать ще менше відомі як «Сон Князя Святослава», «Кам'яна Душа», «Будка ч. 27», «Майстер Чирняк» і «Рябина».

Вічно живим залишиться Франко в серцях найменших читачів своїм «Лисом Микитою», «Пригодами Дон Кіхота», оповіданнями «Коваль Бассім» та «Абу-Казимові Капці».

В публіцистиці і журналістиці Франко як поет, белетрист, учений і громадський діяч давав синтезу своєї творчості для щоденного вжитку. Ця форма його творчості становить величезну більшість його письменницької діяльності. Вона є така багата, така всестороння, так глибоко врізувалася в життя громадянства, впливаючи на його світогляд, що якби Франко не залишив нічого більше, крім своєї публіцистики, то і цим він був би великою людиною в українському громадянстві і однією із історичних постатей історії нашої національної культури. Його творчість на цьому відтинку була великою громадською службою, яка свідчить, що великий поет і вчений був також великим громадянином. Для нього мало було творити вічні, непроминаючі вартості; він кидався у вир щоденного життя, де публіцистика була для нього зброяю боротьби за ідею. За час його більше ніж 40-літньої письменницької

праці не було українського видавництва, не говорячи вже про чужі, де він не забирав би голосу, коли тільки бачив, що воно може служити трибуною для ідей, що ім на службу він посвячував своє життя. Саме ця сторінка його творчості — впарі або може й побіч — тривких і вічних вартостей, що вийшли з-під його пера, перетворила світогляд громадянства його доби і воно живе ним до сьогодні та житиме в грядущих поколіннях.

Як літературний критик Франко був гострий, вимагаючий, але дуже справедливий. Що знове своє діло літературного критика і розумів завдання критики, найкраще вказує його наукова праця про літературну критику під наголовком «Із секретів поетичної творчості», що й по сьогоднішній день послужити може прекрасною лекцією для вивчення цієї ділянки письменницької роботи.

Крім оригінальних творів прибав Франко для української літератури багато цінних творів із чужих літератур, перекладаючи твори Гете, Байрона, Гомера, Гайне, Пушкіна і багатьох інших поетів і письменників.

Великий і цінний вклад вніс Франко теж і в українську науку. Здобувши сам титул доктора філософії на віденському університеті науковою працею із старого українського письменства, він і пізніше опрацював із нього багато наукових тем і тез, написав працю про Івана Вишенського, про Карпато-українське письменство, про українські народні пісні, українські народні приповідки, наукові розвідки про деякі твори Шевченка, нарис української літератури, цінні короткі огляди української літератури в чужих видавництвах та ще багато інших.

На всіх цих ділянках літературної та наукової творчості Франко безперечно належить до найбільш плодовитих талантів. Однаково якість як і кількість його літературної спадщини робить його геніальним не тільки для України, але ставить його в пантеоні великих людей світу. Його письменницька творчість далеко не вміщується у 20-ти томове видання його творів, що його видрукували на рідних землях чи почали друкувати тут в Америці. Для вичерпання усіх його творів треба би було ще таких 40 томів, щоб охопити цілістю його письменницької спадщини.

Та Франко великий для нас не тільки своєю літературною спадщиною. Він великий теж своєю особовістю, своїм беззастережним патріотизмом, своєю боротьбою із дійсністю його часу, боротьбою за права українського народу, боротьбою з ворожими сусідами України та врешті — боротьбою із самим собою. Ту боротьбу закінчив Франко переможно, хоч і не діждався здійсненням своєго й українського ідеалу. Але є якась історична закономірність у тому, що кінчав Франко свою життєву боротьбу серед українського війська у шпиталі Українських

Січових Стрільців у Львові, і перейшов тільки на пару днів до власної
мати, щоб там — майже на самоті — закінчити життя.

* * *

Тільки тепер, в 40 літ від смерти Франка, по національному про-
будженні, що він був його творцем і співучасником, по війні за нашу
державність, по гірких досвідах на чужині — «на ріках Вавилонських»
ми упритомнююмо собі, ким був Франко для нашої нації.

Ювілейний рік Франка кінчиться, хоч напевно не замкнеться він
календарним 1956-роком.

Вже тепер маємо перед очима образ тих вроочистих святкувань, що
на них спромоглась українська нація для своєго найбільшого Сина —
Генія. Передусім треба ствердити, що весь український народ, по цей і
по той бік залізної заслони, дуже вроочно обходив і далі ще святкує
цей великий ювілей Великої Української Людини. Треба ж власне під-
черкнути, що саме і по той-бік — на українських землях ці святкування
мали особливо вроочистий і дуже широкий характер. Від режимом нака-
жаних святкувань Переяславської угоди не було більше таких величавих
святкувань, як цей ювілей Франка. Щоб уявити собі бодай загальну
картину і розміри тих святкувань, згадаймо тільки мимоходом:

В підготові до цих святкувань ще в 1952 році розпочали там друку-
вати 20-ти томовове видання творів Франка й останні томи появились
у цьому ювілейному році. Почали 10-ти томове видання його творів у
московській мові. Створили кольоровий фільм про життя і творчість
Франка. Відкрили пам'ятник письменникові у Києві та започаткували у
Львові. Львівський театр опери і балету назвали іменем Франка. Вста-
новили погруддя поета в Бориславі та численні пам'яткові таблиці в
місцях, що зв'язані з життям поета. Переезвали багато вулиць, площ,
шкіл, наукових заведень його іменем. До самих же святкувань спросили
представників, письменників і науковців з усіх усюдів, де тільки сягає
комуністичний пластик. Навіть з-за океану брала участь делегація канад-
ських прокомуністичних організацій. Великі святкування відбулися на
Шевченковій могилі у Каневі, в оперному театрі імені Шевченка в
Києві, в Зеленому театрі міського парку у Львові, у Харкові, Одесі, та
по всіх більших і менших містах і селах України. На вроочистому
святкуванні в Києві промовляв син поета — Тарас Франко.

З описів цих святкувань, поміщених у пресі видно, що вони мали
нераз справді величавий характер. З цього знову видно, що Франка
зарахував окупаційний комуністичний режим до тих небагатьох пред-
ставників української культури та суспільного життя і корифеїв україн-
ського духа, що їх треба визнавати і шанувати. А коли ж уже треба

визнати і шанувати, то згідно з партійною лінією ця пошана і ці ювілейні святкування мають мати свою вимову, щоб заімпонувати на-віть тим, які не є беззастережними прихильниками комуністичної ідео-логії. З другої ж сторони аранжери тих святкувань дістали наказ від українського наказного уряду підстригти постать Франка так, щоб власне той великий Франко пасував до їхнього шабльону, та представити Франка так, щоб він прикладом служив вже здецидованим кому-ністам, або переконав тих, що ще не знають, на яку ім стати ногу.

Саме із нагоди тих святкувань по той біч Франко виходить таким, яким він ніколи, ні у своєму житті, ні у своїй творчості не був.

Офіційне становище партії, подане на сторінках «Комуніста України» зводиться до того, що Франко був — революційним демократом (ци-каво, що навіть не соціалістом, а власне демократом!), прогресивним письменником, який все своє життя боровся проти «буржуазного націоналізму» галицьких народовців, послідовним атеїстом і матеріалістом, якщо йдеться про його світогляд, і критичним реалістом у літературній творчості та естетичних поглядах.

Попри це офіційне становище знаходимо такі ще твердження со-вєтських науковців та доповідачів: Франко — це послідовник і одно-думець вождів російської революційної демократії та корифеїв російсь-кої класичної літератури, незломний борець за соціальне визволення та духове визволення трудящих мас, друг великого російського народу, борець за мир і соціалізм, полум'янний пропагандист ідей дружби, бра-терства й інтернаціонального единання трудящих всього світу — як це говорив голова уряду УССР на відкритті пам'ятника Франкові в Києві.

Таких чи подібних зображень Франка повно в щоденній комуністич-ній пресі, в журналах і в т. зв. наукових виданнях. Підстригається та в тому ж дусі підмальовується Франкову творчість, вибираючи із його творів до друкованих видань особливо те, що можна б якось підтягнути під цей шабльон, або й просто фальшуючи його твори та вкладаючи речі, які не вийшли з-під пера Франка. Франка просто роблять перед-вісником комунізму.

Із сказаного ясно, що комуністична Москва хоче обдерти Франка із усіх тих цінностів, що ними він великий для української нації. Та чи тільки Франка? Вона замовчує, або просто фальшує національно-віз-вольну силу найвизначніших творів української літератури, споторюючи на своє копіто і Шевченка, Лесю Українку, Стефаника, Мартовича. Кобилянську і багато, багато інших. Їм — бо вже не можна замкнути уст, як вона зробила із багатьома живучими у «земному раю».

І саме тут лежить велике завдання українців у діаспорі: боротись із викривлюванням ідей і творчості великих представників нашої куль-

тури, представляти їх у правдивому світлі, видавати правдиві, непофальшовані іхні твори і ширити прадиве їх пізнання у вільному світі.

З нагоди наших сьогоднішніх святкувань хочемо рішучо ствердити, що Великий Франко не був інтернаціоналом — комуністом, ані беззастережним атеїстом, — як твердять большевики. Навпаки! Він був антимарксистом і завзятим проповідником християнських чеснот.

З Франкових творів виходить ясно, що він не тільки не був прихильником комуністичної доктрини, але раз-ураз поборював її так основно і річево, як ніхто з його сучасників.

Правда, — в молодих роках Фрако брав активну участь у соціалістичному русі, а в дозрілому віці був головою української радикальної партії, але соціалізм Франка не мав нічого спільного з так званим науковим соціалізмом чи марксизмом. Франко завжди підкреслював, що його соціалізм є частиною його світогляду і випливає зі щиролюдського і гуманного чуття. Це бачиться наглядно з усієї його громадської і письменницької діяльності, з його високопатріотичних та народолюбійських творів, де любов до України поєднана з любовю до «всіх, що ллють свій піт і кров, до всіх кого гнетуть окови», незалежно від класи, стану, раси і національності. Франко просто висміяв тогочасних визнавців марксівського соціалізму і матеріалістичного світогляду, називаючи їх іронічно аптикарями, що мають готові рецепти на лікування усіх суспільних економічних хвороб. Він писав: «От готові формулі для вияснення найскладніших явищ: релігія, національність, національна держава — все це витвір буржуазії! Бодай то мати такий делікатний світогляд! Кілька формулок — і чоловік кований на всі чотири ноги, — попросту бери та й мудрість ложкою черпай! А що найважніше, так це те, що при помочі цього світогляду вся будуччина відкрита перед тобою, мов на долоні!»

В передмові до збірки поезій «Мій Ізмарагд» він з'ясував своє становище до марксизму дуже докладно, пишучи: «Жорстокі наші часи! Так багато недовір'я, ненависті, антагонізмів наможилось серед людей, що недовго ждати, а будемо мати (а властиво вже й маємо!) формальну релігію, основану на догмах ненависті та клясової боротьби. Признаюся, я ніколи не належав до вірних тої релігії і мав відвагу серед насміхів і наруги її адептів нести сміло свій стяг старого, ще пралюдського соціалізму, опертого на етичнім, широко-гуманістичним вихованні народніх мас, розповсюджені освіти, науки, критики, людської національної свободи, а не на партійнім догматизмі, не на деспотизмі, не на бюрократичній регламентації всієї людської будучності».

В статтях у Літературно-Науковому Віснику вважає Франко матеріалістичний соціалізм далеко гіршим ворогом для українства, ніж московське самодержавіє, а здійснення ідеалу комуністичної держави

уважає великим нещастям для людства. Про програму державного соціалізму каже, що вона пахне державним деспотизмом та уніформізмом — та стане великою гальмою розвою або джерелом нових революцій.

В коломийськім «Поступі» ще в 1903 році Франко немовби з перспективи сучасної дійсності розправляється з марксизмом дослівно так: «Всеможна сила держави налягла би страшеним тягарем на життя кожного поодиного чоловіка. Власна воля і власна думка кожного чоловіка мусіла б щезнути, занидіти, бо ануж держава признає її шкідливовою, непотрібною. Виховання, маючи на меті виховувати не свободних людей, але лише пожиточних членів держави, зробилось би мертвою муштровою. Люди виростали б і жили б у такій залежності і під таким доглядом держави, про який тепер у найабсолютніших поліційних державах немає й мови! Народня держава стала би величезною народньою тюрмою! Стара біда — нерівність, вигнана дверми, вернулась би вікном: не було б визиску робітників капіталістами, але була б всевладність керманичів над мільйонами членів народньої держави... Така держава була б у найліпшому разі завадою для дійсного поступу».

Чи треба ще більше доказів на те, як Франко ставився до марксизму — комунізму? Чи його слова для усіх тих, що знають большевицький комунізм враз із його «раєм на землі» із власного досвіду — не виглядають сьогодні на слова пророчої візії?

Подвижники партійного режиму на нашій Україні роблять далі вже майже безсоромні висновки із Франкового соціалістичного світогляду, називаючи його інтернаціоналістом і другом московського «старшого брата».

А тимчасом в дійсності Франко ніякого москофільства чи польонофільства не проповідував. Навпаки! Уся його діяльність була одною великою проповіддю невтомної праці для добра і двигнення рідного народу. Його гаряче серце боліло над станом рідного краю і вияв того болю за крашу долю свого народу зустрічається у всій його літературній творчості. Він твердив, що для української справи нема що ждати помочі ззовні; тільки сіючи на власній ниві, можна дороблятись власного хліба!

В «Поза межами можливого», що не увійшло у советське видання творів Франка, він ясно задокументував себе, як антиінтернаціоналіст, пишучи: «Змагання до усунення економічного визиску мусить логічно бути змаганням до усунення визаскувачів, своїх, чи чужих, але у випадку даного вибору, певно насамперед чужих, а потім своїх».

Політичною несамовитістю виглядає Франкові «такий стан якоїсь нації, що вона мусить без опору дати визискувати себе іншій нації, мусить віддавати частину здобутків своєї праці на цілі, які з її розвоєм і

забезпекою не мають нічого спільного». А далі письменник пише: «Все, що йде поза рями нації, це або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування однієї нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими вселюдськими фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації. Може бути, що колись надійде пора консолідування якихсь вільних міжнародних союзів для осягнення вищих міжнародних цілей. Але це може статися аж тоді, коли всі національні бажання будуть сповнені і коли національні кривди та поневолення відійдуть у сферу історичних споминів. А покищо треба нам стояти на цьому».

*«У зорях небесних великий закон
Написаний, золотолитий,
Закон над закони: Свій Рідний Край
Над все ти повинен любити!»*

Хоч був час у житті Франка, що він ради хліба мусів піти у найми до сусідів, він ніколи не змінився у своїм почутті обов'язку при цювати для України і її розвою. Сусідам він кинув повсякчасне політичне гасло у віршах «Не пора» та «Розвивайся ти, високий дубе», що перший з них став другим українським національним гімном. Полякам ще зокрема сказав:

*«Розмежуймося як слід:
Хай вам буде ваша Польща,
Україну нам лишіть!»*

Підстригаючи під казньонний гребінець, гейби для підтвердження його буцім-то матеріалістичного світогляду, треба було ще зробити з Франка беззастережного атеїста. Це комуністи зробили так грубо, що ця брехня очевидна для кожного, хто хоч трошки думає. В ювілейному виданні його творів вони помістили безбожницький вірш п. н. «Папі в альбом», пояснюючи, що цей вірш продиктував поет на два дні перед своєю смертю. Але цій брехні легко зламано хребет. Цей вірш не відповідає ні формою, ні мовою поетичній творчості Франка. А понадто — знаючи стан не тільки фізичного, але й духового здоров'я поета вже надалеко до його смерти, вже з самого медичного становища було виключене, щоб Франко ще на два дні перед смертю був спроможний створити хоч би такий мізерний вірш. Ясно, що цей фальсифікат мав підсилити брехні про Франків інтернаціональний соціал-демократизм, який мав би бути тотожний із теперішнім комунізмом, що його нерозлучною частиною є безбожницький атеїзм.

Тимчасом правою є, що Франко як своїм цілим життям, так теж у своїй літературній творчості проповідував правдиво християнські чесноти. В одній із сцен «Мойсея» виступає він як правдиво християнський учитель і дає лекцію дітям, що вбивати — навіть ідовитих скорпіонів — це неправедне діло. Далі повчає про християнську чесноту милосердя словами:

*«Милосердними треба вам бути
Задля всього живого!
Бо життя — це клейнод, хіба ж є
Що дорожче над нього?»*

В глибоко філософічних строфах свого «Ізмарагду» повчає: «Хто правду лама, з тим ти сміло борись... завізьмись в світі праведно жити!» Та й перед гріхом перестерігає у дуже пластичному образі:

*«Як від лютого татарина,
Що шаблюкою маха,
Всі тікають безоружнії
Так тікай ти від гріха!»*

А зазив до праці, що й він був уосібленням, та погорда до лінівства, — чи це не вияви християнських чеснот, що ними була сповнена Франкова душа? А поміч і заступництво за бідними і потребуючими, а любов до близького, до людей, що іхнє горе поет рад би кров'ю свого серця змити? А його проповідь боротьби проти лицемірства і зла? Чи ж не вважається поет немов би старозавітнім пророком, коли він чудово віршує Давидів псалом про людські чесноти, починаючи цитатом зі Святого Письма, яке так добре знов: «Блажен муж іже не ідет на совіт нечестивих!»

Зі студій життєпису поета знаємо, що він бував у церкві, співав у крилосі та читав Апостола. Знаємо теж, що він зібрав був у себе велику кількість старих церковних книг, що ними був зацікавився великий митрополит Андрій до тої міри, що особисто зложив візиту Франкові у його домі у Львові.

Правдою є одначе, що в часи молодості, коли він перейнявся соціалістичними ідеями і активно пропагував їх, він не втішався симпатіями тодішнього загалу, а зокрема католицького клеру, який у тих часах був ще у своїй подавляючій більшості московофільський.

Але з другої сторони незаперечною правою є, що в часи своєї зрілости — особливо в часі постання його поетичних поэм «Іван Вишеньський» і «Мойсей» Франко мав уже чисто християнський світогляд.

Особливо в поемі «Іван Вишенський» розв'язує поет головну проблему цього твору в дусі християнської філософії. Монах й аскет, а в одночас і громадський діяч, людина глибокої віри прагне спасати свою душу, що завжди було і є нейвищою ідеєю правдивого християнина. Цю проблему розв'язує Франко наскрізь в християнському дусі та згідно з своєю органічною настанововою любові близького і громадського обов'язку. Його знамените — «і яке ж ти маєш право, черепино недобита, за своє спасення дбати, там, де гине мільйон?» — розв'язує трагедію Вишенського, що спроневірився Христовій заповіді любові близького. Білій хрест у печері аскета — це символ не тільки аскетових мрій про спасення душі, але й вияв суто християнського світогляду поета.

Деякі твердять, що Франко перед смертю не сповідався. Але чи ж можна із цієї тільки причини, на перекір прикладному життю поета та супроти його проповідей суто християнських чеснот у його літературній спадщині, назвати Франка беззастережним атеїстом? Чи був тоді ум поета на передодні його смерті відповідальний? Певно, що Франко не був вільний від гріха так само, як це є із кожною смертною людиною. Проте фактом є, що похоронні обряди поета перевів священик, виславний Львівською Капітулою, що свідчить про те, що наша церква неуважала його ворогом релігії. Бо ж відомо, що згідно з правом католицької церкви нерозкаяному грішникові відмовляється церковних похоронів. Іронією долі поета був однаке той факт що священик, що перевів похорони поета був московофілом — представником тієї українства ворожої течії, що проти неї Франко із цілім запалом своєї душі так завзято боровся. Цей прикрай факт оправдується неменше прикрим, що в часі смерти поета не було на Святоюрській Горі у Львові провідника. Митрополит Андрей був тоді на засланні. Але вже в рік пізніше, вертаючи із заслання, на прохання поетової дочки Анни, Великий Митрополит відправив панахиду за спокій душі Франка при участі всієї Київської України, бо митрополит ставув на правильному християнському становищі: якщо Франко поповнив гріх, то тим більше ми повинні молитись за нього. Що великий Митрополит цінив і шанував величезні заслуги Івана Франка — свідчить теж факт, що на Франковім ювілею у Львівському Оперному Театрі у 1913 році, він не тільки що взяв особисто участь, але під гарячі оплески всіх привічних впровадив Франка під руку на його почесне місце. Вже тоді вирівнались були абсолютно всі недорозуміння між українським народом, а його Великим Каменярем, а найвищий авторитет нашої католицької церкви поклав ім кінець, маніфестуючи рівночасно, що Франко не був ворогом релігії і беззастережним атеїстом, як його хочуть бачити наші відвічні національні вороги. Митрополит Йосиф Сліпий, що пішов слідами Великого Митрополита і — сьогодні карається на засланні в Сибірі — вроочистою

панахидою в асисті численного духовенства над могилою Франка на Личаківському цвинтарі у Львові в Зелені Свята 1943 року дав приклад всьому побожному українському народові, що Великий Син української землі гідний не тільки нашого подиву за його національний подвиг, але теж варт наших молитов!

* * *

Ціле щастя України, що Франко, великий не тим, що про нього кажуть чи пишуть, але тим, що він сам написав чи сказав. І саме ж із цього, що Франко залишив нам у своїй літературній спадщині, видно ясно, ким бу Франко, хоч як би Москва намагалась спотворити його та допасувати до своїх політичних цілей. Правда про Франка — це його найгарячіше бажання скинути з українського народу ярмо національного та економічного поневолення. І де б ми не шукали джерел нашого національного відродження, джерел тієї сили, що перетворила українську народню масу в модерну, динамічну і творчу націю, ми завжди дійдемо до двох титанів нашого відродження — Шевченка і Франка, що іх ідеї променювали із двох центрів — сердець України: Києва і Львова.

Однакова була доля цих двох корифеїв українського духа за життя та й однаково Москва викривлює іхні ідеї для власного вжитку.

Але враз із Великим Каменярем ми віримо, що вже скоро «розпадуться пута віковії», а тоді у повній і правдивій величі стане перед віячними нащадками постать цього великого Письменника і Поета, великого Вченого і великого Громадянина-патріота, — справжнього і широкого Українського соборника.

А коли український народ почуватиметься на своїй землі «хазяїном домовитим», — тоді весь український рід, теж і той на чужині сущий; прийде на його могилу і складе поклін Великому Генієві із почуттям гордощів, що Україна мала такого Сина!

45-ЛІТТЯ СМЕРТИ І. ФРАНКА

*«Все, що мав у житті, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудаився для неї»...*

Цими поетичними словами автора «Мойсея» відзначуємо сьогодні 45-ліття смерти найбільшого поруч Шевченка представника української духової культури, «Мойсея» української нації — Івана Франка.

Цю історичну дату, 28. травня 1916 року, відзначуємо в Ювілейному Шевченківському Році, коли ціла українська нація спрямовує свою увагу до найбільшої людини впродовж цілої української історії — до Тараса Шевченка.

Але в цьому одному дні наша увага належить другому по Шевченкові велетневі Українського Духа.

Симон Петлюра назавв Франка «поетом національної честі» та «гідним із гідних, що заслуговує на вічну пошану української нації». Шевченка і Франкауважав цей великий патріот і герой наших новітніх визвольних змагань «світочами на всі часи нашого буття». Цим двом велетням Духа завдячує українська нація все, чим вона є і чим вона сьогодні живе і житиме завтра.

Годі розказати про значення Франка для української нації у так короткій доповіді, яка є можлива в рямцих нашої радіопередачі. Можемо тільки сказати, що не було ділянки української культури, в якій він не залишив би для грядучих поколінь спадщини непроминаємих вартостей. Від 70-тих років минулого століття, через 40 літ його різно-гранна діяльність позначилася «Його Духа печаттю» в літературі, в громадсько-суспільному і політичному та взагалі в цілому житті України. Його ім'я лунало по всій Україні та, поруч із Шевченком, стало символом новітнього українства. За цих 40 років Франко написав близько 5 тисяч творів. Крім рідної — він писав і чужими мовами, а саме німецькою, французькою, чеською, болгарською, польською та російською. Своїми літературними творами він підтягнув українську літературу до європейського рівня і дав їй належне місце серед літератур великих народів. Мабуть, ніхто з українських письменників нової доби не мав такої широкої освіти, як саме Франко. Над усе він цінив науку і через знання і невисипущу творчу працю він промошував шлях до наміченої своєї мети і свого народу. Про науку він писав:

*«Хоч людськість блудить часто манівцями,
Вона (наука) — спокійний, щирий провідник,
Шукає виходу з стежок блудних.
Хоч в горі й тьмі розпучними словами
Кленуть її любці, вона проклять не чус,
І для добра іх раз-у-раз праює».*

Саме з нагоди столітнього ювілею Шевченка слід пригадати, що Франко був найбільшим на Україні шевченкознавцем. З під його пера вийшло 50 наукових праць про Шевченка. Такі перлини Шевченкової поезії, як «Гайдамаки», «Сон», «Кавказ», «Наймичка», «Марія», «Перебендя», «Тополя» і багато інших знайшли у Франка глибокого знавця Шевченкової музи. Він твердив, що від читання творів Шевченка «серце одпочиває, душа якось ширшає і слози на очі набігають». Вінуважав «Кобзар» епохальною книгою в громадському і політичному житті українського народу, а про «Кобзар» з 1840 року він писав: «Ця маленька книжечка відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла мов джерело чистої, холодної води, засніла невідомою досі в українськім письменстві ясністю, простотою і поетичною грацією вислову». Сам Франко зредагував перше наукове двотомове видання «Кобзаря» в 1908 році, очистивши його вже тоді від всяких пошкоджень зубом часу.

Як високо цінив великий Франко найгеніальнішого поета України — хай посвідчить голосний акорд його слів в пошану Шевченка: «Він був селянський син і став князем в царстві духа. Він був кріпак і став великою силою в громаді людських культур. Він терпів 10 літ від російської воєнщини, а зробив більше для свободи, ніж 10 побідних армій. Доля переслідувала його ціле життя та не покрила іржою золота його душі, не обернула його любови до людства в ненависть, ані його віри — в розпуку. Доля не щадила йому страждань, але не стримала його радості, що била здоровим джерелом життя. Та найкращий, найцінніший дар доля дала йому аж по смерті — невмірущу славу і вічно нову насолоду, яку дають його твори мільйонам людських сердець».

Франко, як ніхто в його добу, доложив усіх зусиль, щоби пламenne слово батька Тараса та його безприкладна любов до Батьківщини пішла в широкі маси українського народу. Цю ціль осягнув ще за свого життя своїми науковими працями про Шевченка Великий Каменяр українського поступу.

В цьому дні наші думки линуть до його могили на Личаківському цвинтарі у Львові і лучаться з духом Вічного Революціонера для підсилення нашої снаги у дальшій боротьбі за волю України.

(Радіопередача, 28 травня 1961)

102-ГІ РОКОВИНИ НАРОДЖЕННЯ І. ФРАНКА

Саме вчора минуло 102 роки з дня народження Івана Франка — одного із величнів українського духа, другого по Шевченкові українського письменника і поета.

Не маємо змоги в часі нашої короткої передачі говорити про Франка всебічно, бо жадний, хочби здебільша вичерпуючий доклад про Франка переступав би межі часу одного викладу.

Тут можемо тільки сказати, що майже не було ділянки письменницької творчості, в якій він не залишив би для нас спадщини на всі часи.

Знаємо Франка як їй досі найкращого по Шевченкові поета, як знаменитого новеліста, повістяря, драматурга, автора діточої літератури, журналіста, політичного публіциста, літературного критика, перекладача чужої літератури різних світових мов, що їх він декілька добре зінав, науковця, і громадсько-політичного діяча.

Літературна спадщина цього титана української культури замикається у досі найбільшому виданні його творів, що складається з 20-ти томів, що саме тепер друкуються у ньюоркському українському видавництві «Книгоспілка». Це можливо вже все те, що Франко колинебудь написав. Все те, що досі написали інші про Франка, з певністю не змістилось би в таких-же 20-ти додаткових томах. Деякі найвизначніші твори Франка з'явилися в перекладі на багато світових мов. Нашому Франкові ставлять пам'ятники не тільки на рідних землях, але теж у чужих краях, що правда руками і заходами його таки кровних братів, розпорощених по всьому світі, де він знаходить місце серед найвизначніших постатей світової історії. Коли би українська нація сьогодні була вільною та незалежною державою, то Франкове погруддя напевно знайшло би собі почесне місце в пантеонах великих людей світа поруч таких світочів літератури, як німецький Гете, англійський Шекспір, французький Гюго, чи інші представники пера великих народів.

Коли б...! Нажаль для української нації ще й досі не сповнилось пророцтво поета, в якому він бачить свій народ у народів вольних колі».

Там на рідних землях, у вогнем і мечем, голодом і насильством, брехнею і підступом створеній українській комуністичній республіці Франка визнали, але тільки таким, що він мало подібний до себе.

Франка представляють там як «прогресивного письменника», який все життя боровся проти «буржуазного націоналізму» галицьких народовців — тоді, коли Франко в першу чергу боровся саме із тими

ворогами українського народу, що заперечували йому право на вільне і самостійне життя.

З Франка роблять «великого друга російського народу» — тоді, коли він свою настанову до імперської Московії виразно виявив у тепер співаному другому українському гимні — «Не пора», а ще виразніше зясував її у вірші:

*«Багно гнилеє між країв Европи,
Покрите цвіллю, зеленю густою,
Розсаднице недумства і застою,
Росіє! Де лиши поставши стопи,
Мовзе облуда, здирство, плач народу,
Цвіте бездушисть, наче плісень з муру.
Ти тиснеш і кричиши: „даю свободу!”
Дреш шкуру й мовиш: „Двигаю культуру!”
Лиш гадь і слизь росте й міцніє в тобі,
Свобідний дух або тікати мусить,
Або живцем вмірас в твоїм гробі!»*

З Франка роблять інтернаціонала і майже передвісника комунізму тоді, коли він сам казав, що його соціалізм «нічого спільногого не має із марксизмом», а є він «частиною його світогляду і випливає зі широлюдського і гуманного чуття». Він насправді іронічно лаяв вже тоді визнавців матеріалістичного світогляду, називавчи їх «аптикарями, що мають готові рецепти на лікування усіх суспільних і економічних хвороб». Майже пророчно передвидів Франко теперішну форму режиму, яку він називав «формальною релігією, основанаю на догмах ненависті та клясової боротьби». В противагу комуністичній брехливій пропаганді Франко насправді ніколи не був визнавцем такої релігії, а матеріалістичний соціалізмуважав «далеко гіршим ворогом для українства ніж московське самодержавіє, а здійснення ідеалу комуністичної держави уважав великим нещастям для людства».

Про державний соціалізм він казав, що «він пахне державним деспотизмом та уніформізмом і стане великою гальмою розвою або джерелом нових революцій». В такій державі — казав Франко «всеможна сила держави налягла би страшним тягарем на життя кожного поодинокого чоловіка. Власна воля і власна думка кожного чоловіка мусіла б щезнути, занидти, бо ануж держава признає її шкідливою, непотрібною. Виховання, маючи на меті виховувати не свободних людей, але лише пожиточних членів держави, зробилось би мертвую муштровою. Люди виростали б і жили б у такій залежності і під таким наглядом держави, про який тепер у найабсолютніших поліційних державах не

має й мови! Народня держава стала би величезною народньою тюрмою! Стара біда — нерівність, вигнана дверми, вернулась би вікном: не було б визиску робітників капіталістами, але була б всевладність керманичів над мільйонами членів народньої держави... Така держава була б у найліпшому разі завадою для дійсного поступу».

Так писав Франко в 1903 році! Чи ж не віщі слова для всіх тих, що справді пізнали радянську владу із власного досвіду? Це ж просто слова пророчої візії для сучасних політичних відносин на українських землях!

Радянські письменники на приказ відкривають у Франкових творах «велику любов до російського народу» — тоді, коли Франко писав:

*O, Ізраелю! (розумій Україно!) Як би Ти зناв,
Чого в серці тім повно,
Як би Ти зناв, як люблю я Тебе,
Як люблю невимовно!*

*Ти мій рід, Ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В Тобі дух мій, будуче мое
І краса і держава!*

Є у Франка одне оповідання п.н. «Задля празника», яке прекрасно пасує до теперішньої пошести т. зв. «культурної виміни» із большевиками. В ньому письменник оповідає про відвідини фабрики Леона Гаммершляга в Бориславі самим «августішим монархом». Він побачив робітників, одягнутих у парадний одяг, побував у їх житлах і знайшов, що там «примітивно але гігієнічно» і поіхав одурений наспіх влаштованою комедією. Хазяїн в наслідку такої візити був обдарований баронським титулом, а робітникам наказав відрахувати із платні на покриття витрат за новий одяг.

Яка подібність до репортажів із візит теперіших «Патьомкінських сіл», показових фабрик і колхозів?! Французькому дипломатові Еріо покладено занавісу перед очі, щоб не побачив страшного голоду на Україні, що його жертвою впало близько 8 мільйонів населення!

Але всяка брехня про Франка, як і взагалі кожна брехня, згідно з українською приповідкою, має куці ноги!

Ціле щастя, що вільний світ сьогодні вже пізнався на большевицькій облуді і брехні. Тепер уже й українці на цілому світі можуть надіятись, що ці куці ноги большевицького колосу таки відмовлять послуху, а тоді Україна стане на свої власні, кріпкі ноги і згідно із мрією Франка, її великого вірного сина, «засяде у народів вольних колі».

(Радіопередача, 16 серпня 1959)

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК — МИСТЕЦЬ СЛОВА І РЕПРЕЗЕНТАНТ УКРАЇНСЬКОЇ НОВЕЛІ

Сьогоднішній вечір присвячуємо одному із репрезентантів модерної української літератури, найкращому українському новелістові — Василю Стефаникові.

Неприпадково, але доцільно згадуємо цього знаменитого українського письменника, відчитуючи зразки його новель — так само, як доцільно обходимо окремими святочними академіями безсмертних Шевченка, Франка, Лесю Українку і багатьох інших наших визначних письменників.

Про потребу, вагу і доцільність плекання живого рідного слова писав Франко ще на переломі 19-ого і 20-того сторіч ось так:

«В тому часі, коли ми не могли дати мільйонам у руки хліба, не могли тисяч і соток тисяч охоронити від нужди і від еміграції, від визиску, від змарновання сил, — у нас був тільки один засіб: живе рідне слово. Ми не закопали його в землю, не змарнували, але чесно і совісно вжили його на велике діло. І коли сьогодні те наше рідне слово блискотить багатством, красою і силою, знаходить відгомін у серцях соток тисяч синів України, розсипаних примхами долі по обох півкулях землі, коли воно здобуває собі, а разом із тим і цілій нашій нації, право горожанства серед цивілізованих народів, — то все те гарний доказ на те, що слово, те марне летяче слово, здавалось би — найбільше хвилевий і нетривкий витвір людського духа — проявило чудотворну силу. Воно двигнуло з упадку ту масу, якій — здавалось — не було рятунку».

Потреба плекати рідне слово — рідну мову тимбільша у наших умовинах чужини. На Батьківщині рідним словом кормила нас рідна земля, рідне довкілля, рідна школа із незабутніми учителями, що любов до рідного слова вливали в наші молодечі душі, рідна національна Церква, що проповідувала слово Боже у рідній мові.

Опинившись на чужині, далеко від рідного пня, всі аж надто добре відчуваємо, як далеко обставини змінилися. Рідне слово тільки з трудом поборювання обставин чужими доходить до нас, до нашої молоді, до наших власних дітей. Виучуємо докладно чужу мову, якою послуговуємося у наших званевих заняттях чи за фабричним станком, послуговуємося, а зокрема наша молодь — тою мовою і без наглядної конечності, а рідна мова калічіє з дня на день, затрачує свою красу, багатство, милозвучність, а згодом іде у цілковите забуття. Час і обставини чужини цьому процесові незвичайно пособляють і — як досвід показує — вистачає часу одної генерації, щоб із української людини

залишилось хіба тільки майже не до пізнання перекручене українське ім'я чи прізвище.

І от у цьому власне велика доцільність наших національних імпрез, наших літературних вечорів — зокрема тут на чужині: зберегти рідне слово — те слово, що було в силі перетворити український народ в модерну націю.

Зайвим є дискутувати із тими нашими імігрантами, що пішли легкою дорогою найменшого опору, т. зн. погодились із переможним впливом чужого довкілля на іхніх дітей, що вже не знають рідної мови. Вони стараються оправдати своє духове лінівство та свій гріх супроти своїх власних дітей і власного народу, кажучи, що наше молоде покоління, яке виростає тут в Америці, хоч і не знає часто української мови, проте воно має свідомість свого національного походження і... українське серце, яке накаже ім в будуччині бути як вже не українцями, то бодай приятелями українців. Абсурдальність такого українського виховання наявна! Ми погоджуємося вповні із словами Федора Одрача, що написав на цю тему статтю у «Віснику» ООЧСУ (ч. 2/57). Там він слушно каже: «Людина, що втрачає рідну мову, маючи побіч масу українців, напевно не зробить для української нації чудес, бо не буде до цього спроможна. Українець, що не говорить і не хоче говорити рідною мовою, перестає ним бути. Не може він бути навіть „святковим“ українцем, бо на українські імпрези він не піде. Можливо, що „з ласки“ він назве себе українцем, але це буде тільки ляльковий українець, без повноцінного змісту його внутрішніх почувань. То ж, яка може бути користь для українства з такого українця?»

Ми цю думку ще поширюємо. Замало є знати свідомому українцеві рідну мову та її не встидатися. Треба ще знати українську культуру, українські традиції, українську душу. А знати це все і черпати те знання можна — зокрема в обставинах чужини — тільки з криниці живого українського слова, з багатої і чудової української літератури.

І саме цій цілі, а з нею одному із майстрів українського слова присвячений наш сьогоднішній вечір.

* * *

Щоб зрозуміти літературну спадщину Василя Стефаника, треба конче познайомитися із життям самого автора. Заздалегідь треба сказати, що життєпис Стефаника небагатий на зовнішні події та життєві пригоди, бо автор жив радше багатим внутрішнім життям, що його виповнювала доля героїв його творів.

Василь Стефаник народився в селянській родині в 1871 році в селі Русові, Снятинського повіту, в Галичині. Батьки його — Семен і Оксана

з Кейванів — на початку самостійного господарювання мали 18 моргів поля, але, як Василь дорostав уже до зрілого віку, мали вони вже 180 моргів, бо батько «любив землю, як кожний селянин, і ця любов передорилася у нього в пристрасть».

Народню школу скінчив Василь в родинному селі, а на 10-тому році життя батько віддав його до міської, «видлової» школи у Снятині, віддаленому тільки 7 кілометрів від Русова. Звідти у 1883 році Василь перейшов до гімназії в Коломиї. В міських школах Василь глибоко відчував насміхи над собою — сільським хлопчиною — та на все життя зневидів місто і вирішив працювати для покращання долі селян.

В 1889 році прогнали Василя із коломийської гімназії за приналежність до таємного учнівського гуртка, враз із його другом Лесем Мартовичем, — і він перейшов до гімназії в Дрогобичі, де і закінчив середню освіту матурую у 1892 році.

Зараз же почав студіювати медицину в Krakovі — та хоч пробув там аж 8 років, медицини не скінчив, бо — як сам каже — мав до неї «відразу», а почав більше цікавитись літературою, ніж наукою. Ця Василева життєва настанова створила конфлікт між ним і батьком, а поглибився він ще більше по смерті матері в 1890 році і по поновному одруженні батька. Батько перестав посылати гроши на студії і Василь мусів покинути Krakів та через 3 роки перебував у своїх приятелів.

При цій нагоді інтересно є згадати про цікавий епізод з часу побуту Стефаника в Krakові. В 1897 році Іван Франко написав наукову розвідку про польського поета і письменника Адама Міцкевича в німецькій мові та помістив її у віденській газеті. Його стаття мала заголовок «Ahn, Dіхтер дес Ферратес» — поет зради. Польська студентська молодь улаштувала з тієї причини віче і на цьому вічу Стефаник виступив в обороні Івана Франка. В листуванню описує Стефаник, що «по його бесіді прийшла до нього якась жидівка gratulювати», додаючи від себе, що іх багато все на «постемпових гечах», кажучи: «бо відзі пан, я кождай уціньоней народовосьці спулчує». На те Стефаник відповів: «прошу співчувати жидам, циганам, бо вони заслужили ще більше на ваше співчуття», а в листі далі додає: «ви знаєте, яка то страшно неприємна річ, як вам gratulують по бесіді такі люди, що іх питання того, що вас обходить, ані трохи не обходить. А в додатку та пані каже: ве всходней галіції нема питання народового, тилько клясове», а потім gratulює.

Із цієї постави Стефаника у цьому хоч і дрібному випадку видно, як безпощадно критикує Стефаник усіх інтернаціональних спекулянтів.

В 1903 році Стефаник іздив до Полтави на відкриття пам'ятника Котляревському та нав'язав там контакт з багатьма українськими письменниками.

В 1904 році оженився з Ольгою Гаморак, донькою отця Кирила і вів господарку свого тестя аж до 1910 року. Був добрим господарем, і старий його батько Семен, дуже амбітний війт Русова, не міг погодитися із тим, що його син господарив на чужому. Тому дав синові 18 моргів поля, якраз стільки, як він сам мав, починаючи господарку, та помог поставити хату та господарські будинки, і Василь з дружиною та тоді вже двома синами перейшов до Русова господарити на своєму, де й залишився аж до смерті.

В 1914 році Стефаник пережив велике горе, бо в тому році померла його жінка, залишивши йому трьох малих синів: Семена, Кирила і Юрка. З них перший є сьогодні членом уряду УРСР, а останній живе в Канаді. Не знаємо долі середущого. Дітьми заопікувалась жінчина сестра — Олена Плешкан, що була «добрим духом не лише для дітей, але й його самого».

З 1908 до 1918 року Стефаник був послом до австрійського парляменту. Був членом радикальної партії від її заснування аж до своєї смерті, хоч соціалістів не любив, бо казав, що «вони виглядають на людей, що карієру собі кують — з патосом та недолею людською на язиці» — але належав до неї тому, що до війни це була виключно селянська партія, а після Першої світової війни «не покинув її тому, що був консерватистом і гидував усіким партійним чи груповим перебіженництвом».

В роках 1916-1917 Стефаник перебував у Відні, куди втік перед московською інвазією у часі Першої світової війни.

В 1918 і 1919 роках був він членом УНР у Львові і в Станиславові і в січні 1919 року іздив до Києва як член галицької делегації на проголошення соборності українських земель.

Під час польської окупації Західної України письменник жив у рідному Русові та тяжко переживав трагедію українського народу по той і по цей бік тодішньої залізної занавіси, що пробігала ще тоді річкою Збручем.

В 1930 році Стефаник важко захворів і не прийшов уже до повного здоров'я аж до своєї смерті, що прийшла в грудні 1936 року.

На маргінесі тільки згадаємо, що довголітнім лікарем Стефаника був тепер тут практикуючий д-р Іван Подюк, що його увіковічнив письменник в одній із своїх новелей («Червоний вексель»). Живе тут теж інж. Марко Бачинський, що з його батьком д-ром Левом Бачинським — знаменитим промовцем і колишнім довголітнім головою радикальної партії — лучила письменника тісна дружба. На доказ цієї дружби письменник присвятив своєму другові одну із найкращих своїх новелей — «Синий». Ці тут живучі панове могли би мабуть розказати про такі подробиці з життя Стефаника, що їх не знайдемо в жадних біографіях цього письменника.

* * *

Заки перейдемо до обговорення літературної спадщини автора, мусимо сказати, що Стефаник займався тільки одним родом літературної творчості, а саме писав він виключно новелі. Тільки один раз у житті написав він один вірш, який загально не є відомий — і поезією більше не займався, дарма, що його новелі є так близькі до поезії своєю побудовою і красою.

Новелею у літературі енциклопедії означають коротке оповідання, рід короткої оповідної поезії, що різничається від роману чи повісті самою короткою формою та описує короткі епізоди людського життя, а передовсім переживання людської душі, а рівночасно розбуджує в душі читача певний настрій способами, що їх подають новочасні студії психології. Треба чітко відрізнити новелю в європейському значенні від «новел» в англосаксів, бо їхня «новел» покривається із нашою повістю.

Цей новий рід літературної творчости (тому ж і назва «новеля», що новий!) розвинувся в нашій літературі під впливом західноєвропейської літератури, що створила його в добі нових напрямків у літературі, в добі літературного модернізму при кінці 19 і на початку 20 сторіччя.

Франко — наш найбільший літературознавець і літературний критик того часу — ставить такі вимоги до новелі: модерна новеля — це коротке оповідання, що з'ясовує «внутрішні душевні конфлікти та катасрофи; це незвичайно тонка, філігранова робота, — це змагання у літературі наблизитись до музики. Цей рід літературної творчости незвичайно дбає про форму, про мельодійність слова, про ритмічність бесіди; він ненавидить усюку шаблоновість, ненавидить абстракти, довгі періоди і зложені речення; він любується у сміливих і незвичайних порівнаннях, в уривках реченнях, в півслівцях і тонких натяках».

Василь Стефаник — не одинокий новеліст у нашій літературі. Цей новий напрям у нашій літературі зазначився групою талановитих письменників. Цю групу започаткувала Ольга Кобилянська, а за нею пішли відтак Михайло Коцюбинський, Антін Крушельницький, Михайло Яцків, Марко Черемшина, Лесь Мартович, і Василь Стефаник та багато інших наших письменників.

Згідно із свідченням Івана Франка в його літературній статті «Молода Україна» найбільшим талантом серед тої групи визначається Стефаник, «може найбільший артист, який з'явився у нас від Шевченка. Що визначає всі його оповідання, сильніші і слабші, довші і коротші, побіч сильного, як океан глибокого чуття, що трептить у кожнім слові,чується у кожній рисочці, — так це власне той нехібний артистичний такт, який велить йому все і всюди задержати міру. Стефаник — абсолютний пан форми. Він, здається, не дбає про увагу читача, не вживає

ніяких реторичних штук, щоб притягнути, прикувати її до себе. Його оповідання пливє спокійно, з елементарною силою, але власне цею елементарною силою воно захоплює нашу душу. Стефаник ніде не скаже зайвого слова; з делікатністю, гідною всякої похвали, він знає, де зупинитися, яку подробицю висунути на ясне сонячне світло, а яку лишити в тіні. В малюванні він уміє бути й реалістом і чистим ліриком — і проте — ніде ні тіні пересади, переладовання, бомбасту, неприродності. Це правдивий артист з Божої ласки, яким можемо повеличатись перед світом».

* * *

Приходимо врешті до короткого обговорення літературної спадщини письменника, що її ілюструватимемо відчитанням найбільше маркантних його новель. Василь Стефаник почав писати ще на гімназійній лавці і продовжував писати в перших роках університетських студій, але аж 1897 року — саме 60 літ тому — перших 7 його новель з'явилися друком в часописі «Праця», що його редактував Вячеслав Будзиновський. В 1899 році професор Чернівського університету Степан Смальстоцький видав першу збірку його новель п.н. «Синя книжечка». В 1890 році вийшла друга збірка п.н. «Камінний хрест», в 1901 — третя — «Дорога», в 1905 році збірка «Мое слово», що в ній була додана тільки одна нова новель «Суд». Відтак Стефаник нічого не друкував аж до 1916 року, коли під впливом воєнної хуртовини написав новелю «Дитяча пригода».

В 1917 році — напередодні наших визвольних змагань — написав новелю «Марія».

Щойно по нещасливому закінченні української визвольної війни знову почав Стефаник писати і дав тоді українській літературі 23 новелі, що склалися на збірку «Земля», що з'явилася друком у Львові 1926 році.

Збірне видання новель Стефаника з'явилось у Львові 1933 році, а на еміграції в Регенсбургу в 1948 році накладом видавництва «Українське Слово» під назвою «Твори Василя Стефаника».

Так — ця мала книжка — це вся літературна спадщина Василя Стефаника. Вона обіймає 55 новел та кільканадцять коротеньких літературних есеїв, здебільша автобіографічного характеру, — разом 72 наголовків. Коли порівняти з кількістю літературної спадщини Шевченка і Франка, то Стефаникові твори не винесуть навіть одної десятої першого, ані одної сотої другого. Та не в кількості вартість Стефаникового слова! Якість винесла його на місце репрезентанта української новелі. А що та якість була зовсім небудenna, може послужити факт,

що вже його перші новелі прийняла критика із захопленням, а чужинці — поляки, чехи, німці, москалі та інші — почали перекладати їх на свої мови. Ще в 1901 році, коли не було ще Стефаникових новел «Земля», «Марія», «Сини» — писав Франко, що «Стефаник найбільший мистець українського слова після Шевченка».

* * *

Як знаємо вже із життєпису — Стефаник народився і, з малими перервами, майже постійно жив на Покуттю — в одній із найкращих областей Західної України. Тому і не диво, що писав він свої новелі покутським говором. «За цей покутський діалект — каже сам Стефаник з нагоди вистави його «Землі» театром Блавацького — я боявся і недурно. Крім Блавацького ним не годен ніхто говорити. Кожний діялект, як кожна мова, мусить належати до цілого чоловіка, від дитини аж до старости, або мусить бути вивчений спеціальною наукою, інакше він стає жаргоном, трохи блазнуватим, а трохи насмішкуватим над говорючим чоловіком. А вже перейнятись фразою, то треба дійсно вродитись в Русові або вчитись, і то тяжко, того діалекту. Я не міг з молодих літ аж до тепер навчитись мови інтелігентного оточення, і давно і тепер...»

А що покутський діалект — мова Стефаника — це багато-дже-рело українського слова — свідчить нам Стефаник, кажучи: «навіть вірші і проза Франка були для мене худі і сухі; він, аж почувши в собі страшну слабість, вижбухав з себе «Мойсея» і найшов свою велику мову».

Виходить, що сам Стефаник знов цінуєві мові, але ж бо і ставив він до неї високі вимоги. Ось послухайте, як з'ясовані вони в його коротенькому односторінковому «Самому собі» (Прочитано).

Біографи Стефаника оповідають, що він опрацьовував свої новелі з незвичайною докладністю, переробляючи їх нераз по кілька разів та підбираючи поодинокі слова, звороти чи порівняння. Сам Стефаник признається, що «неодна постать із його творів коштувала його багато праці і паперу». Богдан Лепкий оповідає, що Стефаник так сильно переживав свої твори, що після праці над ними виглядав «дуже зневолений, мов по недузі якій, або по душевній боротьбі». Тим-то до деякої міри треба пояснити, що в його літературній творчості були довгі перерви. Його артистична душа потребувала часу, щоб пережити всі нюанси душі героїв його творів так далеко, щоб вони стали його власним переживанням, а не тільки фотографіями сільського життя. Послухаймо, як малює автор своє духове життя та свою душевну

настанову у творі «Мое Слово», що спочатку мав латинський наголовок «Конфітеор», — що значить: признаюся (Прочитано).

Якщо ходить про тематику Стефаникових творів — то загально називають його співцем селянської недолі та малярем селянської душі.

І справді — герой його новель — це майже виключно селяни. Здебільша вони бідні селяни, але багата іхня душа, що її Стефаник малює з докладністю великого артиста, хоч у її малюванні послуговується нераз темними барвами. І тому саме багато наших критиків уважає Стефаника пессимістом. Але Стефаник сам дає відповідь цим критикам, кажучи: «Вам у місті помішались фарби... Коли в мене на селі робиться ясно, тоді я бачу перед собою такий один великий різьблений камінь, якого не можна обійти, інакше змалювати. Як я напиняв вам струну мужицької душі до такої границі, що вона ось — ось могла б обірватись, як я розтягнув всі нерви так, що вони грають як у Бетговена, то звідки ви маєте право казати, що я пессиміст? Я застерігаюся проти пессимізму. Бо те, що мужик не має що істи, так само як всі; те що він ломить собі голову над хлібом або вмирає — це не є ніякий пессимізм. Я не люблю говорити, що мужики скривджені. Може ви, інтелігенти, делікатні, переніжнені, часом бідніші як вони. А чи ви самі не признаєте, що у вас немає тої сили, що в мужика, чи ви вічно не звертаєтесь за тою силою до нього?»

Тому, що більшість його героїв — це сільські бідняки, наймити, зарібники — дехто із наших давніших критиків, а тепер зокрема со-вєтські знавці Стефаникової літературної спадщини хочуть видіти в ньому звеличника клясової боротьби між соціальними верствами села. Але ж малював Стефаник з однаковою докладністю і любов'ю теж душу багатих селян, та й малював її в позитивних барвах, бо не тільки Семена із «Землі» — свого батька, як на теперішню советську клясифікацію малошо не помішка, не то що куркуля, — але теж Данила, Марію, Максима, та багатьох інших зовсім не бідних селян. Малював їх усіх з однаковою любов'ю не за те, що вони були багаті або бідні, але тому, що вони вміли бути самими собою, не вирікалися самих себе.

Провідною ідеєю Стефаникових творів є туга і любов до землі, до «свого». Цю ідею віддає він нераз устами своїх героїв, як от наприклад в новелі «Сон», що її присвятив автор Богданові Лепкому (Прочитано).

Цій ідеї залишився автор вірним у всій своїй творчості так, як залишився вірним своєму рідному Русову, своєму покутському говорові, своєму світоглядові і своїй приналежності до політичної партії. Та тільки ця ідея любови до землі мала в нього свої етапи розвитку, прогресу і розквіту, подібно до розвитку національної свідомості українських мас — так, що ця ідея відзеркалює розвиток української нації до державницького життя. Спершу Стефаниковим «малим світом» був

маленький клаптик землі в селі Русові. Скиба плодючої чи навіть мало-врожайної землі (як от камінистий горб Івана Дідуха в «Камінному Хресті») — та кормителька родини, цей малий світ стає землею в значенні краю, в значенні батьківщини, в значенні рідної української землі — України. І коли український народ вже політично дозрів до тої міри, що ідею бідного селянина «грунт — то спосіб є до всього» — поширив на всю українську землю та вмів за неї обстояти зі зброєю в руках, — Стефаник, — щоб знову тут ужити його вислову про створення Франком «Мойсея» — «вижбухав» українському народові свою новелю «Сини», що і являється завершенням розвитку Стефаникової ідеї любові до землі, а заразом вершком його творчості (Прочитано).

Можна би на сьому вже й закінчити розказувати про Стефаника. Хоч не багато залишив нам Стефаник жемчугів українського слова, але короткий час не дозволяє нам на докладнішу їх характеристику. Їх треба самому прочитати!

Але не можемо поминути ще одної, зрештою вже добре відомої нам проблеми відношення большевицьких комуністів до наших визначних письменників. Так, як Шевченко, Франко, Леся Українка та ще дехто, а крім цього тепер на Україні живучі наші письменники, що поневолі слухають наказів із Москви, — Василь Стефаник належить до «благонадійних», себто признаних і визнаних наших письменників на Україні. Згадали ми вже, що його найстарший син Семен є міністром большевицького уряду України, а відомо ж, що такого посту не займається там тільки за особисті здібності. Але і з Василем Стефаником діється там те саме, що із іншими нашими письменниками. Живучим вільно писати тільки за директивами партії, а мертвих кладуть на комуністичне прокrustове ліжко і обтинають те, що не підходить під їх штамп.

І так — роблять вони зі Стефаника представника клясової боротьби, оборонця сільського пролетаріату, інтернаціонала, а передусім атеїста.

Про його безклясівість у змальовуванні селянської душі ми вже загадали.

Хочемо ще сказати, що Стефаник жадного безбожництва не пропонував. На 55 його новель аж у 31 із них його герої позитивно згадують про Бога. Ані в одному Стефаниковому творі немає заперечення Бога. Гриць Летючий із «Новин» важко згрішив і він свідомий того. «Він си кари приймає, бо завинив», а йдучи до міста на поліцію, він молиться. А старий Максим в новелі «Сини» у своїй розpacі по втраті синів свідомий свого бунту, своеї провини. Він молиться, бо він вірить! Що твердження кепських советських знавців творів Стефаника про його антирелігійність є неправдиві, — свідчить саме факт, що большевицькі редактори його творів просто повикидали із них згадки про Бога. Та ціле щастя в тому, що Стефаник не був таким, як його хочуть бачити наші вороги!

Він залишиться для нас одним із найбільших мистців українського слова, а його новелі за словами нашого сучасного літературознавця Володимира Радзикевича «залишаться назавжди дорогоцінними перлинами в українській літературі».

(Доповідь у Сиракузах, Н.Й., травень 1959)

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК — НА ХВИЛЯХ ЕТЕРУ ПЕРЕД 25-РІЧЧЯМ СМЕРТИ

У сьогоднішній нашій радіопередачі згадуємо з почуттям великої пошани і вдячності одного із репрезентантів нашої модерної літератури, найкращого українського новеліста — Василя Стефаника.

Із вдячністю тому, що саме він злагатив нашу літературу новою на той час формулою літературної творчості, а саме новелею — і то з таким досконалим ефектом, що ніхто ні перед ним, ні поньому не перевершив його в цій ділянці. А був у нас і ще далі є цілий ряд визначних письменників-новелістів такої міри, як Ольга Кобилянська, Михайло Коцюбинський, Антін Крушельницький, Михайло Яцків, Марко Черемшина, Лесь Мартович, Тимотей Бордуляк, Осип Маковей, Модест Левицький, Катря Гриневичева, Гнат Хоткевич, Степан Корибутяк та інші.

Стефаник присвятив цілий свій вік письменницької творчості тільки цій одній формі літературного жанру і, може, саме тому він залишається найкращим творцем української новелі. Іван Франко, що є не тільки другим по Шевченкові поетом і письменником, але теж знаменитим літературним критиком, назвав Стефаника «найбільшим талантом серед групи наших новелістів та найбільшим артистом слова, який появився у нас від Шевченка. Він казав, що у всіх його новелях, сильніших чи слабших, довших і коротших, проявляється той нехібний артистичний такт, який велить йому все і всюди задержати міру. Він називає Стефаника абсолютним паном форми. Читаючи його новелі — здається, що він не дбає про увагу читача, бо він не вживає ніяких реторичних штук, щоб притягнути її до себе. Його оповідання пливе спокійно, з елементарною силою, але власне цею елементарною силою воно захоплює нашу душу. Стефаник ніде не скаже зайвого слова; з делікатністю, гідною всякої похвали він знає, де зупинитись, яку подробицю висунути на ясне сонячне світло, а яку лишити в тіні. В малюванні він

уміс бути й реалістом і чистим ліриком — і проте — ніде ні тіні пересади, переладовання, неприродності. Він — правдивий артист з Божої ласки, яким можемо похвалитись перед світом!» — каже Іван Франко.

Вся літературна спадщина Стефаника обіймає тільки 55 новель та 17 коротеньких літературних есеїв — разом 72 наголовків. Вони виходили друком малими книжечками. Перша «Синя Книжечка» вийшла в 1889 році, друга — «Камінний Хрест» в 1900 році, третя — «Дорога» в 1901 році, четверта — «Мое Слово» в 1905 році і п'ята — «Земля» в 1926 році. Збірне видання новель Стефаника з'явилось у Львові 1933 року і на еміграції в Регенсбург 1948 року.

Про тематику його новель в сьогоднішньому короткому докладі годі говорити. Його перлини живого українського слова треба читати ще раз і ще раз та радуватись тою красою і багатством української мови в покутському говорі, а рівночасно переживати глибину душі його персонажів, які він малює із просто недосяжною тонкістю. Другують твори Стефаника і в підсоветській Україні. Є тут на книжковому ринку дуже гарно видана книжка творів Стефаника, в якій передруковані всі новелі в такому порядку, як вони виходили поодинокими книжечками, та додані 11 новель років 1926-1933. Більше Стефаник не писав, бо вмер в 1936 році.

Ця згадана книжка гарна не тільки своїм дбайливим зовнішнім виглядом, але передусім тим, що в ній не має жадних додатків, передслова чи післяслова, ані літературної оцінки його творів, ані навіть життєпису. Це вважаємо позитивною сторінкою цього видання, хоч серед нормальних умовин видання творів визначного письменника мусіло би бути якраз навпаки. Бо справа саме в тому, що видавці літературних творів в нашій поневоленій Україні брешуть без границь, коли пишуть навіть про таких корифеїв українського духа, як Шевченко, Франко, Леся Українка, та ще декілька інших клясиків нашої літератури, яких московські окупанти мусіли визнати задля їх величин.

Стефаника уважається там на Україні за представника клясової боротьби, оборонця сільського пролетаріату, інтернаціонала, а передусім атеїста. Все це фальші, які на підставі і його творів, і його життя легко доказати. Герої Стефаникових новель — це майже виключно селяни. Здебільша вони бідні, але з однаковою докладністю і любов'ю малювали він душу багатьох селян, а між ними Семена із «Землі», що в його особі він малював свого батька, який із своїми 180 моргами землі за комуністичною класифікацією був не то що куркулем, але вже майже поміщиком. Отже соціальне походження Василя Стефаника не було найкраще в значенню комуністичної оцінки.

Про релігійність Стефаника говорять не тільки його новелі, в яких

аж 31 на усіх 55 його герої позитивно згадують про Бога, але теж його таке ж життя. Був жеж він жонатий з донькою українського греко-католицького священника і декілька літ прожив на приходстві свого тестя.

З інших джерел знаємо, що на Україні видали теж друком твори Стефаника аж у трьох томах. Певно, що доповнили його новелі всім, що Стефаник колинебудь написав і певно, що все те, що він написав крім знаних нам новель, має свою літературну вартість. Всі ці матеріали не тяжко було роздобути видавцям, коли родинне село Русів на Снятинщині є сьогодні в межах етнографічної ніби державної України, що в її уряді засідає найстарший його син — Семен. Але певним теж є, що там повно брехні про Стефаника та повно комуністичної пропаганди найчистішої води. Що так воно є, хай послужить як приклад виїмок із передмови до тамже виданих творів Леся Мартовича, теж визначного новеліста та друга і ровесника Стефаника: «Лише в буржуазно-націоналістичному болоті, що іменувало себе «молодою музою — декаденти пачковські, лепкі, луцькі (всі обов'язково з малої букві!) та інші не мали перешкод у своєму квілінні, в проповіді зради, суму, безнадії, марноти життя, втечі на невідомі острови... Професійні ж письменники — Стефаник, Черемшина, а потім Мартович перестають друкуватись...» і т.д. і т.п. Можна отже догадуватись, яким вийшов і Стефаник із комуністичного Прокrustового ліжка в згаданому підсоветському повному виданні його творів. Напевно таким, яким він ніколи не був!

Але ціле щастя в тому, що не був Стефаник таким, яким хочуть бачити його поневолювачі української землі, яку Стефаник враз із усіми героями своїх новель так безмежно любив. Він залишиться для нас вірним сином української землі, одним із найбільших мистців українського слова, а його твори дорогоцінними перлинами в українській літературі.

(Радіопередача, 31 травня 1959)

СИРАКЮЗИ ВІДЗНАЧИЛИ 100-РІЧЧЯ НАРОДЖЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Столітні роковини з дня народження найбільшої української поетеси, й письменниці — Лесі Українки українська громада цього міста почала в суботу, дня 29-го лютого 1971 р. — тільки в два дні по сповненні сторіччя з дня народження — при участі сестри поетеси, пані Ізидори Косач-Борисової. В цьому дні українська громада зустріла достойну гостю в автодорії української парафіяльної школи, що в ній навчається теж суботня Школи Українознавства.

Управителька цієї школи Марія Логаза відкрила цей святковий вечір і підкresлила близькість нашої шкільної молоді до Лесі Українки як патронки школи, а цю близькість зміцнила ще своєю особистою участю сестра поетеси пані Ізидора Борисова, яку численно репрезентована громада привітала повстанням із місць та невгаваючими оплесками.

Провід програми перейняв Михайло Середович, який попросив о. прел. Василя Середовича провести молитву. Разом із ним група учениць старших класів проспівала українське «Отче Наш».

На програму вечора склались промови господарів — о. прел. В. Середовича, пароха Української Католицької Церкви св. Івана Хрестителя та проф. д-ра Миколи Богатюка, голови Відділу УККА.

Короткі привіти для Достойної гості виголосили: Константина Микитин від Об'єднання Українських Жінок Організації Оборони Чотирьох Свобід України, Оксана Федорович і Фалина Войтович від двох Відділів Союзу Українок Америки, Текля Каменюк від Відділу Українського Золотого Хреста, а місцеві пластові юначки Куреня ім. 500 Героїнь із Кінгіру відспівали у супроводі гітар дві пісні — «Києве Мій» та «Де гори Карпати».

При перекусці промовляли ще: І. Пігуляк, проф. д-р Яків Гурський, д-р Євгенія Єржківська та проф. Іван Посипайло, а запити до достойної гості ставили теж мгр Ілля Городецький і Оксана Федорович. На привіти і запити відповідала пані Ізидора Петрівна. Вечір закінчено спільною знімкою.

Окрема зустріч достойної гості відбулась із православною громадою нашого міста. В церкві св. Апостола Луки привітав гостю парох цієї церкви о. Павло Шпірук, а церковний хор відспівав їй многоліття. По Богослужбі о. парох відправив панаходу за спокій душі великої поетеси. По церковних відправах громада вітала гостю спільним обідом, в часі якого привітала її китицю троянд учениця Ліда Жовніренко, а промови виголосили: проф. Павло Маляр, проф. д-р Яків Гурський, проф. Іван

Посипайло та голова Парафіяльної Ради Григорій Омелян. Гостя зі зворушенням дякувала громаді за гостинну зустріч.

В неділю пополудні о 5-тій годині, в залі Українського Народного Дому відбувся Концерт Школи Українознавства ім. Лесі Українки.

Концерт відкрила управителька школи й голова Громадського Ювілейного Комітету Марія Логаза привітом достойній гості Ізидорі Петрівній. В оточенні малих школярів Олесі Гурської, Христини Кохан та Ігоря Годжака вона підкреслила різний підхід до ювілейних святкувань та до творчости поетеси там в Україні і тут на еміграції, а діти вручили гості китицю червоних троянд, як вияв любови й пошани до поетеси і патронки своєї школи та до її прияальної сестри, як теж Альманах 10-тиріччя Школи «Цвіт України» та оригінальний образ, недавно присланий із України, із тематикою «Місячної Легенди» поетеси, як вияв тісного пов'язання нашої громади із Батьківщиною.

Відкрилась сцена із образом поетеси великих розмірів, архітекта Володимира Бутенка. Найменші учні прийняли поміж себе достойну гостю та розказували їй про Лесю Українку. Достойна гостя, як і слухачі, що по береги виповнили залю, були зворушені цілістю цього незабутнього образу.

Учениця Уляна Клюфас при фортепіановому акомпаньементі своєї матері д-р Галини відспівала «Вишеньки» за словами поетеси, учні 5 і 6 кл. збірно відрецитували вірш Лесі Українки «Краса України — Поділля», а учні Ірина Миколаєвич, Оля Мазурік та Андрій Войтович виконали інсценізацію «Весною на Волині». В другій половині програми уч. Рома Зачкевич виголосила доповідь, що її ілюстрували віршами поетеси учні: Юрій Богатюк, Ігор Федорович, Дмитро Назаренко, Андрій Середницький та Івась Михайлів. Учениця Марта Шаран відіграла на фортепіані «Баркаролю» П. Чайковського та «Вальс» Шопена. Маруся Качмар віддеклямувала вірш «До моого фортепіано». Хор учениць «Золотий Гомін» під диригентурою інж. Осипа Гапія відспівав дві пісні до слів поетеси — «Гетьте, думи», муз. І. Білогруда та «Місяць яснесенький», муз. І. Недільського при фортепіановому акомпаньементі Андрія Войтовича. В черговій рецитації «Епілог» — взяли участь учениці: Стефа Годжак, Маруся Зарічна, Славця Башуцька, Ліда Жовніренко, Леся Грицик, Оля Мазурік, Маруся Рись, Славця Тимків і Маруся Тарнавська. Учениця 12-тої кл. Ганя Мазурік, при фортепіановому акомпаньементі Марти Грипи, відспівала мецо-сопраном дві пісні до слів поетеси: «Не співайте мені цеї пісні», муз. Д. Січинського та «Дивлюсь я на ясній зорі», муз. К. Стеценка. Інсценізацію вірша «Коли втомлює я» виконали учні: Оксана Сеник, Роман Логуш, Борис Гудзяк, Христина Свенціцька і Стефа Болозовська.

На закінчення учениці вищих клас: Мира Рубич, Христя Галібей,

Маруся Александрович, Оля Опар, Галя Миколаєвич, Ліда Войтович і Ліда Косяк — виконали інсценізацію вірша «Сім Струн». На тлі блакитної занавіси із золотою арфою, віоліновим ключем і нотами — сім «струн» у золотих довгих сукнях дали відчути красу українського життєвого поетичного слова і геніяльний хист поетеси, що їй наша громада устами своєї дорогої молоді складала вияви любови, вдячності й пошани у привільності її рідної наймолодшої сестри пані Ізидори Борисової. «Струни» започаткували Національний гімн, що його підхопили всі привільні.

Програму Концерту підготували учителі школи: Михайліна Величко, Ангеліна Колодій, Софія Фраціян, Зінаїда Потульницька, Надія Сеник і Мирон Ткач під керівництвом д-р Євгенії Єржківської.

Ще довго по закінчені програми привільні залишились на залі, знайомились із достойною гостею та радувались успіхами своєї шкільної молоді.

(*Reportаж до «Свободи», 19 березня, 1971*)

З НАГОДИ НАЦІОНАЛЬНИХ РОКОВИН

УКРАЇНСЬКІ ДЕРЖАВНИЦЬКІ ТРАДИЦІЇ

Обходячи сьогодні наше найбільше національне свято — День Української Державності і Соборності, що іх український народ, та український Державний Уряд записав у своїй історії під датами 22-гих Січнів 1918 і 1919 років, — хочемо звернути увагу на парадоксальне становище нашої поневоленої батьківщини.

Парадоксальність цього становища України в тому, що там на рідній землі імперіалістична Москва допускає український народ навіть до деякого співпартнерства за ціну повної асиміляції — тобто відмови не тільки від власної державності, але навіть від етнічно-культурної окремішності, — а тут заграниця політика цієї могутньої держави, яка уважає себе і дійсно таки є заборолом волі для усіх тих народів, що ще не стали жертвою комунізму, не спромоглась ще досі на офіційне визнання державницьких аспірацій української нації. Навпаки — теперішній уряд устами своєго найвищого представника і керманиця за-граничної політики виразно висловився проти української самобутності і державності, заявляючи, що Україна є історичною частиною Росії.

І цей парадокс ще більше яскравий саме тепер, коли ця країна стойть у збройному змагу з нашим спільним ворогом — московсько-азійським комунізмом.

Тому доцільним буде саме з нагоди свята нашої державності пригадати самим собі і тим інтелігентним людям доброї волі, хто хоче нас слухати, про державницькі традиції українського народу.

Перевертаємо пожовклі листки рідної тисячолітньої історії — такої багатої, що її не мають навіть деякі держави, які є сьогодні світовими потугами. Між історичними датами пригадуються передусім ті, що чітко визначають Україну, як державну націю. Рік 988-мий — рік хрещення України, в якому вже тоді — сильна Київська Держава великого князя нашого Володимира Святого увійшла в склад християнських держав тодішньої Європи; рік 1649 — дата Зборівської Угоди, що нею гетьман Богдан Хмельницький започаткував Самостійну Українську Гетьманську Державу; рік 1654 — дата Переяславської Угоди — як двосторонній державний акт рівнорядних партнерів — дарма, що Москва цей договір дуже скоро зламала і використала для поневолення

України; рік 1659 — славна дата розгрому московських військ під Конотопом гетьманом Іваном Виговським; рік 1709 — дата битви під Полтавою, — тим славним українським містом, що дало початок Котляревському і кінець славному життю Івана Мазепи, але увіковічило велику мазепинську ідею визволення України з московського ярма, що і знайшла своє здійснення у світлих 22-х Січнях, що іх співтворцем був великий — теж полтавець — Симон Петлюра.

Отже Україна має свої державницькі традиції впродовж своєї довгої, тисячолітньої історії! Та ж велика українська Княжа Держава через п'ять століть належала до наймогутніших держав тодішньої Європи! Пануючі династії в європейських державах за часів великого князя нашого Ярослава Мудрого — уважали собі за честь посвоючитись з українським княжим двором і цей наш княжий рід був пов'язаний з володарями Франції, Швеції, Візантії, Норвегії, Німеччини, Англії і Польщі, а цього нашого великого державного мужа називали «тестем Европи».

Гетьмансько-козацька держава протривала дальших півтора століття і своїми державницькими традиціями нав'язувала до часів княжої слави. А відтак з упадком Гетьманської Держави, а пізніше і Запорізької Січі, — Україна залишилась під московською окупацією аж до 1918 року, коли вона знову звільнилась з московського ярма і відновила свою державність.

Із цього короткого перегляду української державницької історії виразно видно, що тільки люди, що їх історія нічого не навчила, можуть твердити, що український народ — це недержавний народ, який не має державних традицій. Але ж бо недержавним народом можна назвати тільки такий нарід, що не був здатний створити своєї власної національної держави і що ніколи своєї держави не мав. То ж і принцип Вільсона про самовизначення, як також так звана політика непередрішення, що її в цій країні анахронічно придержуються, не мають найменшого застосування до України, бо Україну самовизначила її тисячолітня історія прикладами близкучої державної організації у минулому, а в новітніх часах український народ визначив свою державність саме актами 22. Січня.

Але найболячішим парадоксом є справа державницьких традицій у сучасній Україні, що її московські червоні поневолювачі саме завдяки актам 22. січня були змушені надати деякі атрибути державності, але по суті зробили з України свою колонію, яку використовують для своїх імперіальних цілей не менше, як це було за царських часів. Всяка згадка про світлі державницькі традиції України там заборонена ще далеко гостріше, ніж за життя нашого національного Пророка Тараса Шевченка. Великому гетьманові нашему Богданові — там брехливо

накидують ідею «воз'єднання» українського з московським народом — ідею, якої він ніколи на мав! Це ж бо той наш великий державний муж, що й сьогодні своєю гетьманською булавою із Софійської Площі у Києві вказує на північ, недвозначно вказуючи, що «там наш ворог, там усе наше горе, яке віками тисне нас, яке гнобить нас, яке позбавляє нас найціннішого в житті людини — волі, яке визискує працю нашого народу, яке позбавляє нас права на рідну матірну мову, та яке хоче, щоби ми і надалі залишилися «незрячими рабами і погноєм для Москви». Велике ім'я гетьмана Івана Мазепи, який в обороні української державності знову підняв українську зброю проти Москви, носить на собі офіційне клеймо «зрадника» так само в радянській Україні, як це було в царській «Малоросії».

Пригадаймо, що славний наш гетьман-дипломат Пилип Орлик, наслідник Мазепи, тільки з еміграції мав змогу боронити право України на своє самостійне державне життя. У своєму «Виводі Прав України» він покликався на державний договір Богдана Хмельницького з Москвою і Мазепи зі Швецією і так пророчно звертався до цілого світу: «Коли аргументів на українську державність недосить, то загальний інтерес зобов'язує усі європейські держави визволити Україну з московського ярма і цим обмежити московську державу, яка незабаром буде змагати до поневолення цілої Європи. Треба сподіватися, що європейські держави зрозуміють загальну небезпеку від такої агресивної держави і переконаються, що загальна безпека і мир значною мірою залежить од відновлення самостійності України». Ці слова сказав Пилип Орлик на початку 18-го століття — а теперішня дійсність підтверджує маштаб політичного думання і пророчість слів цього великого українського державного мужа!

Не забуваймо, що Московія щойно при кінці 18-го віку створила свою псевдо-наукову теорію про спільну добу державності Київської Держави і Московії, зв'язуючи її вигадками московських істориків із династичними правами Романових та ще зокрема теорію про «три верстви єдиного русского народа — великоросів, малоросів і білоросів», пускаючи цю неправду в обіг не тільки в Росії, але й усюди закордоном — і ця ніби — наукова теорія ще й досі панує у наукових інститутах та університетських бібліотеках західного світу і є підставою політичного думання для так званих «спеців» від східньої Європи. Тимчасом історичною правдою є, що за княжих часів москалів на Україні ніколи не було. Москва загарбала собі початкову добу нашої історії і коштом української історії штучно продовжила історичне існування московського народу. Ця фалшива теорія панує всевладно і сьогодні в СССР, а тим самим теж у «національній по формі» Україні. Не забуваймо, — що велика історія Михайла Грушевського, якою він

розторошив цю московську псевдо-науку — заборонена в Україні, а цього великого українського історика українська радянська енциклопедія називає «фашистом і зрадником українського народу».

Ця насильно накинена теорія і довгі роки московського поневолення причинились до того, що історичні традиції української державності були послаблені і з розпадом московської імперії в 1917 році сталося те, чого так боявся наш національний геній Тарас Шевченко, коли він казав: «як Україну злії люди присплять лукаві і в оgnі й окраденую збудять,... Ох, не однаково мені!». Бо саме тоді національна революція застала Україну окраденою із державницьких традицій, і аж до актів 22-го січня не було одностайного і рішучого виявлення волі українського народу до державної незалежності. І саме це було причиною, що не в Першому, але щойно в Четвертому Універсалі проголошено повну суверенність і самостійність Української Народної Республіки, як наслідниці Київської Княжої і Гетьмансько-Козацької Держави.

Отже історія української державності сягає в давнину віків! І українські державні традиції не є видумкою «фашистів, націоналістів і зрадників народу!» Не Московія — створена Василем Темним, Іваном Калитою, Іваном Грізним та розбудована злочинами і розбоєм до тюрми народів Петром Першим і Катериною Другою під назвою Росії, а відтак до концентраційного табору народів Леніном, Сталіном і Хрущовом під назвою СССР, але стародавня Русь-Україна великого князя нашого Володимира — визначила культуру Східньої Європи.

Трагедія України не в тому, що вона в обороні своєї власної державності мусіла рівночасно захищати Західній світ перед азійськими ордами і московськими імперіялістами, а в новітніх часах уже майже пів століття здергувати червону пошесть від опанування світу — та й не в тому, що Україна програвала війни, бо іх програвали навіть найпотужніші мілітарні держави, але в тому, що той же західній світ, який під охороною України міцнів і розвивався, не зrozумів ролі України і не розуміє її по сьогоднішній день. А як інакше виглядав би сьогодні світ, якби сильні цього світу прислухались були в минулому чи в часах українських 22-их Січнів до згаданих слів Пилипа Орлика!

Сумна дійсність каже, що ні одна із вільних ще світових держав не має по сьогодні ясно визначеній політики у відношенні до Москвою поневолених народів. Цього ствердження не послаблюють такі відрадні факти, як проголошення американським урядом Тижня Поневолених Націй, як вивішування українських національних прапорів на американських державних будинках у день 22. січня, чи оказійні приязні, головно передвиборчі, промови поодиноких американських політиків, чи навіть виступ американського представника на Об'єднаних Націях із засудом московсько-комуністичної імперіальної політики на Україні.

Практична урядова політика — на спільне нещастя однаково українського як і американського народу — все ще йде по лінії політичного думання московських псевдо—наукових теорій, які знайшли свій вияв у згаданому вже урядовому ствердженю «історичної принадлежності України до Москви». І це діється тоді, коли десятки малих, досі невідомих африканських і азійських народів здобувають свою державну незалежність і скорим темпом збільшують число вільних народів в Об'єднаних Націях. До них історичність іхньої вікодавньої принадлежності до кольоніальних держав не знаходить застосування, бо іхній голос потрібний в Об'єднаних Націях. Правдива історичність допомогла жidівському народові здобути свою державу по двох тисячах літ принадлежності до арабського світу, але правдивої історичності світлої Української Державності великого 50-мільйонового народу продовж довгих століть — не береться до уваги.

Для нас — синів і дочок поневоленої України — для великої політичної української еміграції у цій вільній країні — виникає один священий обов'язок, що від його сповнення у великій мірі залежить дальша доля нашої поневоленої Батьківщини: плекати наші державницькі традиції між собою і передавати їх нашому молодому поколінню, що виростає тут в Америці. Цей обов'язок вимагає від нас вчити нашу молодь правдивої української історії і в цей спосіб дати їй змогу боронити прав України на власну державність перед вільним світом. Цей обов'язок наказує нам зломити хребет московським брехням про історію України і її державні традиції, тим брехням, що досі є духовим хлібом для наукового західного світу.

А на кінець з нагоди цього найбільшого нашого національного свята зробім висновки, наскільки ми — мільйонова політична еміграція у вільному світі — причиняємося своєю працею і настановою до племіння своїх державницьких і соборницьких традицій.

Правдою є, що навіть найменше скupчення українських людей у діаспорі святково відзначує день Української Державності. Але чи за святково гоношеними словами ідуть завжди конкретні діла?

Зачінім від церковного відтинку нашого життя на еміграції: Чи українська еміграція показала себе соборницькою у справі створення Українсько-католицького Патріархату, який безумовно треба уважати за велику частину нашої державності і Соборності, — і чи є спроможна найти в собі єдиномисліє у цій виїмково сприятливій добі для закріплення за собою бодай цієї частини соборності? Або чи наша Православна Церква на еміграції зробила все можливе для свого соборницького об'єднання? А чи керуємося соборницьким підходом до племіння своїх традицій, впроваджуючи новий календарний стиль у наших церквах тоді, коли наша мовчазна церква на рідній землі кріпко дер-

житься своїх традицій? А чи ж свою рідну матірну мову, цей видимий вияв нашої соборності, плекаємо серед своїх родин і дітей, аби вона в країнах волі краще розвивалась, аніж в комуністичній країні неволі на нашій — не своїй землі? А чи робимо все можливе, щоби плекати свою власну культуру, а передусім науку — у вільних країнах нашого поселення, аби світ міг з неї черпати правдиві відомості про нашу батьківщину, коли наш окупант нищить її брехнею і вогнем? А чи українська політична еміграція думає і діє по соборницькому, коли досі не спромоглася створити одну політичну репрезентацію українського народу поза межами рідної землі? А чи врешті дійсно лучить нас усіх одна, велика, національно-соборницька любов, невідклично конечна для єдності наших національних стремлінь і нашої дії для добра рідного народу, що до неї закликав нас усіх батько української нації, кажучи: «обніміте, брати мої, найменшого брата, нежай мати усміхнеться, заплакана мати?»

Ось ці думки насуваються в дні святкувань 22-го січня. Якщо вони стануть перед очима кожного українця в діаспорі і запалять наші серця до дій в користь нашої нації, то напевно скоро вже прийде той час, що його провістив нам наш великий Франко, коли вірив, що Україна «засяде у народів вольних колі».

(Промова в Ютиці, 12 лютого 1966)

ЗОЛОТИ РОКОВИНИ ДЕРЖАВНОСТИ Й СОБОРНОСТИ В СИРАКЮЗАХ, Н. Й.

Достойно й величаво відзначила українська громада цього міста Золоті Роковини Державности й Самостійности.

У висліді наполегливої підготовки Громадського Ювілейного Комітету під проводом мец. д-ра Івана Заваликута та його заступників проф. д-ра Миколи Богатюка й інж. Зиновія Салія відбувся в неділю, дня 21. січня ц.р. о год. 6-їй вечором Ювілейний Бенкет у ресторані Лемойн Менор при участі около 400 осіб і співучасти представників американських комунальних, політичних і громадських урядів і установ та представників інших національних груп.

Програму бенкету відкрив глибокою змістом і відповідною до момента молитвою о.дек. Василь Середович. Голова Комітету, сам-же найстарший у громаді учасник Визвольних Змагань, д-р Заваликут при-

вітав учасників коротким словом, яке зараз-же передав в англійській мові інж. Салій, який разом з о. Йосифом Шоловкою перебрав провід програмою.

Збірний мішаний хор, зложений з чоловічого хору «Сурма» та хорів католицької та православної церков, під диригентурою Євгена Крука, відспівав три пісні, а саме: «Гей, колись була розкіш-воля», муз. Демуцького, «Морозенко» і «Живи Україно» — муз. М. Гайворонського.

В часі обіду оба тостмайстри представили почесних гостей, між ними посадника міста Вілляма Волша, який сам відчитав підписану ним-же і начальником повіту Джаном Мулроєм проклямацію Дня Української Незалежності та виголосив коротку промову, проф. д-ра А. Бускарена, відомого автора, голову місцевого Комітету Тижня Поневолених Націй та власника Шевченківської Грамоти, члена Міської Ради Джана Гендліна, трьох представників двох місцевих відділів Американського Легіону та представників національних груп, як теж наших учасників Визвольних Змагань та інших чільних громадян, а між ними гостей з міста Трой — ред. Івана Дурбака та його сина Івана Романа, ветерана В'єтнамської війни.

Окрасою програми, як під оглядом знаменито підібраного репертуару пісень, так теж під оглядом мистецького виконання як і самої зовнішньої появи — раз у прекрасних гуцульських строях і вдруге у прегарних довгих сукнях, прикрашених стилевими вишивками — був жіночий квартет «Верховина» із Торонта під мистецьким керівництвом пані Олени Глібович і при фортепіановому супроводі пані Степанії Жовнір-Клос, який у двох виступах знаменито відспівав по три пісні, а саме: «До пісні», муз. Фоменка, «Моя Україно», муз. І. Віленського і «Розвивайся» муз. О. Бобиковича та «В'язанку Стрілецьких Пісень» А. Гнатишина, «Як стрільці йшли» і «Було колись», муз. Романа Купчинського. Учасники імпрези прийняли виконавців навагаючими оплесками і змусили до ще двох позапрограмових пісень.

Головними промовцями були проф. Лев Шанковський із Філадельфії в українській мові і пан Віллям Лукачик в англійській мові.

Український доповідач дав у своїй змістовній промові докладний образ неімовірно важких умовин, що серед них українським збройним силам прийшлося боронити свою молоду Державність і Незалежність. Він підкреслив, що проти молодої Української Держави спряглись наші національні вороги враз із жахливою пошестю тифу. Доповідач далі казав, що проти ворогів неставало куль, а проти пошесної хвороби ліків і тому одна третина українського війська впала жертвою спідемії тифу, а українське «С.О.С.» не знайшло відгуку у західному світі. Як інакше виглядав би сьогодні світ — говорив доповідач — якби тоді проблема сходу Європи, а передусім України знайшла була таке зро-

зуміння, яке сьогодні знаходить далекий чи середній Схід, а чи навіть малочисленні африканські народи! Але український народ підписав акт 22 Січня гарячою кров'ю своїх борців, яка ніколи не засихає і — як вказують найсвіжіші події в поневоленій, але нескореній Україні — з неї виросли і живуть нові покоління, готові ще раз і вже назавжди захистити свою волю і незалежність.

Англомовний промовець, базуючи свою доповідь на принципах американської свободи і незалежності, перевів порівняння цих принципів з аспіраціями до волі і незалежності українського та інших народів, які подібно, як американський народ, — мусіли кров'ю боронити тих принципів. Вказуючи на участь американського народу в обороні тих принципів у двох світових війнах та в двох азійських країнах — Кореї і тепер у В'єтнамі — доповідач взивав американських українців всіми засобами допомогти Україні здобути таку волю і незалежність, з якої всі користають на цій землі Вашингтона.

Кінцеве слово виголосив проф. д-р Микола Богатюк. Імпрезу закінчив молитвою о. Павло Шпірук, парох місцевої української православної церкви св. Луки, сам-же учасник Визвольних Змагань, а всі приявні відспівали український національний гімн. Головна стіна великої залі була прикрашена Тризубом великих розмірів мистецької роботи пані мігр Ірини Рубич.

Цю, під кожним оглядом вдалу, імпрезу попередила Богослужба в місцевій українській католицькій церкві в наміренні українського народу. Отець дек. В. Середович виголосив глибоко патріотичну проповідь, підніс многолітстві для українського народу, а церковний хор під диригентурою Євгена Крука відспівав велично гімн-молитву «Боже Великий», що її (і це треба підкреслити!) всі вірні вислухали до кінця. Цей факт, як теж участь молодечих організацій Пласт і СУМА в своїх одностроях і з прaporами надав глибокої врочистості цій церковній відправі.

В Українській Православній Церкві св. Луки у тому ж наміренні о. Павло Шпірук відправив Молебень.

Перед бенкетом увечорі відбулась одногодинна пресова конференція із участию 36 осіб, між якими були представники місцевих газет, радіо і ТВ станцій, Американського Легіону і чужо-національних груп. Конференцію зорганізував і нею провадив д-р Михайло Логаза, виголосивши коротке вправадження і представляючи учасників, а активну участь із короткими доповідями у ній взяли: інж. З. Салій, на тему: «Наши Ювілейні Святкування», проф. Лев Шанковський, н.т. «Україна — поневолена, але нескорена», проф. д-р А. Бускарен, н.т. «Поневолені Нації та американська заграницяна політика», проф. Мотр'я Богатюк, н.т. «Українська жінка під комуністичним режимом», о. Й. Шоловка,

н.т. «Релігія в ССР і переслідування українських Церков», проф. д-р М. Богатюк, н.т. «Економічний визиск України Росією» та проф. Іван Гвозда, н.т. «Правильне вживання наших національних визначень».

Це була перша на нашому терені прес-конференція. Не удостоїлась вона участі відповідальних представників місцевої американської преси, подібно, як і пресові конференції на СКВУ, але всежтаки про наші великі роковини появилось кілька нотаток, а навіть і довших статей, а ТВ-станції дали доволі докладні покази з церемонії підписання проглашенні та з банкету, включно зі звуковим записом одної пісні «Верховини». До нашого успіху причинились нотатки у наших щоденниках: «Свобода» й «Америка».

Коли додати, що крім цих святкувань відбулася ще одна дуже вдала імпреза для відзначення Золотих Роковин Української Державності, влаштована загалом нашої зорганізованої молоді, то наша громада справді достойно і величаво відзначила ці Великі Роковини. Малий прихід з банкету Комітет призначив на Фонд Катедри Українознавства.

(«Свобода», ч. 39, 29 лютого 1968.)

ЛЬВІВ — МІСТО УКРАЇНСЬКОГО ЛИСТОПАДУ

Вже тільки один тиждень ділить нас від традиційних святкувань Листопадового Зриву 1918 року, що ним галицька вітка українського народу по довгих віках збройно виявила свою снагу до волі і рівночасно свою єдність із братами з-над Дніпра, які скинули зі себе московське ярмо неволі.

В часі цих святкувань всі українці, які перебувають поза засягом тепер уже одного окупанта всіх українських земель — червоної Москви, розкинені по всьому вільному світі, святочно обходитимуть цю історичну дату і в своїх думках полинуть до місця тих історичних подій, що іх наслідком було створення Західно-Української Народної Республіки.

Цим місцем був Львів — столичне княже місто галицької землі короля Данила — його основника.

І коли і ми сьогодні линемо думками до так тепер далекого, а проте так нам завжди близького, рідного Львова, то передусім хочемо повними грудьми свободних українських людей, — дарма, що поза межами рідних земель, — у противагу нашим сусідам, що все ще про-

стягають свої загарбницькі руки по нього, голосно і самопевно сказати
наш привіт:

Вітай нам, Дорогий, незабутній, рідний наш український Львове! Ти
наш, бо заснував тебе наш володар потужної галицько-волинської дер-
жави король Данило на честь і вічну пам'ять сина свого Льва. Він
побудував тебе під українським небом на відвічно українській землі та
серед моря українського населення, яке завше в довговіковій боротьбі
обороняло твоє українське лицце. Це сталося понад 700 років тому і ти
залишився через ціле століття на всю тодішню Европу славним Льва-
городом. В довгих віках твоєї історії ти не в силі був зберегти свого
первісного українського вигляду, коли ще бані десяткох українських
княжих церков піднімались до українського неба побіч тільки двох
інших. Кожночасні твої займанці надавали чуже тобі ім'я — Львуф,
Лемберг, Львов — щоби в цей спосіб прикрити твоє правдиве похо-
дження. Росли твої нові будівлі, нові, чужі нам храми, нові вулиці із
чужими назвами і тобі треба було вести завзяту боротьбу за кожний
клаптик українського посідання в українському місті. Ворог твій так
дуже хотів надати тобі своє п'ятно, так дуже хотів витиснути із тебе
зверхні признаки твого українського роду. І це йому нажаль на протязі
семистолітнього твого віку у великій мірі вдалось... Але не вдалось
йому забрати тобі твоеї власної української душі! На сторожі твоєї
української душі стоять гордо ще й тепер українська княжа гора та
достойний храм святого Юра, як теж членні українські церкви і бу-
дівлі. але українство твоє засвідчують передусім довгі плєяди визнач-
них і великих людей українського духа і української культури на всіх
відтінках її проявів: архітектури, малярства, літератури, музики, теа-
трального мистецтва — і під цим оглядом ти уступав першенство хіба
що тільки одному місту в Україні — матері городів наших — Києву.
Але з ним ти «у всім одностайно, вірно і невідступно» дотримував
єдності. Ти був не тільки галицьким, але теж загально-українським
піемонтом, особливо у тих трудних для української нації часах, коли
найгірший ворог відбирав Києву його потужну зброю — українське
слово. Ти піslав у світ першу українську друковану книжку, ти дав
українській нації устами Маркіяна Шашкевича «Русалку Дністровую»,
ти піslав у світ неперевершеного «Мойсея», невмірущого каменяря укра-
їнської нації — Івана Франка і ти дав місце для вічного спокою прахам
цих великих людей українського духа, що лежать побіч себе на одному
із твоїх цвинтаріш.

Ти жив далі повнотою українського життя і тоді, коли здавалось,
що воно вмерло або втекло із твоїх мурів. Але були в історії твоїх віків
такі світлі моменти, коли ти і зовнішньо ставав вповні українським
містом, хоч твої «вулиці були польські, а камениці жидівські». Це було

тоді, коли до тебе в гості приходили українські села, що серед них і через них ти ріс і розвивався. І коли вони маніфестували твоє і своє українство, тоді ти радів і яснів та пригадував собі свою давню княжу славу.

Але був один такий день, коли ти постановив волею своєї української душі стрясти із себе чужий хлам, що тобі його віками накидували вороги. Цей Великий День — це був день Першого Листопада 1918 року, коли ти пригадав собі славу часів славного боярина нашого Дмитра Дедька та великого гетьмана Богдана і на сторожі чести і роду своєго поставив українську зброю.

Не було сили встоятись тобі у нерівному бою. Густі могили на другому твоєму цвинтаріщі залишились свідками твоєї української душі.

Сьогодні ти, Дорогий Львове, таки є столицею Західної України. Навіть Твій найбільший ворог був змушений призвати Тобі належне місце. Але Твій віковий зaimанець ще й сьогодні простягає руку по Тебе, дарма, що здорово думаючий західний світ устами такої мірки дипломата, як бувший прем'єр міністрів Англії Іден теж призвав Тобі те належне місце кажучи, що «Львів і Галичина це не російська чи польська, а передусім українська проблема!». Ціла трагедія твоєї ситуації тепер, дорогий Львове, що ти ділиш однакову долю нетільки із столицею України — Києвом, але теж із столицями багатьох інших держав середньої Європи, а між ними і столиці Твоєого вікового зaimанця — Варшави.

Вітаючи Тебе, Рідний наш Львове, напередодні великого твого і нашого Свята — 1-го Листопада — шлемо Тобі наші побажання перетривати ще й те лихоліття, що його ти переживаєш тепер напевно під останнім уже зaimанцем. Хай Покров Богоматері і Святий Юрій Переможець збережуть для нас і наших поколінь Твою українську душу, бо наш Ти з діда-прадіда! Бо в Тобі наше світле минуле і наша українська світла будуччина.

(Радіопередача дня 23 жовтня 1960)

В ОБОРОНІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

РІДНА МОВА — ТАМ І ТУТ

Одною із найважливіших, а рівночасно найболючіших наших проблем під сучасну пору є становище нашої рідної української мови — і то однаково, як там на Рідних Землях у рамках режимової УРСР, так теж і тут на еміграції, у всіх країнах нашого поселення.

Ця тема не сходить із сторінок нашої преси тут, а продовж останніх кількох років одержуємо теж достовірні вістки про цю проблему в Україні.

Завданням цієї доповіді є подати зіставлення та порівняння становищ рідної мови там і тут та зробити заключні висновки для її збереження і розвитку.

Насамперед кілька думок визначних людей про вагу і значення рідної мови для кожного народу.

Французький історик літератури Гастон Паріс сказав: «Змінити народові мову, це те саме, що перемінити йому душу.».

Подібно висловився бельгійський письменник Ван Беєрс: «Перемінити народові його природну мову — це те саме, що вчинити духове вбивство народу».

А славний психіятр Крафт Ебінс сказав: «Рідна мова — це найважливіший чинник для розвитку духового життя людини. Ті народи, що досягли національної свідомості, дуже дорожать своєю мовою як дійсним, природнім і дорогоцінним народнім скарбом, як надбанням збірної духової діяльності великої кількості попередніх поколінь».

Сучасник Т. Г. Шевченка, наш визначний педагог Кость Ушинський бачив у рідній мові «найважливіший, найдостатніший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живі і майбутні покоління народу в одно великое історичне живе ціле, бо мова виражає не тільки життєвість народу, але й саме життя».

Наш письменник Панас Мирний ось як цінить рідну мову: «Найбільше і найдорожче добро кожного народу — це його мова, ота жива скованка людського духа, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почування».

Наш сучасний письменник Б. Антоненко-Давидович пов'язує любов рідної мови з любов'ю батьківщини, кажучи: «Людина, що байдуже

ставиться до своєї мови, не вміє любити свого народу, який народив її, не любить землі, яка є його батьківщиною».

З наших сучасних педагогів і виховників проф. Володимир Мацьків із Філадельфії писав в «Америці»: «Найкращим свідоцтвом і найправдивішим доказом приналежності кожної людини до своєї національності є знання своєї рідної мови. Людина, яка свідомо, а чи менш свідомо, відрікається своєї рідної мови, тим самим відрікається свого походження, своїх предків, свого народу».

А проф. П. Ковалів так його доповнює: «Стало вже незаперечною істиною, навіть аксіомою, що тільки рідна мова може забезпечити культурний розвиток нації; одже народ тільки тоді стає нацією, коли він свою національну культуру творить рідною мовою».

Так можна би напродовжувати ще багато більше авторитетних голосів про важу і значення рідної мови, а і цих уже вистарчить, щоби ствердити, що рідна мова є тим «Євангельським Словом», що було на початку духового розвитку кожного народу.

Але чому становище нашої рідної мови є рівночасно нашою найболячішою проблемою під сучасну пору — і то однаково на Рідних Землях, як теж серед поселень українців у ріжких країнах світу? Якщо ходить про становище рідної мови на Рідних Землях, то на це питання можна дати одну коротку відповідь: тому, що українська нація не має своєї власної державності, а жорстокий московсько-комуністичний окупант нашої батьківщини за старими прикладами царської імперіалістичної Росії йде цілою силою свого терористичного режиму на повну ліквідацію національного питання у своїй багатонаціональній імперії, а в першу чергу в Україні, як територіально і людностево найбільшій, найбагатшій і найкультурнішій складовій частині імперії.

Ліквідація української національної самобутності проходить в Україні плянованими систематичними, постійними методами. Насамперед Москва вкрала для себе від України кілька століть її славної історії княжої держави, а відтак послідовно промовчувала довгу історію збройних визвольних змагань України аж до наших часів. Комуністична Москва продовж 50 років жорстокого поневолення України насамперед знищила українське селянство, як остою української мови і українських традицій. Відтак, перевела цілковиту ліквідацію українських церков, спершу УАПЦ-ви, а по окупації Західної України теж УКЦ-ви. Далі пильно насаджувала на українські землі своїх колонізаторів, а українське населення вивозила на цілінні землі, або в табори смерти на Сибір. Спротив села панцизняній колективізації зломила Москва штучним голодом із мільйонами жертв у людях, і цих втрат Україна ще й досі не вирівняла своїм природнім приростом.

Відтак послідовно нищила і далі винищує духових провідників на-

роду, його інтелігенцію, письменників і поетів, вчених і науковців. Далі перевела цілковиту русифікацію шкільництва, палить вогнем культурні надбання як нпр. бібліотеки, руйнує культурні пам'ятники, врешті пляново і систематично ліквідує рідну мову народу.

Своєю екстремінаційно-геноцидною політикою у відношенні до нашого народу тепер Москва допровадила до того, що — згідно з документальними ствердженнями Івана Коляски в його книжці про «Освіту в Советській Україні» — у 85% шкіл України московська мова є викладовою мовою. В наслідку такого положення шкільництва українська молодь по великих містах України рідної мови майже не вживає. У всіх урядах більших міст панує всевладно московська мова. В поштових урядах та в армії урядовою, а чи службовою мовою є виключно російська мова. Українську мову ще найчастіше можна почути в шістьох таборах для політичних в'язнів у Мордовії, що в них за свідченнями Масютка, перебуває аж 60-70% українців — і тільки там — «за тисячі кілометрів від України, на кожному кроці можна почути виразну укр. мову на всіх діялектах сучасної України». Наукових книжок і журналів в українській мові видається дуже мало. В УРСР видають 46 наукових журналів, а з них 20 російською мовою, при чому обсяг заінтересування всіх друкованих українською мовою є радше місцевого характеру, а всі наукові журнали видавані російською мовою можуть інтересувати світову науку. При цьому немає н.пр. ні одного загального лікарського журнала в українській мові, хоч є всього 3 журнали з медичних спеціальностей, як н.пр. журнали педіатрії, акушерства та гінекології, фармацевтичний журнал та фізіологічний журнал. (За «Свободою» з 25. 9. 1970). Навіть твори письменства видають там в таких малих тиражах, що українську книжку там тяжко дістати. Її легко дістати в книгарнях «Книготоргу» на цьому континенті, бо їх постачання є відносно велике — головно для пропагандивних цілей та «вимивання мозків» у вільному світі, як теж для баламучення української еміграції.

А крім цих усіх заходів для знищення нашої мови — там її «советизують», впроваджуючи до неї русицизми, аби уподібнити її до російської мови та створити мову «советської родині».

Серед таких умовин українська мова в Україні не тільки що не має можливостей розвиватись так, як це прислуговувало би мові великого нашого народу, але вона дослівно загибає.

Що в цьому трагічному положенні немає жадних переборщень, свідчить недавній втікач із «советського раю» в Україні — письменник А. Анатолій — Кузнєцов. Коли його запитали про ступінь духового і фізичного розкладу та знищення української людини советською освітньою системою та дикими репресіями і про українську національну

свідомість тепер там під комуністичною диктатурою, він відповів: «Дозвольте спинитись лише на одному з аспектів цієї проблеми, бо вся вона надто велика і сумна. Я скажу про те, що для мене як письменника найближче, — про мову. Сьогодні в Україні багато українців уже не знають української мови, особливо у великих містах. Силою — ніхто українську мову не викорінює. Але українські школи закриваються та перетворюються на російські через брак учнів. Російські школи переповнені. Це є, поперше, результатом того, що народові десятиліттями товмачать про велич і красу російської мови, а до української мови немає ніякої поваги, навпаки, сила-силенна прибулих із Росії партійних та взагалі керівних кадрів розмовляють виключно російською мовою, а українська — то мова підвладних. Це вони уважають, що українська мова «негарна», «груба», «бідна», «селянська», що кожна освічена людина має розмовляти російською мовою, а якщо ви знаєте лише українську мову, то виходити — ви якийсь невіглас. Завдяки газетам та радіомовленням велика і багата мова Шевченка і Коцюбинського, Франка і Лесі Українки — звужена до якогось огидного бюрократично-партійного діяlectу обсягом в 2-3 тисячі слів, з яких третина до того ж — русизми. То ж звичайна собі людина, яка не дуже розбирається, що там до чого, бачить зв'язок між російською мовою і успіхами в житті, бачить далі, що українська мова, — то якийсь спотворений малокультурний варіант російської і ця людина воліє розмовляти російською мовою, а ніж її негарним російським варіантом. І свою дитину пхає до російської школи, якою завгодно ціною. Але те роблять і люди розвинені. Бо віддати дитину до української школи — то значить зіпсувати її життя. Закінчивши школу молода людина піде до інституту, але там викладають виключно російською мовою, і вступних екзаменів вона не складе, якщо досконало не володітиме цією мовою. Піде працювати на підприємство, чи в установу — знову ж таки сама російська мова. Кроку не ступиш у житті без російської мови. То питаютъ себе батьки, навіщо наша дитина 10 років вивчатиме українську мову, коли вона нічого фактично непридатна? Українська гідність, патріотизм — з одного боку, але сувора практична дійсність — з другого боку — переважає...

Отакий стан я вважаю вже за найстрашніше: коли сам народ відвертається від рідної мови. Як би я не бачив того на власні очі, а читав у якійсь книжці, то звісно, подумав би, що то книжка фантастична, скажімо Орвел, чи що. Але советський режим вміє залишати далеко позаду найнеімовірнішу фантастику, згадаємо хоча б штучний голод 1933 року з його семи чи десятъма мільйонами жертв настільки немовірний, що світ і досі не може збагнути цього! Отак г и н е зараз і українська мова. І це катастрофа! Одчайдушні зусилля ізольованих

українських театрів та купки талановитих письменників підтримати вогоньків української мови — захлинаються у повені невмолямої русифікації. Ще 2-3 покоління — і українська мова на території «совєтської України» може фактично згаснути».

Я напрощав це жахливо трагічне свідчення, аби показати, що в попередньому твердженні про те, що наша мова там на рідних землях дослівно загибає, немає жадного переборщення. Бо ж чи може хто сумніватись у слова людини, яка виросла в комуністичному режимі в Україні і втекла звідти, залишаючи там на волю Божу власну родину? Чи можна сумніватись у документальні ствердження колишнього т.зв. українського прогресиста з Канади, який втратив полулу з очей щойно тоді, коли продовж двох років потайки зібрав документи нищівної політики московсько-комуністичного режиму в ділянці шкільництва і освіти і видав тут книжку, яка є суцільною скаргою перед культурним світом на безпощадну русифікацію нашої батьківщини?

Іде тепер в Україну багато туристів і от свідчення одного із них, друковане в газеті «Новий Шлях»: «Української мови в Києві не чув ні на Хрещатику, ні в трамваю, ні в метро, ані в готелі, ні в музею, ні в культурних пам'ятках, як н.пр. Печерська Лавра чи Софійський Собор. Відсотково найбільше чути українську мову на вулицях міст Закарпаття. Чернівці — під цим оглядом — найгірші зі всіх карпатських міст. Галицьким і закарпатським селам найбільша честь, бо вони, як видно, збережуть українську мову ще найдовше, хоч і не всюди!»

А от знову свідчення недавньої туристки Ірини Книш, яка майже в перших словах своєї книжки «Віч-на-віч із Україною» робить такі спостереження: «Від паспортної контролі зеленомундирними червоноармійцями всі урядовці, продавці, готелевий персонал — уживають неподільно тільки мову «всесоюзну». В столиці УРСР вмовкла її «республіканська» мова. Де-не-де видніють подвійні написи, головно на урядових установах, трапляються й самі українські, але переважно російські. І можна позавидувати тому, хто пірнувши в людський струм широких гамірних хідників Києва — уловить українське слово. Ця виключність тотальна і навіть деспотична: на звук української мови зглядаються, не відповідають, а то й лають. Туристи, що знають тільки українську мову — безпомічні в столиці України».

Згадуваний вже Іван Коляска у своїй другій книжці «Два роки в Советській Україні» документально напрощає, як московсько-комуністичний режим опанував усі ділянки культурного життя в Україні, подаючи поіменно обсаду усіх більших культурних центрів московськими людьми.

Часто читаємо в журналах і в пресі як комуністична партія послідовно, вперто і всупереч логіці життя намагається перетворити не-

росіян Советського Союзу в одну гомогенну етнічно-культурну і мовну, на ділі російську, спільноту. Вона називає це «всебічним зближенням націй Советського Союзу», пускаючи в народ теорії про злиття націй, або про «старшого брата чи його славну мову», що її всі мусять прийняти за свою рідну, бо... мовляв — це мова Леніна.

Навіть тут на американському терені в Об'єднаних Націях від представників УРСР, теоретично рівноправного члена цієї міжнародної Організації, рідко коли чути українську мову, хоч представники інших народів говорять своєю рідною мовою і її перекладають на 5 урядових мов. Наприклад, в половині липня ц.р. в будинку ОН відбулася все-світня молодіжна асамблея, і в ній брали участь п'ять українських представників, що з них до речі тільки один мав українське прізвище — М. Чоломбитько. Цим представникам вільно було виступати в рідній мові, але вони відмовились на користь російської. Правдиві «чоломбитьки» в сторону «старшого брата» і його «мови Леніна», — приповідкові «Івани без роду».

Коротко: становище української мови в сучасній, москалями окупованій, Україні не краще, як було за горезвісного царського міністра внутрішніх справ Пйотра Валуєва, автора ганебного вислову про українську мову, що її «нет, не било і бить не може» понад 100 років тому. Його указ про заборону українського друкованого слова та про строгу його цензуру з 1863 року московські деспоти з Кремля перевишили в тому, що майже цілковито виперли з ужитку українську мову не тільки як викладову в школах і в науці, але навіть як розговірну мову.

Але за словами нашого великого Страдника й Ісповідника Віри Блаженнішого Патріарха Кир Йосифа Сліпого — «Україна живе і не хоче вмерти!»

Навіть серед умовин, що іх в Україні створив московсько-комуністичний режим, де людина боїться своєї власної тіні, неначе той легендарний сфінкс із попелища виростають на наших очах нові безстрашні оборонці прав української людини на своїй землі, а в тому теж в обороні рідної мови.

Бо ось серед темряви совєтської тьми і ночі забліснуло ярке світло — гідний послідовник Шевченка — поет Василь Симоненко, який твердими совами викричав зі своїх хворих вже грудей свій протест на ввесь світ:

«Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуту всі перевертні й приблуди
І орди завойовників-заброд!»

Він виспівав теж синам України у своїй лебединій пісні заповіт:

*«Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.
Можна вибирати друга і по духу брата,
Ta не можна рідну матір вибирати!»*

А далі пише він у своєму щоденнику: «Легко і просто називати себе сином народу, важко і далеко не кожному випадає щастя бути достойним цього високого імені. Легко і просто говорити про свою любов до України, важко і не кожному дается справді любити її».

Ці тверді і відважні слова — це та стежка, що має чарівну силу виправляти горбаті душі. За ці слова одержав Симоненко клеймо «ворога народу» і «буржуазного націоналіста». Ця його стежка не запровадила його в москеовські каземати, концентраційні табори або в божевільню тільки тому, що він передчасно відійшов у вічність. Але його послідовники, що пішли цією стежкою, такі як Чорновіл і Караванський, Світличний і Дзюба, Горині і Заливаха, Масютко, Мороз і Озерний та багато-багато інших — всі були арештовані і засуджені.

Але жива душа народу і живе слово не дадуться вложити в кайдани. І чим сильніший тиск, тим міцніший і ширший там протест. І от українські шахтарі Донбасу гідно, чесно і відважно підносять свій голос в обороні української мови перед насильною русифікацією у протесті до уряду так: «Виглядало би, що можна бути українцем і не знати української мови. Це недостойно і ганебно! Така людина не має почуття патріотизму. Вона не повинна носити ім'я українця. Признання до асиміляції української нації було би зараз далеко чесніше, ніж говорити про український народ, а рівночасно не чути української мови... Ми повинні ужити рішучих заходів для піддергки розвитку української мови...».

А от ще один документ про становище та оборону рідної мови — доповідь київського інженера Василя Лобка на Всеукраїнській Науковій Конференції із питань культури української мови — в лютому 1963 року, що її тут наводимо тільки в найважливіших частинах: «Найбільше, найважливіше, найцінніше духовне багатство кожного народу є його мова. Мова — це душа народу, його серце, розум, думка. По її розвитку, її поширенню, її вживанню визначаються, оцінюються інтелектуальні здібності народу, його культури, його гідність, як народу, його право на існування. Зникла, асимілювалася мова — зник і народ. Ось чому тих, які цураються рідної мови, вороже ставляться до неї, назміхаються із неї, перетинають її широкий шлях в життя, не можна

вважати за людей. Вони гірше черв'яків, бо, знищуючи свою рідну мову, вони тим самим живим у могилу кладуть свій народ».

А ось слова російського письменника Константина Паустовського про рідну мову: «Той, хто не любить, не знає своєї рідної мови — дикун! Думаю, що пора, давно пора — цей вислів у вигляді плакату вивісити в кожній школі, в кожному технікумі, в кожному інституті, на підприємствах, установах і в самому Інституті Мовознавства Академії Наук України... Немає в світі народу, мова якого переживала б такий тернистий шлях, як мова нашого народу. Вона майже все своє життя терпіла утиски, зневагу, заборону. Її душила польська шляхта, австро-угорські поневолювачі, скажені царські сатрапи — шовіністи (промовець не згадує про червоних сатрапів!) вони добре розуміли, що по мові визначається національна гідність народу, його право на існування як народу, тому усе робили, щоб знищити цю мову, етнографічно змінити населення українських земель, знищити цей народ... Український народ ще й досі не домігся відміни того, що заборонили ці злочинці, не домігся найпростішого, природного, але найдорожчого, найважливішого, найголовнішого, найсвятішого для народу, що мають усі народи світу — виховувати своїх дітей своєю рідною українською мовою... Широко користуватися цією мовою в усіх сферах життя, як на підприємствах, в установах, кіно, торговій мережі, театрах, тощо... Тут скаржилися, що у нас рідко почуєш мелодійну, присмну українську мову, що більшість розмовляють суржиком... Але що ж тут дивного? Та як, я питання, молоді люди чи навіть дорослі будуть розмовляти чистою українською мовою, коли її майже ніде не чують, не вживають у своїй практичній діяльності? З дитячих ясел до закінчення інституту молода людина її не чує і мало вживає. А свідомість в голову людини не з небападає, її треба вносити в голову. Треба, щоб і мова була прищеплена молоді, щоб була вихована любов до неї... Як же говорити про культуру української мови, коли вона зараз мало поширеня? Треба у першу чергу говорити про поширення рідної мови в усій сфері нашого життя. А в школах, навіть в українських школах, нашу мову можна почути лише на уроці. На перервах, на зборах, нарадах — вживається російська мова... Противники української мови так зараз розперезалися, що вирішили навіть в Київській Музкомедії припинити ставити вистави українською мовою... Таке ж становище є у Харківській Опері. Чи можна придумати ще тяжчу образу національній гідності нашого народу, як ця найсаркастичніша зневага до нашої мови? Вони перевершили навіть валуєвих... Усім світом визнана наша багата мелодійна українська мова, наші пречудові пісні... А ось знайшлися такі вороги українського народу, які протидіють розвиткові нашого національного мистецтва. Ми на цій конференції повинні рішуче засудити цей во-

рожий акт-дію щодо українського народу, української мови, приниження гідності нашого народу... Дуже погано, що на сьогодні майже не випускається технічна література українською мовою. Лише 5% (аж страшно назвати таку цифру!) технічної літератури на Україні видається українською мовою, а 95% російською. Он до чого ми дожилися! І коли який-небудь наполегливий автор все ж таки зуміє домогтися, щоб його книжка була надрукована нашою мовою, то тираж такої книжки визначають дуже малий, 500-1000 примірників, не більше! Кажуть, ніхто не замовляє українських технічних книжок, ні кому читати, бо ніде в середніх чивищих технічних закладах не вживається українська мова. Ні кому читати?! А де ж 50-мільйонний український народ? Де він?!... І коли й надалі буде таке ненормальне становище відносно вживання нашої мови, яке зараз є, то тут дійдемо до того, що нашу мову можна буде почути лише в якісь пісні, як музейну рідкість...

Раніше ставилося питання про злиття мов... В Алма-Аті було ясно вирішено, що не може бути й мови про злиття мов. Проповідується теорія двомовності. А теорія двомовності — найреакційніша теорійка, бо вона веде до знищення мов народів СРСР неросійської національності. Ніколи, ніякий народ не погодиться з тим, щоб його мова була поглинута іншою мовою...

Ми повністю впевнені в тому, що наш народ добре розбирається, хто відщепенець, виродок, зрадник, самоїд, а хто справжній син нашого народу, хто без оглядики віддає йому своє життя...

Великий, працелюбний, талановитий український народ гідний мати свою багату мелодійну мову, яку треба оберігати від усіх негод, як найдорожчу цінність людини».

Це тільки найважніші думки цього беззастережного українського патріота з його промови в обороні рідної мови. Його скоро зняли з роботи, а дальша його доля невідома...

А ось ще кілька думок літературного критика Євгена Сверстюка із його тут виданої книжки «Собор у риштованні», що в ній він піддає критичній аналізі «Собор» Гончара. Для тих, хто без болю душі відрікається свого, він напроваджує вірш Гончара:

*А що росте без коріння?
А що сходить без насіння?
А що грає — голос має?
А що плаче — сліз не має?
.....
Камінь росте без коріння,
Сонце сходить без насіння,
Скрипка грає — голос має,
Серце плаче — сліз не має.*

Отже камінь росте без коріння — тільки камінь! — підкреслює автор, а кожна людина має свій корінь, що його нікому не вільно відрікатись. А далі напроваджує автор такі слова з книжки Гончара: «А кинеш у небуття батьківське, сину, то й власне життя безплідно впаде в тебе біля ніг», а «втрати минулого — така ж сама важка, як втрати в сучасному, чи в майбутньому. Бо це втрата частини нашого єства і крок до заглади. Хто ставить себе поза минулим, поза джерелами народного моря, той мало причетний до людства». Він ставить запит: «Чи ми ведемо життя, чи життя веде нас? А коли не ми — то хто має його вести?». І на сторінках книжки він дає відповіді: «Перед кожним із нас постає різка альтернатива — бути або сином свого народу, або його лукавим наїмитом і мародером». Бо «більше цінімо власний достаток, ніж національні багатства та духові скарби народу». Бо «велика є відповідальність за спадщину предків і долю нащадків». Бо «наша молодь в основній масі не знає історії, культури, навіть мови свого народу, і часто не вірить, що українською мовою можна знайти щось вартісне в книжковому потоці». Бо «нині стоїмо перед проблемою: як знову привернути молодь до почуття батьківщини, як пробудити в ній духове життя на рідному ґрунті». Бо «нині нам треба було б мати знання свого минулого. Нас з'їдає брак самосвідомости, самоповаги та елементарного виховання національної гідності». Бо «позбавлена здорового національного виховання нинішня українська інтелігенція в основній масі не знає, що вона українська інтелігенція, мозок української нації». Бо «без рідного гнізда не обходиться жоден птах» — а від себе додамо: жоден птах не паскудить власного гнізда!

А ось черговий оборонець всього, що рідне, молодий наш письменник в Україні Роман Іванчук у своїй повісті «Мальвія» мусів у режимовій дійсності вибрати тло турецько-османської імперії, аби могти висловити такі думки про відступників від рідного народу: «За відступництво карає кожний Бог, за відступництво нікого не минає кара». Або: «Не оновить зрадницька кров жодну націю, як не може стати відступник лицарем». Або «Людина має одну матір, або не має жодної». Або: «Хіба можна полюбити мачуху дужче, ніж рідну матір?» Або: «Між друзями в кайданах ліпше бути, аніж у саду сидіти з чужаками».

* * *

Напроваджені думки про становище рідної мови в Україні та спроби її оборони всеціло відносяться до нашої еміграції — у всіх країнах нашого поселення, а зокрема до нової політичної еміграції нашого часу.

Бо і тут, як і там, проблема рідної мови є однаково болюча. Болюча і сумна, бо коли там в Україні нищить її ворог, тут у країнах

поселення наша спільнота, що за словами Шевченка «всі мови — знає, а своєї Біг дасть», добровільно зрікається своєї мови на користь інших мов.

Рідну мову поступово проганяється з усіх форм нашого життя і побуту, заступаючи її на нашому терені англійською мовою.

Насамперед проганяють її з рідного дому. І там, де її заступила чужа розговірна мова, уже тяжко говорити про українське виховання. Українській мові у нашему парафіяльному шкільництві відступлено місце чужої мови і по роках навчання діти не вміють нею послуговуватись ані в письмі, ані в слові, якщо рівночасно не ходять до українознавчих шкіл. А ѿдоукраїнознавчих шкіл щораз то більше приходить дітей, що зовсім не знають рідної розговірної мови, і учитель мусить починати навчання від того, від чого в нормальних умовинах починає навчати мати. Але ѿд дитини могла би з часом надолужити занедбання матері, якщо б вона говорила дома рідною мовою.

Трудно з такою дитиною теж у молодечих організаціях, якщо вона до них належить. Її бо легше говорити чужою мовою, ніж рідною, а за нею йдуть ровесники, яким теж легше.

Приходить дитина з парафіяльної школи до своєї церкви — і там чує проповідь тільки в чужій мові. Йде до першої Сповіді і часто сповідається в чужій мові. Духовники кажуть, що це справа батьків, а знову ж батьки складають вину на душпастирів.

Йде юнак чи юначка до середніх, а чи ѿд вищих шкіл і часом шукає свого рідного товариства, але їого рідко знаходить, бо розговірною мовою навіть таких студентів, що знають рідну мову, в студентських організаціях є звичайно чужа мова. А деякі студенти, замість боронити рідну мову, говорять про репресію англійської мови серед нашої спільноти і домагаються її вжитку у всьому нашему організованому життю.

В нашій церкві, з незрозумілою послідовністю, впроваджується в Богослужебні відправи англійську мову. Деякі «тоже українці» вважають це за прогрес, від якого узалежнюють майбутність нашої Церкви в Америці. А деякі «доречні» дорадники в українській католицькій пресі просто дораджують нашій Церкві самоліквідацію, бо вона — мовляв — не пасує до модерної католицької Церкви країни, в якій живемо.

Іде українська людина, що може ѿд не знає англійської мови, на збори своєї української установи, а там дивляться на неї з призирством і вимагають говорити англійською мовою, бо — мовляв — тут Америка (!), а не якийсь там «старий край».

Українська спільнота саможертованою працею і власним капіталом створила своє рідне шкільництво, а навіть спромоглася на уфундування Катедри Українознавчих Студій на передовому американському Університеті, але «доречним» і їм подібним української мови не треба ѿ

своїх дітей до цих шкіл вони не посилають. Все українське життя у всіх організаціях, включно з Церквою, на думку тих, хто вирікся рідної мови, має допасуватись до них, а не навпаки.

З притаманною відступникам ненавистю до всього рідного ці люди домагаються розговірної англійської мови у всіх наших організаціях, включно з Церквою, і вже тепер у великий мірі осягають свою ціль.

Всі ці ствердження відносяться не тільки до нашої громади, але теж до багатьох інших.

Щораз то більше наших молодих людей заключає мішані подружжя і в цей спосіб виключає себе з української спільноти, а то й з української Церкви і саме ці мішанці вимагають, аби наша Церква мовно і обрядово допасувалась до них. А найприкріше в проблемі мішаних подружжі є те, що навіть національно свідомі батьки перестають бачити щось некорисного в мішаних подружжях і нераз знаходять оправдання для своїх дітей.

Але як там на рідних землях, так теж тут є мужні голоси, що б'ють у дзвін тривоги для нашого національного самозбереження. Ось декілька найважніших із них:

Митрополит УПЦ-ви в Канаді Іларіон, колишній проф. д-р Огіенко, у своїй статті «Рятуймо нашу еміграцію від мовного винародовлення» так остерігає перед такою безпосередньою загрозою: «Мова — це душа народу! Число мовою говориш, того й душу носиш... Хто не говорить українською мовою, той душі української не має. Хто говорить по англійському, не знаючи мови батьків своїх, той правдивим українцем ніколи не буде! Хто рідну мову забуває, той стає чужинцем для своєї нації.

Думаю, що українське духовенство могло би багато зробити в тій справі. Це ж його перше завдання впливати на національне виховання своїх вірних, іх бо винародовлення ч о р н о ю п л я м о ю ляже на ціле наше духовенство. Із церковних проповіdal'niць огненным голосом раз-у-раз закликати всіх шанувати свою рідну мову і конечно навчати її своїх дітей. Доведіть усім, що непощанівок рідної мови — то гріх проти Духа Святого, а такий гріх нікому не проститься у цьому житті, ані в житті майбутньому. Хто неміцний у рідній мові, той нетверезий і в батьківській вірі! Глибоко і міцно вірю, що цей мій щирий, занепокоєний голос дійде до всієї української еміграції в США і Канаді. Дійде і промовить до її розуму і серця та остереже, може, якраз перед дванадцятою годиною. Остереже, щоб утворити однодушний рідно-мовний фронт!»

А Митрополит Української Католицької Церкви в Канаді Кир Максим (Германюк) у своїй статті «Рідна мова — Божий наказ» — так підходить до проблеми рідної мови: «Бог дав людям різні мови, різні

вдачі, дав свободну волю у виборі способу життя, звичаїв та обичаїв. Тим самим ми маємо обов'язок шанувати нашу рідну мову, звичаї, нашу культуру і релігійну форму, що її передали нам предки, наші мученики за Христову Віру, наши Герої, які віддали своє життя за національну окремішність. Ця національна окремішність проявляється насамперед у мові кожного народу... Мова — це душа кожного народу, а душа — це сам Бог у кожній людині. Творець світу дав нам українську душу, цебто українську мову. Ми не маємо права не повинуватися волі Бога, не виконувати його закону. Ми не маємо права забувати, нехтувати, соромитися, не знати своєї рідної української мови, бо така є воля, такий наказ Бога. Хто відрікається своєї мови, той відрікається себе самого, своїх батьків і свого народу. І Бог карає таких людей... Яку мову, які перші слова чує дитина від своїх батьків, такою вона і буде. Є між нами, головно тут на чужині, багато таких «філософів», які кажуть, що мова не є найважливішою справою, найважливішим чинником формування людини. Найважливішою, кажуть вони, є свідомість свого походження. А за посередництвом чого приходить ця свідомість? За посередництвом мови. Мова формує свідомість людини. Тим самим ця свідомість — душа тієї людини. Якої «барви» мова, такої і душа цієї людини!»

Власне тому, що наведені слова в обороні рідної мови тут між нами походять від найвищих ієрархів Церков обох наших віровизнань, не можемо минути проблеми Богослужебних відправ та взагалі впровадження чужої мови у нашій Церкві.

Я очевидно, як католицький мирянин обмежуся до докладнішого обговорення цієї проблеми в Українській Католицькій Церкві.

Для доповнення слів наших церковних ієрархів треба ще додати голос рядового духовника о. Мончака, ЧСВВ, з недавньої статті в «Америці». На його слушну думку не може бути мови про збереження обряду і традиції без рідної мови у нашій Церкві і він вимагає, щоб рідна мова стала невіддільною частиною нашого обряду і традицій, бо тільки так наша УКЦ збереже свою ідентичність і самобутність.

А в статті «Під суд громадянства» в одному із квітневих чисел «Шляху Перемоги» читаємо: «Доцінюючи значення своєї Церкви у вихованні українських дітей, та як чинника духового зв'язку з Церквою на рідних землях і з народом та теж, як заборола проти асиміляції — родичі видали мільйони доларів на побудову Божих Храмів і далі видають. Зараз ми маємо модерні парафіяльні школи, гарні церкви, але в них не має українського духа!» Далі в цій статті напроваджуються слова о. Зінька, ЧСВВ: «Те, що діється у нашему церковному житті, як н.пр. навчання дітей у парафіяльних школах, в церкві і в церковних товариствах лише по чужому, а не по-українському — є провиною

перед нашою Церквою. Це руйнє наш обряд та церковно-релігійне життя. І це гріх, бо ж вбиваємо живе тіло, калічимо його, робимо німим. У таких випадках годі мовчати! Мовчати тут - це гріх!» А далі стаття згадує квітневе передвелоціоднє спільне Послання усіх трьох наших Владик в ЗСА, що в ньому вони взывають: «Дорогі в Христі, кріпко держіться своїх церков і українського обряду, не втікайте від українських спільнот...»

А автор статті стверджує, що рівночасно впроваджуються цілі Служби Божі англійською мовою. За такий стан автор статті робить відповідальними нікого іншого, тільки наших Владик, кажучи: «Як довго цей стан існуватиме, наши Владики не зможуть скинути за нього своєї вини і відповідальності».

Тут теж на місці буде напровадити слова із власної статті у «Свободі» в грудні минулого року під наголовком «Проблема історичної відповідальності» на тему літургічної мови в нашій УКЦ-ви. Ми уважаємо, що власне мова в українській Церкві не може бути дискусійною, бо з хвилиною, коли висувається потребу іншої мови, наша національна Церква перестає бути українською із усіми з цього наслідками. Але навіть — при всій принциповості відносно мови у церковних відправах — може зайти потреба розглянути можливість альтернативи. В обставинах нашої дійсності є тільки одна альтернатива, а саме: якщо мову відправ у нашій Церкві мало б бути змінено із церковно-слов'янської на українську тільки для того, щоб мати підстави ввести у відправи Св. Літургії теж «як і коли потрібно» іншу мову, то наша Церква у власному інтересі повинна надалі обстоювати церковно-слов'янську мову».

Кінчу напроваджування голосів в обороні рідної мови в нашій Церкві словами сен. Юзика з його промови на торжественній Академії з нагоди посвячення храму Св. Софії в Римі у вересні 1969 р.: «Під оглядом українським, положення УКЦ-ви в ЗСА і Канаді — застрашаюче! Асиміляція привела до того, що наша Церква втрачає свою мову, свій український характер і свою українську душу. На щастя в Канаді, повільнішим темпом. Найгірше, що існує великий брак священиків, учителів і світських провідників — щиріх і відданіх українському народові й українській справі».

З'ясовуючи становище рідної мови у нашій Церкві в загальному, мусимо торкнутись цього питання у нашій дієцезії, а зокрема у місцевій католицькій церкві.

Як відомо, в тій церкві вже була впроваджена англійська мова в одній Богослужбі в цілості зараз же по закінченні Ватиканського Собору II, заки ще наші владики вспіli повернулись до своїх дієцезій із Риму. Сталось це незгідно з рішенням Конференції Українського Єпи-

скопату, яке дозволяло впровадити 6 частин до одної із недільних Богослужб в англійській мові, а саме: читання Апостола та Євангелії, проповіди, Вірую, Отче Наш та Вірую Господи. Всі інші частини наш діяцезальний Владика на протест гурта парафіян визнав незаконними і їх усунув. Тепер, по відбудті Архиєпископського Синоду нашої УКЦ у вересні 1969 року, від якогось часу у цій церкві знову маємо англійську Богослужбу в цілості за вийнятком двох молитов перед Освяченням.

Як виглядають рішення Синоду нашого Єпископату у цій справі, говорять відповідні точки цих рішень за Благовісником Верховного Архиєпископа, а саме Постанова ч. 12: Літургічними мовами в УКЦ-ви є мови церковно-(старо)-слов'янська, з прийнятим у Київсько—Галицькій Митрополії виголошуванням, та українська.

Постанова ч. 16: В доповненні до постанов попереднього Архиєпископського Синоду з 1967 року про вживання інших мов, як старослов'янська й українська — в служенні Святої Літургії, тобто читання Апостола, Євангелії, виголошування проповідей, Вірую, Отче Наш, Вірую Господи — теперішній Синод дозволяє вживати інших мов також у дияконських частинах, це значить в усіх Єктеніях з прошеннями і відповідями вірних, якщо в храмі служиться більше Св. Літургій і якщо заходить таки справжня потреба. Синод, силою такого загального рішення, дозволяє Високопреосвященим Митрополитам і Владикам поза Митрополіями вживати інших мов за попереднім узгодженням і благословенням Блаженнішого Верховного Архиєпископа.

Постанова ч. 17: В зв'язку з повищим рішенням, Синод поручає Високопреосвященим Митрополитам і Владикам поза Митрополіями предложить відповідний літургічний переклад у відносній до місцевих потреб мові, Верховному Архиєпископові, щоб його можна було видати з благословенням на користування ним.

З цих постанов виразно видно, що поновне впровадження в цілості в англійській мові відправ св. Літургії не є згідне з тими постановами, а тим самим противозаконне, як було це кілька років тому.

Ми визнаємо авторитет Ієрархії нашої Помісної УКЦ-ви і згідно з рішеннями як Синоду Ватиканського II цілої Вселенської Католицької Церкви, так теж Синоду нашої Помісної УКЦ-ви про участь мирян у церковному житті наших християнських громад — маємо право і обов'язок виступати проти нарушування правопорядку у нашій Церкві — незалежно від того, хто до нарушення цього правопорядку доводить, його домагається, а чи його толерує.

Робимо це з почуття національного обов'язку і нашої вірності до своєї Церкви, уважаючи, що наша Церква збереже себе і нас в ній тільки тоді, коли вона залишиться нашою національною Помісною УКЦ-вою.

Уважаємо, що мильно думають ті, що за свій побут у цій країні ми зобов'язані платити своїм національним та віровісповідним відреченням. Цього тут у цій справді демократичній країні ані американська конституція, ані американський уряд, ані розумні американці не вимагають, а всі національностеві групи громадян із прав повної свободи власного вибору Церкви користують.

Ми хочемо і стараємося бути добрими американськими горожанами і якнайкраще сповняти всі свої американські обов'язки і їх по найкращій своїй змозі сповняємо, але рівночасно хочемо залишитись собою у вірі своїх предків, у Церкві українській — з усіми її історичними традиціями, зберігаючи свою національну ідентичність.

Зокрема, ми стоїмо на становищі, що наша УКЦ-ва немає допасовуватись до тих парафіян, що затратили рідну мову — мову своїх батьків, які будували цю Церкву, але вони повинні допасуватись до цієї Церкви, якщо вони вибрали залишитись її вірними.

Ми — очевидно — є за співпрацею в Церкві і для Церкви, а зокрема за єдність у ній, як і в цілій нашій спільноті, поселеній у цій країні. Але ця єдність має йти в напрямі збереження самобутності і окремішності або помісності нашої Церкви, а не в напрямі її розплыву в Католицькій Церкві цієї країни. Ми є проти латинізації нашої Церкви, проти її мовної асиміляції, проти затрати її національного духа — аж до самої її назви включно — як це є тенденцією деяких її вірних і деяких її провідників.

У впровадженні англійської мови в літургічних відправах ми бачимо дальший крок, що доведе її до упадку, як самостійної Церкви нашого народу.

А у зв'язку з таким положенням у нашій Церкві ми уважаємо, що настав уже час аби затерти усе те, що ділить стару від нової еміграції, чи навпаки. Це — безболісно, а для всіх корисно — станеться тоді, коли стара еміграція, а чи її нащадки, позбудуться почуття своєї вищості із тієї тільки причини, що вони вже у великій більшості є уродженцями на цій землі, та коли зрозуміють, що цей факт не дає їм ані права, ані підстави домагатись від нової політичної еміграції прийняти за свої її спосіб думання і її стандарт життя.

Говориться у нас тут багато про двомовність у наших організаціях і взагалі у нашему громадському житті. Але всюди там, де двомовність є формально, а то й фактично допускаєма, вона завжди веде до перемоги мови сильнішого. Найкращий цьому твердженю доказ бачимо у нашему побуті, де мова оточення випирає рідну мову з ужитку та остаточно доводить до асиміляції. Мало того! Сьогодні вже бачимо, що там, де допущено двомовність, чужа мова стала розговірною мовою. І цього ще мало! Люди, що визбулися рідної мови, або її не

навчились, вимагають від тих, що ще нею послуговуються, щоби вони переходили на англійську мову. З нетерпимістю рідної української мови іде в парі нетерпимість до всього, що рідне, українське.

* * *

Як підсумок сказаного напроваджує за журналом «Слово на сторожі» з Вінніпегу такі слова: «Українська мова існує і розвивається у широкому світі у двох різних сферах. Перша з них — сфера примусової, насильної, друга — сфера добровільної мовної асиміляції.

Насильне мовне винародження йде повною ходою на українських землях під советським режимом. Сьогодні, після появи документів Чорновола, Дзюби, Коляски та інших, немає вже найменшого сумніву в тому, що советська влада намагається всіми можливими засобами защепити російську мову в офіційному і неофіційному мововживку в некористь української. У висліді, замість природно зростати, українська мова — друга що до кількості мовлян слов'янська мова ССР — виявляє всі признаки поступового занепаду, а то й занiku. Відрядним явищем є те, що навіть серед найтяжчого тиску знаходяться її оборонці, як було наведено в першій частині доповіді.

Друга сфера мовного винародження — це так званий вільний світ з українськими поселеннями в Європі, обох Америках, Австралії і Нової Зеландії. Це сфера добровільної мовної асиміляції. Бо хоч тут ніхто не силує нікого говорити такою чи іншою мовою, статистика мовної живучості і мовного самозбереження мової діаспори говорить про повільне завмирання рідної мови. Тиск довкілля і почуття меншеварності всесильно впливає на мовну асиміляцію (вільних українців), а передусім на молоде покоління. Якась дивна мовна інерція і культурна байдужість панує всевладно в житті української діаспори.

Серед відповідальніх кіл української спільноти немає підтримки поважних зорганізованих і сконцентрованих дій, щоб протиставитись цій мовній асиміляції та забезпечити розвиток рідної мови. Спроби рятувати українство поза межами Батьківщини від затрати рідної мови не дуже ефективні.

Думаю, що наведено досить доказів на те, що становище рідної мови як там в Україні, так теж тут серед нашої спільноти в Америці є загрозливо небезпечне. Ми чули відповідальні голоси в її обороні там і тут.

В заключенні треба поставити запит, що маємо і можемо зробити тут для якнайдовшого її збереження, а тим самим для нашого національного самозбереження. На цей запит добру відповідь дали вже батьки нашої старшої еміграції понад 50 років тому, зібравши її у 12-ти точках «Народніх заповідей для американських українців» проголоше-

них у журналі «Рідної школи» — журналі тодішніх дякоучителів — з лютого 1919 року, а ці заповіді звучать так:

1. Українська дитина повинна приставати постійно з українським дітьми і завжди говорити по-українському.
 2. Родичі повинні учити дітей читати і писати перше по-українському.
 3. Хата повинна бути прикрашена українськими образами, так церковними, як і світськими.
 4. Українська дитина повинна учитися українських приповідок, віршів, пісень і народніх забав.
 5. В кожнім українськім домі повинна знаходитись українська газета.
 6. Скарбом родини повинна бути бібліотека, зложена з найкращих українських книжок.
 7. Кожний українець нехай удержанє зв'язок з українськими родинами.
 8. Кожний українець повинен брати участь в українських сходинах і народніх святах.
 9. Кожний українець повинен пам'ятати клич «свій до свого» і підтримувати своїх підприємців.
 10. Кожний українець повинен належати до українських товариств і не відказуватися від пожертв на національні цілі.
 11. Кожний українець повинен оминати все, що приносить нечесть і пониження для української нації.
 12. Кожний українець повинен постаратися про американське громадянство та сповнити точно горожанські обов'язки, а під час перепису населення записуватися враз з родиною як українець.
- Небагато можемо додати до цих заповідей тепер — а є вони тепер більш актуальні, як були 50 років тому. Варто ці заповіди вивісити на видному місці в кожній хаті, що її жителі почиваються принадежними до українського народу, а живучи так, як вони вимагають, не будемо мати потреби журитись майбутнім рідної мови.

Жовтень 1970

ПОЕТИ ПРО РІДНУ МОВУ

Іван Щитович: М О В А

*Жита достиглого шелести п'яні,
Журкіт струмочка, вогненне слово,
Спів соловейковий, ночі весняні,
Біла хатина, могила в тумані —
Все в тобі є, мельодійная мово!*

*Ти, — наче музика: легка, співуча.
Все, як ставок, в тобі ясно і певно;
Ти — мов з кришталю, і ти — наче круча;
Ніжна, дзвінка, невимовно жагуча —
В кудрях кохаю тебе молитовно!*

*Ти у стенах, наче воля, складалась;
В казці, в житті, у легенді і пісні,
Скрізь ти велика, дзвеніла, кохалась,
В жалощах, піснях дівочих складалась,
В славі минулій і в думці первісній.*

*Вільна, прекрасна! Горячі в тобі рани
Мучнів великих так палко і свято,
Грають степи — і скречочуть кайдани...
Чула на спів, на кохання, на рани,
Вільна, прекрасна, розкішна, багата!*

Гаврило Прокопенко: «МОВО МОЯ ЧУДОВА»

*Мово, моя чудова,
Як тебе не любити!
В кожнім твоєму слові
Наше життя відбито.*

*Сильна, жагуча, ніжна!
Все в тобі, мово, чутно:
Луни часів колишніх
І голоси майбутні.*

*Є в тебе сни манливі
І заповітні мрії!
Серця тропічні зливи,
Пристрастей чорторії.*

*Недовіряйте люди,
Тим вертунаам манірним,
Що у модернім бруді
Гребують словом рідним.*

*Вуха їм коле шилом,
В ніздрі штрика погані
Слово народнє міле,
Мово моя кохана!*

*Мова, що пахне хлібом,
Тіл і плодів наливо,
Думки людської гливою,
Потом гірким, щасливим.*

*Пахне любистком, житом...
Запахом трав медовим...
Як тебе не любити,
Мово моя чудова!*

Іван Багряний: «РІДНА МОВА»

Мово рідна! Колискова

*Материнська ніжна мово,
Мово сили і простоти, —
Гей, якаж прекрасна ти!*

*Перше слово-крик любові,
Сміх і радість немовляти —
Неповторне слово «мати»,
Про життя найперше слово...*

*Друге слово — гимн величній,
Грім звитяг і клекіт орлій, —
Звук вітчизни неповторний,
І простий, і предковічний...*

*Ну, а третє слово — «мила» —
Буря крові, пісня рвійна
І така, як пах любистку,
І так, як мрійка мрійна...*

*Перейшов усі світи я —
Є прекрасних мов багато,
Але першою, як мати,
Серед мов одна лиш ти є.*

*Ти велична і проста,
Ти стара і вічно нова,
Ти могутня, рідна мова!
Мово — пісня колискова,
Мово — матери уста.*

Григорій Столлярчук: «ЯК ХЛІБ НАСУШНИЙ»

*Я так люблю, я так люблю тебе,
Моя співуча українська мово!
В тобі шумить Полісся голубе
І дужно хвилі гомонять Дніпрові.*

*В тобі живе карпатська височійн,
Що манить у незвідане майбутнє,
І степова безкрайня широчійн,
І Кобзарева дума незабутня.*

*Пісня дівчат, налиті колоски,
Янтарної пшениці кучугури...
Ти — сплав мільйонів серць палких,
Що пережив і найлютіші бурі.*

*Ти рідна мово, чиста, як роса,
Цілюща і невичерпна, мов криниця,
Святая наша, гордість і краса,
Ти — розуму народнього скарбниця.*

*Як легко йти з тобою по землі
І підставлять вітрам лицє відкрите!
Для мене ти — як і насушний хліб,
Без тебе я неміг би в світі жити.*

Максим Рильський: ЯК ГУЛ СТОЛІТЬ, ЯК ШУМ ВІЛІВ...

Як гул століть, як шум віків,
Як бурі подих — рідна мова.
Весняних пахощів листків,
Сурма походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа.

Цареві блазні і кати,
Раби на розум і на вдачу,
В ярмо хотіли запрягти
Ї, як дух степів, гарячу,
І осліпiti, й повести
На чорні торжища незрячу.

Хотіли вирвати язик,
Хоміли ноги поламати,
Топтали під шалений крик,
В'язнили, кидали за грата,
Зробить калікою з калік
Тебе хотіли, рідна мати...

Олександер Олесь: РІДНА МОВА В РІДНІЙ ШКОЛІ

Рідна мова в рідній школі!
Що бренить нам чарівніш?
Що нам близче, і миліш,
І дорожче в час недолі?!

Краще нам німими стати,
Легше горе нам нести,
Ніж тебе розіп'ясти,
Наша мово, наша мати!

Рідна мова! Рідна мова!
Що в єдине нас злива, —
Перші матері слова,
Перша пісня колискова.

Hi! В кім думка прагне слова,
Хто в майбутнім хоче жити,
Той всім серцем закричить:
В рідній школі рідна мова!

Як розлучимось з тобою,
Як забудем голос твій,
І в вітчині дорогій
Говоритимем чужою?!

I спасе того в недолі
Наша мрія золота,
Наше гасло і мета:
Рідна мова в рідній школі.

Леонід Полтава: РІДНА МОВА

Ще недавно — гнана, ледь жива,
Хуторців каганцювате світло, —
З нами ти, мов квітка польова,
Над землею радісно розквітла.

Що нам вітер і метилі злі!
Не в таку вже встояла негоду
Наша мова — мова дужої землі,
Наше слово — слово дужого народу!

*Ще недавно — степова трава,
Дзвін бандур, приглушений степами,
З нами ти — як поле у жнива,
Багатієш повними снопами:*

*Бо в Шевченка слові — міць землі,
В України слові — свіжі води.
Наша мова — мова творчої землі,
Наше слово — слово творчого народу!*

*Ще недавно — тільки степова,
Ти тепер з новим життям у згоді:
Викарбовують нові слова
Наші, нами ставлені, заводи;*

*Слів нових крицеві журавлі
Потрясають баню небозводу...
Наша мова — мова гордії землі,
Наше слово — слово гордого народу!*

*Ні, вогню не погасить вогнем,
А дощем не налякати зілля, —
Ми в тобі живем і оживем,
Україно, загнана в підпілля!*

*Низько косять? — корінь у землі!
Соки п'ють — морів не спити з роду!
Наша мова — мова вічної землі,
Наше слово — слово вічного народу!*

В ОБОРОНІ РІДНОЇ МОВИ — НА ХВИЛЯХ ЕТЕРУ

Стара політика «стоплюючого казана» цієї країни у відношенні до національних меншин не дала сподіваних наслідків і тому на її місце прийшла політика «культурно-етнічної мозаїки». Ця зміна проявилась виразно передусім із випущенням Советами у зоряні простори першого «спутника». З нею прийшов зворот у відношенні до студій передусім технічних наук, а також і мов. Американський уряд, а з ним і розумні провідники американського народу, зрозуміли, що знання однієї тільки, хочби й як широко уживаної англійської мови у сучасному світі, що його тепер можна кругом обіхати із поза-звуковою швидкістю продовж кільканадцятьох годин, є невистачальне в першу чергу для такої великої, економічно та мілітарно найсильнішої країни, якою є ЗСА, якої впливи власне з уваги на її становище у світі простигаються сливе на кожну країну земної кулі. Вже понад 10 років тому два американські автори, а рівночасно службовці інформаційно-дипломатичної служби — Віллем Ледерер та Євген Бирдік у своїй тоді найбільш почитній книжці під наголовком «Поганий Американець» (De Aglі Amerіken) на дійсних прикладах показали, що без знання мови даного народу — цього ключа до душі народу — не можна успішно вести цієї служби.

І саме із цих причин в американських школах навчають сьогодні різних мов, а в тому в деяких школах також і української. У висліді цих змін передовий Гарвардський Університет погодився на відкриття

центру українознавчих студій, що має включити катедри української мови, літератури та історії. В наслідку цих змін тепер перед «Комісією Виховання і Праці Конгресу» розглядається законопроект про навчання у школах етнічної спадщини ріжких національних груп населення, з проектованим бюджетом на цю ціль 10 мільйонів у першому та 20 мільйонів у другому навчальному році.

Але тут у цій країні особистих свобод, загарантованих справді демократичною конституцією, тут, де вживання рідної мови всюди там, де її розуміють, ніхто нікому не забороняє, — велика частина нашої спільноти, а серед неї зокрема нашої молоді, а ще зокрема нашої доростаючої студіюючої молоді, або взагалі не послуговується рідною мовою, а якщо так, то тільки з великими труднощами та під моральним примусом старших.

Тут теж у цій країні цілковитого відокремлення Церкви від держави та цілковитої свободи церковно-релігійної принадлежності — чомусь із незрозумілою послідовністю впроваджується іншу, ніж рідну Богослужебну мову — проте, що наша Церква завжди була національною по всій своїй суті теж у цій країні продовж вісімох десятків років від свого заснування на цьому терені — та проте, що саме Церкву, по рідному домі, завжди уважалось за найважніший чинник у змаганнях нашої еміграційної спільноти за своє національне самозбереження. Це ж бо саме ця Церква зі своєю традиційною мовою Богослужебних відправ таки зуміла задержати при собі якусь частину нашої спільноти в кількох уже генераціях! І це діється ще й тоді, коли наше церковно-релігійне життя на рідних землях, колись так широко зорганізоване трудами наших церковних провідників та жертвами самих вірних, тепер цілковито зруйноване. І це тоді, коли саме нашій еміграційній Церкві мусить припасти колись велика і почесна роль відновити його у своїй вільній демократичній державі.

Це нехтування рідною мовою у всій українській діяспорі тим більчише, що і там на рідних землях, у режимовій УРСР, московсько-большевицький окупант безжалісно русифікує наш народ і рідна українська мова не тільки що не має можливостей розвиватись так, як це прислуговувало би мові великого нашого народу, але вона дослівно загибає.

Про становище рідної української мови у шкільництві у сучасній Україні під московсько-комуністичним режимом маємо тут дуже докладні відомості у документальній книжці Івана Коляски про «Едукацію в Советській Україні». Він збирав ці відомості в Україні продовж двох років і потайки пересилав їх сюди і вони стали одним із незаперечних доказів дискримінаційного відношення до української мови. Російська мова аж у 85% шкіл України є викладовою мовою.

Українська молодь по великих містах України рідної мови майже не вживає. У всіх урядах більших міст панує всевладно російська мова. В Армії СРСР службовою мовою є виключно російська мова. Наукових книжок і журналів в українській мові видається дуже мало, а белетристику видають теж в малих тиражах, головно для покриття за потребування ринків збути та для пропагандивних цілей закордоном, а для потреб українського населення на власному книжковому ринку українську книжку важко дістати. А крім цього нашу рідну мову там «советизують», впроваджуючи до неї русицизми, аби уподібнити її до російської мови та створити мову «советської родини».

Про таке положення української культури взагалі, а мови зокрема, подає документальні відомості книжка Івана Дзюби — «Інтернаціоналізм чи русифікація».

Коротко: становище української мови в сучасній москалями окупованій Україні не краще, як було за горезвісного царського міністра внутрішніх справ Валуєва сто років тому.

У висновку — наша рідна мова як тут у діаспорі, так теж там у сучасній Україні опинилася у смертельній небезпеці! Там нищить її ворог, тут сама наша спільнота, що за словами Шевченка «всі мови... знає, а своєї біг-дасть», добровільно зрікається своєї рідної мови на користь інших мов. Там за оборону рідної мови окупаційний режим карає її оборонців усіми засобами терору, тут свої ж люди, хоч без рідної мови в дійсності вже й не свої, добровільно резигнують зі своєї мови і так відходять від рідного національного пnia, від своєї Церкви і народу.

Але на наше щастя — і тут і там чути голоси в її обороні, тут голоси перестороги, там голоси протесту, бо — вживаючи слів нашого Верховного Архиєпископа Кир-Йосифа — «Україна живе і не хоче вмерти!»

(Радіопередача, 12 квітня 1970)

ЩЕРАЗ: РІДНА МОВА — БОЖИЙ НАКАЗ!

*Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забував,
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має...*

С. Воробкевич: «Рідна мова».

В «Свободі» ч. 55 з 25-го березня 1969 р., на сторінці «Студентського Слова», з'явилася англійською мовою стаття Юрія Савицького під знаменним заголовком: «Репресія англійської мови: існування спільноти?» Не входячи в подробиці, подаємо тільки загальні думки цього публічного голосу якоїсь частини української студентської молоді у цій країні.

Автор признається, що обороняти вживання англійської мови не належить до приємного завдання, бо воно має емоційну натуру і при цьому — мовляв — навіть духово здорові люди часто втрачають глузд. Багато патріотичних та з добрими замірами людей мають переконання, що вживання англійської мови серед студентів річ небезпечна і спричинить наш культурний занепад. Вони думають, що вживання англійської мови треба за всяку ціну здергувати, зокрема в публікаціях і на конференціях, і в такий спосіб примусити студентів вивчати українську мову. Але інші — мовляв — і автор тут включає себе — уважають, що така настанова приведе до поважних наслідків у майбутньому української спільноти. Автор наводить двомовність цілого ряду наших газет і журналів, а факт впровадження розговірної двомовності в Нью-Йоркській Студентській Громаді уважає за причину того, що вона впродовж одного року розвинулась до рівня впливової студентської організації. Традиційна — мовляв — репресія англійської мови на студентських національних конгресах закидами браку патріотизму і культури змушує більшість до мовчанки, а контроля переходить до меншості, що добре володіє українською мовою. Найінтелігентніші і себе шануючі студенти не стерплять на дальшу мету такої ситуації на конгресах, в місцевих студентських громадах, в парафіяльних школах чи в молодіжних організаціях. Вони — найвразливіші і найінтелігентніші — мовляв, — що їх спільнота могла із себе видати, відсунуться від участі в проводі зі шкодою для спільноти. Бо спільнота не має зацікавлення в молоді, і, хоч протягом двох останніх десятиліть видала кілька тисяч градуантів коледжів і професіоналістів, вони держаться осторонь. І тому наша спільнота, якщо йдеться про провідництво і вітальність, тепер у гіршому положенні як була в 1950 році.

Причина трагічного відчуження молодих освічених людей лежить у тому, що старші безжалісно індоктринують молодих певними патріотичними ідеями, що — мовляв — сьогодні вже не є доречні. [Знову ж та ж сама доречність чи пак недоречність із статтей у церковних справах! — прим. автора]. А до того ще й уявлення, що знання української мови необхідне, щоб заслужити собі пошану української спільноти. Ця індоктринація така прониклива, що молоді українці вважають за свій обов'язок перепрошувати старших, коли уживають англійської мови.

Наслідок: можливість передачі відповідальності за майбутнє спільноти в руки «послушних, позбавлених уяви, молодих політичних шкап — але й цих тепер щораз менше». Але час іде, і молода сердита генерація українських студентів росте в університетах! Ці студенти відкидають ролю пасивних, послушних пішаків. Вони домагаються права голосу, по-українськи, а чи по-англійськи, і то без перепрошувань всюди там, де бачать безглузду й короткозору політику нашої спільноти.

Нова сердита генерація домагається, щоб наша спільнота покінчила з репресією англійської мови і привітала всіх наших студентів у всіх наших організаціях, говорять вони українською мовою, чи ні. А до того — українська спільнота мусить дати студентам гроші, домівки, друкарні, місце в пресі — без будь-яких політичних вимог, бо — мовляв — самі традиційні патріотичні заклики не переконають наших інтелігентних студентів, щоб вони стали провідниками нашого завтра. Українська спільнота мусить почати працю на користь студентів, і тільки тоді студенти будуть працювати на користь спільноти.

Забираючи голос у преважливій і — можна вже тепер без емоціонального перебільшення сказати — болючій справі вживання української мови нашою молоддю, зокрема студентською, автор перекликується із капітуляційними порадами «доречного» автора статей у «Новій Зорі» відносно нашої Української Католицької Церкви та на всі трудні змагання нашої свідомої спільноти якнайдовше задержати свою рідну українську мову, — подає рецепт у сенсі: «не тратьте, куме, сили, спускайтесь на дно».

Автор не виступив анонімово, як попередній, і цей факт тим більше багатомовний і зобов'язуючий, бо знаємо, що походить він з української інтелігентської родини з громадським стажем, що знає українську мову і бере участь у зорганізованому студентському житті на пості голови Української Студентської Громади в Нью Йорку. Тому не сумніваємося у його позитивному відношенні до української проблематики, в його доброзичливій настанові до завжди актуального питання старих і молодих, до проблем молодого віку взагалі, а в цій країні зокрема. Ми здаємо собі справу, що оточення, в якому він виховувався і виховується, не може не мати впливу на його спосіб

думання, і не бачили б в тому нічого небезпечного для нашої спільноти в Америці, якби воно було справді так, як він ілюструє мовну ситуацію.

Бож загальновідомо, що ніхто не виступає проти вживання англійської мови там, де воно диктується потребою міжособової комунікації, навіть і в українському середовищі. Але свідомі члени нашої спільноти раціонально, доцільно й згідно з приписами доброї поведінки, вимагають уживання української мови в українських середовищах бодай від тих студентів, що зачисляють себе до української спільноти і цю мову знають. Чи є якнебудь логічна підстава говорити по-англійськи на українській імпрезі, де немає нікого, хто не розумів би української мови, лише тому, що цього вимагає «сердитість» молодої генерації, на яку, мовляв, уже не діють патріотичні клічі старих її батьків? Або — яка є доречність, коли двоє студентів, брат і сестра, туристи з Америки, що добре знають українську мову, говорять між собою на могилі Шевченка у Каневі англійською мовою? Та це ж те святе місце, яке промовляє до надрів душі кожного українця, викликає глибоке зворушення і національну гордість! Чи ж, отже, справді є вже так, що частина першої генерації нової політичної еміграції з України затратаила вже свою рідну мову або готова затратити її, а з нею і свою душу? А така затрата згідно з нашою релігією і з закликами наших найвищих церковних Ієрархів була б провинною проти Божого наказ і проти народу, з якого вона вийшла!

Твердити про репресію англійської мови у нашій дійсності — значить не здавати собі справи з тої дійсності. Наша молодь майже поголовно послуговується розговірною англійською мовою. Чому ж автор статті голосом «сердитої молодої генерації» домагається ще й офіційного вживання англійської мови в усіх наших організаціях? Чи на те, щоб уже не було потреби для майбутніх провідників тих організацій «бадеруватись» українською мовою? На якій підставі дописувач уважає тих українських студентів, що опанували українську мову і її уживають, інтелектуально менше вартісними, і чому послух уважає вадою особовости? На нашу думку, хоч би й найінтелігентніша молодь, яка відрвалась від рідного пnia і, не зважаючи на нагоду набути знання рідної мови вдома і поза домом, не використала цієї нагоди — не здобудеться на ентузіазм труду і посвяти для своєї спільноти! Очевидно, з кожного правила бувають винятки.

Трудно визначити ідеал сучасної молоді в Америці. Відомо, що вона проти всякого «естаблішменту» і з такого становища виступає також дописувач. Сердитістю годі когось переконати, а вже домагатись чогось від своєї спільноти без будь-якого зобов'язання супроти неї — виглядає як неповажне ставлення справи. Якщо українська молодь ду-

має, що вона мусить дістати від своєї спільноти все те, що їй потрібне, то мусить прислухатися до вимог, які ця спільнота ставить до своїх майбутніх провідників. Українська спільнота вже багато дечого створила для своєї молоді, — от хоч би школи українознавства, кілька молодечих організацій і катедру українознавства при передовому американському університеті, в яких вона могла й може набувати знання української мови, історії, культури — на те, щоб не почувати себе чужою серед спільноти і не ставити до неї безпідставних і неоправданих вимог.

Недорозумінням проблеми виглядають нам двомовні та англомовні публікації в нашій пресі та виданнях, як аргумент для впровадження англійської розговірної мови в нашему громадському та організаційному побуті. Адже нелогічним було б писати рідною мовою тоді, коли йдеться про те, щоб світ знат, що ми існуємо. Фактом є, що видаємо багато книжок, публікацій, перекладів — засобами нашого національного капіталу [от хоч би англомовну Енциклопедію Українознавства коштами УНС], і не тільки англійською мовою, як це робить кожна культурна нація, але це хіба не є аргумент для вживання тих мов у нашему середовищі. Хай українські студенти пишуть усіма мовами світу, хай ідентифікують себе як українські автори, аби світ знат про наш вклад в науку, але хай не соромляться рідної мови, бо вона не гірша від усіх інших, тільки її треба знати й любити.

Ціле щастя, що на тій самій сторінці «Студентського Слова», де автор висловив свої думки, є й такі слова: «Найважливішим елементом культури нації є її мова, і затримання мови мусить бути першою ціллю української спільноти. На студентському форумі ужиття української мови повинно бути спонтанне і затримане якнайдовше» (автор: Андрій В. Чорнодольський).

Автор статті покликується на щирість і правду. Хай же дійсно ці чесноти будуть і в дальшій дискусії на цю преважливу тему нашою девізою, а тоді напевно знайдемо спільну мову і дійдемо до спільних ідеалів, базованих на нашій культурній спадщині і потребах наших днів.

(«Свобода», ч. 88, 13 травня 1969)

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОМІСНОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

ЧОГО ОЧІКУЄМО ВІД СКВУ?

На зазив редакції цього щоденника вже з'явилось на його сторінках кілька голосів під цим заголовком і майже всі вони висловлюють надію, що наші церковні проблеми знайдуть свій вислів на СКВУ.

З журбою про стан УПЦ в ЗСА і в екзилі писали недавно К. В. Вірів і д-р Михайло Данилюк у зв'язку з соборами тих юрисдикційно необ'єднаних Церков, потребу включення церковної проблематики під розгляд СКВУ піднесли Володимир Мацьків із Філадельфії та В. Пакуляк із Міннеаполіс, а — здавалось би — офіційне становище у цій справі висловив Микола Плавюк із Торонта — він же відповідальний співробітник у підготовчих працях СКВУ — коли він писав у «Новому Шляху»: «Гасло — Народ і Церква — мусять бути віддзеркалені гідною репрезентацією тих чинників на СКВУ. Мусимо виразно ствердити, що українська спільнота в діаспорі не може жити без українських Церков. Але не меншою правдою є і те, що українські Церкви, як інституції, не можуть існувати серед нас, поза Україною, без української спільноти. Тому хай СКВУ буде нагодою затіснення вузлів співпраці між нашими Церквами і нашими суспільно-громадськими установами... Є необхідністю, щоби на форумі сесій СКВУ висловили погляди до всіх основних справ представники нашої організованої спільноти, які прийдуть з усіх закутин земного глобу...»

Належало б отже надіятись, що теперішній стан наших Церков обох наших головних віроісповідань напевно знайде свій вислів на СКВУ.

Маємо однак підставу побоюватись, що кардинальні питання церковної проблематики можуть бути закваліфіковані, як такі, що не належать під розгляд СКВУ.

Притоку до цих побоювань дав теж офіційний відповідальний представник підготовчої комісії СКВУ, який недавно доповідав на терені нашої громади. На запит, чи важливі, а то й пекучі проблеми наших Церков, а зокрема справа Патріярхату Української Католицької Церкви та потреба визнання її юрисдикційної єдності під проводом Верховного Архієпископа і Кардинала Кир Йосифа Сліпого — знайдуть

свій вислів бодай у резолюціях СКВУ, доповідач дав негативну відповідь, а як причини до такого несподіваного становища подав, що неможливо є займати будьяке становище до церковних проблем, бо проти Патріархату Української Католицької Церкви є наші політичні вороги, поставленню цих справ під розвагу СКВУ можуть спротивитись делегати і учасники СКВУ інших релігійних визнань та вкінці — проблеми церковної політики належать до Церковної Ієархії і тільки Вона може займати становище у церковних проблемах.

Хочеться вірити і надіятись, що делегати і учасники СКВУ не підуть по лінії таких думок і скочуть говорити про важливі справи, які нас мусять найбільше обходити — дарма, що вони можуть бути навіть болючі.

Адже ж Церква взагалі завжди відігравала важливу роль у громадсько-суспільних питаннях, а наші українські Церкви в умовинах нашого політичного поневолення — теж активну і важливу роль у політичних проблемах під усіми окупаціями нашої батьківщини. Наші Церкви відіграли теж першорядну роль в організованому житті нашого народу у всіх країнах нашого згущеного поселення і ця іхня важлива роля не скінчилася і тепер, але навпаки — тепер іхня роля куди більша, коли вони на батьківщині в руїні і рахують на свою віднову тільки при помочі тих же Церков на чужині.

Нічого не поможе боятись нам наших політичних ворогів, бо ж сама ідея СКВУ і її здійснювання ім теж не до вподоби.

Віримо і надіємось, що не має між українськими людьми обох наших головних віровизнань таких, хто не хотів би бачити наших Церков об'єднаними у християнській любові, взаємній пошані і зорганізованими під своїми власними юрисдикційно-ієархічними проводами, як це прислуговує ім, як окремим помісним східнім церквам.

Про справу Патріархату і юрисдикційної єдності Української Католицької церкви писалось уже дуже багато, але іх і досі ще не має. Чи вільно нам проминути виїмкову, історичну нагоду голосно на увесь світ сказати про це своє слово? Боже Провидніння і мудра політика Ватиканської Столиці завершили ріст Української Католицької Церкви в діяспорі іменуванням нашого Духового Світила, Великого Ісповідника Віри й Окраси всієї Вселенської Церкви Митрополита Кир Йосифа патріархорівним Верховним Архиєпископом і Кардиналом, призначила Його найвищим ієархом нашої Помісної Української Католицької Церкви і словами Вселенського Архиєрея Папи Павла VI закликала на прийняття Його, як найвищий свій духовний авторитет у християнській згоді. А цієї повної згоди ще й досі немає! Чи може хтось з українських людей — учасників СКВУ заколотити діловість СКВУ, виступаючи проти цієї довгожданої згоди? Ми сподіваємось, що такої вільно

думаючої людини на Світовому Конгресі Вільних Українців не буде і широко надіємось, що СКВУ знайде цю згоду і висловить її у відповідній формі.

Врешті аргумент, що — мовляв — церковні справи — це справа наших Владик, не вповні вірний і хіба доволі звужений. Церква ж бо, це не самі Владики і напевно ні один церковний Ієрарх не заступає такої думки. Справою й обов'язком вірних є шанувати авторитет своїх Владик, як це зрештою мусить бути у кожній здоровій організації, але Владикам треба дати можність прислухатись до голосу своїх вірних, аби Вони були спроможні нормувати наше релігійне життя на всіх місцях нашого побуту і мати корисний вплив на розвиток нашого зорганізованого суспільно-громадського життя. Таке розуміння відношення Церкви до Народу і навпаки — є не тільки традицією наших Церков, але цього вимагає дух часу і мудре рішення Собору Ватиканського II в справі взаємовідношенні церковного проводу і мирян.

Тому — наші сподівання, що СКВУ не залишить церковних проблем на боці, бо ж вони є невід'ємною частиною українського зорганізованого життя у Вільному Світі. Наши сподівання в тому, що уповноваженні представники української спільноти на СКВУ розумно і зі ширим серцем винесуть проблеми наших Церков на форум СКВУ бодай у формі побажань до нашого Церковного Проводу і в резолюціях СКВУ для добра самої Церкви і нашого Народу.

«Свобода», 17 жовтня 1967)

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТИ: БОГОСЛУЖЕБНА МОВА В УКЦ-ві

В 208-му числі «Свободи» з 8. листопада ц.р. появилась нотатка про створення Священичого Сенату в дієцезії св. Миколая у Чікаго. В ній подано поіменний склад цього першого для дієцезального Владики дорадчого збору 7-ох душпастирів, що іх поділено на різні категорії залежно від місця народження і виконуваних обов'язків та повідомлено, що на конференції цього збору «були подані відповідні рекомендації на розгляд Єпископської Конференції, що має відбутись на початку 1969 року» та що «зібрани священики одностайно рекомендували Єпископській Конференції (хочемо розуміти: Синодові Єпископів Помісної Укр. Катол. Церкви — примітка автора), щоб українська мова, як і ко-

ли потрібно — інші розговірні мови (підкр. автора), були введені в відправу св. Літургії в церквах Українсько-Візантійського Обряду».

І от саме до підкресленої частини рекомендацій Священичого Сенату Чикагівської дієцезії відноситься заголовок цієї статті.

Про історичну відповідальність у справі мови у наших церковних відправах говорив наш Верховний Архиєпископ у часі відвідин деяких парафій, а зокрема української католицької парафії у Сиракузах, де підкреслена рекомендація уже довший час є актуальна та де гурт людей українського роду, несвідомий цієї історичної відповідальності, звертався до Їх Блаженства Кир Йосифа із домаганням впровадження англійської мови у відправах у церкві. Треба згадати, що в цій парафії відправлялась уже продовж довшого часу одна з недільних Богослужб у цілості в англійській мові, але наш дієцезальний Владика Кир Йосиф, певно, що з почуття цієї ж історичної відповідальності за помісність і будучу долю нашої Української Католицької Церкви, привернув церковно-слов'янську мову, залишаючи тільки деякі частини в англійській мові.

Шпальти нашої преси, а в першу чергу щоденника «Свобода», часто віддзеркалюють тривожні голоси нашої спільноти про загрозу денационалізації та асиміляції нашого молодого покоління. У всіх цих голосах підкреслюється першорядну роль Української Церкви у вихованні молодої генерації не тільки в духово-моральному, але теж і в національному аспекті, бо ж наша Церква, а зокрема наша Українська Греко-Католицька Церква впродовж віків була остосю і джерелом національної свідомості та національного збереження.

Згідно з рішенням Ватиканського Собору II національні Католицькі Церкви одержали привілей покористуватись у церковних відправах своїми національними мовами. Якщо наша Помісна Українська Католицька Церква на своєму Синоді Єпископів вирішить скористати з цього привілею, то самозрозуміло, що нашим «вернакуляром» у нашій Українській Церкві може бути тільки і то тільки українська мова.

Про потребу інших розговірних мов у нашій Церкві не може бути мови, бо такої потреби для добра, розвитку й окремішності нашої Церкви, а заразом і всієї нашої спільноти у діаспорі немає і не може бути. Адже-ж впродовж довгих десяток років українського поселення у цій країні цієї проблеми не виносилося, а навпаки, Церква була в спроможності задержати при собі навіть тих наших людей зі старшої еміграції, а чи вже й тут народжених, які або затратили свою мову, або її не засвоїли бодай настільки, аби розуміти хід відправи св. Літургії. Для тих, хто дійсно не міг цього зрозуміти, були видавані двомовні молитовники, які цю проблему задовільно розв'язували.

Як приклад почуття історичної відповіданості за долю рідної Церкви і рідної спільноти тут на еміграції, з почуттям найглибшого признання і пошани, годиться навести один документ зперед майже 50 років, а саме журнал «Рідна Школа» — місячник для ширення науки й освіти між українським народом в Америці за лютий 1919 том II ч. 2 (видаваний Т-вом Українських Греко-Католицьких Дякоучителів в Америці) з поданими 12-ма «Народними заповідями для американських українців», що були наведені в попередній статті «Рідна мова там і тут».

Отже ще тоді, коли в боротьбі за свою національну свободу відроджувалась українська нація, так розуміла наша давня, здебільша за-рібкова, сміграція вагу рідної мови та виховання у національному дусі. Так тоді вчили свою спільноту дяковчителі! Нікому й не снилося говорити про потребу іншої роговірної мови в рідній Церкві.

Щойно тепер, коли в церквах латинського обряду, з іхньою загалові незрозумілою латинською мовою у церковних відправах, впроваджено прислуговуюче ім іхнє «вернакуляр», виникла метушня за англійською мовою у наших церквах.

Чується різні аргументи за потребою англійської мови у наших церквах в ЗСА. Передусім зв'язується цю потребу із вихованням нашої молоді, яка — мовляв — не розуміє української мови, а хоче користати з церковних відправ у зрозумілій ій мові. Виходило б отже, що всі, хто має почуття відповіданості за майбутню долю Української Католицької Церкви в діяспорі, мав би піти назустріч бажанням певно-що не всієї української молоді, але якоїсь її хіба невеликої частини і погодитись із денационалізацією нашої Церкви, що Її по родинному домі ставимо на першому місці для збереження тої ж молоді для своєї спільноти. Це мало би статись тепер, коли українська спільнота у цій країні має широко розвинену мережу цілоденних парафіяльних католицьких шкіл та майже у кожній навіть малій українській громаді школи українознавства, почавши від діточих ясел і передшкілля, фахових учителів, молодечі та студентські організації, кредитові курси української мови по різних каледжах і університетах, включно із кафедрою українознавчих студій при Гарвардському Університеті — отже тепер, коли наша молодь у порівнянні з учнями колишніх дякоучителів має всі можливості здобути навіть добре знання української мови, наша Церква мала би знайти зрозуміння для потреб тієї частини молоді, яка з усіх цих можливостей не хоче скористати бодай настільки, аби розуміти відправу святої Літургії. А крім цього, чи ж не бачимо наглядної пекучої потреби молодих українських священиків, що про неї чуємо з уст наших церковних ієрархів та наших церковних проповідальниць та чи не зганяє сон із очей наших провідних людей журба

про брак наслідників у іхній праці для вдержання і дальншого розвитку культурних й економічних надбань нашої еміграції у цій країні? Чи ж не протиріччям є говорити про українську Церкву, про українські установи і організації, а рівночасно обстоювати потребу англійської мови для майбутніх душпастирів в українській Церкві та майбутніх провідників нашого зорганізованого життя у цій країні? Саме-ж про національне збереження молоді йдеться, коли говориться про релігійно-національне виховання, бо ж у ній будуче роду, спільноти, Церкви і народу.

Якже-ж з мовою у нашій Церкві для мішаних подруж? Про проблему мішаних подруж, а в тому розговірної для них мови, писалось в нашій пресі теж немало. Нам промовляють до переконання ті голosi, які обстоюють конечність одно-національних подруж. Але в умовинах країни нашого поселення багато мішаних подруж вже є, а буде іх з часом щораз то більше, якщо українська спільнота, а зокрема наша Церква не буде протидіяти денационалізаційним і асиміляційним процесам. Заступаємо думку, що мішане подружжя мусить вже на початку свого сімейного життя вирішити, на яку стати ногу та яку вибрati розговірну мову в родині. Якщо вибір припаде на іншу розговірну мову ніж мова української національної Церкви, то не Церква має допасуватись до вибраної розговірної мови мовно-мішаної родини, але навпаки — родина повинна вибрати собі таку Церкву, яка і під оглядом вибраної мови відповідає її потребам. Будуть втрати парафіян? Можливо, що будуть, але в остаточному висліді при своїй рідній Церкві залишиться таке тверде ядро, яке за жадних умовин від своєї Церкви не відійде, а потомство таких родин скоро поповнить можливі втрати в переходовому часі, потрібному для створення твердих основ для росту нашої Церкви.

Наведені думки проти іншої мови в українській Церкві крім української можуть виглядати надто виключними, бо не признають жадних інших розв'язок чи альтернатив. Це правда, але це тому, що всякі альтернативи виключають помісність нашої Української Католицької Церкви. Альтернативи в практиці вже є у формі частин церковних відправ в англійській мові, проповідей до дітей парафіяльних шкіл в тій-же мові, розговірної англійської мови в чужих нашому обрядові церковних організаціях, але такі альтернативи зовсім не йдуть по лінії національного збереження нашої спільноти, а тим самим майбутнього збереження і росту нашої Церкви, а в додатку не вдоволяють ані однодумців за українською мовою у церковних відправах, ані приклонників інших розговірних мов у нашій церкві.

З наведених думок ясно, що вся теперішня метушня за англійською мовою є диктована не потребою розуміння відправ у мові зрозумілій для тієї меншості, яка відбилась від свого національного пnia, бо ж

дотепер вона розуміла відправи в церковно-слов'янській мові, але диктована радше почуттям меншевартості, а в деяких випадках теж схибленим розумінням патріотизму до країни свого народження. Ради цієї меншості, якій ніхто не відмовляє принадлежності до Української Католицької Церкви, наша Церква мала би ніби в ім'я рівності демократичних свобод у цій країні зрезигнувати із принципу, що нашій окремішній Помісній Українській Католицькій Церкві прислуговує право послуговуватись своєю національною українською мовою. Якщо б іти далі по лінії підкresлених рекомендацій Священичого Синоду в Чікаго, то мусіла б зайти потреба для усіх мов тих країн, де поселені українці, а тоді для своєї рідної мови згодом не стало би місця.

Є — на жаль — у нашій Церкві більше спірних проблем, а всі вони виникли саме тому, що впроваджувано зміни власне залежно від рекомендованого «як і коли потрібно». Тепер включається в цю категорію ще й мову у літургічних відправах. Ми вважаємо, що власне мова в Українській Церкві не може бути дискусійною, бо з хвилиною, коли висувається потреба іншої розговірної мови, наша національна Церква перестає бути українською з усіми цього наслідками. Але навіть при всій принциповості та виключності відносно питання мови у відправах у нашій Українській Католицькій Церкві може зайти потреба розглянути можливість альтернативи. В обставинах нашої дійсності є мабуть тільки одна альтернатива, а саме: якщо мову відправ у нашій Українській Католицькій Церкві мало би змінитись із церковно-слов'янської на українську тільки тому, аби мати підстави ввести у відправи св. Літургії теж «як і коли потрібно» іншу розговірну мову, то наша Українська Католицька Церква у власному інтересі повинна надалі обстоювати церковно-слов'янську мову.

Але почуття історичної відповідальності за краще майбутнє нашого народу і нашої церкви є живуче і там на Рідних Землях України і тут на еміграції.

Голоси в обороні рідної мови, а між ними й авторитетні голоси за рідну мову в рідних українських Церквах двох наших найвищих Ієархів обох наших найголовніших Церков, ми подали в попередній статті п.н. «Рідна мова там і тут». Щоб не повторюватись, туди відсилаємо читачів цієї статті.

Наша національна Українська Католицька Церква у діаспорі, яка — заходами Апостольської Столиці та завдяки демократичним свободам цієї країни — має усі потрібні умовини для свого росту не тільки тут, але має в майбутньому священне завдання відновити релігійно-церковне життя теж і в Україні, не може і не сміє дозволити на власну денационалізацію, бо за нею невідклично прийде цілковита денационалізація, асиміляція всієї нашої спільноти в діаспорі, а коли до цього

дійде, буде в наших церквах інша розговірна мова країни поселення, але не буде окремої Української Католицької Церкви.

Але хочеться твердо вірити, що так не станеться і маємо всі підстави надіятись, що наша Українська Католицька Церква, під мудрим проводом наших Ієархів із нашим Великим Ісповідником Віри Верховним Архиєпископом і Кардиналом Кир Йосифом як її першим Патріархом на чолі, залишиться тією національною Церквою, якою вона була для великої частини нашого народу впродовж віків.

Так думають правовірні миряни нашої Помісної Української Католицької Церкви, що вони в своїх багатотисячних масах засвідчили перед Їх Блаженством Кир Йосифом в часі Його тріумфального походу по країнах нашого поселення.

Так мусить статись, бо віrimo в почуття історичної національної відповіданості.

(«Свобода», ч. 238, 24 грудня 1968)

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ Й УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В АМЕРИЦІ

«Дуріть дітей
І брата сліпого,
Дуріть себе, чужих людей,
Та не дуріть Бога!»
(Т. Ш. «Посланіє»)

Минув березень — місяць Батька Української Нації — Тараса Шевченка, що в ньому українці по всьому світі віддавали Йому належну честь за ті всі Його глибокі ідеї, що оформили нас у націю.

Але — на превеликий жаль — в цьому ж місяці 1969 р. в цій країні Вашингтона, що про нього Шевченко мріяв як взір провідника для свого народу, з'явились у пресі дві статті, які свідчать, що ідеї Шевченка ще й досі, серед деяких земляків — не в Україні сущих, не знайшли глибокого зрозуміння, та не причинились до Шевченкового «єдиномислія» у двох основних проблемах нашої діаспори, а саме становища нашої Укр. Кат. Церкви та рідної мови.

Дві статті з'явились у «Новій Зорі», католицькому тижневику Епар-

хії св. о. Миколая в Чікаго, в ч. 9 з 2-го березня 1969 і в ч. 10 з 16 березня 1969 під авторським криптонімом Михайла Доречного.

Заки зайняти становище до цих статей, потрібно обзнайомитись із їхнім змістом.

У вступі до першої із них автор з'ясовує, що живемо в добі великих змін і пошуків за правдами життя, в добі зударів між старим і новим та переоцінки вартостей — і каже, що, хочемо ми цього, а чи ні, мусимо увіллятися в русло цих змін. Твердить, що цим змінам підлягає теж наше релігійне життя, а тим самим і католицька церква в Америці, а тому і наш Український Кат. Обряд мусить піддатися метаморфозі і трансформації, якщо він мав би далі існувати. Поручає спробу можливих розв'язок: не базувати на минулому, але дивитись на сучасне й майбутнє, бо — мовляв — історичне минуле укр. нації породжує не-певність, здержує розвиток і засуджує нас на приречення та на певну загладу. Бо — мовляв — трагедії укр. народу, що він іх зазнавав із рук других, замість змусити нас до любові Бога і служби ближньому, викривили наші християнські стремління і посвяту Богові, а натомість заступили їх націоналістичними цілями і зацікавленнями. Мовляв — замість дозволити нашій прекрасній спадщині внести причинки до християнізації світу, що в ньому живемо, дозволяємо їй угробити нас. (Невже ж перекличка із відомим у цій країні голосом Хрущова? — прим. автора). Але — далі кажеться: потрібні розвій і віднова не можуть наступити в кліматі замкнення і вузького способу думання, упередження і ексклюзивного націоналізму. Бо — мовляв — поступ лише тоді можливий, коли застосувати щирість і правду відносно доречності нашого Українського Католицького Обряду в модерному світі. Отже в чому правда і щирість? Вони в заключних словах статті: «Хай знає кожна щира особа, що кидаємо визов розпочати найповажнішу спробу в нашему життю — переоцінку і поновну посвяту нашого Укр. Кат. Обряду, щоби спричинити його спрямування у наш модерний Американський Світ!»

Коли першу статтю «доречний» дописувач затитулував «Слухайте — слухайте!» — мовляв — який він відважний і які то думки він сміє висловлювати, то другій статті дав претенсійний заголовок: «Не пустомельство». Починає її ствердженням, що останньо багато писалось відносно зasadничої недоречності українського католицизму в нашему американському середовищі 20. сторіччя, але зате мало подавалось універзального ліку на цю жалюгідну ситуацію, а ще менше говорилось про можливі причини цієї недоречності, бо ті, хто злагував цю «хворобу», є в страху вичислити ці причини, аби іх не посуджували за брак українського патріотизму. Отже в цьому сенсі «відважний» автор на підтвердження своєї преміси про недоречність Укр. Обряду у нашій

модерній спільноті напроваджує життеві статистичні дані одної нашої парафії, а серед них 67% мішаних подруж (на 12 подруж — 8 мішаних — замале число для правильних висновків! — прим. автора), які відходять від нашої церкви, але — мовляв — помимо такого циферного доказу укр. кат. священик проповідує в радіо проти асиміляції з американською спільнотою, а за задержанням української спадщини, яка — мовляв — ефективно звужується до українських політичних аспірацій для далеко віддаленої України. В своїх дальших міркуваннях «доречний» автор каже, що — мовляв — розсудливій людині просто трудно повірити, що може йти мова про творення сильної, ексклюзивної укр. спільноти в Америці 1969 р., а візію Українського Обряду як лише зберігача політичних аспірацій окремої нації та хоронителя етнічного мовного вислову (*verbiage — not language!* — прим. автора), уважає перверзією науки Христа та вимог кат. релігії. Незламна вірність своїму історичному минулому зі своїм головним зацікавленням у збереженні своєї національної ідентичності — зредукували Укр. Обряд до недоречності. З цього отже «доречне» заключення: заки Укр. Кат. Обряд стане доречною, життєвою, християнською і католицькою силою в Америці 20-го сторіччя, він мусить стати віч-на-віч перед кризою своєї ідентичності і прийти до сильного освідомлення в основній дійсності: що Укр. Кат. Церква не може й не повинна існувати для чи-то збереження української мови, оснування укр. під-спільноти в Америці, а чи для плекання і піддержки політичних аспірацій не-американської групи або нації, бо — мовляв — оперти своє існування тут в Америці на так обмежених основах може тільки привести до заглади у близькому майбутньому. А далі — твердить «доречний» автор — апостолятом Укр. Кат. Обряду в Америці повинна бути поміч українцям в Америці в іх з'асимілюванні в американську спільноту на те, аби стати вітальним інструментом християнізації Америки. Отаку ролю визначає автор нашій Церкві, якщо вона хоче — мовляв — бути тільки пародією католицизму латинського обряду! Мало того — дописувач претендус говорити зі становища більшості своїх однодумців, коли каже, що наш Укр. Кат. Обряд відзискає свою доречність тільки тоді, коли — мовляв — позбудеться меншості з її обмеженою, парткуляристичною і націоналістичною духовістю і включиться в русло американського життя 20-го сторіччя для... його християнізації.

* * *

Можна би перейти до денного порядку над статтями у «Новій Зорі», тимбільше що їх автор заховався під криптонімом. Але факт, що статті появились в офіційозі Укр. Кат. Дієцезії під редакцією укр. кат.

духовника, зобов'язує нас зайняти до них становище — дарма, що статті не є редакційного порядку. До речі — мабуть кождий провірний мирянин Укр. Кат. Церкви в Америці волів би радше почути голос нашої церковної Ієрархії у справах, які відносяться до «бути чи не бути» Укр. Кат. Церкві у діяспорі, а не голос мирянина та ще тільки принаїдного дописувача.

Передусім мусимо підкреслити, що на підставі стверджень і висновків у цих статтях дописувач розкрив карти про свою особу в тому, що крім анонімового укр. прізвища в нього не залишилось ні сліду укр. духовості, а крім цього він виказує цілковиту ігноранцію у справах, про які береться авторитетно говорити, дарма, що він інтелігентна особа і має добре знання англійської мови.

Бо мусимо із повною відповідальністю ствердити, що немає жалюгідного стану Укр. Кат. Церкви в Америці, а твердження автора про такий її стан є інсінуацією і неправдою, якими годі когось спроваді поінформувати, а чи дійсно доречно переконати.

Дописувач говорить із наскрізь ворожого становища до Укр. Кат. Церкви, яка є йому сіллю в оці і хотів би бачити її, як збільшення числа мирян одної кат. церкви у цій країні. Він нехтує майже 400-річним історичним минулім Укр. Кат. Церкви, ображує її визнавців і її Ієрархію, коли твердить, що в ній не має любові до Бога і до близького, а є тільки націоналізм, що його він підкреслює кілька разів, не відрізняючи понять «національний» і «націоналістичний». Було би можливо спрошенням твердити, що дописувач є комуністичних переконань, але його вислови про «угроблювання» Укр. Кат. Обряду та його класифікація нашої Кат. Церкви як націоналістичної — так дуже пригађають нам вислови і методи наших історичних ворогів, які уважають усе, що національно-українське — «буржуазним націоналізмом». Бо ж наша Укр. Кат. Церква завжди була окремішною національною Церквою, такою ж, — якими є Католицькі Церкви у всіх країнах світа і такою хоче залишитись. Цьому дали вислів сотки тисяч її визнавців в Америці і на інших континентах, коли вітали своєго найвищого церковного Ієрарха в особі Верховного Архиєпископа, Кардинала Вселенської Католицької Церкви, її Окрасу — за словами самого Апостольського Архієрея, — Ісповідника Віри і Символа християнських чеснот. Де був тоді дописувач, коли він говорить про меншість визнавців Укр. Кат. Обряду, що він іх хоче позбутись? Де і чим живе правдоподібно католицький дописувач до католицької газети, коли він робить закид браку любові до Бога і до близького тому народові, що мимо всіх загальновідомих переслідувань вірно держиться свого Укр. Кат. Обряду в умовинах первісних християн у катакомбах? Відколи навчання патріотизму, придержування своїх вікових традицій, своєї мови у своїй

Церкві є таким гріхом у Кат. Церкві, що треба конче домагатись ліквідації Церкви — Посестри іншого обряду, як латинський, що цього навчає? А чи ж бл.п. Кардинал Сплітман не навчав вірних своєї Церкви патріотизму, коли він іздив рік-річно до вояків, які боролись на воєнних фронтах? Чи згідно з рішенням Собору Ватиканського II не перешла Католицька Церква латинського обряду тут в Америці на свою чи пак уживану тут розговірну мову і її придержується? Чому українська мова є тріскою в оці дописувачеві і деяким визнавцям нашого Укр. Кат. Обряду тоді, коли навіть американський уряд пропагує вивчення усіх інших мов, крім англійської, бо це є в державному інтересі Америки? Чому «доречний» дописувач пускається на такі некатолицькі методи, «як ціль освячує засоби», і говорить про потребу вливтя нашого Обряду і нашої Церкви в Американську Кат. Церкву для християнізації Америки, рівночасно видячи в нашій Церкві основні браки підставових вимог любові Бога і ближнього, та рівночасно не доцінюючи впливу і значення Кат. Церкви латинського обряду, якщо наш Обряд і наша Церква мусіла-би причинитись до християнізації цієї країни?

Таких і подібних «чому» — можна би ставити більше, але і цих вистарчить, щоби доказати, що мало є назвати себе «доречним», а все, що зв'язане з Укр. Церквою і українською Людиною, є недоречне.

Ціле щастя, що дописувач, висловлюючи свої ніби-то відважні думки, а все ж таки скриваючись під допасованим до своїх цілей фальшивим назвищем і такою ж адресою, не є експертом в інтерпретації американської конституції, яка дає право лояльним і добрим громадянам, що ними безперечно є теж українці, практикувати віру своїх батьків так, як цього вимагають іх вікові традиції і як вони собі бажають та як із цього права користають всі інші національні групи цієї країни.

Але власне тому, що думки і пропозиції, висловлені в цих двох статтях появились у Шевченківському місяці та ще й поруч образа Поета, хочеться пригадати Його слова про те, що «Як би ви вчилися так, як треба, то й мудрість була би своя», а крім цього, що вчитись треба і чужого, але не можна свого цуратись, бо відступникам немає місця на цій землі, бо іх свої цураються і чужі не приймають.

* * *

Автор обговорюваних статей покликався на щирість і правду. Хай же дійсно ці чесноти будуть і в дальшій дискусії на ці преважливі теми нашою девізою, а тоді напевно знайдемо спільну мову і дійдемо до спільних ідеалів, базованих на нашій культурній спадщині і потребах наших днів.

(«Свобода», ч. 72, 19 квітня 1969)

РОЛЯ УКЦ-ВИ В ДІЯСПОРІ

(Перша канонічна візитація Парафії у Сиракузах,
Н. Й. Владикою Й. Шмондюком)

Важною подією у нашій громаді є перша канонічна візитація нашої католицької парафії нового нашого Владики — Преосвященного Кир Йосифа Шмондюка — від 9. листопада 1961 епископа-ординарія Стемфордської дієцезії.

1961-шій рік записався в історії української еміграції — попри відзначування століття з дня смерти генія України Тараса Шевченка і 150-ліття з народини пробудителя галицької України о. Маркіяна Шашкевича — передусім завершенням організаційної структури української католицької церкви в ЗСА, коли апостольська столиця створила для українців-католиків ще одну, третю з черги епархію з осідком епископа в Чікаго.

У зв'язку з номінацією нового Митрополита і нових епископів у цьому році проф. д-р Василь Ленцик пише в календарі «Свободи» на 1962-гий рік, що Апостольська Столиця рішила уможливити легшу адміністрацію нашої Католицької Церкви в діяспорі та «виробити її ідеологічно як церкву-спадкоємницю Церкви-Мучениці на рідних землях». У своїй статті проф. Ленцик далі каже: «Не було б наших мучеників та ісповідників за Святу Віру, не було б такого буйного розвою Церкви в Америці і з цього тільки погляду треба розглядати її стан на еміграції».

Автор статті наводить такі знаменні факти особлившої уваги Апостольської Столиці до нашої Католицької Церкви: перестарілу офіціяльну назву «рутенців» замінено сучасною національною назвою «українці», а теперішній Вселенський Архиєрей Папа Іван ХХІІІ постійно держить на своєму бюрку знимку нашого Митрополита Ісповідника Кир Йосифа Сліпого і кожного дня молиться за нього, бо наш Митрополит-Мученик є прикладом стійкості віри і будуючим прикладом не тільки для нас усіх, але і для мільйонів католиків та не-католиків у цілому світі.

Коли так розцінює нашу Католицьку Церкву на еміграції Апостольська Столиця, то безперечно мусимо і ми самі доцінювати ролю і значення нашої Церкви тут в Америці у цьому виїмково-тяжкому становищі цілої Церкви на рідних землях. Наша церковна ієрархія, наші священики і всі ми мусимо зрозуміти, що в інтересі задержання української національної субстанції при українському пневі наша Церква на еміграції мусить залишитись українською національною Церквою — такою самою, якою Вона була на рідних землях.

Українське громадянство на еміграції хоче віддати своїй національ-
ній Церкві належний їй примат у всіх доступних нам діях для збе-
реження нашої національної субстанції тут на еміграції і в цей спосіб
допомогти українському народові у Його боротьбі за свої Богом дані
права на релігійну, національну і державну свободу.

Так зрозуміла роля нашої Церкви на еміграції є така велика, що від
її розвитку, зокрема тут в Америці, залежить майбутність цієї Церкви
не тільки там на Україні, але й у діаспорі.

Так доцінюючи роль української католицької Церкви і з такими
думками про її будучу долю тут в Америці — вітаємо сьогодні у нації
громаді нашого нового Єпископа Ординарія Преосвященного Кир Йо-
сифа на його першій канонічній візитації нашої парафії і нашої укра-
їнської громади. До всіх численних привітань громадських організацій
долучаємо наш широкий християнський привіт і вислови вірnosti своїй
Церкві і відданості Його Достойній Особі від українських радіопереда-
чач у Сиракузах та рівночасно бажаємо Його Преосвященству якнай-
більше Божих ласк і кріпких сил у Його найвідповідальнішій праці у
Христовому Винограднику на благо нашої Церкви і нашого україн-
ського народу.

Вітай нам, Архиєрею! Многая Літа!

(Радіопередача 17 червня 1962)

ЗВЕРНЕННЯ ДО ПРЕОСВ. ВЛАДИКИ ЙОСИФА ШМОНДЮКА В СПРАВІ ВПРОВАДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ БОГОСЛУЖБ В ПАРОХІЇ СВ. ІВАНА ХРИСТИТЕЛЯ У СИРАКУЗАХ, Н.Й.

Ваше Преосвященство!

В бюлетині Української Католицької Церкви св. Івана Христителя у
Сиракузах, Н. Й. з неділі, 22 листопада 1964 року прочитали ми з
острахом оголошення наших душпастирів про підготовку до впровад-
ження англійської мови у Службі Божій у нашій церкві, в якому-то
оголошенні наші душпастири покликувались на дозвіл Вашого Прео-
священства. Від цієї дати наші душпастири подавали таке оголошення в
чергових бюлетенях та взивали вірних до участі в підготовці, а людей,
які прилюдно дискутували про недоцільність і шкідливість такої акції, з
проповідальниці ганили і в цей спосіб сіяли зерно ще одної незгоди
серед парафіян.

Ми не хотіли вірити в можливість такої акції, бо уважали, що згідно з постановами Вселенського Собору в Українській Католицькій Церкві зміна Богослужебної мови може відноситись тільки до української мови, дарма, що ми живемо в Америці.

Ніхто із нас не виступає проти самої англійської мови, бо ж кожний громадянин ЗСА старається і мусить опанувати її якнайкраще. Але ж рівночасно кожний українець-католик дорожить своєю національною Українською Католицькою Церквою, хоче задержати свої віковічні церковно-релігійні традиції та молитись Богу і Його прославляти у своїй рідній мові, як це робили наші предки з роду в рід.

Ми не могли повірити у правдивість дозволу Вашого Преосвященства на впровадження англійської мови у Богослужбу у нашій церкві, бо ж у часі першого оголошення у нашій парафії Ваше Преосвященство разом з усіми іншими нашими Владиками були ще на Вселенському Соборі в Римі. Ми тимбільше не приймали здійснення такої можливості, коли прочитали шляхотну заяву Вашого Преосвященства у цій справі у пресі.

Тимчасом в неділю, дня 27. грудня 1964 року у нашій церкві відбулась перша Служба Божа, в своїй більшій частині, в англійській мові.

Ми ждали досі й очікували, що по прилюдній заяві Вашого Преосвященства до здійснення впровадження англійської мови у нашій Українській Католицькій Церкві не дійде. Ми ж знаємо із Вашої дотеперішньої праці, а на підставі Вашої заяви у пресі ми також віrimо, що добро Української Католицької Церкви, її ріст і розквіт лежить Вам глибоко в серці. Ми хочемо розуміти Ваші шляхотні заміри зберегти нашу Українську Католицьку Церкву в її незміненій формі, аби її у майбутньому знову відбудувати на землях наших батьків — в Україні. Але ми уважаємо, що цю місію наша Українська Католицька Церква зможе сповнити тільки тоді, коли вона залишиться вцілому нашою, відрізною від усіх інших церков, національною Українською Католицькою Церквою. Ми уважаємо, що впровадження англійської мови в Богослужебні відправи є черговим кроком в асиміляції — до багатьох попередньо вже довершених, як проповідування виключно в англійській мові до дітей наших парафіяльних шкіл, відбудування ними Святої Сповіді та навчання релігії лише в англійській мові та інших релігійно-обрядових змін і практик.

Наш побожний народ, а в тому і стара, здебільша зарібкова еміграція у цій країні, зберегли свою рідну Українську Католицьку Церкву від денационалізації у найтяжчих часах нашої історії там на рідних землях і тут в Америці. Ми уважаємо, що в цій країні прикладної свободи ми маємо всі можливості залишитись вірними нашій тисячолітній українсько-християнській традиції. Якщо це не станеться, то на-

певно не буде це згідне з волею теперішнього Святішого Отця та шляхотними постановами і конструктивними плянами Вселенського Собору, а вийде на шкоду нашій Українській Католицькій Церкві.

Ми розуміємо, що впровадження англійської мови у церквах Вашої Дієцезії залежить від Вас, Дорогий наш Владико, і уважаємо, що зовсім недоцільно і шкідливо є віддавати рішення у цій важливій справі в руки душпастирів чи парафіян. Саме тому ми тільки малою громадою людей звертаємося до Вас у цій справі і не стараємося про більше число підписів.

В сильній вірі, що за нами правда й право та в глибокій надії на Вашу ласкову поміч та інтервенцію —

залишаємося з найбільшою пошаною до Вас, віддані в християнській любові Вашому Преосвященнству, водночас прохаючи покірно Ваших св. архиєрейських молитов за нас у цій священній справі і бажаючи Вам Божих ласк і всіх благ у Новому Році,

Ваші в Христі-Господі:

Д-р Михайло Логаза

Ілля Городецький

Зенон Мягкий

i підписи 51 парафіян.

(22 січня 1965.)

КОНЦЕРТ-БЕНКЕТ ГРОМАД СИРАКЮЗИ-ОБУРН, Н.Й.
У ПОШАНУ ВЕРХОВНОГО АРХИЄПИСКОПА Й КАРДИНАЛА
КИР ЙОСИФА

Подібно як у багатьох інших більших і менших громадах та з почину Віddілу УККА в Сиракузах під проводом Мгра Михайла Рубича ще з листопада 1966 року — ці обі українські громади під почесним патронатом Високопреосвященного Дієцезального Владики Кир Йосифа Шмондюка й заходами Громадського Ювілейного Комітету під проводом д-ра Олександра Гудзяка достойно відзначили концертом і 25-доларовим бенкетом дня 16. квітня 1967 подвійний ювілей 75-річчя народження і 50-річчя священства найвищого Архипастыря Української Католицької Церкви і Духовного Провідника Українського Народу Їх Блаженства Верховного Архієпископа й Кардинала Кир Йосифа Сліпого.

В складі Ювілейного Громадського Комітету свою жетренною працею взяли участь: декан і парох церкви св. Івана Христителя о. Василь Середович і сотрудник парафії о. Йосиф Шоловка і пп.: Глорія Бац, Тома Боцонь, Марія Глінська, Марія Гольдич, мгр. Микола Дупляк, Іван Кіцак, Іван Кіянка, Вілліям Ліщак, Василь Майкович, Зенон М'ягкий, Степан Пилипишин, Михайло Пінкасевич, Микола Проскуренко, мгр. Михайло Рубич, інж. Зиновій Салій, Михайло Середович, Павло Ткач, і Роман Шаран.

З цим Комітетом тісно й успішно співпрацював Комітет в Обурні під проводом пароха о. Василя Осташа і сотрудника о. Петра Огірка та голови місцевого Відділу УККА п. Павла Пироганича.

З комітетом співпрацював теж мгр. Ілля Городецький, а в Ліквідаційній Комісії крім членів Комітету як представники громадянства взяли активну участь інж. Іван Романюк і Мирон Кузьма.

У висліді наполегливої організаційної праці цього Комітету влаштовано в одній із репрезентативних заль ресторану Ле-Мойн Менор величавий бенкет-імпрезу, що рідко коли бувала в історії української громади м. Сиракюзів. В бенкеті взяли участь усі прошарки українських громадян католицького віровизнання у числі близько 500 осіб.

Як рідко коли взяли теж участь достойні представники релігійних і комунальних установ міста, а саме: монсіньйор Роберт Діллон, як представник римо-католицької дієцезії, стейтовий сенатор Таркі Ломбарді, посадник міста Вілліям Волш, начальник повіту Джан Мулрой, генеральний вікарій Преосв. Владики Кир Йосифа — о. Еміль Монастирський, о. Василь Осташ, парох церкви св. Ап. Петра і Павла з Обурн і його сотрудник о. Петро Огірко, парох парафії св. Володимира з Ютики о. Богдан Смик і поголовно усі визначні і свідомі громадяни Українці цього міста, а теж деякі співгромадяни іншого національного походження.

До вийняткового успіху цієї вроčистої імпрези причинилась у першу чергу прияvnість Достойної Особи їх Ексцепенції Кир Йосифа Шмондюка, який, як відомо, не опустив ні одної подібної нагоди в інших громадах, а далі оба душпастирі місцевої парафії своїми зазивами у проповідях і церковних бюллетенях, як теж усі засоби пропаганди, як місцева українська радіопередача, місцеві часописи, особисті впливові зв'язки і заходи поодиноких членів Комітету і оголошення у «Свободі». Приємно було бачити, як найдостойніша особа серед усіх українців у світі — наш найвищий церковний первоієрарх і наш духовний національний Провідник їх Блаженство Кир Йосиф об'єднав усіх громадян доброї волі в одну гармонійну громаду.

Це наше релігійно-національне свято відкрив коротким словом голова Громадського Ювілейного Комітету д-р О. Гудзяк, а імпрезу

започаткував молитвою о. дек. Василь Середович. Програмою вміло проводили мгр. Михайло Рубич в обох мовах, а зокрема в англійській мові о. Йосиф Шоловка. З ентузіазмом і невгаваючими оплесками та повстанням із місць прийняли всі приявні письмові архиєрейські благословення Найдостойнішого Ювілята. Перед маєстатичним портретом Архиєрея нашої Помісної Церкви, кисти артиста-маляря Маріяна Борачка з Бофала, — злучені церковні хори зі Сиракузів Й Обурн, під директорою Євгена Крука, відспівали «Отче Наш» муз. Новохацького із баритоновим сольном Зенона М'ягкого, псалом «Возвесели Раба Твоего, Господи», муз. Бортнянського, а відомий зі своїх сольових виступів та диригент хору «Сурма» в Сиракузах маestro Зенон М'ягкий відспівав «Подражаніє» — 11-тий Псалом Т. Шевченка, муз. Безкоровайного, при фортепіановому супроводі Марти Грипи.

По цьому високомистецькому оформленні і по спожитті обіду у своїй програмовій черзі виступили достойні промовці, а саме: проф. д-р Василь Ленцик в українській мові, проф. Антоні Бускарен з місцевого Ле-Мойн каледжу в англійській мові та в заключному слові Преосвящений Владика Кир Йосиф Шмондюк.

З усіх цих промов, присвячених найдостойнішій особі Дорогого Ювілята, а зокрема Його заслугам для Вселенської Церкви і для рідних Церкви і Народу пробивалась одна спільна ідея, бо знаменитий промовець д-р Ленцик підкреслив патріархорівну та юрисдикційну зверхність Верховного Архиєпископа Ювілята, д-р Бускарен повторив слова Ювілята, а пізніше теж Вселенського Архиєрея папи Павла VI, про потребу згоди і заповідь перемоги, а Преосв. Владика Кир Йосиф Шмондюк протиставив матеріальні надбання українців у діяспорі до їх духових надбань, кажучи, що всі будови й інші матеріальні добра будуть беззвартичними, якщо українська людина в країнах поселення затратить свою рідну мову, рідні обряди і традиції та духовий зв'язок із Батьківчиною. Ледве чи можна було краще висловити побажання для Найдостойнішого Ювілята, бо ж достойні промовці висловили ту ідею, яка була і є дорожовказом цілого життя Великого Ісповідника Віри — Найдостойнішого Ювілята.

Попри вислови пошани, синівської любові і відданости ці обі громади причинились теж до здійснення великого задуму Найдостойнішого Ювілята створення українського католицького осередку вільної науки у центрі католицького світа — місті Римі. Як на місцеві обставини Ювілейний Комітет, завдяки своїй інтензивній праці, зумів зібрати відносно поважну суму 6.885.00 у Сиракузах і 825.00 у Обурн і по відтягненні видатків вислав на потреби того ж університету суму 5.706.38 доларів.

Крім 25 долярових учасників бенкету на цю суму зложились впла-

ти наступних жертводавців: зі Сиракюзів: 400.00 дол. Т-во Святого Імені церкви св. Івана Хрестителя; по 100.00 дол. Відділ УККА, д-р О. Гудзяк, Анна Курилко, та Іван Шеремета; по 75.00 долярів: 39. Відділ УНС і Павло Карпишин; по 50.00 дол.: Укр. Народній Дім, Степан Кравс, М. Кузьма, Ф. М. Майкелс, Зенон М'ягкий, І. Рубич, М. Рубич, і Б. Тим'як. Із Обурн: 100.00 дол. Українська Католицька Церква св. Ап. Петра і Павла; по 50.00 дол. А. П. Ярема і В. А. Троцюк.

З поміж 25 долярових індивідуальних жертводавців причинилися до матеріальних успіхів всі ті організації обох міст, які вплатили свої пожертви без висилки своїх делегатів, даючи в цей спосіб зможу збільшити число платних учасників банкету. Цими жертводавцями крім уже згаданих були: Відділи ОДВУ, ООЧСУ, СУМА, СУА, СУК «Провидіння», чоловічий хор «Сурма», Станція Пласту, Школа Українознавства ім. Лесі Українки, Організація Оборони Лемківщини, «Самопоміч», 317 Відділ УНС, ОбВУА, Український Золотий Хрест, Т-во Українських Інженерів, Сакред Гарт Сістергуд, Гирлс Оксіліяри, Мазерс Клаб, Кетолік Дотерс та фірми Лінкольн Банк, Мерчент Банк і Данк енд Брайт Фернічер Стор — у Сиракузах та 118 Відділ «Провидіння», УККА, Відділи: 38., 202., і 283. УНС та СУМА — в Обурн.

Треба погратулювати Громадському Комітетові за повний моральний, як теж матеріальний успіх цієї великої імпрези на честь і пошану Великого Первоєпарха нашої Церкви і Найбільшого Сина України нашого часу.

(«Свобода», ч. 123, 6 червня 1967)

ЩАСЛИВА ПУТЬ ПРОЧАНАМ ДО РИМУ!

«Сей день, схоже сотвори Господь,
воздадуємся і возвеселимся в онъ.»
(Великодній тропар)

Історія української еміграції, а з нею історія українського народу, запише впродовж двох кінцевих днів місяця вересня 1969-го року незвичайно важливу подію: Перший Патріярхорівний Верховний Архиєпископ та 4-ий Кардинал УКЦ-и Блаженніший Кир Йосиф Коберницький-Сліпій завершить побудову величного храму св. Софії у вічному місті Римі його посвяченням при співучасті Вселенського Архієрея Папи Павла VI-го, усіх 18-тіох Владик нашої УКЦ-ви та великого

числа її вірних із усіх поселень у вільному світі, з представниками усіх ділянок нашого життя на еміграції, включно із десяткою прочан із цього міста.

Величавий храм Божої Премудрості, що постав із задуму і труду Князя і Мученика нашої УКЦ-ви, стоїть, побіч першого з будинків Українського Католицького Університету та будинків Малої Папської Семінарії — Укр. середньої школи, на одній із верховин окраїн Риму, творячи центр Укр. духовості, який уже започаткував нову світлу добу нашої Церкви та причинився до того, що українське ім'я стало відомим скрізь на земному гльобі.

Як колись на світанку історії нашого народу святий Андрій Первозваний підніс хрест на Київських горах, що на них відтак постало місто Київ — мати городів українських, а в ньому пізніше із задуму і труду великого державника нашого, славного князя Ярослава Мудрого постав золотоверхий собор Святої Софії, так тепер, коли там центр українського християнства відтятій від світа, Великий Ісповідник Христової Церкви і славний син нашого народу підніс хрести на банях посестри Київської Софії — святої Софії Римської. Ця Свята Софія станула там, де в початках Христової віри гинули її мученики, а з Божого Провидіння прийшов новітній мученик християнства зі Сходу, власне із землі св. Софії Київської, щоби здигнути св. Софію в Римі як символ мучеництва за Христову віру, символ мучеництва свого власного і свого нескореного українського народу.

З уст Великого Ісповідника та Основника і Ктитора та Благодітеля храму св. Софії Римської вже рознеслось по всіх закутинах світу блаженне Його слово про мучеництво українських Церков і українського народу. З проповідниць св. Софії Римської нестиметься Боже Слово, що проситиме Всешишнього про винагороду за терпіння українського Божого Люду та лунатиме відгомоном у столиці католицького християнства скаргою про кривди, що їх зазнали українські Церкви й український народ та домагатиметься Божої і людської справедливости для поневоленого українського народу. А зі сусідніх домів української науки йтимуть у світ думка і розум українських вчених науковців, які допоможуть відкрити вікна і двері Західнього світу для «Світла зі Сходу», що таке ясне, як сонце, і так само як воно — зір затмрює і побачити бува тяжко те світло, світло українського Духа і української культури.

Роль і значення цього українського центру — центру Божого і людського, в стародавньому Римі ще мабуть небагато наших людей може собі зараз докладно уявити. Їх міг бачити своїм глибоким розумом тільки великий їх творець, Світило та Ісповідник Христової Церкви — наш патріархо-рівний Верховний Архиєпископ Кир Йосиф.

Але вага цієї історичної події останніх вересневих днів у цьому Божому році 1969 не заключається у навіть найвеличавішому відзначенні уже довершених діл, хочби з участю навіть найвизначніших достойників — наших і не наших.

Історична дата посвячення храму Божої Премудрості в Римі дня 27-го вересня цього року, саме в дні свята Воздвиження Чесного Хреста, запишеться воєтину золотими буквами на сторінках нашої історії тільки тоді, коли теперішнього Первоієпарха нашої УКЦ-ви, творця довершених діл, зможемо із цією датою звати не тільки Патріархом, але таки Патріархом — Першим Патріархом частини Церкви Українського народу, Патріархом Української Католицької Помісної Церкви наїрні з іншими Східними Церквами.

Для такого завершення цієї історичної дати саме тепер, як ніколи впродовж вікової історії цієї нашої Церкви, Божа Премудрість дала нам неповторну нагоду. Вселенський Ватиканський Собор докладно визначив місце УКЦ-ви серед християнських Церков світу, Вселенський Архиєрей показав нам керованим Божою Премудрістю пальцем своєї руки і своїми словами Найдостойнішу Особу першого Патріарха нашої УКЦ-ви, а український Божий люд, враз зі своїми Пастирями — Митрополитами й Єпископами, виявив своє задушевне бажання мати свою Патріаршу Помісну Церкву на велелюдних зібраннях у часі від-відин Верховного Архієпископа Кир Йосифа на чотирьох континентах українського поселення.

Український Божий люд свідомий, що всяка окремішність, як релігійно-церковна, так і національно-політична, не під смак нашим ворогам, але український народ кріпко вірить у Божу Премудрість, що її присвячені українські храми-собори у Києві і в Римі, як теж у Божу Справедливість, що супроти них усякі ворожі затії будуть безуспішні.

Український Божий люд вірить, що Божа Премудрість осінить серця й уми наших власних Духовних Провідників, аби вони змогли у братній згоді синодально вирішити помісність своєї УКЦ-ви з її першим Патріархом — Блаженнішим Кир Йосифом на чолі.

Тільки так дата посвячення Храму Божої Премудрості в Римі зможе увійти як одна із світлих і переломових дат в історію наших Церков і нашого народу, а вірні прочани, свідки цієї події, а за ними вірні УКЦ-ви в Україні і розсіяні по цілому світі, заспівають благодарну воскресну пісню: «Це день, що його сотворив Господь, радіймо і веселімся в ньому.»

(«Свобода», ч. 174, 23 вересня 1969)

В ПЕРШУ РІЧНИЦЮ СИНОДУ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В РИМІ

Саме сьогодні припадає перша річниця закінчення Архиєпископського Синоду Української Католицької Церкви, що відбувся за благословенням Вселенського Архиєрея Папи Павла VI у днях від 29 вересня до 4. жовтня 1969 року в авлі Українського Католицького Університету ім. Св. Климентія Папи в Римі — під проводом Блаженнішого Верховного Архиєпископа і Кардинала Кир Йосифа Сліпого.

Відбувся цей Синод Єпископату УКЦ-ви як IV-тий Архиєпископський Синод безпосередньо по вроčистих священнях Собору св. Софії в Римі в днях 27 і 28 вересня, що в них узяв особисту участь Вселенський Архиєрей, 18 Владик УКЦ-ви, приблизно 100 священиків та понад 3 тисячі мирян, прочан із усіх поселень вірних тієї ж Церкви у вільному світі.

Це була незабутня подія, яка незатертими літерами вписалась в історію не тільки нашої Української Церкви, але теж в історію всієї Християнської Вселенської Церкви та в аннали старовинного Риму.

Бо вічне місто Рим збагатилося на ще одну прекрасну Божу Святиню, таку дуже різну від соток інших, що поставали в ньому впродовж довгих віків, — Святиню, яка заступатиме нашим і чужим прочанам древню нашу Святу Софію Київську до того часу, аж вірні сини і дочки українського народу, в розсіянні сущі, знову зможуть без страху і переслідувань визнавати там віру своїх предків; — бо Рим, з якого йдуть благословення найвищого Архиєрея Вселенської Католицької Церкви «урбі ет орбі» — вперше в історії гостив у себе тисячні маси вірних синів і дочок української Католицької Церкви, які злетілись із усіх сторін світу, щоби засвідчити вірність своїй Церкві та свою любов, пошану і вдячність Великому Ісповідникові Віри, Великому Страдникові за нашу християнську і національну Правду, своєму найвищому духовному Провідникові — Блаженнішому Верховному Архиєпископові Кир Йосифові.

І хоч як велику, ще тепер може й докладно неоцініму вагу ця подія посвячення Собору Божої Премудrosti в Римі має і матиме для нашої сто-роздерзаної, але нескореної Батьківщини, то її історичну вагу ще перевищив 6-ти денний Архиєпископський Синод нашої УКЦ-ви — і то незалежно від того, як цю історичну подію вороги українського народу, а чи тільки наші недруги, включно з деякими кругами високих ватиканських достойників у Конгрегації Східних Церков, тепер стараються інтерпретувати, а чи применшувати.

Мусимо передусім — згідно з опінією визначних знавців Церковного Права — ствердити, що Синод УКЦ-ви був легально скликаний патріярхорівним Верховним Архиєпископом Кир Йосифом Сліпим на основі декрету про Східні Церкви, ухваленого Вселенським Собором Ватиканським II-гим та затвердженого Вселенським Архиєреєм Папою Павлом VI, — і тому правосильність його рішень і постанов ледве чи комусь вдастся підважити.

Свою промову-проповідь до своїх Високопреосвящених Владик при відкритті Синоду Первоєарх нашої Української Католицької Церкви Блаженіший Кир Йосиф закінчив словами: «В часі 2-го Вселенського Ватиканського Собору ми станули виразно, згідно з декретом для Східніх Католицьких Церков, на патріярхальному становищі і на ньому будемо стояти та далі продовжувати нашу працю. Нехай Божа Премудрість через Св. Духа зішле свої святі дари і просвітить наш розум та скріпить нашу волю, щоб ми якнайкраще виконали наше завдання на славу Вселенської Католицької Церкви, нашої Помісної й усього українського народу».

Постанови Синоду, проголошені в «Благовіснику Верховного Архиєпископа Візантійсько-Українського Обряду» є правосильні ще й тому, бо їх підписали всі прияні на Синоді наші Владики, а їх правосильність виразно підкреслив на закінченні Синоду, саме рік тому, Блаженіший Кир Йосиф такими словами: «Ми стімо безповоротно на патріярхальному устрою нашої Церкви, а в Католицькій Церкві під проводом наступника Св. Петра наша Помісна Церква має запевнену самобутність і розвій. Очевидно, нам ніхто нічого даром не дастъ, але ми мусимо самі мозольною працею здобувати. Уесь нарід і всі вірні стоять за нами одною лавою. Справи, які ми вирішили, є для спасіння нашої Церкви. Після ухвал приходить черга на працю і на переведення їх в життя. Дай Боже, щоб ця єдність зростала далі і Боже Благословення спочивало на ній. Слава в Вишніх Богу!»

Конституція нашої Помісної УКЦ-ви, ухвалена Синодом, та петиція про підвищення Верховного Єпископства до Патріярхату нашої УКЦ-ви, за підписами нашого Єпископату, були передані Вселенському Архиєреєсу Папі Павлові VI.

Минув рік від цієї історичної події. Не час і не місце тут говорити про те, що сталося продовж цього року, але пора, бо «пора це велика є» — далі обстоювати велику Ідею помісності нашої УКЦ-ви та її організаційного завершення патріярхатом послідовним переводженням у життя постанов Синоду.

І тому Координаційний Комітет Громадських Організацій Канади і ЗСА, що постав у березні 1970 року в Торонті та зорганізував і близькуче перевів «День Помісної УКЦ-ви» в Торонті в червні ц.р., за-

кликає всіх мирян-католиків до відзначення першої річниці Синоду та до здійснення його постанов, влаштовуючи в місяці жовтні маніфестації нашого збірного могутнього голосу: «Українська Помісна Церква живе, Вона буде жити на Рідних Землях і в Поселеннях! Вона бажає бути собою, повновартісною у своєму стародавньому обряді та своїй національній духовно-релігійній культурі. УКЦ-ва бажає і мусить мати свій Патріархат!»

(Радіопередача 4 жовтня 1970)

ТЕПЕРИШНІЙ СТАН ЗМАГАНЬ ЗА ВСТАНОВЛЕННЯ ПАТРІАРХАТУ УКЦЕРКВИ

Передусім мушу вже на самому початку моого виступу перед цим Шановним Збором заявити, що не маю претенсій бути спеціалістом у справах, про які хочу говорити, бо всі знаєте мою професію. Коли ж все таки час-від-часу забираю прилюдно голос у проблемах нашої Церкви, а зокрема нашої УКЦеркви тут в Америці, то роблю це з почуття обов'язку правовірного мирянина та згідно з постановами останнього Вселенського Собору Кат. Церкви про Апостолят Мирян — тому, що в цих преважливих справах так мало є людей, готових заступати певні принципи для збереження нас тут як окремої національної спільноти, що в них становище нашої Церкви відіграє першорядну роль.

Підчеркую це тому, бо щойно кілька днів тому, у зв'язку з моєю останньою статтею на церковні теми, почув я думку одного партійно-політичного діяча своєї громади, що в церковних справах повинні за-бирати голос тільки теологічно вищколені люди. Очевидно — думка ледве чи оправдана, бо ж Церква складається не тільки з церковних ієрархів і духовенства, але теж і передусім із вірних Церкви, які по-винні і мусять цікавитися проблемами своєї Церкви, а до цього за-охочував нас — мирян останній Собор. Це тимбільше потрібно, що в обставинах нашої дійсності надрядні чинники нашої Церкви нераз не стоять на висоті своїх завдань, чого доказом може бути хоч би голос про ролю нашої УКЦ в католицькому офіційозі Чикагівської дієцезії — «Нова Зоря».

Мабуть кождий із слухачів погодиться із думкою, що першенство у церковних справах належить церковній Ієрархії, але вірні мусять піднести свій голос, коли голосу Ієрархії у важливих справах не чути.

Погодився я говорити до Вас на запрошення свого Друга у Пласті і свого особистого приятеля — Вашого Отця Пароха о. крил. Богдана Сміка. Не сподійтесь від мене якихсь ревеляційних вісток у справі Патріярхату, бо таких немає. Зберу тільки для передумання і обговорення в дискусії загально відомі факти.

* * *

Ці незаперечні історичні факти й основні ствердження є такі:

1) Чисельно найбільша Східня Католицька Церква, якою була ще перед її ліквідацією московсько-комуністичним режимом УКЦ на рідних землях і якою вона ще далі є — дарма, що в підпіллі, та впродовж останніх двох десятків років широко розвинена в діаспорі, — впродовж сторіч, почавши від її оснування у Берестейській Унії в 1596-ому році, не знайшла повного визнання своєї помісності та юрисдикційної окремішності в Апостольській столиці, хоч таке становище було їй гарантоване договором; УКЦ мусіла покористуватись майже вповні латинським канонічним правом, хоч воно не обов'язує Східні Католицькі Церкви, а цю дійсність у продовж віків закривалосьного роду ласка-вістю і привілеєм від латинської Церкви.

2) В противагу до інших Східніх Католицьких Церков зі своїм власним юрисдикційним патріяршим устроєм — наша УКЦ була залежна від Конгрегації Східних Церков при Ватикані, майже виключно обсаджуваної достойниками латинської Церкви, які часто були неприхильні до нашої УКЦ і стреміли до її інкорпорації в латинську Католицьку Церкву. Нашій УКЦ-ви приділювано місійну роль латинізації Сходу за відомою девізою Папи Урбана 8-го — «пер вос рутенос орієнтом конвертendum сперо — через Вас Русинів надіюсь навернути Схід», — що завжди насторожувало проти нас наших єдинокровних братів православного віровизнання, спричинюючи прізву між обома нашими Церквами та викликаючи брак взаємного довір'я і спільноти мови — мимо браку зasadничих доктринальних і обрядових ріжниць.

3) Наша УКЦ впродовж своєї історичної дії завжди старалась визволитись від безпосередньої юрисдикційної залежності Римської Курії Східних Церков, залишаючись рівночасно у зв'язку з Престолом Вселенського Архієрея, а наш великий Галицько-Львівський Митрополит — Слуга Божий Андрей Шептицький, справжній «Предтеча» ідей і рішень Ватиканського Собору II-го, вже пів сторіччя тому пропагував і здійснював у житті все те, що лягло в основу тих рішень, а не діпняв патріяршого устрою УКЦ-ви тільки через наскрізь вороже становище наших політичних ворогів, які завжди, як і тепер, бояться, що визнання окремішності і незалежності нашої УКЦ-ви було б уже у великій мірі визнанням нашої політичної незалежності.

4) Організаційне завершення нашої УКЦ-ви Патріярхатом — є не-відкличною конечною вимогою для існування і дальнього розвитку цієї Церкви взагалі, а в діаспорі зокрема, бо тільки воно є запорукою її єдності, цілості, окремішності і помісності у Вселенській Католицькій Церкві; нагода здійснити це організаційно-юрисдикційне завершення є тепер — і наша церковна Ієрархія, наше духовенство і вірні мусять зробити все можливе для використання цієї історичної нагоди. Якщо це не станеться тепер — ледве чи прийде колинебудь до подібної нагоди, але напевно не буде вже такої нагоди за теперішньої генерації.

Чому саме тепер? А тому, що:

1. Боже Провидіння просто чудесно заховало нам і нашій УКЦ-ви при життю Великого Мужа, Ісповідника Віри, Окрасу Вселенської Церкви, Мужа великих християнських чеснот і великого серця та розуму, Мужа вченого, Мужа відважного — в особі Галицького і Львівського Митрополита Кир Йосифа Коберницького-Сліпого, який з'явився саме впору, аби перед учасниками Ватиканського Собору II-го піднести голос, сказати могутнє і тверде слово за свою Церкву і за свій народ. Великі почести, що іх одержав від Римського Престолу, Він не за-держав для своєї чести і прослави, але ужив іх для добра своєї тер-плячої Церкви і свого страдального народу. Він широко подякував Богу за свій рятунок від фізичної смерти та... за кардинальський капелюх, але рівночасно зажадав дещо і в той капелюх, а саме: права управляти своєю Церквою нарівні з іншими Католицькими Церквами Сходу в об'єднанні з Римським Престолом.

2. Внаслідку Його відважних і переконуючих виступів на Ватиканському Соборі — цей Собор виніс ряд рішень, що на них базуються наші надії і наші домагання на остаточне встановлення Патріярхату УКЦ-ви:

а) Вселенський Архиєрей надав нашому Митрополитові Йосифові гідність Верховного Архієпископа — одинокого тепер у цілій Вселенській Католицькій Церкві.

б) Ухваленим декретом про Східні Католицькі Церкви, одноголосно піддержанім 120-ма єпископами Східніх Католицьких Церков, які презентували 12 мільйонів вірних, II-гий Ватиканський Собор назавжди розвіяв хибне розуміння католицизму, який досі утотожнювалося з латинськими Церквами і латинським обрядом — та постановив і ви-рішив: ненарушеність традицій кожної поодинокої Церкви або обряду, однакову гідність усіх помісних Церков, потвердив патріярхальний уст-рій Східніх Католицьких Церков і привернув права і привілеї патріярхам та виніс постанову про встановлення нових патріярхатів.

в) Владу Верховного Архієпископа, згідно з 10-ю постановою де-крету про Східні Католицькі Церкви, визнав патріярхорівною за сло-

вами тексту з цієї постанови: «Те, що є сказано про патріярхів, є теж важним, по приписам права, і про Верховних Архиєпископів, що стоять на чолі якоїсь поодинокої Церкви або обряду».

г) **Верховне Архиєпископство** — згідно з постановою ч. 11 того ж декрету — є переходовою стадією до завершення патріярхальним устроєм помісної Східної Церкви.

г) Постановою ч. 7 того ж декрету докладно визначив права і привілеї патріярха Східної Католицької Церкви: «Назву Східного Патріярха носить той єпископ, що має судовласть над усіми єпископами, не виключаючи митрополитів, над клиром і над мирянами своєї території чи свого обряду, згідно з приписами права, без нарушень первоверховної влади Римського Архиєрея».

На підставі цих рішень Собору здавалось і вірилось — бо ж кому більше можна довіряти — що до встановлення Патріярхату УКЦ-ви залишився ще тільки один короткий крок формальності його проголошення. Але — як на тепер - наші сподівання і наше довір'я до керуючих кругів Ватикану — не віправдали себе.

Всі знаємо, який був дальший хід подій. Ще перед Світовим Конгресом Вільних Українців у Нью-Йорку деякі організатори, а рівночасно партійно-політичні діячі розігружали по наших громадах і заявляли нашим громадянам, що справа Патріярхату не може знайти своєго вислову у рішеннях і резолюціях СКВУ, бо — мовляв — проти неї є наші політичні вороги, наші православні брати і зрештою, що це справа нашої церковної Ієархії. Всі знаємо, як потрактовано справу Патріярхату УКЦ на СКВУ. Резолюції Т-ва за Патріярхальний Устрій не стали частиною офіційльних резолюцій, ухвалених збором.

До Ватикану йшли підписи за Патріярхатом від мирян і від деяких підрядних організацій, але рівночасно йшли теж підписи проти Патріярхату. Відтак прийшов приїзд Верховного Архиєпископа до Канади і майже мирянами вимушений його приїзд до ЗСА. Миряни у велелюдних зібраннях вітали своєго Голову Церкви на цілому континенті Америки і в Австралії як Патріярха своєї Церкви. В цих вітаннях взяла участь теж наша церковна Ієархія — і її більша частина справді чистим серцем вітала Його, як своєго найвищого Архиєрея. Всі висловилися за Патріярхатом, та не всі за Патріярхом зараз, тепер — в особі Верховного Архиєпископа Кир Йосифа.

Знов виглядало і вірилось, що до проголошення Патріярхату УКЦ з першим Патріярхом цієї Церкви в Особі Верховного Архиєпископа Кир Йосифа на чолі — всюди там, де є її обрядове об'єднання, було ще зумовлене тільки скликанням Синоду Єпископів нашої УКЦ-ви і остаточне підтвердження рішення Синоду Папою Павлом VI. Складання Синоду сподівались під кінець грудня минулого року, відтак під кінець

лютого ц.р., але до цього не прийшло впродовж 10-ти місяців, від коли багатотисячні маси вірних мирян під проводом своїх Владик могутніми акордами позитивного плебісциту вирішили Патріярхат УКЦ-ви.

Зайшли ще інші дуже важливі факти. Серетаріят СКВУ проголосив свою повну піддержку Патріярхату, чого не сталося на Конгресі. За ним пішов УККА і УНС, проголосивши теж своє позитивне становище в справі патріярхату в пресі, чого не сталося тоді, коли цього було найбільше треба. А проте — Синоду Єпископів нашої УКЦ-ви ще не проголошено і справа встановлення Патріярхату нашої Церкви зависла в повітрі...

Заіснували ще два чергові знаменні факти: кілька тижнів тому відбув довшу авдієнцію у Святішого Отця наш Митрополит Сенишин. Відомо, що по його повороті з Риму відбулась у нього конференція з нашими дієцезальними владиками, але крім знимки митрополита з Папою і короткої вістки, що на авдієнції говорилось про важні церковні справи, в пресі не було згадки ані про Синод Єпископів нашої Церкви ані про Патріярхат.

Було теж повідомлення, що й наш Верховний Архиєпископ відбув довшу авдієнцію у Папи вже по авдієнції Митрополита Сенишина. І знову ж дальша мовчанка про Синод Єпископів і про Патріярхат.

Появилась у пресі вістка про приспішene посвячення церкви св. Софії в Римі в дні 11. травня ц.р., яке плянувалось на пізніше. Здогадуються, що до участі в посвяченні цього Божого Храму, наглядного доказу наполегливої праці нашого Верховного Архиєпископа для піднесення престижу нашої УКЦ-ви у столиці католицизму місті Римі, запрошенні всі наші Владики. Чи візьмуть всі вони участь і чи церемонія посвячення Церкви переміниться у Синод наших Єпископів для вирішення справи Патріярхату нашої УКЦ-ви ще й тепер ніхто не має відповіді.

А тимчасом — миряни нашої УКЦ-ви знову переводять акцію збирання підписів від Організації для встановлення Патріярхату...

Це діється тоді, коли офіційоз нашої дієцезії в Чікаго зі ставовища дивовижної і сповидної доречності поучує нашу спільному приготовлятись до відспівання «Вічної пам'яти» нашій УКЦ-ві в цій країні.

Пригадуються слова іх Блаженства Верховного Архиєпископа Кир Йосифа з короткої авдієнції малої групи наших лікарів в Сиракузах, що в ній взяли участь теж лікарі з Вашої громади та Ваш Отець Парох із Дружиною. Коли ми вітали Їх Блаженство словами, що і ми, як маленька часточка українського Божого люду є кріпко з'єднані з Його ідеями обновлення нашої УКЦ-еркви під Його Патріаршим Проводом, Їх Блаженство із глибини серця відповів : «Ex, мої дорогі, якби ви

знали, які є труднощі із Патріярхатом нашої Церкви — якби ви їх знали...!»

Сьогодні ми їх знаємо! Напевно, що не до тої міри, як Їх Благенство Кир Йосиф, але всежтаки знаємо!

Вороги нашої державної самостійності і незалежності, а зокрема імперіалістичний московський комунно-атеїстичний окупант нашої батьківщини, не можуть погодитись на окремішність нашої церкви, однаково православної як і католицької, бо за таким визнанням мусіла би прийти і політично-державна незалежність. І коли ми маємо до завдячення політиці Ватикану визволення від передчасної смерті Того, хто виніс справу окремішності нашої УКЦ-ви перед Ватиканським Собором, а тим самим і перед цілим світом, то щонайменше із настороженням і з неспокоєм слідкуємо за візитами Аджубеїв і Подгорних у Ватикані та маємо підстави побоюватись, що наша УКЦ-ва може знову стати жертвою торгів за сповидне признання привілеїв латинсько-католицькій Церкві в московському царстві, коли Ватикан ще досі, по всіх наведених фактах не дав зеленого світла на встановлення Патріярхату УКЦ-ви.

Ми далі знаємо, що і тут у цій країні, що в ній Церква конституційно відділена від держави, є церковні провідники, які хотіли би бачити всі Католицькі Церкви в одному католицькому котъолку. Цьому доказ дала недавня конференція американського єпископату в Чікаго, що в ній і наші Владики брали участь, яка висловилась проти національних Католицьких Церков на цьому терені — і відомі були із преси протести польської спільноти. На щастя, наша УКЦ всежтаки ще має статус Східної Католицької Церкви і її нелегко впхати у спільний католицький котъолок, хоч сьогодні про такі пляни явно і славно говорить уже діяцезальний офіційоз чікагівської дієцезії нашої УКЦ під редакцією священика тої ж церкви!

І знаємо врешті — і це є найболючіша свідомість, — що дехто із наших Владик, зокрема із ЧСВВ, опершився на шкідниках УКЦ-ви по-крою «доречних» із «Нової Зорі» та збаламучених і несвідомих своєї відповіданості за Церкву і її народ, піднесли свій голос проти прав нашої Церкви, признаних Її декретом Вселенського Собору Ватиканського II про Східні Католицькі Церкви, а зокрема цитованими вже постановами, які відносяться до патріяршого устрою і прав та привілеїв Патріярха, а чи лише Верховного Архиєпископа, із судовластю над усіми єпископами, включно із митрополитами — і це підчеркую — своєї Церкви. І власне від цих наших Владик очікуємо «єдиномислія» у цій історичного значення справі і підтвердження ділом їх прилюдних заяв.

Докінчім ці думки про теперішній стан нашої УКЦ-ви словами Свя-

того Письма: «Хто має уши, хай слухає» — та додаймо від себе — хай робить відповідні висновки і робить все можливе для порятунку нашої УКЦ-ви.

Уповаймо на Боже Провидіння і молімся, аби наш Верховний Архієпископ прожив ще якнайдовше, бо з Ним є Божа Поміч, і в Бога і в Ньому наша надія! Кріпімся цією надією, що Йому, помимо усіх перешкод від чужих і своїх, таки припаде Богом призначена місія стати першим Українським Католицьким Патріярхом! Так нам, Боже, усім допоможи!

(Доповідь у Ютиці, Н. Й., 1969 р.)

НА ВИХОВНІ ТЕМИ

ВИХОВАННЯ ВЗАГАЛІ, А НАЦІОНАЛЬНЕ ЗОКРЕМА

Виховання дитини — це надзвичайно складна проблема, якій мозки педагогів, психологів, лікарів та інших професій присвятили багато уваги. На цю тему маємо безліч знаменитих і обширних книжок. Та проте ця тема все однаково жива і актуальна, бо ж незаперечною правдою є, що від доброго виховання дитини залежить щастя її власне, щастя родини, а далі щастя національної спільноти.

Виховання — як зрештою всі прояви людських стремлінь, є безперечно зумовлене часом та культурою у найширшому розумінні цього слова. Те, що в даному часі і в даній культурі одної частини земної кулі може бути ідеалом виховання, не мусить ним бути при змінених обставинах в іншій частині світу.

Але є певні цілі виховання, що їх можемо вважати за універсальні. До них можемо врахувати:

1. Оптимальне фізичне здоров'я;
2. Максимальний інтелектуальний розвиток;
3. Щасливве дитинство;
4. Приготування до щасливого і продуктивного зрілого віку;
5. Чесність і любов правди;
6. Запопадливість і обов'язковість;
7. Лъояльність до ідеалів;
8. Довірчивість;
9. Пошана до особи і її думки;
10. Скромність;
11. Відвага і самопожертва;
12. Почуття відповідальності.

Це ті прикмети, без яких життя є по своїй сутті беззмістовне, а спільнота є хаотична.

Всі ці прикмети присвоюються нелегко. Тільки через постійне, щодenne жертвування безпосередніх приємностей і задоволень дитина набуває з часом шляхетність духа та силу характеру, що на них може опертись побудова вільної спільноти. То ж головним принципом виховання дитини є вщіпти в неї всі ті прикмети дорогою прикладу,

постійного повчання і врешті дисципліни. Головною функцією є на-вчити дитину легко сприймати конечне обмеження.

Завдання виховання очевидно зміняються, а згайдно зростають, з віком дитини. Нашою ціллю стає спрямовувати діточку енергію на корисний і соціально приємливий шлях, допомогти їй «вирости» із незрілих форм поведення та, в разі потреби, прикорочувати надмірні емоційні бажання.

Повчання дитини включає активну заохоту, а дисципліна накладає обмеження та змушує до респектування авторитету і до послуху.

Національне виховання:

Вже змалечку дитина звичайно одержує національне виховання в такій чи іншій формі. Проблема національного виховання серед однонаціональної спільноти, у власній державі з приємливою формою правління, не є надто складна. Дитина постійно обертається серед рідного оточення, яке, хоч не хоч, має свій вплив на формування особовості молодої людини і робить її «вихованою» теж і під цим оглядом.

Серед зовсім інакших умовин виростає молода людина на чужині. Вона здебільша позбавлена того рідного довкілля, яке в умовинах рідного краю дістається їй без жодного труду, спонтанно, послідовно і стало. В умовинах чужини дитина здебільша залишена сама собі, з хвилиною, коли переступить поріг власного дому. Ясно, що чуже довкілля національного виховання нашим ділям дати не може. На підставі досвіду із мандрівки по чужих краях можна вже з цілою певністю твердити, що дитина, яка не одержує національного виховання вдома, майже певно і скоро денаціоналізується. Ми є свідками цього майже нестримного процесу, що розвивається на наших очах. Ми стоїмо перед загрозою втрати своїх духових надбань та ідеалів. Зокрема загрожені наші національні ідеали, а в тому знову зокрема загрожена наша молодь. Небезпеки, що чигають на нашу молодь є подвійного характеру:

Передусім загрожене національне виховання молоді. Ми спостерігаємо щодня, як наша молодь відчувається від свого, та як легко пристосовується до чужого нам життя; як радо послуговується вона чужою мовою, як радо слухає чужої пісні, як легко переймає чужі звички, як радо достроюється до чужого оточення своїм зовнішнім виглядом, а в парі з тим — як легко і скоро забуває усе своє.

Безперечно, що вплив чужого довкілля, хоч і не може дати національного виховання нашій молоді, не мусів би ще бути негативним в розумінні загального виховання. Щоб наша молодь могла черпати із цього чужого довкілля, воно само мусіло б бути морально здоровим і

прикладним. Нажаль, знову ж із власного досвіду, маємо безліч прикладів, що дійсний стан на цьому так важному відтинку такої могутньої країни, як Америка, далеко незадовільний. Яке те оточення, що серед нього виростає і виховується і наша молодь, хай посвідчить одна статистика. Ця багатомовна статистика, подана сенатором Робертом С. Гендріксоном, головою сенатської підкомісії для дослідження злочинів малолітніх, зладжена на основі квестіонарів, що їх виповнили 2.500 учнів із 27 середніх шкіл у стейті Нью-Джерзі та тисячу студентів високих шкіл, говорить про те, як статистично представляються «ідеали» тутошньої молоді:

12% молодих людей каже, що крадіжка не злочин;

9% не уважає грабунку злочином;

15% не уважає злом нищення чужої власності;

17% не уважає злом сексуальні зловживання;

75% не добавче зла в брехні і обмані;

Або ще один короткий, але дуже багатомовний приклад, свіжий ще в нашій пам'яті:

Наш чоловік поспішає молодому хлопцеві з допомогою оборони перед сильнішим за нього напасником. За свою ідеалістичну настанову одержує кулю з можливими наслідками інвалідства.

Гіркий досвід повчає нас далі, що національного виховання не можуть дати нашій молоді теж так звані українські парохіяльні школи. Це твердження може і звучити парадоксально, але в дійсності і мабуть здебільша наші парохіяльні школи є тим українські, що вони збудовані за тяжко запрацьовані гроші українських людей, але по суті вони українські тільки формою, але далеко не наші змістом. Що так воно є, вистарчить навести приклад, що управителька одної такої школи не може зійти з дива, чому то батьки дітей домагаються, щоб іхні діти в школі послуговувалися рідною мовою, коли тут не Україна, а Америка. Навчання української мови трактується по мачушиному. Навіть молитву кажуть дітям говорити в чужій мові та й інші релігійні практики виконувати так само. Стає очевидним, що при такій настанові цих українських шкіл, вони не дадуть нашій молоді такої національної свідомості, яка могла б остоятись серед від'ємних впливів чужини.

Тоді, коли для браків в національному вихованню в наших школах можна б ще знайти деяке оправдання, бо школи є у великій мірі зв'язані з законними шкільними приписами, то чомусь тяжко знайти зрозуміння для української Церкви, яка густо-часто визбулась уже характеру нашої національної Церкви і на жаль втрачає той великанський вплив на виховання молоді, який вона мала на рідних землях. Причиною цього факту, що наша Церква тут на американському терені стає щораз то більше католицькою, ніж національною, є мабуть та

обставина, що вже великий відсоток парафіян є католиками, але не українцями. Наша Церква правдоподібно не може іх втратити ради збереження свого національного характеру, бо ж Церква тут самови-старчальна і дорожить своїм кожним членом, зокрема тоді, коли він є добрим платником.

Національне виховання можуть знайти наші діти у всіх проявах зорганізованого життя нашої спільноти, а передовсім у своїх молодечих організаціях. До них в першу чергу зараховуємо Пласт, а далі СУМА. Великим засобом до збереження національного обличчя є ще Курси Українознавства, що іх ведеться у всіх більших скupченнях наших людей. Хоч ці організації докладають усіх зусиль для створення умовин національного виховання на засадах Рідного Краю, то й вони самі проблеми цього виховання на чужині не розв'яжуть, якщо за ними не стоятимуть добре національно виховані батьки.

Власне в цьому останньому твердженні повертаємо знову до свого вихідного заложення. В ефекті наші діти під оглядом національного виховання будуть такими, якими їх виховають їхні родичі, родинне оточення, дім. Коли ж приходимо до такого висновку, то виходило б, що нам самим треба виховуватись. Нам передусім не сміє пропасти в щоденних турботах ця правда, що ми у своїй більшості таки є політичною еміграцією. Ми розбрілися по чужих світах, не задля вигідного життя, не для заробітничання, не на те, щоб бути змеленими млинами чужих державних машин та розплистись у чужому морі. Наше становище, як політичної еміграції накладає на нас зобов'язання. Вони є власне такі, якими були наші думки, коли ми покидали нашу рідну землю. Пригадаймо собі, чи думав хто з нас інакше, як тільки так, що наш вихід із рідної землі тільки хвилевий, та що він служити має тільки тій цілі, щоб заховати себе перед фізичною заглою, щоб заховати наших дітей для України. Сьогодні — по стільки наших трудах — там вдома і тут на чужині — ми знайшлися у такій ситуації, що ми знову непевні нашого самозбереження, як уже не фізичного, то національно-духового. А не збережемось напевно, якщо не зуміємо вдергати при нас своїх власних дітей. Попри власний дім, що в кожного з нас повинен стати національною остоєю перед чужого моря, нам треба далі залишатись вірними тим ідеям, що іх нам дав Український Пласт. Нам треба ті ідеї вливати в молоді душі, нам самим треба залишитись вірними Богові і Україні. Нам треба помагати тим усім батькам, що не можуть, або і не хочуть боротись із труднощами нашого життя на чужині. Нам треба створити такі умовини, щоб ми якнайчастіше могли бути разом зі собою, обмінюватись думками, кріпитись надією, міцніти вірою у наше краче завтра.

Не кажім, що ми — сеніори вирости уже із молодечих літ та пере-

росли ті ідеї, що в нас іх защепила пластова організація на нашій рідній Батьківській Землі. Не кажім, що ми стари! Хоч в декого сеніорська голова покрита снігом літ, то не пессимізму! Ідеї Пласти не дають ім старітись — і саме ці ідеї дозволяють ім зберегтись духовно для Батьківщини, зберегти свій рід, своїх дітей — нашу українську молодь.

(Доповідь для Пластової молоді — 1957)

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПЛАСТОВОГО ОБІТУ

Щорічно українське пластунство започатковує пожвавлений період своєї праці Святом Весни на св. Юра. В часі цих святкувань запалюється Пластову Ватру. Ця пластова Ватра має на пластунів свій чарівний, притягаючий вплив. Вона збирає довкола себе всіх пластунів які в зимових місяцях працювали в малих гуртках і не мали змоги зустрінутись у великій пластовій родині. Біля пластової Ватри гуртується теж пластові приятели, в першу чергу батьки пластунів, а вже далі теж ті громадяни нашої спільноти, що хоч самі безпосередньо не з'язані з Пластом, але в Пластовій ідеї добачують потужний засіб до виховання нашої молоді на добрих дітей українських родин, добрих і повновартісних членів нашої спільноти на чужині, чесних громадян і добрих жертвених патріотів нашої поневоленої Батьківщини. Ідея українського Пласти, зроджена на рідній українській землі, пройшла щасливо всі трудні шляхи еміграційного життя по різних краях Європи і у своїй чистій, незміненій формі живе в серцях старшого покоління, що родилось або виростало вже на чужій землі.

Пригадаймо ж собі, дорогі Друзі Пластунки і Пластуни, основні напрямні пластової Ідеї, що її так прекрасно вклав основоположник українського Пласти у слова Пластового Обіту:

«Плекатиму силу і тіла, і ума
Щоб нарід мій вольний, могутній зростав,
Щоб тиха, журлива, невольнича дума
Замовкла, а гордо, щоб спів наш лунав»

Плекатиму силу і тіла і ума... — це клич що під ним завше йде вся праця в пластовій організації протягом року.

Повноякісне виховання молодої людини мусить бути всестороннє і

мусить обіймати однаково фізичне, як теж духове виховання. Пластовий провід добре тямить стару приповідкову правду, що «в здоровому тілі здорована душа». Тут у змінених умовинах нашого щоденного життя є гостра потреба звернути більше уваги на фізичне виховання, на фізичну заправу, довше, блище і частіше перебування з природою, на спортивні змагання і мандрівки. Ця потреба виходить із цього, що наша молодь здебільша змушенана жити по більших містах, що дають можливість кращого заробітку, але не дають усіх тих можливостей, що потрібні для фізичного здоров'я. Живучи по задимлених і парних містах, вона замало бачить сонце життєдайне, її молоді груди вдихують брудне міське повітря, іхнім молодим здоровим ногам відбирає рух автомашини — загально звана «карою». Це дійсно кара Божа і карає нею Господь немудрих її консументів не тільки около 40-ма тисячами випадків наглої смерті річно у цій країні, але теж продукує фізичних нездар, що далекі від готовності «боротись із життям, як з трудами в полі». Тому, Дорогі Пластуни, Ваши виховники звертають увагу, щоби ваші пластові заняття були спрямовані до піднесення вашої фізичної справности і витривалости, щоб тіло ваше стало тугим і дужим.

Певною є ця взаємозалежність фізичного і духового здоров'я, про яку говорить приповідка. Попри фізичну заправу ви збагачуєте свої знання про Україну, мандруючи в уяві її областями, пізнаючи її багатства, історію, географію, стародавню культуру, бо ж все, чого ви вчитеся в Пласті, має нас наблизити до тої великої цілі, щоб «нарід наш вольний, могутній зростав»!

*«Красу я і щастя по всій Україні
Ширитиму, власний забуду свій труд,
Щоб зір свій від праці при згорблений спині
Підняв з часом в небо мій втомлений люд»*

Стремління до краси, добра і щастя — є притаманне кожній людині, і згідно з Божими і людськими законами кожда людина має на це право. Пласт дає Вам змогу якнайкраще плекати красу і добро серед гурту ровесників. Ваши виховники тренують Ваше тіло і душу і вищошують Ваши характери, шляхетність, почуття справедливості і обов'язку, як ті огородники, що вирощують квіти, даючи ім сприятливі умовини до росту і розвою. Вас вчать саможертувати і посвятити, що іх так дуже потребує наше суспільне життя, зокрема життя нашої української спільноти в чужих краях. Легко забувайте свій труд, що його вимагає від Вас пластиування і знову ж не забувайте, що наш поневолений, втомлений люд жде на працю Ваших шляхетних умів і вмілих рук.

*«Я працю, невдачі, всі злидні, недолю
Пійму, як завдання трудної ігри,
З життям так поборюсь як з трудами в полю,
Мину обережно зрадливі яри»*

Пластуни! Життя — не жарти, не казки... Сьогодні Ви молоді і всі пластові заняття, часом може і нелегкі, приймайте як гру. Але велика гра життя — це мережа із праці, вдач і невдач, щастя і горя, достатків і злиднів, доброї і злої долі, волі і неволі. Пласт вчить Вас сприймати життя, як гру, але рівночасно вчить Вас життєвого розуму, як Вам оминати «зрадливі яри» на життєвій дорозі. А іх — тих зрадливих ярів — тут серед Вашого довкілля, чимало! Іх Вам постійно постачає американська вулиця, що хотіла б Вас вирвати з поміж карних рядів пластової молоді. Будьте ж сильні і відпорні і чітко та бистро розрізняйте добро від зла.

*«Я летом вірлинних крил скоба полину
Під хмари і бистро розглянусь в степу,
Промірю тернистий весь шлях України,
На щастя дорогу введу Вітчину»*

Хоч далеко Ви, Дорогі пластуни, від Рідного Краю — тої животворної землі, що з неї могли б Ви черпати снагу до високого лету, та проте, Ви все таки маєте змогу якнайкращого духового розвитку. Живете в країні, в якій матеріальні засоби для науки і духового росту здобувається відносно легко, або радше є змога їх здобути. Збагачуйте свої знання, ростіть на добрих фахівців, гостріть бистроту Ваших думок, бо Україна — наш Рідний Край, потребуватиме Вас, пластунів — проводирів на дорозі до нашого національного щастя.

* * *

До Вас Дорогі Батьки і Шановні Гости полум'я нашої пластової ватри промовить горінням вдячности за те, що маєте зрозуміння для наших пластових ідеалів. Наша вдячність тим більша, що властиво небагато батьків здає собі вповні справу із трудних проблем виховання молоді в чужому морі. Здаваймо собі справу із цього, що навіть найкраща школа у наших умовинах не дасть Вашій дитині того, що бажало б ій дати Ваше материнське чи батьківське серце; не дасть передусім любови до Вас самих, любови і прив'язання до нашої спільноти, любови до рідного народу і нашої поневоленої Батьківщини. Тямте, що вдержати молоді душі для себе самих і для нас усіх можете

тільки *Ви самі*, а допомогти Вам у тому може тільки групове українське життя, зокрема молодечі наші організації, а ще зокрема український Пласт із своїми високими ідеалами виховання молодої людини. Розумійте ідеали Пласти і його потреби, бо ж вони є потребами Ваших дорогих — Ваших найдорожчих дітей. Розумійте проблеми пластових виховників в обставинах чужини, що провадять непосильну боротьбу для знівелювання шкідливих впливів чужого довкілля. Ви ж одинокі маєте заступити Вашим дітям рідну школу, з тими незабутніми нашими учителями, що сповняли наші серця любов'ю до всього рідного, заступити добрих сусідів, добру громаду, а подекуди і рідну Церкву! Пускайте, матері, своїх дітей до табору. Шліть іх туди навіть тоді, коли вони воліють піти до кіна, або дивитися на ТВ, чи читати «камікси». Пластові виховники Ваших дітей добре знають, що ритм Вашого життя у цій країні мусів приноровитись до скорого ритму машин, на яких тяжко працюєте, щоб заробити скоро і багато дорогих долярів, що за них можете дати Вашій дитині може і позірно більше, як це Ви могли у Рідному Краю. Але чи ж виховання дитини вичерпується посиланням на балет, музику чи малярство? Знайдіть конче для своєї дитини хочби дрібку Вашого дорогочасу і присвятіть їй щоденно хоч трошки Вашої материнської уваги, бо без неї — вона повного виховання таки не дістане, хоч би ще не знати на скільки лекцій Ви її посылали! Ставтесь до Пласти серйозно, бо небезпеки, що чигають на Ваших дітей є справді серйозні. Тільки при Вашій помочі наша пластова організація зможе бути тим славним засобом виховання Ваших дорогих дітей, яким вона була продовж понад півторіччя на службі нашої Молодої України.

Пластовий провід дав укр. Пластовій молоді у цьому ювілейному Шевченківському Році такий Шевченків клич: «Молітесь Богу, згадуйте один одного, свою Україну любіть». Вглибітесь і Ви, дорогі Батьки, в цей клич і поможіть Пластовим виховникам виконати іхні обов'язки супроти Ваших дітей. А сповняючи ці слова Батька укр. народу — ми сповнимо хоч частинно завдання укр. політичної еміграції на чужині!

(*Доповідь на Святі Весни Пл. Станци і в Ютіці, Н. Й., 1961.*)

ЕСЕЇ І КОМЕНТАРІ В РАДІО-МОВЛЕННЯХ

КРУТИ

Сьогодні обходимо 43-тю річницю першого збройного змагу вільної Української Держави з червоною, комуністичною Москвою.

Місцем цього першого бою була вузлова залізнича станція — Крути — на Чернігівщині, около 60 миль на північний схід від столиці України — Києва.

В тому ж Києві тільки 7 днів перед тим український Уряд Четвертим Універсалом проголосив свою державну незалежність.

Проти молодої, слабої і передусім військово ще незорганізованої Української Держави червона Москва негайно кинула 6-тисячну армію Муравйова. Її мала загородити дорогу до столиці України слабо озброєна військова одиниця із около 300 українських студентів і юнаків середніх шкіл Києва.

Безвиглядність бою була очевидна, але ще більш очевидною була конечність станути в обороні власної державної волі. І цю потребу зрозуміли молоді студенти. Сини України наважилися боронити Матір свою від безчестя і смерті. Наймолодші сини Її, що вчилися ще на шкільній лаві... У їх очах ще сяяла блакить дитинства, але в серцях, як золото на достиглих плодах, була вже сила мужності і незламність жертві. І вони пішли єдиною лавою проти чужої, комуністичної навали...

Крути називають Термопілями України, а учасників Крутянського бою звуть «лицарями абсурду». Це передусім тому, що бій під Крутами є символом безприкладного, жертвеного ідеалізму української молоді, що віддала своє життя на рятунок Батьківщини.

Тому і недивно, що вся патріотична українська молодь завжди святочно обходила річниці бою під Крутами, як своє власне Свято — Свято Української Молоді.

Ці святкування продовж 43-ох років стали традицією української свідомої молоді, як на Рідних Землях, так теж усюди у вільному світі, де тільки живе українська зорганізована молодь. Зокрема студентська — академічна молодь завжди старалась плекати культ того високого ідеалізму, який супроводив молодих студентів Києва на поля Крутянського бою.

Коли ми сьогодні думками із тими «лицарями абсурду», наші думки мимоволі звертаються в сторону нашої молоді на еміграції. Особливо тривожні ці думки про нашу академічну молодь, бо від неї передусім ми сподіємось продовжування тих шляхетних традицій, які записані в нашій історії під назвою — Крути.

Пригадуємо, що тільки ідеалізм завжди був основою усякого творчого молодечого духа. Молода людина з ідеалістичною настановою не вгнється під тягарем хочби навіть невдачної, але так дуже потрібної суспільно-громадської праці у наших умовинах. Така людина, вихована на ідеалістичних основах, завжди знайде зміст життя у заспокоюванні потреб духа, а не в марноті життя «бітніків і плейбойсів», яких морально здорове молоде суспільствоожної нації відкидає з цілою рішучістю.

Ці 43-ті роковини Крутянського-лицарського чину обходимо цього року у Шевченківському Ювілейному Році. Плянуємо щераз і ще раз оживитись ідеями Шевченка, який і дав основи до українського ідеалістичного світогляду.

Бо це ж той Шевченко, що особливо до нас — не в Україні сущих, а зокрема до тих із нас, що претендують грati провідну роль в народі тепер, або в майбутньому, до нас він промовляв:

«Як би ви вчились так, як треба
To й мудрість би була своя;
А то залізете на небо:
I ми — не ми, і я — не я!
I все те бачив, все те знаю:
Нема ні пекла, ані раю,
Немає й Бога, тілько я!...»

або:

«У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
I на небі, а не тілько
На чужому полі...»

а натомість він з глибини серця закликав:

«Свою Україну любіть,
Любіть її! Во врем'я люте
В останню гляжкую мінуту
За неї Господа моліть!

Бо не в космополітичних ідеях та інтернаціональних кличах шукати нам розв'язки для нашої поневоленої Батьківщини, але в моральнім праві кожної нації самостійно виконувати те діло, яке їй призначила історія. А історія України своїми Універсалами і Крутами призначила українській нації здобути свою свободу. До цього однаке треба виробити в собі ідеалістично-національний світогляд і набути широке національне виховання. Без цього святочні відзначення Крутів залишаться «великих слів великою силою», а до ідеї Крутів нас не наблизятъ.

(Радіопередача, 29 січня 1961)

ЩЕРАЗ: — КРУТИ — В 44-ТУ РІЧНИЦЮ

«Чужинче! Як прийдеш у Спарту, скажи, що ти бачив місце, де ми полягли, як нам наказ повелів!»

Так звучав напис на пам'ятнику старогрецьким героям, що іх 300 згинуло в обороні своєї батьківщини.

Цю битву в Термопілях часто наповажується, як приклад найвищого ідеалізму і патріотизму.

Українська історія новітніх часів має свої Термопілі. Стала ними мала залізнична станція — Крути, де мала, військово-невишколена і слабо озброєна група 300 юнаків — студентів середніх і високих шкіл Києва — звела перший бій із 20-ти кратно сильнішим ворогом — червоною Москвою. Ця битва відбулась 44 роки тому, дня 29. січня 1918 року — тільки 7 днів по проголошенню української державної самостійності.

На столицю України — Золотоверхий Київ сунула із півночі московська орда, а молода українська держава ще не мала ні зорганізованого війська, ані потрібної зброї. Мала горстка 300 юнаків рішила загородити своїми грудьми шлях до столиці.

В одноденній битві під Крутами майже всі до одного вони згинули на полі слави. Своєю кров'ю вони освятили здобуту перед кількома днями державну самостійність.

Українські Крути започаткували насамперед війну України проти московського комунізму на своїй території, а в дальшому ході сучасної історії — теж війну цілого вільного світу проти московського комунізму.

Немає на українській землі пам'ятника для героїв з-під Крут, як це мали спартанці, щоби вказувати чужинцям на приклад жертви крові в

обороні своєї батьківщини. Лютий ворог затер зліди іхнього геройського чину і на Україні не вільно про них навіть згадувати. Але український народ носитиме живу і вічну пам'ять про них у своїх серцях — із твердою вірою, що іхній геройський чин не пішов намарне. Жертви української крові мусять повернути волю українському народові!

(*Радіопередача, 28 січня 1962*)

42-ГІ ЛИСТОПАДОВІ РОКОВИНИ

«Хто ненавидить кайдани,

Тому війни нестрашні!»

(Із «Великих Роковин» — Івана Франка)

Український волелюбний нарід впродовж довгих віків своєї історії ніколи не переривав боротьби за волю і свою державну самобутність.

Перший Листопад 1918 року, що ним галицька вітка українського народу заманіфестувала перед світом свою непохитну волю скинути зі себе кайдани неволі та в обороні державної свободи взяти до рук зброю і захищати ту волю перед куди сильнішим ворогом, не є в українській історії відокремленим історичним фактом. Адже ж брати і сестри наші під російською окупацією в тому часі стояли в боротьбі за волю проти російського комунізму, що так само, як царська Росія, пішов війною проти відновленої української держави і з тим же самим кличем: «нє било, нет і бить не может».

Там — на східніх областях України стихія до волі і державної незалежності видала зі себе таких безсмертних державників, як князь Ярослав Мудрий і гетьмани Богдан Хмельницький та Іван Мазепа, а тут — на західніх землях України — таких державних мужів, як князь Ярослав Осьмомисл, король Данило і боярин Дмитро Дед'ко.

Незатерпими буквами в нашій історії в тій боротьбі за свою державність записалась у найновіших часах теж Срібна Земля України — Закарпатська Україна. Так отже на всіх землях України, під всіми ворожими окупаціями і за всіх часів нашої багатовікової історії наш український нарід скидав зі себе кайдани чужої неволі, як тільки мав до цього нагоду і силу, а всіх українців усіх етнографічно-українських земель лучила одна велика ідея волі і державної незалежності.

В цьому саме і заключається історична вага дати Першого Листо-

пада 1918 року. Він був звеном у безпереривному історичному змагу українського народу за власну ідею волі і виявом єдності усіх українців усіх українських земель.

Болюче є згадувати наші невдачі в тому часі, коли на румовищах російсько-царського деспотизму і австроугорської монархії творились нові національні держави, які на деякий час зуміли закріпити за собою свою державність, а українська держава мусіла впасти. Свідомо кажемо сьогодні, що мусіла, бо західний світ тоді ще не з'ясовував собі ролі України в укладі сил на Сході Європи. Тоді ще світ був сліпий відносно загрози комунізму для цілого світу і, або пасивно приглядався нерівній боротьбі України, або пхав меч у спину молодої Української Держави, що відстоювала на двох фронтах свої святі права.

Дати 22. січня 1918 і 1919 рр., перешого Листопада 1918, та 15 березня 1939 — це ці насвітліші дати модерної історії України, через які Україна і стала модерною нацією. Цими датами українська модерна нація раз на завжди перечеркнула московську політику непередрішеності і польську політику ревіндикації — і сьогодні ще тільки політичні ігноранти можуть вірити в успіх таких політичних плянів відносно України. На подіях цих дат виховуються нові українські покоління, які далі поглиблюватимуть ідею державної волі серед українського народу аж до того часу, коли українська нація здобуде собі належне місце серед вільних народів світу.

Хочемо вірити, що історія таки чогось навчила наших колишніх і тепершніх ворогів, і тепер, коли таки на наших очах здобувають волю і незалежність малі африканські народи і коли світова розгрза з московським комунізмом виглядає неминучою, вільний світ, а з ним і наші географічні сусіди мусять рахуватись із Україною, як підметним партнером на своїй власній українській території.

(*Радіопередача, 30 жовтня 1960*)

45-РІЧЧЯ ЛИСТОПАДОВОГО ЗРИВУ

Минуло 45 років від історичного 1-го Листопада 1918 року.

Ця дата започаткувала нову добу в нашій історії — добу збройної та політичної боротьби за відновлення державності української нації, яка у своїх численних і різних формах вияву триває по сьогоднішній день.

Українській еміграції поза межами Батьківщини, а зокрема тут в Америці, конечність цієї боротьби пригадали дві події останніх днів.

Одною із них був недавній з'їзд еміграційної американської Польонії у Філадельфії, на якому в ухвалених резолюціях польська політична еміграція домагається ревізії умов приолучення Львова і Галичини до Радянської України та їх влучення до Польщі, з рівночасним задержанням західних пограничних земель по лінію Одри-Нісси, які припали Польщі по Другій світовій війні.

Другою подією є наскрізь неприхильний виступ американської столичної газети «Вашингтон Пост» у зв'язку із недавнім посвяченням площі під пам'ятник Шевченка. Мало того, що автор редакційної статті, яку він зневажливо затитулував «Шевченкова афера», виступає проти побудови пам'ятника Шевченка у Вашингтоні, але він теж зневажливо висловлюється про українські аспірації до національної свободи і державності.

І от саме сьогодні, у річницю Листопадового Зриву, ці дві події повинні стати вказівками для дальших завдань українців у діяспорі.

Ці факти повинні усвідомити нас, що для справи визволення України з-під чужого ярма наша політична еміграція у вільних краях світа ще багато мусить попрацювати.

* * *

Нам попали до рук пожовклі листки святочної промови славної пам'яти Луки Мишуги, довголітнього редактора «Свободи» і великого українського громадянина і патріота, яку він виголосив у 1928 році в десятиліття Першого Листопада.

В цій промові покійний Мишуга говорив: «Листопадові дні знайшли відгук і тут за океаном. На листопадові бої під Львовом відізвалися тут за морем дві еміграції: польська і українська. Що зробили українці відомо, але може не всім відомо, що зробили американські поляки, щоби рятувати Львів для Польщі».

Далі бесідник напровадив високопатріотичні слова польського участника боїв за Львів — Александра Пєтшиковського із Чікаго, — якими він підкреслював історичну заслугу польської еміграції в Америці в тому, що вона вислава під Львів 25.000 синів польських емігрантів і зложила мільйони грошей на потреби Польщі в боротьбі з українцями, які вже тоді провадили війну проти московських комуністів.

Доповідач звернув далі увагу, що за словами Пєтшиковського польські поворотці з українсько-польської війни за Львів і Галичину «привезли зі собою тільки дві пам'ятки: малу книжку, яку ім роздали, як вони від'їджали з Польщі, а на тій книжці видніла напис: „Tim, що не

забули!” Другою пам’яткою для польських вояків був спеціальний хрест заслуги з написом. Польський патріот каже, що „з того напису, що на тім хресті, вчить тепер американський поляк свою дитину розпізнати перші польські букви”.

А далі наш доповідач продовжував: «Американські поляки вислали під Львів і до Галичини 25.000 галерчиків, а американські українці не вислали ні одного стрільця! Американсько-польські жовніри зложили мільйони марок на польську позичку відродження, а американські українці не в силі були знайти 100 українців, щоби зложили по сто доларів на дім українських інвалідів у Львові.

І наш доповідчик робив висновки: Чи можемо дивуватись, що земля наша в чужих руках? Зрозуміймо це — казав він — що в боротьбі з окупантами мусять взяти участь усі українці, де б вони не жили! Тоді напевно побідимо! 25.000 американських поляків видирало нашим братам нашу рідну землю. „Але — говорив покійний Машуга — я свято вірю, що ту землю назад дістанемо, коли в наступній війні, як почуюмо щераз свої гармати і побачимо своє військо, побачимо там під Львовом і Києвом теж 25.000 вояків — синів американських українців!”

Так говорив великий український патріот 35 літ тому.

Застановімся сьогодні, наскільки ці слова актуальні і тепер, коли тут — у цій країні волі — далі кують неволю Україні, дарма, що комуністична неволя або вже проковтнула, або грозить проковтнути решту вільного світу.

(Радіопередача, 3 листопада 1963)

СВЯТО ДЕРЖАВНОСТИ В 48-У РІЧНИЦЮ

Українці міста Сиракюз й околиці!

Вчера сповнилась 48-а річниця проголошення Самостійності і Державності та 47-а річниця проголошення злуки всіх українських земель в одну самостійну, суверенну державу українського народу.

З цієї нагоди посадник цього міста та начальник повіту спільною проклямацією проголосили день 22. січня Українським Днем — і впродовж цього дня перед будинком Міської Управи, побіч американського зоряного прапора, повівав наш національний прапор.

Українська громада Сиракюз відзначить це найбільше своє державне

свято академією — концертом сьогодні о 6-тій годині вечером в Українському Народному Домі, при співучасті запрощених гостей і представників поневолених Москвою націй.

48-і роковини Української Самостійності і Державності все ще обходить тільки частина українського народу — не на своїй землі суща, — бо на українській землі все ще всевладно панує її віковічний займанець — Москва, яка викреслила цю світлу подію з історії українського народу.

Ці роковини обходить наш народ у чужих краях серед вийнякково грізної міжнародної ситуації, яка дозволяє надіятись, що вільний світ таки поконає останнього вже імперіалістичного ворога людства, та дозволяє нам вірити, що ті ідеали волі для всіх, що за них сьогодні ведеться змаг зі світовим комунізмом, привернуть і нашій Батьківщині ті Богом дані і людські права, що іх українська нація закріпила за собою актами 22 Січня 1918 і 1919 років.

Могутня країна нашого поселення, що стала прибіжищем для нас у часі нашої найбільшої національної скрути, стоїть тепер знову в збройній боротьбі проти світового комунізму. І от саме кілька днів тому, при відкритті 89-го Конгресу, президент ЗСА щераз врочисто заявив перед світом, що американські вояки — а між ними теж вояки нашої української крові і кости — змагаються у збройній боротьбі і кладуть свої голови не за здобуття території і не за якібудь економічні інтереси, але за ідею самовизначення, хоч і відносно малого вільного народу в далекій азійській країні — В'єтнамі.

І мимоволі напрошується думка: якби інакше виглядав сьогодні ввесь світ, коли б власне та ідея самовизначення змогла була знайти застосування і до нашого великого українського народу 48 літ тому?! Але тоді Західний світ, подібно як біблійний Пилат, обмив свої руки, а збройну боротьбу українського народу за свою самобутність назвав горожанською війною і внутрішньою справою на якісь там далекій східно-європейській території і — втомлений своїми власними повоєнними проблемами, — зайняв становище приповідкової «хати з краю». Але московський імперіалізм під червоною маскою зумів використати політичну незрячість Заходу. Насильством над українським народом загарбав багатуючу українську землю, поневолив 50-мільйоновий український народ і відновив імперію царів під новою назвою ССРР. А згодом за їхньою «громадянською війною» в Україні — пішла така сама в Китаю, а далі московсько-комуністична імперія, тим разом вже при активній допомозі того ж Західного світу, розрослася тепер до могутньої імперії аж до серця Європи і аж до далеко-східно-азійських країв, а тепер уже безпосередньо загрожує решті вільного світу. І власне тепер уже політики вільного світу мусять перейти до активної політики

у відношенню до поневолених Москвою народів. Хочемо вірити, що це скоро станеться, а тоді — ще закінчиться пів століття безприкладного поневолення нашої Батьківщини, московський імперіалізм раз на завжди зникне з лиця землі, а на Україні знову воскресне воля.

Окремий цей 48-мий рік від часу нашої відновленої державності ще й тим, що в цьому році припадає 110-та річниця народження і 50-та річниця смерти найбільшого по Шевченкові Велетня Українського Духа — Івана Франка, — того українського Каменяра і Вічного Революціонера, який хоч і не діждався сам наших величніх 22-их Січнів, поклав тверді підвалини під іх будову і творчою працею свого життя таки впровадив український народ у «вільних народів коло». Це ж бо той наш Франко, якому саме під цю пору створеної московським комунізмом міжнародньої крізи, мусить прислухатися американський народ, бо саме він звертався до свого народу:

«Хто ненавидить кайдани,
Тому війни нестрашні!»

(Радіопередача, 23 січня 1966)

ДЕНЬ ГЕРОЇВ

«Чи на рідних землях,
Чи в чужій стороні,
Осінило чи ні
Святохресне рам'я —
Вам усім, хто поляг
За тризубний стяг, —
Вічна пам'ять!

Старанням Відділу УККА наша громада відзначає сьогодні Святочною Академією у Народному Домі о год. 7 попол. День Героїв української визвольної боротьби.

Це відзначування перейшло уже в традицію. Ще свіжі у нашій пам'яті ті величаві процесії українців Львова і всіх міст і сіл Західної України до місць вічного спочинку, де в першу чергу з молитвою на устах і съозами в очах віддавали ми поклон тим, що впали в боротьбі за волю свого народу.

Це самозрозуміло, що наш культурний український народ держить у пам'яті поколінь своїх героїв, так само, як інші культурні народи західнього вільного світу. Це тимбільше самозрозуміло, що український народ все ще у боротьбі за свою волю і на культі своїх заслужених людей і героїв визвольної боротьби мусить виховувати нові покоління, щоби вони вміли довершити ті ідеали, за які згинули геройською смертю наші попередники в боротьбі за волю народу.

На великому і тяжкому шляху бротьби українського народу за свободу, за право бути вільним господарем на своїй землі, принесено безліч жертв.

З руки підступного ворога гинуть провідники, в тяжких нерівних боях гине організоване патріотичне українське вояцтво...

Дивно неусвідомлений світ ще й досі не розуміє жертвенности та зусиль українського народу. Світ матеріальної потуги не розуміє світу ідейних наставлень, бо хоче жити і користати з принад сьогоднішнього дня.

Ми, українці, що маємо щастя і можливість хочби в певній мірі користати з тих принад сьогоднішнього дня, мусимо ясно бачити дві справи: лише власними зусиллями український народ може збудувати свою власну вільну державу та мусимо пам'ятати про обв'язок допомагати нашему народові в його змаганнях.

Згадуючи сьогодні наших Героїв, ми не робимо того тому, щоб оплакувати їх, але тому, щоб злитися з ними в одно нероздільне ціле і щоб заприєгнути ще раз і ще раз, що ми не зрадили і не зрадимо святих заповітів Нації та не пожаліємо нічого, щоб ідею вічної України нести далі, боротися за її здійснення і передати її, як найсвятіший заповіт, нашим нащадкам.

(Радіопередача, 17 червня 1962)

НАПЕРЕДОДНІ СТОЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

10. березня наступного — 1961-го — року сповниться 100 років від дня смерті нашого незрівнянного поета — генія Тараса Шевченка.

Цей столітній ювілей своїм значенням вибивається на перше місце з-поміж усіх подібних святкувань. Він просто вийнятковий під кожним оглядом — так, як вийнятковою є геніальність Шевченка взагалі, а для нас українців зокрема.

Вийнятковий цей ювілей ще й тому, що й вийняткове є становище української нації. Там на рідних землях український народ ще досі по сотні літ від останнього віддиху найбільшого генія і національного пророка не зумів виповнити його Заповіту й ще не «пірвав кайданів» неволі, хоч, «вражої тої крові» і своєї власної «не ріки, а море» потекло — в боротьбі за національні і державні права. Там — під прокришкою ніби державного становища України в тюрмі народів, що їй на ім'я СССР, використовується національного пророка України для імперіалістичних цілей червоної Москви. З Шевченка — непримиримого ворога Москви і неустрасимого борця-революціонера за волю України — роблять там вірного приятеля Москви. Тут — у вільному світі — ім'я Шевченка відоме тільки серед кругів, що займаються культурою слов'янського світу, або відоме воно у західному світі лише настільки, наскільки цей світ знає про Україну.

З цієї вийнятковості ювілею випливають теж вийняткові завдання української спільноти у вільному світі.

Безумовно — цей великий ювілей стане святом духового єднання усіх українців, як на Батьківщині, так і закордоном.

На закордоннє українство припадає великий і відповідальний обов'язок поставити нашого Шевченка нарівні із геніями інших народів. Цього не можуть зробити українці вдома, бо вони мають замкнені уста і за наказом червоної Москви мусять славити Шевченка не як президента вільного українського духа, але як «меншого брата великої Москви».

Українці у вільному світі мають змогу виявити свої думки із нагоди цього великого ювілею і представити Шевченка таким, яким він дійсно був, є і буде.

І треба сподіватись, що українство в діяспорі це почесне завдання виконає якнайкраще. Вже сьогодні знаємо, що з нагоди цього ювілею та 150-літнього ювілею народження Шевченка постануть репрезентативні пам'ятники Шевченка у великих містах американського континенту. В липні наступного року відкриється величавий пам'ятник перед Краєвим Парламентом у Вінніпегу в Канаді, а з нагоди наступного ювілею такий же пам'ятник у столиці ЗСА — Вашингтоні. Вже тепер українці вільної Америки повинні плянувати свій вільний час так, щоби взяти участь у цій величавій маніфестації українства у вільному світі та з вдачністю для найвизначнішого українця всіх часів склонити голову перед його постаттю. Робляться заходи, і ми віримо, що вони будуть успішні, що в наступному році у багатьох краях західного світу появляться поштові Шевченківські значки.

І на нашу немалу українську громаду припадає завдання перетворити цей ювілей у велику культурну і політичну подію. До цього треба

підготувлятись вже тепер. Ніяк не сміємо задоволитись відбуттям одної академії чи концерку, хочби навіть із небувалою програмою. Треба передусім подбати, щоби в цьому ювілейному році ми якслід пізнали Шевченка. Для цієї цілі треба влаштувати цикл доповідей про Шевченка. Наші наукові сили, а передусім професори університетів і наша академічна молодь, повинні подбати про те, щоби в цьому ювілейному році відбулись по університетах публічні доповіді та виставки про Шевченка. До співпраці треба запросити місцевих американських славістів. Бібліотеки міста повинні заповнитись виданнями «Кобзаря» як в українській мові, так теж і в чужих перекладах. Наші громадські організації повинні подбати, щоби в цьому році поставити на сцені бодай один із Шевченкових драматичних творів. В українських школах наша дітвора повинна вивчити напам'ять вірші поета, його життєпис та взагалі глибше запізнатись із його творами і їх зрозуміти. Мусимо подбати, щоби в жодній українській хаті не бракувало «Кобзаря» Шевченка. Є тепер кілька дуже гарних, більших і менших, видань «Кобзаря» і молодь має поле до попису, щоби його в ювілейному році занести в кожну українську хату. Побіч «Кобзаря», що мусить стати настільною книгоюожної української родини, портрет Шевченка повинен засвідчувати її українство. Виставка видань «Кобзаря» і книжок із шевченкознавства повинна відбутись у громаді. Збірка фондів на пам'ятники Шевченка і на Наукове Товариство ім. Шевченка повинна виказати, що політична еміграція розуміє вагу пропаганди української справи у вільному світі, а зокрема значіння української вільної науки. Наша громада повинна теж подбати про названня одної із вулиць міста іменем Шевченка як тривалий пам'ятник з нагоди цього ювілею.

Тільки так — широкозакроєними, добре заплянованими, а ще краще виконаними святкуваннями гідно вшануємо столітній ювілей нашого національного генія і в-цей спосіб бодай частинно виконаємо його заповіт.

Зрозуміло, що так заплянованих святкувань не виконає одна чи навіть кілька осіб. Це робота для широкого Громадського Комітету, що його повинно зорганізувати місцеве українське громадянство, а почин цьому повинні дати Відділ Українського Конгресового Комітету.

(Радіопередача, 27 листопада 1960)

СВЯТО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТИ В ШЕВЧЕНКІВСЬКОМУ РОЦІ

За тиждень усі українці поза межами України будуть обходити своє найбільше національне Свято: 42-гу річницю проголошення Державності і Соборності всіх Українських Земель, що до того часу були під різними чужими окупаціями.

Ціла трагедія сучасної України саме у тому, що це Свято обходиться Українці *тільки* поза межами України. Українцям в Україні про цю історичну подію згадувати не вільно, дарма, що Україна існує як найбільша, по Росії, республіка СССР, від якого вона на підставі конституції нібито має право відлучитися після своєї вподоби і власного рішення, та, дарма, що майже всі українські землі тепер об'єднані в одну територіальну цілість, а представники України засідають у найбільшій світовій організації народів — в Об'єднаних Націях. Зокрема це діється тоді, коли Москва лукаво трубить у світі про братерство і щастя народів СССР та виступає як речник ліквідації колоніалізму у світі, проголошує себе на тому ж терені Об'єднаних Націй оборонцем волі і незалежності всіх народів у світі, включаючи навіть малі, слабо-цивілізовані африканські народи.

Наши цьогорічні святкування Української Державності збігаються із святкуваннями 100-ліття смерти найбільшого Сина і Генія України — Тараса Шевченка.

Ще не знаємо сьогодні, в яких розмірах цей Шевченківський Рік проходитиме на Україні, але знаємо напевно, що комуно-большевицький режим не дозволить відзначити Шевченка як нашого національного Пророка, що створив для України передумови до історичних дат 22. січня 1918 і 1919 років.

Без найменшого переборщення можна сьогодні сказати, що ці історичні події, що ними Україна визначила свою підметкість у тодішній і сучасній світовій політиці, не могли б бути прийти, якщо би наш невмірний Шевченко не дав був ідеологічних основ для їхнього приходу вже понад 100 літ тому.

Бо Шевченко — не лише наш геніальний поет, але передусім ідейний Вождь Української Нації і наш Національний Пророк. Він відновив наші національно-державницькі традиції, а ідею державної незалежності поставив в основу інтересів нації і її історичних завдань на цілі покоління. Не геніальний стиль і форма його поетичної творчості, але передусім політичний зміст його поезій зробив його ідеологом модерної української нації. Такої, як «Кобзар», книжки не має ні один народ на світі. «Кобзар» — це книжка, що містить у собі національну програму і

джерело незламної віри в державну будучність для всіх поколінь української нації. Адже ж і сьогодні, по сотні літ від смерті Шевченка, з однаковою силою звучать його бессмертні слова: «В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля»!

Комунистичний режим України наказує бачити Шевченка в першу чергу як оборонця проти соціального поневолення, бо його державницький світогляд ніяк не сприяє його політиці поневолення України. А Шевченко як патріот-державник добре розумів, що соціальні хвороби можна з успіхом лікувати лише в умовах «своєї хати» — власної незалежності державності.

Не лукаво й облудно, як сьогодні Хрущов, але щиро і виразно хотів Шевченко позбутись всякого колоніалізму, а понад усе колоніяльної залежності України від Москви, коли наводив приклад із американської історії і питав: «Коли ми діжdemosя Вашингтона з новим і праведним законом?»... і з вірою у Божу і людську справедливість відповідав: «...а діжdemosя таки колись!»

Шевченко — геній, і тому його слова мають ніколи непроминаюче значення у всіх часах і для всіх генерацій української нації.

У відношенні до нас, не в Україні сущих, конкретного значення набирають його пророчі слова:

*«І Коляра читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганку...
...і всі мови
Слов'янського люду —
Всі знаєте, а своєї —
Дасть Біг!».*

і по батьківськи научає:

*«І чужому научайтесь,
Свого не цурайтесь
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає!»*

Ці Шевченкові віщи слова мають зокрема конкретне значення для всіх тих людей нашого українського роду, що знемоглися і зневірились і забули, «чиїх батьків вони діти».

Як понад 100 літ тому, його слова і сьогодні заставляють нас твердо вірити:

*«Не вмирає наша правда,
Не вмирає воля!
І неситий не виоре
На дні моря поля.
Не скусє душі живої
І слова живого!»*

«Кавказ»

*«Встане Україна,
Світ Правди засвітить
І помоляться на волі
Невольничі діти.»*

«Суботів»

Із цими думками і твердою вірою у нашу світлу майбутність та вдячність для нашого Національного Генія зійдімся усі без решти на святкування Української Державності у нашій громаді в наступну неділю і в цей спосіб згідно з євангельськими словами — «Віддай кесарові-що кесареве» — започаткуймо Шевченківський 1961 рік. Бо Шевченко не бажав собі більшої слави і чести, як тільки тої, що б Його «пом'янути в Сім'ї Вольній, Новій». А що сім'я наша на Рідних Землях — на превеликий наш жаль — все ще не обновлена волею, віддаймо цю належну і справедливо заслужену честь нашому генієві на вільній землі Вашингтона.

(Радіопередача, 15 січня 1961)

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ЮВІЛЕЙНІ СВЯТКУВАННЯ У СИРАКЮЗАХ

Вже тільки за один тиждень приходить березень — місяць народин і смерті нашого геніяльного поета і національного Пророка. Десятого дня цього березня сповниться сто літ, як наш Шевченко закінчив своє життя. Усесь український народ відзначатиме цей столітній ювілей смерти найвизначнішої людини серед усіх історичних постатей нашого національного пантеону.

На українців, що живуть у вільному світі, припадає великий обов'язок вроčисто і гідно відзначити цей ювілей.

Є дві причини, що накладають на нас цей національний обов'язок:

перша — це той болючий факт, що Україною все ще править чужий, Москвою накинений комуністичний уряд, який вірно виконуватиме на-кази Москви і нашого Шевченка знову і знову підфарбовуватиме до комуністично-імперіалістичного штампу. Друга причина — та, що у вільному західному світі про Шевченка, який своєю геніальністю не уступає таким велетням людського духа як Шекспір чи Гете, все ще так мало знають — дарма, що його поезії є сьогодні бодай частинно перекладені на всі важніші світові мови.

Ми знаємо, чому воно так є. Ми свідомі цього, що коли би Україна була сьогодні вільною державою — а була би вона в умовинах державної свободи напевно вже 60-мільйоновою нацією — то світ знав би про Шевченка куди більше та і знав би про нього усю правду, бо Українська Держава вміла би захистити її перед московськими брехнями. Не забуваймо, що Москва заборонила на Україні обходити століття народин Шевченка в 1914 році і тоді Галичина надала тому ювілесіві всеукраїнського характеру, а українці в Америці через тодішнього президента Вудро Вілсона внесли протест проти цієї в культурному світі нечуваної заборони.

Тому, що Україна і сьогодні не має змоги вірно і належно відзначити цей ювілей, цей обов'язок тяжить на українській еміграції, яка являється амбасадорами України у вільному світі.

Вже і з дотеперішніх приготувань можна сподіватись, що ці ювілейні святкування приберуть тут в Америці дуже широких розмірів, і ми віримо, що вони причиняться до сповнення Шевченкового Заповіту там на рідній Україні.

До цих ювілейних святкувань включилась теж наша українська громада. Створився Громадський Комітет, що його очолив магістер Ілля Городецький і підготовча робота йде в поодиноких секціях. Заплановано вже ряд імпрез, а між ними Шевченківське Свято Молоді дня 12. березня, великий репрезентативний Концерт дня 25. березня, святочний Шевченківський Вечір українського жіноцтва дня 30. квітня, цілий ряд доповідей, Шевченківські виставки в університетській та міській бібліотеках, Шевченківсько-театральна вистава, можливо Шевченківський спортивний фестиваль молоді та розповсюдження творів Шевченка серед українських родин.

Повідомляючи сьогодні українське громадянство про ці заплановані святкування, Ювілейний Комітет звертається із гарячим зазивом до всіх українських людей доброї волі підтримати його у цій роботі для відзначення 100-ліття смерти Шевченка. Комітет просить передусім до громадної участі в усіх імпрезах. Участь українських громадян буде не тільки виявом пошани і вдячності для Шевченка, але теж мірилом національної свідомості нашого громадянства. Хай нікого не відстра-

шать малі видатки на вступи на ці імпрези, бо весь дохід із них є призначений на будову пам'ятника Шевченка у столиці ЗСА — Вашингтоні. Вже сьогодні Москва піниться із люті за дозвіл американського уряду поставити цей пам'ятник в столиці цієї волелюбної країни, і саме ця люті Москви доказує, що українська еміграція добре робить свою роботу для покращання долі поневоленої України.

Слухайте теж наших радіопередач. Велика частина наших радіомовлень цього року буде присвячена ювілею Шевченка. Починаючи із березня всі наші передачі будуть починатися короткими виїмками із поезій Шевченка — його золотими думками.

То ж слідкуйте за оголошеннями про ювілейні Шевченківські Святкування у нашій громаді, беріть у них громадну участь і в той спосіб з'єднуйтесь із Великим Духом нашого Національного Генія.

(*Радіопередача, 19 лютого 1961*)

ВРАЖІННЯ УЧАСНИКА ШЕВЧЕНКІВСЬКИХ СВЯТКУВАНЬ У ВІННІПЕГУ

Наші радіослухачі мали вже нагоду читати про відкриття пам'ятника Шевченкові у Вінніпегу, як у щоденній українській, так теж канадській та американській пресі. Коли все ж таки повертаємо до цієї історичної події, то робимо це зі становища очевидця, щоби поділитись вражіннями про цю знамениту подію із нашими слухачами.

Мусимо обмежити наші вражіння до найважніших частин дуже широко відсвяткованих двох Шевченківських Днів.

Вже при в'їзді до міста напередодні святкувань приємно вражала святкова декорація головних вулиць міста. Ціла головна артерія міста була прикрашена канадськими і українськими національними прапорами, що напереміну повівали з великих лямп по обох сторонах вулиці. Це приємне зорове вражіння відразу заставило очевидця подумати про це понад чверть-міліонаове місто як осідок для понад 50 тисяч українських людей з усіх частин українських земель, які тут в початках української еміграції в Канаді створили перші українські організації, почанаючи вже з 90-тих років минулого століття. Ця зовнішня декорація примусила подумати, що місто Вінніпег було і сьогодні ще залишається осідком багатьох українських центральних установ, включно з осідками митрополитів обох наших Церков. Саме тут на частині цієї канадської

землі українська еміграційна спільнота за 70 літ побуту вложила безмір своєї праці, своєї культури і духовості для росту цього міста і цілої провінції. Така подія, як відкриття пам'ятника генієві української нації на площі парляменту прем'єр-міністром держави не приходить сама зі себе. ЇЇ треба уважати за велике признання канадського уряду для української еміграції за той великий вклад української спільноти в скарбницю Канади. І це нікого не дивує — тепер... Посадником міста є українець — Степан Дзюба, — в місті роїться від українських установ, склепів і підприємств, на вулицях постійночується українську мову. Серце участника з Америки радіє і йому мимоволі здається, що приїхав в українське місто. Насуваються порівняльні рефлексії: Чи не більш українське це місто, ніж був Львів перед другою світовою війною, або багато інших міст в т. зв. Українській Радянській Соціалістичній Республіці?

З усіх незабутніх вражень очевидно на перше місце вибивається сам акт відкриття пам'ятника. Він був величавий під кожним оглядом. Сльози радості і зворушення бачились на багатьох обличчях учасників. В моменті, коли прем'єр-міністер Діффенбейкер відслонив пам'ятник і з грудей багатотисячної маси народу понісся спів «Заповіту» в супроводі оркестру — кожний відчув велич української нації, що живе безсмертним духом Генія і Національного Пророка. Кожний зрозумів сенс його пророчих слів:

*«Воскресну нині, ради їх,
Людей закованних моїх,
Убогих, нищих. Возвелечу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.»*

Ці слова виписані на постументі Його пам'ятника. Ряд знаменитих промов таких особистостей як прем'єр-міністер Канади Діффенбейкер, провінційний прем'єр Роблін, митрополити кир Максим і Ілляріон та о. Кушнір — в українській, англійській та французькій мовах — створили величаву раму для цієї історичної хвилини. Могутнім аплявзом прийняла маса слухачів вістку від зверхника уряду Манітоби, що в цій провінції почнуть навчати в середніх школах українською мовою; це ж бо тої рідної мови, якою писав Великий Шевченко і яка сьогодні є скарбом української нації та згідно з Шевченком має бути сторожем українських душ. Гордістю сповнились серця слухачів, а зокрема тих старших українських емігрантів-піонірів, що пам'ятають давні, так далеко інші часи... Але й неодному із молодих людей українського роду ця подія вляла в

душу духа Шевченка і напевно не одна молода українська людина перейшла обнову національної душі...

Сам пам'ятник — величавий, могутній, гідний Великого Шевченка і великого українського народу. Він міг би з однаковим зоровим і символічним ефектом стояти на будьякому державному ґрунті в столичних містах України. Його творець, майстер долота — Андрій Дараган, вложив у нього свою мистецьку душу.

Величаві були імпрези довкола цієї центральної події двох Шевченківських Днів. Українська зорганізована молодь зарепрезентувала себе у Вінніпезькій Арені з посмішкою на понад 10 тисяч — як найкраще. Чудові були масові продукції української культури і мистецтва, що їх приймали глядачі з ентузіазмом продовж майже 4-ох годин. Чудові масові національні танки із поодинокими знаменитими солістами, а зокрема прекрасні хороводи, виконані двома сотнями пластунок у барвистих строях всіх областей України та 500-членний хор наших найменших із Рідних Шкіл залишили незатерте вражіння. Слово федерального міністра нашого роду — Михайла Стара надало цій імпрезі окремої поваги.

Окремо величній був репрезентативний концерт в Авдиторії із найкращими мистецькими силами — виконавцями програми. Такі виконавці, як мистець співу Мирослав Скала-Старицький, мистець живого слова Йосип Гірняк, композитори-диригенти Лев Туркевич і Ярослав Барнич та чудові збірні масові хори, що виконали могутні музичні твори у супроводі міської симфонічної оркестри, що з них деякі чулося вперше, дали духову насолоду навіть найвибагливішій частині слухачів.

Репрезентативний Бенкет у найкращому готелі міста притягнув знову около тисячі учасників (для більше не стало місця), а між ними достойних гостей з-поміж канадської і української спільноти. Тут знову промовляв прем'єр Канади — Діfenбейкер і виказав досконале знання українських проблем.

Фіналом святкувань була Наукова Шевченківська Конференція УВАН, яка вперше в історії Канади відбулась у репрезентаційній залі будинку парляменту. Ця зовнішня обстановка і кілька чужих визначних гостей, як дружина і доњка покійного проф. Гантера, шевченкознавця і перекладача творів поета, як амбасадор німецької федераційної Республіки з дружиною, а теж участь кількох наших професорів в університетських тогах, надали цій науковій імпрезі виїмкової вроочистості, хоч у виголошених доповідях назагал не відчулося позему, який відповідав би історичній хвилині.

Взагальному — всі святкування були близькуче зорганізовані і треба з подивом признати організаційний хист усіх тих, хто жертвував свої здібності і працю для їх проведення.

Вражіння були б неповні, коли бідай не натякнути на деякі недогляди. Про них здебільша вже писала наша преса. На жаль — писала про них і місцева англомовна преса. Ми з прикрістю бачили, а потім читали в пресі, що деяка частина учасників на музично-вокальніх імпрезах святкувань заховувалась так, як це звичайно буває на т. зв. «лікніках». Це очевидно перешкаджало зацікавленій авдиторії споживати духовий корм, бо відомо, що фізичному кормленню тисячі народу творишасть такі звукові ефекти, що не позволяють на духову концентрацію. Це немиле вражіння підносимо тому, що й ми не без цього гріха, а віримо, що через досвід можна навчитись. Вражало також одне недотягнення зі сторони організаторів. Не було приготуваних поштівок із пам'ятником Шевченка, за якими народ постійно питав. Вони були б розійшлися по світі у десятках, а то й сотках тисяч. Коли б до цього було подбано, щоби побіч пам'ятника стояв поштовий амбулянс і вибивав бідай печатки з історичною датою і відповідним написом, то це був би потужний засіб пропаганди українського імені, не згадуючи вже про немаловажне джерело приходу для покриття видатків. Натякаємо про цей брак на те, щоби він не повторився при нагоді відкриття пам'ятника у Вашингтоні.

В Америцічується нераз із нагоди збірних виявів українства термін «шматок України». З пережитих вражінь у Вінніпегу виходить, що канадські українці не потребують здрібнювати це слово, бо вони своїми досягненнями у загальному канадському житті, а зокрема Шевченківськими святкуваннями у Вінніпегу дали доказ, що вони вийшли поза рубежі «шматка України» і живуть життям повної національної творчості і національного духа і в цей спосіб збагачують духово не тільки себе, але й країну свого поселення, за що одержали від найвищих представників держави заслужене і повне признання.

(Радіопередача, 6 серпня 1961)

НАША ЖЕРТЖЕННІСТЬ НА ПАМ'ЯТНИК ШЕВЧЕНКА У ВАШІНГТОНІ, Д. К.

З весною цього року читалося в американській пресі про подивугідну жертвенність американських жидів для допомоги державі Ізраєлю. Загальножидівський комітет проголосив збіркову кампанію, що мала дати для Ізраїлю 60 мільйонів доларів. Коротка пресова нотатка рівночасно подавала, що до каси збіркового комітету вплинуло 20 мільйонів доларів, заки ще збіркова кампанія розпочалась, а за останнє десятиріччя американські жиди вплатили на Ізраїль пів біліона доларів!

Мимоволі напрошується порівнання цього прикладу жертвенності із жертвенністю української еміграційної спільноти. Здаємо собі справу, що для відповідних висновків треба брати до уваги відповідні величини. Правдою є, що українська спільнота в Америці не дорівнює жидівській ані під чисельним ані теж під господарським оглядом, — тому годі сподіватись хочби і приблизно пропорційних вислідів нашої жертвенності. А все ж таки питання вперто напрошується: Чи українська спільнота в Америці була сироможна зібрати на якусь одну преважливу національну ціль — за вимком наших забезпеченевих та кредитових інституцій — хоч би один мільйон доларів, коли оптимісти нараховують нас наколо один мільйон в цій державі? Історія української еміграції такого факту ще не занотувала.

Очевидно, що не маємо на цілі заперечувати в цілості жертвенність нашої еміграційної спільноти. Бо ж доказом цієї жертвенності були і далі є великі надбання української еміграції у всіх її більших скupченнях, а в часах, коли ще світ не був поділений залізною занавісою, ця жертвенність американської еміграції виразно позначувалась теж на рідних землях. І тепер — попри наші здобутки на місцях, попри ті численні храми Господні, шкільні будинки, і Народні Доми, будинки наших наукових установ, наші браття і сестри на рідних землях відчувають помічну руку американської еміграції і лише несуть тягар московсько-комуністичного поневолення.

Наша спільнота на чужині має нелегке завдання. Вона в першу чергу мусить відповісти усім вимогам держави, в якій вона знайшла умови для свободного життя і господарського розвитку і навіть добробуту і попри належні податки мусить нераз добровільно платити ще на загальноамериканські цілі, щоби ще вище піднести життєвий рівень, що з нього вона користає. З другої сторони моральні зобов'язання супроти власної національної спільноти накладають на неї принайменше щераз такі ж тягари.

Саме від цих других матеріальних обтяжень залежить успіх будьякої

акції української спільноти в діаспорі. Є незаперечним фактом, що без матеріальної піддержки власного суспільства, при рівночасному бракові піддержки зі сторони держави — праця і розвиток будьякої власної організації чи установи є неможлива. Цієї матеріальної помочі потребує від нас наша власна українська Церква, наша політична презентація — УККА, наша преса, наша вільна українська наука, наші автори і видавці, наші поодинокі політичні акції, що ними ми зобов'язані звертати увагу американського політичного світу на стан поневолення рідного краю.

Є отже багато вимог, але й є теж багато жертвенности. Вимоги, що їх ставлять до нас наші провідні організації, є двоякі: постійні і одноразові. Одні і другі є однаково важні й одні не можуть виключати других.

До найбільш актуальних одноразових вимог безперечно належить збіркова кампанія за 250 тисяч доларів на пам'ятник Шевченку у Вашингтоні, що має бути здійснений в 1964 році в 150-річчя народження Генія України.

Значення цього вияву українства тут у столиці Америки — це не тільки вияв заслуженої пошани для найвизначнішого українця усіх часів. Це ще і передусім маніфестація українського духа волі та української культури в цій політичній Мекці вільного світу; це доказ розуміння ваги визвольницьких змагань українського народу в минулому і сучасному; це врешті вислів благородних змагань українських спільнот у вільному світі за ширення української правди.

Немає мабуть серед української спільноти тут в Америці такої людини, що оспорювала б доцільність цього пляну. Але рівночасно не бракує таких, що діло схвалюють, але самі в тому непричастні, а якщо й так, то хіба так на відчіпне.

Ось послухайте і зробіть висновки. На нашу українську громаду, яка нараховує найменше 717 родин, призначено квоту 8 тисяч доларів. На цю квоту зібрано досі 3279 доларів, що є 40% призначеної суми. На цю суму вплатило 201 жертводавців. На це число було 10 юридичних платників, що зложили 862 долари, а 191 фізичних осіб вплатили 2416 доларів. Тільки 29 осіб вплатили від 25 до 100 доларів на загальну суму 915 доларів. Понижче 5 доларів вплатило лише декілька осіб.

Ці цифри дозволяють на такі висновки: коли б кожна українська родина вплатила бодай 12 доларів, ми без труднощів зібрали б означену квоту. Треба однаке складати вищі суми, бо відносно мало є таких, що прикладною жертвою платять і за тих, що або взагалі не хочуть жертвувати, або вплачують дуже низькі, до своєї матеріальної спроможності непропорціональні суми.

Тому Громадський Ювілейний Шевченківський Комітет ще раз

звертається до громадянства із гарячим зазивом: складайте щедрі жертви на пам'ятник Шевченку у Вашингтоні, пам'ятаючи слова Михайла Грушевського до американських українців з 1923 року: «Кожний з вас рад би був для себе і своїх дітей стати членами вільної суворенної Української Держави. Але на таке право треба вкупитись! Одні вкупляються, жертвуючи свою кров, інші ж — свою творчу національну працю. Вам доведеться робити те, уділяючи все можливе з вашого заробітку. Віддайте ж, не отягаючись і не відкладаючи на інший час все, що можете, для рятування української волі та української культури!»

(Радіопередача, 1 жовтня 1961)

101-ШИЙ РІК НАРОДИН ІВАНА ФРАНКА

15-тий серпня цього року закінчує 101-ший рік з дня народин Івана Франка.

Минулого року весь український народ — той на рідній землі під большевицькою окупацією і цей, розкинений по різних країнах вільного світу — обходив урочисто століття народин цього велетня українського духа й української культури.

Один український народ віддавав пошану і пригадував заслуги одної і тій самої історичної людини, а проте, як святкування так і оцінка його духової спадщини були так різні, що образ Франка по той бік залізної занавіси малощо зовсім неподібний до того Франка, яким його знали сучасники, яким молодше покоління пізнавало його із його літературних творів та яким він в дійсності був.

У вільному світі наука і письменницька творчість та і вся індивідуальна творчість людини має змогу вільно розвиватися. Державні уряди тільки сприяють усякому розвиткові та поступові.

Не так діється воно поза залізною занавісою під комуністичним режимом. Там усяка праця, чи духовна творчість людини мусить проходити по лінії, визначеній комуністичною партією. Всякий відхил від комуністичної лінії — це державний злочин і за такі відхили мільйони українських людей, а між ними сотки і тисячі визначних письменників і науковців заплатили своїм життям.

Минулорічні ювілейні святкування Франка по той і по цей бік залізної занавіси можуть саме посвідчити, що під комуністичним режимом

кожна людина, однаково жива ще, чи мертва, а в останньому випадку велика людина, — мусить мати комуністичний «штамп».

Франко був та, і не тільки в українському народі, є такою великою людиною, що московські комуністи не могли погребати його могутньої духової спадщини. Тому вони пішли на свій спосіб допасувати його літературну спадщину так, як це вони роблять зі своїми сучасними письменниками.

Ми знаємо Франка, як найбільшу побіч Шевченка постать у всьому історичному життю українського народу. Знаємо, що не було ділянки письменницької творчості, в якій він не залишив би віковічної спадщини. Знаємо його як найкращого по Шевченкові поета, як знаменитого новеліста, повістяря, драматурга, автора діточої літератури, журналіста і політичного публіциста, літературного критика, перекладача чужої літератури, науковця і громадсько-політичного діяча.

Ми знаємо, що три основні риси духовості Франка зложились на те, що він вийшов на високу позицію світочка української культури. Перша з них — це його вийняткова обдарованість враз із феноменальною пам'ятю. Друга — це небудене замилування до праці, а третя — це його велика, так само як Шевченкова, любов рідного народу, любов до України.

Ця остання риса пробивалась у цілому його життю і позначилась у всій його письменницькій творчості. Сам Франко казав про себе, що скрізь і завсіди у нього була одна провідна думка: «служити інтересам свого рідного народу та загально людським поступовим ідеям». Сильний та прекрасний вияв любові до України, любові — повної глибокої тривоги за її майбутність, дав Франко в «Прологу» до «Мойсея», що є одним із найкращих жемчугів патріотичної лірики в усій українській літературі. А в уста Мойсея вклав повні ніжності слова, з якими звернувся до свого українського народу:

*«Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя і слава,
В Тобі дух мій, будуще мое
І краса і держава».*

З тої ж любові до рідного народу вийшли Франкові почування, висловлені у нашому другому національному гімні — «Не пора». Ворогам на визов — поет мужньо співав, як і ми всі за ним, ще й сьогодні співаемо: «Не пора, не пора, не пора москалеві й ляхові служитъ! Між ворогами України поставив він москвинів на першому місці, так само, як ми — ті, що маємо право на вияв вільної думки — і сьогодні це робимо.

Як інакшими святкували Франка під наказом комуни, — послужити може 2-томова збірна книга під назвою «Слово про великого Каменяра», — видана Державним Видавництвом у Києві. В цій книзі 25 радянських авторів на понад тисячу сторінках пишуть про Франка. З розміру цієї праці та з заголовків поодиноких віddілів виглядало би, що Франкова творчість мусіла бути тут всесторонньо та правдиво наскілько. Але на превеликий жаль, — цього не може бути під наказним комуністичним режимом на нашій Україні.

У комуністичному «Слові про Великого Каменяря» Франко перелицьований не до пізнання і вже одержав комуністичний «штамп». Він тут інтернаціонал і комуніст, що виховувався на творах Маркса і Енгельса, що писав і творив під непереможним впливом московських письменників, що громив буржуазних націоналістів, що ширив атеїзм і поборював Ватикан, ба що більше! — думав про американських капіталістів зовсім так само, як найвірніші комуністи цього часу на Кремлі. А понад усе Франко, що в дійсності безпощадно поборював ще сильний тоді москофільський рух, з'ясований тут, як звеличник «воз’єднання» зі «старшим братом» московським.

Такий образ Франка пробивається у всіх віddілах книги, незалежно, чи говориться там про нього, як духову особистість, чи про його літературну спадщину, чи про майстерність слова і стилю його творів. Деякі ж віddіли так і мають чисто пропагандивний комуністичний характер і до Франка не мають ніякого відношення. Так і видно, що автори пишуть згідно з комуністичним «штампом».

Ціле щастя, що Франкова духовна спадщина залишилась теж і поза кордонами України — у вільному світі. Вона сама за себе говорить та говорить про Україну — таку, якою Франко хотів її бачити, а не її вороги число один, як іх сам Франко склясифікував.

Комуністичне «Слово про Великого Каменяра» — це слово глупої комуністичної пропаганди, що ним московські комуністи не завоюють українського духа, так само, як не завоювали ні терором, ні голодом, ні концтаборами, ні розстрілами!

Франко був представником вольного духа — і цього вольного духа — титана вщепив він українському народові, а того «вольного духа не скути в кайдани»!

(Радіопрограма, 11 серпня 1957)

В ДЕСЯТЬРІЧЧЯ ТИЖНЯ ПОНЕВОЛЕНИХ НАЦІЙ

Вже десятий із черги раз Президент цієї могутньої держави, згідно з державним законом Конгресу ч. 86-90, проголосив третій тиждень липня ц.р. Тижнем Поневолених Націй.

За проклямаціями кожноточного Президента впродовж 10-ти років слідували проклямації губернаторів стейтів і посадників міст. Така спільна проклямація Тижня Поневолених Націй посадника нашого міста і начальника повіту відбулась і у нас. В наших церквах на зазив нашого Митрополита, а в церквах латинського обряду на зазив діяцезального єпископа відбулися Богослужби в наміренні народів, поневолених Москвою, а прилюдне відзначення цьогорічного Тижня Поневолених Націй відбудеться сьогодні о год. 7:45 вечором в Аудиторії Лемайн-Каледжу, з відповідною програмою та з участю виконавців з-поміж нашої української спільноти.

Закон про Тиждень Поневолених Націй вичисляє 22 нації, поневолені Москвою, а між ними і нашу поневолену, але нескорену Україну. Цей закон уповажнює кожноточного Президента держави проголошувати цей Тиждень Поневолених Націй так довго, аж усі ці поневолені нації відзискають свою національну свободу.

Сталось це майже природно, що саме такий державний закон зродився у волелюбній Америці. Адже ж ця країна теж мусіла скинути зі себе тягар колоніального поневолення і зброєю здобувати свою свободу.

Адже ж ніхто інший, тільки великий еманципатор цієї країни — Авраам Лінкольн — проголосив невідкличну правду, що країна не може назавжди устоятись напів невільничим, а напів вільна. І ми бачимо власиними очима тепер, що його ідея волі для всіх перемагають у цій країні.

І саме ця ідея волі для всіх, кому її забрали московські колоніялісти і комуністи — знайшла свій вислів у законі про Тиждень Поневолених Націй.

Як відомо — наш Український Конгресовий Комітет Америки, а зокрема його постійний Президент проф. Лев Добрянський, відіграв рішальну роль у схваленню цього закону.

* * *

З перспективи 10-ти років можна вже сьогодні говорити про значення цього закону та про його практичне застосування в міжнародній політиці цієї держави, що його схвалила.

З прикрістю треба ствердити, що цей закон дотепер мав радше декларативне значення. Правда — він своєю ідеєю волі для всіх поневолених знову і знову мобілізував поневолені народи до спротиву московсько-большевицьким поневолювачам, він своєчасно попсував і ще досі псує настрої кремлівських можновладців та ще досі стоїть сіллю в іхньому оці, але ще досі не знайшов практичного примінення у державній заграницій політиці американського уряду — і то у всіх фазах його політики відносно московського комунізму і поневолюючого російського імперіалізму, почавши від політики уласкавлювання, здержування, мирного співіснування — аж до теперішньої фази будування мостів до Москви та до політики двоподілу світа на гемісфери впливів. У всіх цих фазах Москва завдавала американській політиці тяжких ударів обухом по голові, від яких провід заграницій політики цієї передової потужної країни ще дотепер не очнувся, дармащо напрямні здоровової та одиноко успішної політики у відношенні до московського імперіалізму були доволі докладно спрецизовані і задекларовані саме в законі про Тиждень Поневолених Націй.

А було тих ударів обухом по голові немало, почавши від Греції — почерез Берлінську блокаду і Берлінський мур, Корею, Мадярщину, Кубу, Домініканську Республіку, Близький Схід, В'єтнам і врешті Чехословаччину, тяжких ударів проти свободи і миру у світі, а всі вони зasadничих змін в американській політиці відносно московсько-большевицького комунізму по лінії преміс закону Тижня Поневолених Націй таки не впровадили. Американська практична політика взагальному йшла і здебільша ще далі йде по лінії політики «Свинячої Затоки».

Правда — були два винятки у загальній лінії цієї практичної політики — Корея і В'єтнам, які уважається пророчистим доказом, що кліч свободи для всіх таки переміг, бо ж американські вояки платили і ще далі платять гекатомбами жертв життя саме в обороні тієї свободи для всіх. Але і тут це ціла правда, бо якже ж можна провадити війну, якої не вільно виграти, аби тільки не образити Москви, як дійсного інспіратора, спричинника і властивого партнера у тій війні, або якої не вільно закінчити без згоди Москви?

Ідея визвольної політики Поневолених Націй ще деколи і в деякій мірі знаходить пристосування в американській заграницій політиці відносно так званих держав-сателітів, але вже в ніякому разі до Поневолених Націй внутрі тютори народів — СССР. Несучасна офіційна політика непередрішення у відношенні до цих народів все ще далі визначує американську політику, а абсурдальне визнання історичних прав Москви до України самим керівником Департаменту Стейту є цього наглядним доказом, дарма, що іде вона в цілковитий розріз з тими ідеями волі для всіх, що їх висловлює закон про Тиждень Поневолених Націй.

Саме тепер вільний світ пробує очунятись від найсвіжішого удару обухом по голові у формі ліквідації залишків свободи ще в одній культурній країні засобами брутальної мілітарної сили — в Чехословаччині.

Чи цей черговий удар заставить американську політику пактування із ворогом свободи до зміни цієї політики по лінії ідей Тижня Поневолених Націй — покаже найближча майбутність.

Ми однаке віримо, що до такої зміни мусить прийти, бо ідея національної свободи для всіх — непереможна!

(Радіопередача, 15 вересня 1968)

В 300-ЛІТТЯ СМЕРТИ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Сьогоднішня і наступна наша радіовидання є присвячена триста-літтю смерті великого Гетьмана України — Богдана Хмельницького.

Музика до цих двох програм є взята з української опери «Богдан Хмельницький», що її створив у совітській дійсності український композитор Константин Данкевич.

Ця опера, хоч музично гарна і своєю величавою постановкою могла би репрезентувати українську музичну культуру на світових оперових сценах, має викривлену, фальшиву, Москвою подиктовану ідею: прославляти Москву за Переяславський Договір, що його гетьман Богдан був змушений обставинами того часу заключити з Москвою, а який Москва ще таки за життя гетьмана зломила та використала для політичного поневолення вільної української козацької держави. Відтоді — понад 300 літ тому — Москва, однаково біла і червона, поневолює український народ і далі ломить усі міжнародні договори для поширення своїх завойовницьких цілей у цілому світі. Відтоді — Україна стала першою жертвою московського імперіалізму і відтоді — веде затяжну боротьбу із нею; століття цілі з білою Москвою, а останні чотири десятиліття із червоно-большевицькою, яка знову обдурила новітню вільну Українську Державу і, зломивши всі прийняті на себе договори, поневолює її по сьогоднішній день.

Для успішного поневолення України Москва уживає всіх засобів і для осягнення своїх загарбницьких цілей уважає всі ті засоби за добрі.

Сьогодні вже не тільки ми, але й цілий вільний світ знає про ці засоби. Вони є спрямовані як на фізичне винищенння українського народу, так на затертя слідів його національної самобутності в минулому, і його снаги до самостійного, вільного життя у сучасному.

Москва провадить гостру цензуру нашої культури. Вона пропускає на деннє світло, а зокрема у широкий світ, тільки таких авторів і такі їх твори, які вигідні для неї і для її політики поневолення.

Зокрема, якщо йдеться про музичну культуру, то ясно, що понад сорокмільйоновий український нарід із старою культурою, великими духовими надбаннями та ніжною, високомузикальною душою заслуговує на те, щоб він був зарепрезентований на світових естрадах оперою із тематикою найсвітліших часів своєї історії. Безперечно — тематика української козацької держави, зокрема Хмельниччини, із її героєм, таким пламенним патріотом і великим сином України — Гетьманом Зіновієм Богданом — цієї справді драматичної доби нашої історії, — прекрасно могла би сповнити цю роль, коли би така опера була створена в умовах Української Вільної Держави. Коли б... На превеликий жаль усіх людей українського роду, — там на Україні і тих розкиданих сьогодні по всьому світі, — всі культурні надбання України мусять служити московсько-імперіалістичним цілям.

Це саме наглядно видно із опери «Богдан Хмельницький». В ній — при помочі доброї української музики, прекрасних голосів, величавої обстановки, ба що більше — навіть виявів глибокого патріотизму дієвих осіб, — вмoutuється фальшиву провідну ідею прославлювання Москви за заключений із нею гетьманом Богданом Переяславський Договор, фальшуючи зовсім інтенції і постанови того договору. Українським патріотам і українським державним мужам такої мірки, як Богдан Хмельницький, наказується славословити московського царя за те, що — мовляв — зволив «узяти український народ під свою государственную руку», дякувати «старшому братові» за ту «копіку» та висловлювати побажання, щоб Київ і Москва залишались нероздільні по віки-вічні!!!! Отже — справа ні в геройських подвигах українців козацької вільної держави, ні в тому, що Хмельницький хотів волі і незалежності України не тільки від поляків! Із цього ясно виходить, що ідея прославлювання Москви була наслідком московсько-большевицького диктату, а не продуктом вільного українського духа. Український нарід, а зокрема його правдиві провідники, завше і серед усіх політичних умовин всієї тисячолітньої історії України жили одною ідеєю волі і незалежності і ця ідея безперечно ще й сьогодні із однаковою силою діє на нашій батьківщині навіть в умовинах комуністично-большевицької дійсності.

Нам, що живемо у вільному світі, а головно нашій академічній молоді треба на кожному кроці і про кожній сприятливій нагоді ви-

правляти московсько-большевицькі брехні і заповнити ті прогалини української культурної творчості, що постають із злочинного ставлення Москви до України.

(Радіопередача I, 1957)

ГЕТЬМАН БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

*«Будь славен вовік, о муже ізбраний,
Вольності! Отче, герою Богдане!»*

Так прославляє Богдана Хмельницького наш філософ Григорій Сковорода. Багата природними добрами і народнім доробком, могутня духом і культурою, славна далеко поза свої межі, непокірна волі і сваволі чужого пана, а повна гордих задумів і світлої віри в іх здійснення — стояла Україна першої половини 17-го століття на передодні великої національно-визвольної революції, що її плодом була сильна, впорядкована, на весь світ знана Українська Вільна Козацька Держава.

Іскрою, що запалила ще й досі незгасаючий вогонь української національно-визвольної революції, був Богдан Хмельницький, «найбільший державний муж, якого колинебудь мала Україна».

На громадсько-політичну арену вийшов Богдан Хмельницький в 1620-тих роках, коли ще діяли такі українські державники, як гетьман Петро Конашевич Сагайдачний і Михайло Дорошенко та великий митрополит Петро Могила, що був його ровесником. В тому часі був Хмельницький сотником в Чигиринському козацькому полку.

Богдан Хмельницький народився мабуть у 1595 році, але не знаємо докладно місця його народження. Учився він у різних школах, між іншими і у Львові. Він цілком володів сіомома мовами, між ними говорив і писав латинською мовою, а із західно-європейських мов знову добре французьку. В 1620 році в битві з турками під Цецорою, де загинув його батько Михайло, він попав у турецький полон і, мабуть, у Царгороді провів два роки неволі. Тому добре навчився турецької і татарської мови. Коло 1627 року заложив свою родину і поселився в Суботові, коло Чигирина. В 1637 році брав участь у протипольському повстанні і відтак у різних посольствах до польського короля. Побував у Франції і враз з козаками брав участь у облозі твердині Дюнкерк. В 1646 році польський підстароста Чигирина-Чаплинський зробив наїзд на хутір Хмельницького в Суботові, пограбив його, побив малого сина,

а скоро потім загрозив йому арештом і смертю. Серед цих турбот Хмельницький повдовів і в 1947-му році подався з малим загоном козаків на Запоріжжя. З цього часу починається ріст Богдан Хмельницького від скромного чигиринського сотника до володаря української козацької держави.

З описів його сучасників знаємо, що гетьман Богдан був людиною яскравих здібностей, нестримних пристрастей і нездоланої волі, сильного фізичного здоров'я, відважний, хоробрий, привітний, скромний і лагідний, але теж строгий, грізний, маєстатичний. Любив своїх козаків, як і весь український народ безмежно, але і вмів держати їх у строгій дисципліні і послуху. Вже за життя український народ став звати його своїм Батьком.

Хмельницький був найкращим полководцем, стратегом і воєнним тактиком у всій історії України. Він був теж здібним військовим організатором і не тільки його воєнні побіди, але передусім організація його війська, здобула тоді пошану для України в цілій Європі. Кажуть, що мав він близьку «інсінкт війни». До цього мав особисту відвагу і хоробрість, які його першим уводили у бій, а виводили останнім. Природа і Господь обдарували Хмельницького всім, що потрібне для геніяльного полководця.

Був він теж видатним дипломатом. Він-як на той час — створив був три могутні коаліції: українсько-кримсько-турецьку в 1648 році, українсько-московську в 1654 році угодою в Переяславі і врешті союз між Україною, Швецією і Семигородом та іншими державами в роках 1656-1657.

З перспективи гіркого досвіду, що був наслідком Переяславського договору, можна сьогодні оспорювати дипломатичні здібності гетьмана Богдана, але на ті часи він виявив широкі дипломатичні концепції і пляни міжнародньої політики. Не його вина в тому, що цей союз Москва використала для поневолення України.

Але найвизначніше місце в історії України займає Хмельницький, як державний діяч, засновник і будівничий української козацької держави. На всіх відтинках державної структури — у війську, адміністрації, судівництві, фінансах, економіці, церковних справах і культурно-освітній діяльності виступав Великий Гетьман як державний діяч великого формату. Недаром у науковій літературі порівнюють його з англійським Олівером Кромвелем, французьким Наполеоном Бонапартом, або американським Джорджем Вашингтоном. Передусім із героєм американської визвольної революції має Хмельницький багато спільних рис. Не було в Богдана диктаторських прикмет, бо не авторитет сили, але сила його авторитету поставила його на чолі держави. І ідея свободи, національної і людської, просвічувала творцеві української національновиз-

вольної революції таксамо, як творцям і героям американської визвольної революції.

Наш історик Михайло Грушевський писав, що Хмельницький зістаниється героєм української історії передусім тому, що він відновив самостійницько-державницьку ідею могутньої княжої держави, започаткував боротьбу за ту ідею і зробив її в українському народі такою незрушимо сильною, що живе вона по сьогоднішній день і житиме вічно.

Тому, ми, що маємо можність розказувати світові про нашу правду, про наше світне минуле, та наші національні аспірації, говорім про світочів нашої історії із почуттям гідності синів Великого Українського Народу. Теж дякуюмо Божому Провидінню, що посидало і ще нині посилає нам Великих Людей. Недарма-ж автор славнозвісної Біблії України «Історії Русів» — каже, що людей формату Богдана Хмельницького «Провидіння Боже віками тільки породжує в людстві для особливих Його намірів і призначень».

(Радіопередача II — 1957)

ПОЯСНЕННЯ УРИВКІВ ІЗ ОПЕРИ «БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ»

(Композитор — Константин Данкевич,
лібретто — В. Васілевська і А. Корнійчук)

1. Опера починається хором, що своєю мольовою інтонацією, темпом і змістом ілюструє сумну долю українського народу під шляхетською Польщею, заки гетьман Богдан завів лад і порядок та звільнив народ із польського панування.

2. Тепер квартет і хор у боєво-маршовому темпі із погрозами походу проти польської шляхти під боєвими стягами Богдана.

3. «Гей у лузі червона калина — гей, похилилася. Чого наша славна Україна — гей засмутилася?» — гарно співає хор втікачів у дальшій частині. Так! це було за часів Богдана, але сучасне українське покоління знає цю пісню із часів новітніх визвольних українських змагань, коли в ній вже співається про визволення із московських кайдан.

4. Партию полковника Кривоноса співає знаний бас Борис Гміря, в

якій знову з'ясовує чорну долю України, але рівночасно заповідає приготування, як на той час, — до тотальної боротьби, коли «по лісах, ярах, байраках, люд убогий — потай миру, точить косу і сокиру», щоб боротись за «нездольну Україну, за поламану калину, вбиту сестроньку, дівчину».

5. Партію гетьмана співає баритон Михайло Гришко. В цій пісні гетьман Богдан змальовує чудову будуччину вільної України, коли «долини садами розквітуть, а ниви буйними хлібами сколосяться на вільній, щасливій землі, а тоді мати у сад той виведе дитину і скаже: твоє це на віки віків».

6. Знову хор — прекрасно виконана бойово-маршова пісня у супроводі могутньої симфонічної оркестри, що в ній оспівується снагу доволі: «Жити волієм як вільний народ! Вільним навіки наш буде народ!»

7. Знову почуете сольову партію Богдана, в якій гетьман представлений як беззастережний патріот, який кличе: «Встань, зведися з руїн, Україно, непоборна, грізна в боротьбі! Мати рідна, моя Батьківщино, щоб тільки воля сяла Тобі!»

8. Український народ, який має таких героїв, як козак Тур, і таку багатуючу культуру, що її висловом є чудова українська народня пісня, яку зараз почуете — «ніколи й нікому рабом не буде!» Так! «Тур не зрадить народу свого! За визволення Батьківщини радий вмерти хоч зараз Тур!» — Певно тому саме — зрештою згідно із свідченням Хрущова, — Сталін, перед яким ця опера йшла вперше в «Большому театрі» в Москві, а не в столиці України — Києві, не рішився на цілковите винищення України через поголовний вивіз на Сибір. — Зверніть увагу на чудовий шовковий баський голос!

9. Тепер про-слухайте знану пісню «Гей не дивуйтесь добрій люді» — у виконанні оперного хору у супроводі оркестри.

10. А зараз послухайте знаної, але в опері прекрасно згармонізованої пісні «Гей нум, хлопці, до зброй», що її попереджує коротка партія гетьмана.

11. А тепер послухайте тенорову партію полковника Богуна у виконанні Віктора Борисенка, який із захопленням описує красу нашої Батьківщини «...голубій простори злотосині, Дніпрові кручі і Київ златоглавий...» та заповідає в'їзд побідника, славного гетьмана нашого Богдана під Золоті Ворота в Києві.

12. Тепер же почуете сопранове сольо Варвари у виконанні Ніни Гончаренко, Варвара вмирає, випивши отруту, що була приготована для гетьмана, — Вона — як уосіблення України, лишає гетьманові заповіт: «Україна чекає на волю, народ визволення жде...» Партию закінчує прекрасний жіночий хор без слів.

13. Столиця України — Київ вітає гетьмана звуком дзвонів усіх

своїх церков, а нарід столиці радіє побідами і здобутою волею. Послухайте цю музику дзвонів та українську танкову музiku, яка в опері на сцені зілюстрована прекрасним українським балетом.

(Музична ілюстрація двох попередніх передач на пластинках)

ДЕРЖАВНІ АКТИ 22-ИХ СІЧНІВ

Два державні акти, з 22-го січня, 1918-го і 1919-го років, записані золотими буквами в історії України модерних часів.

В першому із них, знаному під назвою 4-го Універсалу, читаємо: «Народе України! Твоєю силою, волею, словом-утворилася на Українській Землі вільна Українська Народня Республіка... Від нині стає Вона Самостійною, від нікого Незалежною, вільною, Суверенною Державою Українського Народу».

У другому, знаному під назвою Універсалу Соборності, читаємо такі зворушливі слова:

«Од нині во-єдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини Єдиної України-Західня Українська Народня Республіка з Галичиною, Буковиною і Закарпатською Україною і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України. Од нині є єдина Незалежна Українська Народня Республіка. Од нині Народ Український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу будувати нероздільну, самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її люду».

Цими двома державними актами Україна чітко визначила свою незалежність і свої територіальні граници, які охопили всі українські землі.

Україна не була в силі утривалити здобуту державну суверенність, але цими двома актами Україна визначила раз на завжди свою самобутність. Вона назавжди скінчила із політикою непередрішеності чи ревідникації. Хто сьогодні із наших географічних сусідів думає ще інакше, той вірить, що колесо історії можна завернути назад.

Ми віримо у клич: Свобода людині, свобода народам! Цей клич розбиває старий колоніалізм серед малих африканських народів. Чому ж не міг би він знайти примінення до українського народу, що числом свого населення, простором території і своєю культурою дорівнює такому культурному народові як Франція?

. Із вірою у силу цього клича обходимо 43 роковини нашої Державності і Соборності. Обходимо їх ще цього року тільки поза межами Батьківщини, але віримо, що український народ вже скоро матиме змогу святкувати це українське державне свято у себе вдома.

* * *

Today we commemorate the 43-rd Anniversary of Ukrainian Independence. We start our program with the Ukrainian National Anthem — sung by the known Ukrainian mixed chorus "Kobzar" of Philadelphia.

* * *

Record of Ukr. Nat'l Anthem follows.

* * *

This Ukrainian Anthem as well as any mentioning about the Ukrainian Independence Day have been forbidden in the Ukrainian Soviet Socialist Republic. The Ukrainian blue-yellow flag that decorates our City Hall today — has been replaced by the red flag with sickle and hammer — the overt signs of the red rule in Ukraine. Freedom and liberty are suppressed in our Homeland and the slightest manifestation of independent thinking is considered by the Russian communists more dangerous than the nuclear weapons. We do remember the rage of Nikita Khrushchev because of the proclamation of the Captive Nations Week by our Government and his fury at the United Nations when the Prime-Minister of Canada just mentioned Ukraine as the victim of Russian colonialism and imperialism.

43 years ago Ukraine alone struggled against the communists. Nowadays the entire free world realizes the dangers and the fallacies of communism and this free world under the US-leadership is united in a common cause for freedom for all the oppressed by communism.

Our common cause in this struggle against communism is clearly evident with the proclamation by the Mayor of our City.

* * *

Reading of Proclamation follows.

(Радіопередача, 22 січня 1961)

СВЯТО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТИ

І знову святочно обходимо сьогодні у нашій громаді славні 22-ї Січні. Це вже 51-гий і 52-гий раз від того часу, як ці дати записались золотими і незатертими літерами в історії української нації, як дати відновлення державності і Соборності українських земель.

І знову полинемо думками у Рідний Край та його довговікову історію і пригадуватимемо ті світлі історичні дати, що зумовили ці дві дати нашої новітньої історії, дарма-що наш віковий ворог — Москва — всіми засобами старається витерти їх із пам'яті і сердець горожан української землі.

Але ж бо Україна мала свої державницькі традиції упродовж тисячолітньої історії, дарма, що довгий період славної історії могутньої Київської держави великих князів наших Володимира Святого та Ярослава Мудрого, знаного у всесвітній історії як тестя Європи, Москва присвоює собі як початок своєї імперії;

— дарма-що найсвітліших дат з часів нашої Гетьманської держави з її визначними репрезентантами Богданом Хмельницьким, Іваном Виговським та Іваном Мазепою — Москва або взагалі не згадує, в якщо згадує, то у викривленому дзеркалі, називаючи Переяславську угоду з 1654 року, цей історично відомий акт міждержавної умови актом довічної злуки України з Москвою;

— дарма-що замовчує славну дату розгрому московських військ під Конотопом в 1659 році;

— дарма-що називає одного із найбільших наших державних мужів-преславного гетьмана Івана Мазепу зрадником за те, що завдяки своєму великому дипломатичному хистові враз зі шведами, став в обороні української державної незалежності, защо ще до сьогодні там не зняли з нього відомої анатеми.

Державницькі акти 22-тих Січнів стали переломовими датами в історії нашого народу, хоч іх замовчується там перед українським народом і хоч наш збройний змаг із Москвою за віднову української державності, поновно визначений цими Січневими Актами, представляється там як тільки горожанську війну, що в ній мовляв — старший московський брат подав допоміжну руку молодшому українському братові, а в дійсності наклав тою ж рукою кайдани політичного, культурного і соціального поневолення.

Там далі замовчується всі прояви чергових державницьких змагань українського народу. Там ретельно вимазується з історії повторення січневих актів проголошеної віднови нашої Державності Актом 30 Червня 1941 року. Там героїчну боротьбу нашої славної УПА, єдиної у

світі підпільної Армії, що продовж довгих років ставила збойний опір поневоленню України, як теж збройний виступ Дивізії Галичина, представляється як зрадників народу та вислужників чужого імперіалізму. Там почуття принадлежності до власного народу і патріотизму, що походить з надрів душі української людини, уважається висловом грізного для Москви націоналізму, а тим самим злочином, що за нього ще й тепер — по Сталінській ері всеобіймаючого терору — таємними судами засуджують невинних людей на довговічні тюрми або шлють до концентраційних таборів.

В цьому свяtkовому дні нашої Державности і Соборности наші думки линуть у Рідний Край і єднаються з нашими братами і сестрами, що в тяжких обставинах поневолення захищають там у нерівній боротьбі право на людське і національне життя. Єднаємося передусім із тими нашими молодими патріотами, що, мимо тиску поневолювачів, гордо і високо несуть стяг борців за волю свого народу. Ми кличемо до них словами поетеси:

*«Хто визволиться сам — той вільним буде,
Хто визволить кого — в неволю візьме!..»*

Але рівночасно ми віримо, що свобода є неподільна і що скорше чи пізніше вільний світ мусітиме стати на тотальну прю з поневолювачами народу, коли сам не скоче попасті в неволю.

То ж робім тут все можливе, аби приспішити той час визволення і віднови нашої державности, бо тільки в цей спосіб оправдаємо свій вихід із Рідної Землі і сповнимо свій обов'язок супроти нашої все ще поневоленої, але нескореної Батьківщини.

(Радіопередача, 25 січня 1970)

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРА 26-ГО ОЧСУ В СИРАКЮЗАХ

Сьогодні по співаній Богослужбі в українській церкві св. Івана Христителя відбудеться посвячення прапора 26 Відділу Організації Чотирьох Свобід України в цьому місті, а в третій годині пополудні в Українському Народному Домі відбудеться святочна передача того Прапора Відділові, що буде получена з концертовою частиною та спільним обідом.

Актом посвячення власного організаційного прапора 26 Відділ ООЧСУ рівночасно відзначує 10-ліття своєї праці. Відділ основано 30 листопада 1952 року на 6-тому році існування в Америці Організації Оборони Чотирьох Свобід України.

Ця суспільно-політична організація українців в Америці є висловом політичних стремлінь української еміграції, розсіяної по всіх континентах світа, зокрема політичної еміграції, яка по другій світовій війні осіла на американському континенті.

Сама назва організації визначає чітко її статутову діяльність. Завданням організації є дбати про привернення поневоленій Україні тих чотирьох основних свобод, що були загарантовані в Атлантичській Хартії при основуванні міжнародної організації Об'єднаних Націй та які є підставовими привileями кожного горожанина Америки. До цих основних свобод належить: свобода слова, совісти, свобода від страху і від зліднів.

Свою ціль Організація старається досягнути передусім через видавання книжок, в яких з'ясовується становище України під сучасну пору та в минулому та зокрема розкривається перед Західним Світом правдиву суть московського колоніалізму. Між багатьома іншими виданнями ООЧСУ видала таку книжку в чотирьох світових мовах. Організація теж видає свій місячник — суспільно-політичний журнал — «Вісник», в якому своїми світоглядовими статтями звертає увагу західного світу, що теперішня холодна війна є також, а то й передусім, ідеологічною війною, в якій не має місця на будь-яку коекзистенцію. Через свого постійного представника при Об'єднаних Націях Організація старається активізувати проблему визволення України.

Десятилітня праця 26 Відділу ООЧСУ в Сиракузах ішла по лінії, визначеній Централею і в загальному виказує дуже позитивний баланс. Попри велике число власних організаційних імпрез, доповідей та політичних виступів, не було в громаді подій загально-українського характеру, в яких Відділ ООЧСУ не брав би участі. Крім цього за час своєї діяльності Відділ зібрав у громаді 17,000 доларів на статутову діяльність Організації. З почину Відділу 10 років тому засновано громадський Комітет Українських Радіопередач і завдяки цьому починові ми сьогодні маємо змогу ширити правду про нашу Батьківщину із радіовисильні. 8 років тому теж із почину Відділу ООЧСУ заснувався у нашій громаді чоловічий хор «Сурма», який сьогодні, завдяки жертвеній праці хористів і диригентів становить уже високо-якісну мистецьку одиницю, яка заспокоює культурні потреби не тільки власної громади, але теж довколишніх громад та поширює українську культуру серед чужинців.

Без перебільшення можна сказати, що Відділ ООЧСУ займає сьо-

годні одно із передових місць у громадській роботі для нашої української спільноти у цьому місті.

Комітет Українських Радіопередач складає 26-тому Відділові ООЧСУ в Сиракюзах з нагоди посвячення організаційного прапора та в 10-ліття його праці як найкращі побажання дальших успіхів для добра свого членства, української громади в Сиракюзах та на користь і славу нашій Батьківщині — Україні!

(Радіопередача, 5 травня 1968)

45-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ПЛАСТУ

Сиракузька Група українських пластунів обходить сьогодні 45-літній Ювілей Українського Пласти, рівночасно із 70-літнім Ювілеєм Його основника, достойного професора д-ра Олександра Тисовського, пластунам так добре відомого з його ініціатив — ДРОТА. З цієї нагоди саме тепер відбувається Святочна Пластова Ватра в Українському Народному Домі, в якій наші пластові виховники презентують молодих пластунок і пластунів передусім їхнім родичам, а далі ширшому громадянству, та теж і своїм гостям — пластунам із довколишніх Пластових Осередків, а між ними провідним членам Пласти із Начальним Пластуном-професором Северином Левицьким — «Сірим Левом» на чолі.

Українському Пластові 45 років віку!.. Прирівнюючи до віку людини, цей вік уважається за саму силу зрілості і творчої спроможності. У відношенні до такої організації, як Український Пластовий Улад — це такий час, що при сприятливих умовах розвитку і росту державної нації, а рівночасно при тій могутній і притягаючій силі пластової ідеї — сьогодні вся широка українська земля була б вкрита густою сіткою пластових організацій та об'єднувала б у спільному змагу мільйони української молоді. Коли так не є, то тільки тому, що Український Пласт, як організація розвиває свою діяльність лише на еміграції.

Не стало для Українського Пласти місця на Рідних Землях України під окупаційною владою відвічного ворога — тепер червоної Москви. Так само, як не стало місця для наших рідних національних Церков, для самостійницьких організацій, українських політичних партій і оборонців української волі — українського війська. Не стало тому, бо Український Пласт став частиною історії українського народу, частиною

української культури, частиною модерної української нації, — дарма, що він взорувався на англійських зразках Бейдена Повела.

Молоденьку, бо щойно дволітню, але вже сильну організацію Українського Пласту стримує в розгоні росту Перша світова війна. Тоді пластові ряди проріджуються, а лави першого по віках неволі українського війська — Українських Січових Стрільців, поповнюються.

А коли настав слушний час і прийшов 1-ший Листопад 1918 року, пластуни — ті проповідники братерства між собою і людьми — мусіли знову вхопити за зброю, бо їх вела у бій за волю велика ідея в іронності Богові і Україні.

А коли встоятись не стало сили, а свіжі рани на тілі Матері нашої — України присохли, Український Пласт, мов той Фенікс із попелища, знову встав і ріс...

Але ворог, що цілою силою свого державного апарату попирав своє «гарцерство», не міг стерпіти Українського Пласту, тому тільки, що він був український — і що він ріс так, як росла українська нація, що засмакувала розкошів національної волі.

І знову зупинка на шляху до сонця золотого... 1930-тий рік — рік заборони Українського Пласту польською владою чорними буквами записався в історію. Український Пласт пішов у підпілля, — так як пішов був у підпілля Український Університет, як у підпілля пішли відтак наші Українські Церкви, як у підпілля пішла і наша славна Українська Повстанська Армія із Генералом-Пластуном — Романом Шухевичом на чолі.

А відтак прийшла страшна Друга світова війна, що так тяжко зруйнувала і наш Рідний Край. І знову ворог — займанець... Великий ісход із Рідних Земель у чужі краї знову сповільнив вірлинний лет пластунів.

І найстарший пластун, що у своєму серці зродив українську пластову Ідею — достойний і любий пластовий Ювілят — ДРОТ, опинився на чужій чужині. І Начальний Пластун — професор Северин Левицький — Сірий Лев, — любий наш провідник, дорадник і опікун змінити мусів континент на старі літа. А з ними сотки-тисячі пластунів поверстали тим самим шляхом великого ісходу. Тепер вони на всіх континентах чужини вирощують Пластову Ідею серед української молоді, — тої вже молоді, що Рідної України не тямить або і взагалі не знає...

І Український Пласт, — хоч і на чужині, завдяки сприятливим умовинам свободінх демократичних країн, що дають змогу плекати національну культуру, — знову живе і росте! І хоч за Українським Пластом на еміграції не стоять опікунче око і щедра рука державних установ, він росте із національної свідомості, із своєї історичної тра-

диції і сили власної української пластової Ідеї, що її принесли сюди українські пластуни з рідних земель.

Саме тим пластунам, що свій труд, свої вміння, а передусім свою українську душу і серце вкладають в українськомолодь, виростаючу на чужині, хай з нагоди 45-ліття Українського Пласти хвилі цієї американської радіостанції передадуть щиру і глибоку подяку від пластунів, від іхніх родичів і від кожного свідомого українця. Хай передусім передадуть побажання довгих літ здорового віку Дорогому Ювілятові — ДРОТ-ові та приявному між пластунами Сиракузької Громади Начальному Пластунові, Сірому Левові.

З пошаною і вдячністю згадуємо імена опікунів і меценатів, співторців і подвижників пластової Ідеї: Степана Тисовського, Івана Чмолову, Петра Франка, Івана Боберського, інж. Саєвича, д-ра Овчарського, Осипа Левицького, Гната Павлюха, Саву Никифоряка, Юліяна Каменецького, Остапа Вахнянина, Леоніда Бачинського, Дарію Навроцьку, отців Бучацького, Куницького і багатьох інших, що записались у 45-літній історії Українського Пласти, а понад усе клонимо свої голови перед Тлінними Останками і Великим Духом Великого Опікуна і Мецената української молоді, а зокрема Українського Пласти — Великого Митрополита Андрея.

А до вас Дорогі Сиракузькі Пластуни відзиваємось ювілейними словами самого 70-літнього Ювілята ДРОТ-а:

«Вітаю всіх вас тут і всіх наших українських пластунів, як далекий і широкий цілий той світ. Коб то так можна було обмежити цей привіт до вислову: як далека і широка українська земля! Бо є наші пластуни, нажаль, покищо лише на широкому світі. Але тепер головною для нас справою є, щоб ми були на нашій землі... 45 років — це час, коли на зміну одного покоління приходить друге, на наше місце приходите ви. То треба, щоби ви добре нас заступали, щоб ви новими молодими силами, по змозі краще будували народові майбутнє, ніж ми це намагаємося робити тепер вже послабленими силами. Тямте, що не окремі пластуни, лише Пласт як цілість є нашою цінністю, доки ви є разом, доти ви є сила... якщо одначе кожен із вас скоче добиватись чогось іншого і буде розбивати цілість Українського Пласти, тоді перестанете мати для народу те значення, що його вам усі від 45 років признають. У Пласті і в народі основою сили і значення є сдність!

Як прийдете нам на зміну, подумайте теж одностайно, як зробити, щоб наступне десятиріччя Пласти святкувати не в гостях на чужині, а на Рідній Вільній Землі. Не забудьте при тому змислу тих наших чотирьох слів: СИЛЬНО — отже самопевно, КРАСНО — тобто ідейно, ОБЕРЕЖНО — значить уважно, БИСТРО — отже розумно. Ними я теж сьогодні вас вітаю: С К О Б!»

(Радіопередача, 19 травня 1957)

50-ЛІТТЯ ПЛАСТУ І ПОСВЯЧЕННЯ КУРІННОГО ПРАПОРА В СИРАКЮЗАХ

50 років минуло з того часу, як на українських землях покладено основи під велику будову Українського Пластового Руху, як на вулицях княжого Львова, а згодом й у золотоверхому Києві з'явилися перші українські пластуни.

«В заграві кривавій» Першої світової війни та під «звуки завзятих зусиль боротьби» українського народу за визволення, росла і міцніла Пластова Ідея, а провідники і члени Пласту в рядах Українського Війська «промірювали тернисті шляхи України», щоб свою Батьківщину повести до «щастя, слави і свободи» в Самостійній Соборній Українській Державі.

З пожеж Визвольних Змагань наш Пластовий Рух, осв'ячений крою' багатьох найкращих, вийшов скріплений та більш живучий і дав почин до росту «нового люду» на просторах Галицької Землі, на полонинах Срібної Землі, на Волині і Поліссі, та навіть поза межами Рідних Земель. Тільки на широких просторах Придніпрянщини, де московсько-большевицький окупант, зрабувавши Україні волю, намагався знищити все до решти — Український Пласт не мав змоги діяти.

В часі поміж двома світовими війнами в Пласті зросло нове покоління, яке працею над собою і своїми жертвами крові та життя доказувало вірність Богові і Україні. Постаті пластунів, замучених та розстріляних ворогами України, чи то у відкритому бою, чи у підвалах в'язниць чи в концентраційних таборах — золотими скрижалями пломеніють у найновішій історії України та історії українського Пласти.

А коли закінчилася Друга світова війна, у висліді якої усі українські землі опинилися в поневоленні Москвою, Український Пласт піднявся знову до життя в нових умовинах в таборах в Німеччині й Австрії і своїми ідеями захопив знову тисячі української молоді, яка згодом гордо понесла прапори зі золотим тризубом і білою лілеєю у різні країни світу, щоб у тих країнах, далеко від Батьківщини, плекати і передавати молодшим шляхетні Пластові Ідеї.

І це уже повних 18 років еміграційного життя поза нами, а виховані в Пласті громадяни не перестають сповнювати своєї місії. На всіх континентах, де опинилися українські скитальці, у всіх далеких краях, ясним полум'ям палає багаття пластових ватер.

Бо чи було в 50-літній історії Пласти, щоби Пласт був більше потрібний для нашої громади і нашої будучності, як саме тепер? Чи було колинебудь в нашій історії важче зберегти нашу молодь для Батьківщини, як саме тепер? Якого степового євшан-зілля запах може

пригадати молоді Україну, коли вона ніколи її не бачила? Які чарі можуть вичарувати ій чарівний образ краю, якого вона не знає? Саме слово тут безрадне! Навіть сила батьківського слова не вiderжує впливу чужого товариства і чужого оточення. Тільки і єдино ідейне і над усе чарівне середовище однолітків може встояти перед натиском чужого довкілля. Тільки воно одно може вирвати дитину з вулиці і її шкідливих впливів. Для молодої людини, що не має вищих зацікавлень, вулиця має свій чар! І цей чар може перемогти тільки інша рівнорядна сила: чар пластової ватри, чарівність пластової методи і пластового побуту.

Найкращим потвердженням цих слів є саме пластова молодь, зорганізована на терені нашої громади. Загартована фізично на пластових таборах, сильна духовно, вона вміло оминає «зрадливі яри» свого довкілля і точно придержується 3-х Головних Обов'язків кожного пластина.

Зокрема пластунки, які творять 34-тий Пластовий Курінь імені 500 Героїн із Кінгіру, до якого належать теж по одному гурткові пластунки з Ютики, Коговз і Бінгемтону, добилися в цьому році великого осягу. Вони власними заробітками добули собі фонди і справили собі Курінний Пропор. І саме сьогодні, після Великої Служби Божої, яка зачинається в год. 10-тій рано, відбудеться в церкві св. Івана Христителя посвячення цього Пропора.

Курінний Пропор, освячений та завершений лентами в національних кольорах, творить для пластунів найвищу цінність і на нього складають вони свою Пластову Присягу. І така перша Пластова Присяга на новопосвячений Пропор відбудеться сьогодні в 3-тій годині пополудні в залі парохіяльної школи в рямцях заплянованої програми.

Переживання, які має пластова молодь у своїх юнацьких роках в рямцях Пластової Організації, формують її душу, сталять її характер і залишають незатертий слід на ціле життя.

І сьогоднішній день залишиться напевно в пам'яті кожної пластунки на довгі роки — і ми певні, що у кожної з них, що сьогодні буде учасницею посвячення власного Пропору, зродяться ті бажання, які висказав у своєму вірші сл.п.пл. сен. Андрій Пясецький з нагоди посвячення одного пластового прaporу ще у 1929 році:

*Пропоре наш, замай нам в гордій славі,
І золотом і сріблом заблести!
Шляхи нові, могутні, величаві
Бурхливим полетом нам вказуй — ти!*

(Радіопередача, 19 серпня 1962)

СМЕРТЬ ПРОФ. СЕВЕРИНА ЛЕВИЦЬКОГО — СІРОГО ЛЕВА

Маліють ряди визначних українських людей у вільному світі. Хроніка важніших подій українського життя у діаспорі занотувала дати смерті таких визначних людей української культури: Першого митрополита української католицької церкви в ЗСА — Кир Константина Богачевського; бувшого голови Сільського Господаря у Львові і колишнього шефа штабу бригади Українських Січових Стрільців — Мирона Луцького; генерального штабу підполковника — Романа Долинського; головного Предсідника Народного Союзу і президента УККА — Дмитра Галичина; ректора Українського Вільного Університету в Мюнхені — проф. д-ра Івана Мірчука; видатного громадського діяча і бувшого директора «Маслосоюзу» у Львові — інж. Андрія Палія; громадського діяча і бувшого старшини УГА — о. Іллі Гаврилишина; адміністратора Української Автокефальної Православної Церкви в країнах західної Європи — отця протопресвітера Володимира Вишневського; видатного журналіста і політика — д-ра Любомира Ортинського; ученого і публіциста — проф. Юрія Русова; артиста маляря — Миколи Кричевського; диригента опери і хорів та композитора, як теж інтернаціонально знаного змагуна-шахіста Лева Туркевича; композитора і піяніста Миколи Фоменка; громадського діяча — д-ра Богдана Карпевича; і артиста маляря — Миколи Бутовича.

Як на один рік — це досить. З вичисленими іменами українська еміграція у світі зазнала болючих втрат, що їх зараз годі заступити — і треба довгих літ, щоб виповнити прогалини в українському духовому житті, які залишаються по них.

Смерть не спочиває і в цьому році. Перший місяць цього року знову приніс українській еміграції в ЗСА і цілому світі незаступиму втрату. Вчора велика українська жалібна громада і численна громада організації української молоді — Пласти — відпровадила в місті Бофало на вічний спочинок проф. Северина Левицького, знаного усім Начального Пластуна — Сірого Лева. Він помер у ранніх годинах 30. січня ц.р. на 72-му році життя. Він був видатним українським педагогом і професором українських середніх шкіл у Львові, як старшина УСС-ів брав участь у Визвольних Змаганнях і продовж 20-тих і 30-тих років очолював Український Пласт аж до його заборони польською владою в 1930 році, будучи головою Верховної Пластової Ради у Львові. На еміграції, як Начальний Пластун, він був символом єдності українських пластунів, розпорощених по цілому вільному світі, та очолював цю багатотисячну організацію не тільки в ЗСА і Канаді, але теж у різних країнах Європи, Південної Америки і Австралії.

Тому 5 років був він почесним гостем у нашій громаді, беручи участь у святкуваннях 45-ліття Пласти тутешньою Пластовою Станіцею, а в минулому році пластуни обходили його 70-ліття. В цьому році Начальний Пластун — Сірий Лев мав бути першою особою на плянованій зустрічі пластунів з нагоди 50-ліття Пласти, що має відбутися в літі ц.р. і він брав активну і живу участь у підготовці цього великого ювілею.

Невблаганна смерть перервала нитку його творчого життя. Українська спільнота знову втратила видатного громадянина, а Український Пласт не тільки уосіблення пластової влади, але передусім взір усіх пластових чеснот.

Найближча родина покійника теж записалась на сторінки новітньої української історії. Сестра сл.п. проф. Левицького — Ольга Басараб увійшла в нашу історію як жінка-героїня. Дружина Покійника, Оксана зі Стернюків, що залишила Його вдівцем несповна два роки тому, була взірцевою громадянкою. В ці роки самітності був покійник під опікою одинокої дочки Тетяни Криницької. Але й смерть дружини не зломила його життерадості і живого зацікавлення громадськими справами, а зокрема Пластом — цієї Великої Ідеї виховання української молоді у вірності Богові і Україні — Ідеї, що для неї він дійсно «горів і яснів» аж до останніх годин свого життя.

(Радіопередача, 4 лютого 1962)

ВІДХІД ДО ВІЧНОСТИ ПРОФ. Д-РА ОЛЕКСАНДРА ТИСОВСЬКОГО — ДРОТ-а

Сьогодніша наша радіопередача присвячена світлій пам'яті проф. д-ра Олександра Тисовського, українським пластунам у цілому світі відомого ДРОТ-а, Основоположника та Ідеолога Пласти.

* * *

«*Все, що мав у житті, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї...*»

В цьому тижні засобами найшвидшої модерної лучби облетіла всі пластові осередки і всі центри українського поселення у вільному світі тривожна і сумна вістка: в п'ятницю, дня 29. березня ц.р. не стало між живими основоположника і ідеолога Пласти. Він помер в одній із університетських клінік Відня на 82-му році життя. В п'ятницю, 5. квітня представники пластунства, а між ними теж представники із цього континенту, як теж великі маси народу, своїх і чужих, поклали його тлінні останки в австрійську землю для вічного спочинку, а душа цієї історичної постаті полетіла в Господні хороми на вічну ватру... Пластові власті проголосили для всього Пласти у вільному світі однотижневу жалобу, яка кінчилася сьогодні.

Довге благородне життя сл.п. проф. д-ра Олександра Тисовського охоплюється наступними найважнішими датами: народився 9. серпня 1886 р. у Львові, як наймолодший син із 4-ох дітей в учительській родині Василя і Матильди з Балабанів Тисовських. Батько учив тоді математики і фізики в чоловічій учительській семинарії у Львові. Найстарший брат Степан поклав свої заслуги в початковому розвитку Українського Пласти. Середню освіту здобув в академічній гімназії у Львові, закінчуячи її з відзначенням іспитом зрілости, а університетські студії природничих наук на львівському університеті докторатом в 1909 р. В 1911 році зложив учительський іспит і почав навчати в тій самій середній школі, з якої вийшов. В тому ж році зорганізував зі своїх учнів 4-ої класи перший гурток пластунів і в тому ж таки році відбув наукову подорож в цілі доповнення своїх студій до Норвегії. В 1912 році надрукував першу малу книжку про «Пласт в українській школі». З вибухом Першої світової війни виємігрував до Відня і повернувся до Львова в 1916 році. В 1917 році став головою першої Головної Пластової Ради. В 1921 році видав настільну книгу пластунів «Життя в Пласті», в якій в укладеній ним же Присязі, Пластовому Гімні і Трьох Обов'язках Пластина дав ідеологічні основи для організації Пласти, включно із докладними інструкціями для практичного пластування. Ця книга, перевидана вже тут на еміграції при його співпраці, залишається і досі підставовим збірником усіх напрямних пластової організації і дії. В 1944 р. врятувався втечею від більшевиків до Відня, де і закінчилася нитка його життя 29. березня 1968 року.

Кажеться, що цифри говорять. І справді — згадані дати, що замикають в собі життя одної заслуженої для української нації людини, а які включають період 82-ох років, що в ньому творилася і виростала модерна українська нація, говорять, але ще далеко не кажуть всього про многогранну постать с.п. засłużеного Покійника. Бо за 57 років існування Українського Пласти, що його він став основоположником та ідеологічним батьком, ця організація виховала тисячі українських юна-

ків і юначок в дусі найкращих ідеалів любови Бога і своєї Батьківщини — України. Ця організація — натхнена духом цього мислителя і філософа Пласти — дала українській нації тисячі свідомих і відданих та повноцінних громадян, готових віддати для свого народу все, що найцінніше, включно із самим життям.

Адже ж немає такої ділянки життя в історії модерної української нації, що в ній вихованки Пласти не відіграли би першорядної ролі. Вони були в рядах борців у часі наших Визвольних Змагань у 1917-20 рр., у змаганнях за збереження і розвиток нашої національної субстанції у бурхливому періоді між двома Світовими Війнами, у підпільно-революційних та військових організаціях найновішого періоду нашої історії та у наших змаганнях для збереження національної субстанції у повоєнних трудних часах у всіх українських поселеннях на всіх континентах світу.

Так отже можна без перебільшення сказати, що заслуга ДРОТ-а в тому, що він у великий мірі причинився до того, що ми і стали модерною нацією в найширшому розумінні цього слова. І ця його заслуга записала його ім'я золотими буквами на сторінках нашої історії продовж останнього понад півторіччя — включно з іменами тих усіх заслужених людей, які пройшли тверду школу всестороннього, патріотичного самовиховання в Пласті.

Постать сл.п. Основоположника і Ідеолога Пласти записалась теж в історію української культури як визначний педагог, взірцевий учитель середньошкільників і професор університету, а саме професор і декан Українського Тайного Університету, а пізніше Львівського і Віденського університетів, як науковець і дослідник, учений природник, що залишив за собою багато вкладу в науку зі своєї спеціальності — зоології, а вкінці, як репрезентант великих людських чеснот — незламності характеру, вірnosti своїм принципам, взору толеранції для поглядів других, доброти і гуманності, а понад усе прикладного патріотизму у відношенні до свого рідного народу.

Таким залишиться ДРОТ в історії Українського Пласти для грядучих пластових поколінь, таким згадуватимуть його на сторінках історії української модерної нації, що її він був визначним співтворцем і Йому Сиракюзька Пластова Станиця і вся наша українська громада віддає сьогодні заслужену честь і шану та обіцяє заховати пам'ять про Нього по всі часи.

*«Спи, Друже, спи,
Про долю, волю сни,
Про долю, волю Вітчини,
Чи ж можуть бути кращі сни?»*

(Радіопередача, 7 квітня 1968)

ВБІВСТВО СТЕПАНА БАНДЕРИ

Рік тому, дня 15. жовтня 1959 року червоній Москві знову вдався неабиякий успіх. Вживаючи отрути, в підступний, нелицарський, підлій спосіб Москва згладила зі світа одного зі своїх найзавзятіших противників — найвизначнішого українського революціонера останніх трьох десятиліть, політика і державного мужа, визначного організатора і провідника українського націоналістичного руху, пламенного і хрустально-характерного патріота — Степана Бандеру.

Вже від року вільний світ має нагоду на власні очі бачити у самому найвищому репрезентантові московського імперіалістичного комунізму, з ким має до діла. Саме *тепер у виступах Хрущова на Генеральному Зібрannі Об'єднаних Націй світ наглядно бачить московсько-комуністичну забріханість і московську недвозначну рішучість підкорити собі решту вільного світу*. Але вільний світ ще не бачить якслід цього факту, що советський Союз є тюрмою неросійських народів і що саме ці, поневолені Москвою народи, можуть і напевно відіграють рішальну роль в розгромі московсько-комуністичної імперії. Адже ж одна тільки загадка коротким реченням канадійського премієра Діфенбейкера про долю України під Москвою, впровадила Хрущова у скажену лютъ! Як інакше виглядав би сьогодні світ, коли би державні мужі вільного світу були здібні зауважити у минулому всі ті безчисленні вияви активного спротиву комунізму від України починаючи, а на Мадярщині кінчаючи, та рівночасно зробити із них конечні політичні висновки?! Як інакше виглядав би цей світ сьогодні, коли би смерть такого безстрашного Борця за волю народу з руки московського агента, що ним був світлої пам'яти Степан Бандера, потрясла була сумління культурних людей Заходу, замість виставляти його світлу особу на глум, кажучи, що Він був по професії «патріот»!.

Сьогодні вільний світ, який через понад 40 років не розумів суті і загрози комунізму, починає говорити про гарячу війну із комуністичною Москвою. Ми здаємо собі справу із наслідків атомової війни, але рівночасно стверджуємо, що український народ її не лякається, бо веде він гарячу війну із комунізмом безпереривно весь час від самого початку народження його в Росії аж по сьогодні.

В цій боротьбі приносить наша українська нація мільйони жертв, а найсвіжішою жертвою у ній впав Степан Бандера.

Сумом сповіті серця усіх тих українських людей, що у вільному світі мають змогу виявити свої почування, а напевно ще більше тих, що їх серця і уста замкнені на Рідних Землях. Бо Україна втратила у Ньому одного із кращих своїх синів. Його ім'я відоме не тільки в

кожній закутині широкої України, але скрізь там на азійських просторах, де українські патріоти-націоналісти карались і ще далі караються у неволі за те тільки, що йшли під Його стягом боротьби за волю України.

Комунастична Москва вбила світлої пам'яти Степана Бандеру, але не вбила тої невмірушої ідеї, що її він був носієм і уосібленням. Вона живе, бо живе українська нація і житиме на віки вічні!

(Радіопередача, 16 жовтня 1960)

СВЯТО УПА І СТЕПАН БАНДЕРА

Це ж не припадок, що саме сьогодні Організації Визвольного Фронту святочною Академією обходять у нашій громаді Свято Української Повстанської Армії і другу річницю смерти Провідника Організації Українських Націоналістів — Степана Бандери. Згідно із нашим українським церковним календарем саме вчора було у нас свято Покрови Пресвятої Богородиці. Це Свято ще за часів козацької держави було рівночасно святом Української Зброй. Головна Команда УПА, окремим наказом визнала цей день своїм військовим святом і віддала своїх борців за волю України під Покров Богоматері. Рівночасно визначила день 14. жовтня 1942 року, як початок постання цієї одинокої в світі, підпільної, легендарної Армії.

Невипадково теж організатори Академії луцьать ім'я Степана Бандери із УПА. Хоч сл. п. Степан Бандера сам не був вояком УПА, але він був борцем за волю і незалежність українського народу ціле своє зріле життя, багато літ очолював ОУН, що передусім з її рядів творилися і поповнювались кадри УПА, а вкінці впав жертвою із руки того самого ворога України, що з ним вела збройну боротьбу УПА. Хоч боротьба української нації за визволення з московсько-комуністичної неволі у змінених формах далі триває, то як УПА, так теж визначна постать Степана Бандери належать сьогодні до історії.

І саме з перспективи історії, з віддалі часу, можемо вже сьогодні оцінювати період наших визвольних змагань, очолюваний УПА, як теж особу Степана Бандери. Ця віддаль потрібна для правильної оцінки, як потрібна вона для оцінки мистецького малярського твору.

Пам'ятаємо часи, коли наше власне суспільство уважало УПА і особу Степана Бандери за контроверзійні прояви нашого політичного життя. Щойно тоді, коли УПА заманіфестувала перед вільним світом

українську збройну боротьбу проти московського комунізму і німецько-го фашизму, щойно тоді, коли Бандера-борець упав мертвий із скрито-вбивчої руки комуністичного агента — наше суспільство погодилось і признало, що без УПА і без Степана Бандери історія наших визволь-них змагань новіших часів була би бідніша, бо виказувала би люку в тягості наших визвольних змагань.

Сьогодні УПА записана в історії не тільки нашого народу. В тому часі, коли рейди УПА зі збросю в руках переходили багато кордонів і віддавались у руки американців у Німеччині, цілий світ заговорив про Україну і про її боротьбу не тільки проти комунізму, але теж москов-ського імперіалізму, спрямованого на підкорення всіх народів поза і перед залізною занавісою. Саме у тому часі УПА частинно сповнила свою історичну місію; вона саме тоді відкрила очі і своїм і чужим на правдивий сенс її існування і її так дуже нерівної, але для української історії в наслідках так дуже важливої збройної боротьби.

Подібно теж постати Степана Бандери по причині внутрішніх партійних розходжень давала притоку до контроверзійних міркувань теж серед власного суспільства. Було так аж до того часу, коли злочинна рука Москви перервала нитку його правдиво жертвенного життя для української нації. Вже перед його свіжою могилою об'єднались у при-знанні його заслуг його політичні приятелі і його політичні против-ники. Перспектива двох літ від його смерті ще й сьогодні не дозволяє деяким людям вбачати в ньому такої історичної постаті, якою він справді був. Але його образ уже й сьогодні є одностайній в тому, що був він передусім великим українським патріотом, до самопосвяти жертвенним робітником для добра рідного народу і сіллю в оці Мос-кви, яка його, так само, як його попередників, в підступний нікчемний спосіб згладила зі світа, бо з його ім'ям сподівалась завдати нищівного удару українській визвольній ідеї.

Сьогодні УПА не може діяти в такій зорганізованій формі, як ко-лісь, в найтяжчих роках українських визвольних змагань. Сьогодні перестало теж битись серце провідника ОУН — Степана Бандери, але червона Москва все ще однаково мусить вести боротьбу проти українських націоналістів, упівців й бандерівців. Це й доказ для нас, тут, далеко від рідної Батьківщини, що ідея, яку захищали вони своїм життям, живе в українському народі і тепер помимо найжорстокішого гніту окупанта. Непоборної сили цій ідеї безперечно додала УПА і всі ті, що зміцнили ту ідею своєю кров'ю і життям.

Хай же вічна буде ім честь і слава від невмірущого українського народу!

(Радіопередача, 15 жовтня 1961)

ГЕНЕРАЛ ТАРАС ЧУПРИНКА

*Ой, не плач, старесенька мати
Твого сина на світі вже нема
Він загинув в повстанському бою,
Залишилась могила сумна...*

(Повстанська пісня)

Так співали вояки УПА, що в нерівній боротьбі з відвічним ворогом України клали свої буйні голови на просторих землях Укаріни.

І густо вкрита сумними могилами та «молоком і медом пливучим» — бо геройською кров'ю її оборонців обильно напоєна, наша українська земля.

І хоробрих дружинників княжих, що про них співає «Слово про Ігорів похід», і славного війська Богдана, і армії Мазепи, Війська преславного Запорожської Січі, Січових Стрільців, Армії УНР і УГА, Карпатської Січі, Української Галицької Дивізії і Української Повстанської Армії.

Не ріki — море розлилось шляхетної тієї крові славних борців наших — за Правду України, за право жити життям вільного народу на власній землі.

Але УПА — армія воюючої України в теперішній дійсності без прецеденсу не тільки в історії нашого війська, але взагалі в історії світу. Вона — армія зпід поверхні землі, армія недержавного народу, що веде війну з одною із найбільших мілітарних потуг світу, не маючи ні матеріальних засобів, ні регулярно зорганізованої воєнної машини, ні зброї, ні врешті зрозуміння від зовнішнього світу, що вона веде війну не тільки в обороні України, але в обороні теж цілого вільного ще світу.

Її творив і до бою провадив сл. п. Роман Шухевич — ген. Тарас Чупринка.

Восени 1950 року крізь щіlinи залізної завіси принесли вояки УПА страшну вістку. Не стало в живих іхнього організатора, провідника і командира.

Ще одна могила сумна... Та й ніхто докладно не знає, де і коли спочив ген. Чупринка. Поляг і він геройською смертю проти того самого найлютішого ворога України — кровожадної Москви.

Так, як його попередники... як Петлюра, Коновалець та сотки тисяч знаних і безіменних героїв.

Але Правди України світ все ще не пізнав, — так як не пізнав поганський світ Правди Христа. Щоб піznати її — ту Божу Правду —

треба було смерти Христа і тисячі християнських мучеників. Щоб пізнати Правду України і правду про московсько-большевицьку неволю — треба було УПА — треба було смерти її Генерала і мільйонів борців-героїв.

Генерал Чупринка вмер, щоб не дати вмерти Ідеї, за яку боровся як революціонер і як головний командир Укр. зброй за визволення нашого рідного Краю з під комуно-московського ярма.

І коли сьогодні справа української державності стала вже актуальним питанням усіх урядів вільних демократичних країн — то велика в цьому заслуга той історичний факт, що ця Велика Ідея втілилась в особу ген. Тараса Чупринки, саме тоді, коли здавалось, що вона під важкими ударами московського кнута перестане жити в серцях синів України.

УПА показала західному світові правильний шлях політики проти тиранів з Кремля. Покійний генерал наказав іти частинам на захід та проголосити вільному світові, що тільки безкомпромісовою збройною боротьбою з комуністичною заразою можна сподіватись рятунку для світу.

Ми — українці, розпорощені по всьому світу, все ще далі з за-пертим віддихом слідкуємо за вістками із поля боїв наших героїв — тих невмірущих «лицарів абсурду» — і віримо, що їх геройські жертви крові зближають нас до того дня, коли зможемо знову зійтись разом на рідній землі, звеселити скорбну матір нашу та відшукати сумні могили наших героїв — а між ними є одну найціннішу — покійного ген. Тараса Чупринки.

Хайже ця наша скромна академія держить живим у нашій пам'яті незабутнього командира УПА і хай Ідея, за яку впало вже стільки народу — перед ним, з рядів його армії і з рядів тих славних лицарів, що є сьогодні падуть у нерівній боротьбі — цілить український народ по всьому світі во єдино!

Не оплескуйте, Достойні слухачі ні промовців ні виконавців точок програми цього свята, бо не їм сьогодні наша увага. Пережиймо у наших серцях велич тої Ідеї, за яку вмер лицар і герой Тарас Чупринка.

Встаньмо всі з місць — та в мовчанці віддаймо салют генералові, а з ним усім тим, що разом з ним служили до кінця тій великій Ідеї, та що безіменними героями записані в історії українських визвольних змагань.

(Відкриття Пластової академії, Сіракюзи, Н. Й., 1953 р.)

ГЕНЕРАЛ РОМАН ШУХЕВИЧ — ТАРАС ЧУПРИНКА — КОМАНДИР УПА І ПЛАСТУН

Святочна громадо! Дорогі Друзі Пластуни!

Віддаємо тут наш салют цій символічній могилі, вшановуючи пам'ять одного із лицарів-воїнів новітньої історії все ще поневоленої України, генерала Тараса Чупринки — Романа Шухевича, командира легендарної Української Повстанської Армії — в скороченні УПА, що згинув смертю героя у підльвівській Білогорщі дnia 5. березня 1950 року.

Щедро зрошена кров'ю борців і героїв наших українська земля! Мабуть і тому вона така обильно-плодюча і тому сусіди її завжди зазіхали на неї!

Від зарання своєї історії український народ мусів захищати свою землю зі зброєю в руках, вкриваючи її густо могилами борців-героїв, тими свідками нашої снаги до волі і самобутнього державного життя.

Клали свої голови на жертівнику Батьківщини славні дружинники князів наших;

Славою і могилами вкривало рідну землю наше славне військо запорозьке;

Виростали могили борців за самобутність нашого народу у завзятих війнах проти ворогів славних гетьманів наших Богдана Хмельницького й Івана Мазепи;

Густими могилами вкривалась наша земля в часі першої світової війни у славних боях Українських Січових Стрільців;

Могилами встеляла за собою героїчний шлях боїв Українська Галицька Армія і військо Української Народної Республіки на широких просторах Великої України, захищаючи здобуту волю по розпаді держав-поневолювачів;

Вміла обстоюти українське право на самостійне життя Срібна Українська Земля — Карпатська Україна, окуплюючи омріяну воленьку свою могилами вояків Карпатської Січі;

З вірою у святе діло визволення власного народу пішла у бій проти відвічного ворога України — Червоної Москви — Перша Українська Дивізія Української Національної Армії в часі Другої світової війни і густо вкрила могилами Брідські поля;

На традиціях боротьби за волю виросла легендарна Українська Повстанська Армія, що її організував, зміцняв і очолював лицар-герой, генерал і командант, Роман Шухевич — Тарас Чупринка, що 6 років тому поляг геройською смертю у невідомій могилі під рідним Львовом.

Зійшлись ми отут — дуже далеко від рідних сторін, щоб перед цією символічною вояцькою могилою віддати поклін генералові одинокої у світі підпільної Армії, а з ним — усім тим — знаним і незнаним героям, що віддали і далі ще віддають своє життя за Україну;

За тих, що далі держать в руках українську зброю та не дозволяють кремлівським сатрапам спочити на лаврах перемоги;

За тих, що в тюрмах, тaborах непосильної невільничої праці, тих, що в катакомбах 20-того віку, потайки від ворога, несуть гарячу молитву за волю і кращу долю України;

За тих українських жінок-героїнь, що своїми грудьми і трупами боронять своїх безборонних чоловіків на московській каторжній роботі.

Відкриваючи це наше скромне свято для вшанування славної пам'яті генерала Чупринки виступом нашої Пластової Групи, хочемо підкреслити, що генерал Тарас Чупрінка зокрема близький нам — пластунам. Він бо ж, заки очолив УПА, проміряв тернисті шляхи України як пластун-мандрівник. В Пласті сталівся Його характер і від Пласти починались Його вміння боротись із життям як з трудами в полі. В Пласті сповнявся Його дух ідею вірності Богові й Україні!

Могила славної пам'яти Генерала не закінчує жертви українського народу в боротьбі з окупантами. Вони ростуть, бо росте українська нація; бо український народ любить свободу понад життя; бо українська нація має всі природні і духові вартості стати від нікого незалежною державою — і має їх далеко більше, ніж багато інших навіть малих народів, що в останніх роках новітньої історії мали щастя закінчити свої змагання до волі з успіхом.

Жертви українського народу закінчаться щойно тоді, коли український народ вибере собі самостійну державу. А тоді наш народ прикрасить свої міста тривалими пам'ятниками Командантіві легендарної УПА, що стоятимуть поруч пам'ятників наших найбільших геніїв — величнів українського духа та світочів української зброй!

Україна на чужині, а з нею і наша українська громада єднається духово із тими ідеалами, що зродили так багато-багато могил героїв-борців за волю нашої Батьківщини. Згадуємо із пошаною ті світлі моменти нашої боротьби за волю, щоб діти наші знали кого скоро-нили старі батьки в тих могилах...

Тож приєднаймось всі до салюту друзів пластунів — та вставши з місць схилім наші голови перед цією символічною вояцькою могилою із думкою про всіх тих, що вмерли геройською смертю во ім'я Ідеї, щоб жила Українська Нація!

(*Відкриття Пластової Академії у Сиракузах, Н. Й., 18 березня 1956*)

ВСТУПНЕ СЛОВО НА ГРОМАДСЬКІЙ АКАДЕМІЇ В ЧЕСТЬ СЛ. П. РОМАНА ШУХЕВИЧА

Святочна Громадо!

Кожна велика нація має своїх великих людей. окрім місце між ними займають державні мужі, політики дипломати, визначні знавці воєнного діла, полководці і генерали.

Про державних мужів часто кажеться, що вони приходять і відходять, але й між ними бувають люди, що є творцями великих історичних діл, що пишуть історію нації.

Наша велика українська нація продовж своєї тисячолітньої історії мала теж немало своїх великих державних мужів. Згадаймо тільки найвизначніших:

В княжій добі — українська історія записала імена св. Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Ярослава Осьмомисла, короля Данила...

В козацько-гетьманській добі — творцями української історії були передусім гетьмані Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Петро Дорошенко та Іван Мазепа.

В добі нової історії записались як визначні будівничі української державності Симон Петлюра, Дмитро Вітовський, Евген Коновалець, а останньо вже сл. п. генерал Роман Шухевич — Тарас Чупринка.

Ці великі українські державні мужі були рівночасно представниками збройних сил українського народу. Вони стали висловом українського народу до незалежного державного життя. В кожній із названих діб своєї історії український нарід вмів захищати свою державність або в боротьбі здобувати її.

Ряд цих українських знаменитих державних мужів наша історія замикає покищо славним ім'ям генерала Романа Шухевича, що дев'яту річницю його смерті сьогодні саме вшановує наша українська громада.

Роман Шухевич безперечно являється одним із великих людей України в останньому, ще нескінченому періоді визвольних змагань. З його ім'ям нерозривно луčиться десятилітній період революційно-збройної боротьби Української Повстанської Армії, — той період нашої історії, що його вже сьогодні починають називати «Добою Чупринки».

З'ясуймо собі коротко, в чому саме історична велич його діл. Вона передусім у тому, що:

Він — знову створив і очолив українські збройні сили, продовжуючи традиції українських визвольних змагань і то в добі може найбільшого лихоліття в історії України;

Він — вів цю боротьбу на двох фронтах проти ворогів-окупантів наших земель — найсильніших тоді на європейському континенті;

Він — вів цю нерівну боротьбу без будьякої помочі іззовні, але з

опертям виключно на власні сили української нації, черпаючи їх із повсякчасної її снаги до волі і державної незалежності;

Він — видержав на свому пості політичного провідника і командира до останку, — до загину на полі слави — тоді, коли багато визначних українських людей шукали порятунку і захисту в чужих краях;

Він — справді став взірцем найвищого патріотизму, найвищої любові до своєї бездольної Батьківщини — тої любові, про яку й християнська релігія повчає, що «більшої любові ніхто не має від того, хто душу свою кладе за друзів своїх».

Ми святкуємо сьогодні пам'ять про цю Велику Українську Людину. Ми — маленька частина українського народу — на вільній чужині — можемо висловлювати наші думки з приводу дев'ятих роковин цієї Великої Втрати. Ми — знаємо, що український народ на рідних землях має замкнені уста; що українському народові там на рідній, не своїй землі наказується прославляти найбільшого його ворога за те, що відібрав йому волю та виклинати ті Ідеали, що за них боролись наші предки і ще боряться наші сучасники.

Хай наші святкування не будуть для нас святом смутку. Хай святкування наші з'єднують нас з українським народом там на рідних землях у його тяжкій боротьбі за своє національне існування — та тут на чужині хай повсякчасно пригадують нам наші обов'язки супроти поневоленої Батьківщини. Хай наші святкування пригадують нам, що боротьба за волю і державність вимагає труду і жертв; і то жертв не тільки матеріальних дібр, але передусім жертв крові; що зокрема сьогоднішня ситуація українського народу вимагає жертв від української політичної еміграції.

Цими саме думками відкриваю наше скромне Свято і прошу всіх Шановних Приявних вшанувати всіх подвижників ідеї волі і державної незалежності, що впали на полі слави, а серед них сл. п. генерала Романа Шухевича — однохвилиною мовчанкою, вставши з місця.

* * *

При цій нагоді вітаю вперше на терені Сиракуз пана редактора Богдана Кравцева, знаного українського поета, визначного і активного учасника української революційної боротьби в часі між двома світовими війнами, близького друга і співробітника сл. п. генерала Чупринки, — який виголосить святочну доповідь.

(*Вступне слово на громадській академії
сл.п. Романа Шухевича — 8 березня 1959*)

20-ЛІТТЯ У.П.А.
ПРИВІТ ОРГАНІЗАЦІЯМ ВІЗВОЛЬНОГО ФРОНТУ ВІД
ПЛАСТОВОЇ СТАНИЦІ

Мені припала честь привітати це Окружне Свято для відзначення 20-річчя УПА від Пластової Станіці, що об'єднує Пластову Молодь міст Сиракюзи, Ютіка, Коговз і Бінггемтон.

Щойно два тижні тому Український Пласт в Америці величаво обходив свій Золотий Ювілей — і впродовж однотижневого відзначення свого 50-ліття ця найстарша організація Української Молоді пригадала своєму громадянству свій початок, ріст і свої осяги у вихованні української молоді на повноцінних громадян своєї спільноти.

Сторінки 50-літньої історії Пласти постійно вказують на те, що ідеї Пласти й ідеї тої найновішої нашої збройної сили, що записалась незатертими буквами на сторінках історії України в боротьбі за своє право жити вільним, державницьким життям під назвою УПА — є їхнім спільним Ідеалом. Історія Українського Пласти й Історія Українських Визвольних Змагань є нероздільно пов'язана не тільки спільнотою загально-українського Ідеалу, але й людьми, що той Ідеал виношували у своїх серцях і Його здійснювали. Члени молодої ще Пластової Організації враз зі своїми основниками брали вже участь в Українській Національній Революції та у відбудові Української Держави 1918-20 рр., а коли «встояться не було сили» — Український Пласт став в авангарді підготови українських молодих людей до дальших змагань за здійснення загально-українського Ідеалу. І від тоді — продовж 50-ти літ — не було жадного прояву українських самостійницьких змагань, що в ньому члени Пласти не брали б участі. Вистачить пригадати, що ряди УВО й ОУН, а в значній мірі і провід цієї революційної Організації Українських Націоналістів доповнювались із членства Пласти. Це не припадок, що Український Пласт з часом став сіллю в оци окупантів українських земель — і мусів піти у підпілля... так само, як у підпіллі мусила діяти ОУН, а відтак УПА.

Не місце тут вичисляти імена всіх тих пластунів, що життя своє зложили на полі бою за Україну в рядах ОУН чи УПА. А було іх немало — і були між ними визначні пластові провідники, а були теж рядові члени Пластової Організації.

А все ж таки дозвольте згадати бодай кілька найвизначніших імен, що їх історія України уже записала золотими буквами на своїх сторінках:

Гриць Пісецький — пластун — Скоб 11. Куреня ім. Гетьмана Івана

Мазепи в Станиславові, а пізніше куреня «Лісові Чорти», що згинув у пластовому однострої в акції під Бібркою в Галичині;

Ярослава Кліщ — з куреня «Тих, що греблі рвуть», членка УВО і ОУН, що згинула в наслідок в'язничних тортур;

Василь Білас — із куреня у Трускавці, член УВО і ОУН, що з окупником «Хай живе Україна» згинув у Львові засуджений на смерть польським судом за участь в акції ОУН в Городку біля Львова;

Брати Платон і Евген — Полотнюки — оба зі станиславівського Мазепинського Куреня, а відтак куреня «Чорноморці», перший розстріляний большевиками, а другий німецьким гештапом за співпрацю з УПА;

Олександр Бандера — з куреня «Червона Калина» — член ОУН, замучений в гітлерівському концтаборі в Авшвіц;

Остап Струк — з куреня «Лісові Чорти», член ОУН, закатований НКВД-истами у Львові;

Юрій Шухевич — з «Чорноморців», закатований НКВД-истами у Львові;

Андрій Пясецький — з «Лісівих Чортів», член ОУН, розстріляний Гештапом;

Олег Кандиба-Ольжич — член пластових частин у Празі і член УВО і ОУН, закатований в гітлерівському концтаборі в Саксенгавзені;

Дмитро Грицай — з «Чорноморців» — член ОУН, шеф Штабу УПА, як генерал Перебийніс, згинув при переході на захід;

Олекса Гасин — з «Червоної Калини», полковник і шеф Штабу УПА, згинув у бою з большевиками на вулицях Львова;

Роман Шухевич — Тарас Чупринка — з «Чорноморців», член УВО і ОУН, генерал-хорунжий і Головний Командир УПА, — згинув у боях з большевиками в Білогорщі коло Львова;

Степан Бандера — з куреня «Червона Калина» — Провідник ОУН, згинув замордований підступно отруєю в Мюнхені з рук НКВД.

Пласт — що виховав у своїх рядах таких безстрашних борців за Український Ідеал — і по сьогодні, хоч і не на своїй землі, не змінив нічого з принципів виховання української молоді на ідейних і патріотичних громадян української нації. Вірність Богові і Україні й надалі залишаються головним обов'язком українського пластунства — того

обов'язку, що його вщерть сповнили вичислені і невичислені пластуни в боротьбі за волю Батьківщини.

У свій Ювілейний Рік Український Пласт на чужині схиляє свої Пропори в пошану всіх тих, що впали на полі Слави за Честь і Волю української нації, а сьогодні в першу чергу тих пластунів, що віддали своє життя в боротьбі за українську державність в рядах УПА.

Ми віримо, що іхні невмирущі духи кружляють тут над нами усіми, що організовано тут вшановуємо УПА, як збройне рам'я дужого українського народу — та що вони поведуть нас правильною дорогою до здійснення того Ідеалу, за який вони боролися в рядах легендарної УПА і за який життя своє склали на жертівнику Батьківщини.

Вічна і славна хай залишиться Пам'ять про них!

(20-ліття У.П.А. — привіт організаціям У.В.Ф.
від Пластової Станції 16 вересня 1962)

ПЕРЕДАЧА ПРАПОРА 26-ГО ВІДДІЛУ ООЧСУ

Мені — як предсідникові перших основуючих Загальних Зборів 26. Відділу ООЧСУ у нашій громаді припала велика честь перевести тут перед Вами передачу посвяченого сьогодні в нашій церкві прапора цієї організації до рук теперішнього, одинадцятого з черги голови Відділу — пана Михайла Микитина.

Акт посвячення прапора та теперішня його святочна передача Відділові замикає 10-літній період діяльності цієї Організації серед української громади цього міста.

Дозвольте ж мені в коротких словах пригадати Вам історію цього Відділу: Перші основуючі Загальні Збори Відділу відбулися 30. листопада 1952 року на шостому році існування ООЧСУ в Америці — з участю делегата від Централі і на цих Зборах 40 громадян нашого міста стали членами Відділу. Першим головою був вибраний Микола Годжак.

Продовж 10-ти каденцій Управ Відділу головами Відділу були: Павло Карпишин — 4 рази, Микола Годжак — 3 рази, Микола Павлів — 2 рази, Павло Ткач — 1 раз, а теперішню 11-ту Управу Відділу очолює Михайло Микитин. Слід підчеркнути що на 11 річних Загальних Зборів аж 6 із них відбулось під проводом заслуженого кума при сьогоднішньому посвячені прапора — полк. Юрія Киверчука.

Не місце тут подавати подробиці десятилітньої діяльності Відділу на терені нашої громади. Взагальному можна тільки сказати, що Відділ, як одна з клітин цієї, українським загалом в Америці загально при-значаної і шанованої суспільно-політичної Організації, що її статутовим завданням є бути помостом між рідним Краєм та еміграцією в Аме-риці, та творити моральну та матеріальну базу помочі для нашої по-неволеної Батьківщини — України, яка далі веде постійну боротьбу за принципові свободи людини і нації — свободу слова, свободу совісти, свободу від страху і свободу від зліднів — ці підставові свободи, що лягли в основу Атлантическої Хартії і які рівночасно віддзеркалюють головні принципи американської демократії — наш Відділ старався виконати якнайкраще.

Немає потреби вичисляти тут усі ті численні культурні імпрези, доповіді, та політичні виступи Відділу перед ширшим заголом нашої громади, бо ж вона була в більшій або меншій мірі співучасником цієї діяльності. Все ж таки місце тут підкреслити, що наша українська громада завдяки цій діяльності стала під оглядом вияву свого українського зорганізованого життя багатішою посеред скучень українських людей на цій американській землі.

Що Відділ причинився теж до створення матеріальної бази, так дуже потрібної для статутової праці Організації, хай послужить цифра зібраних кругло 17.000 доларів відносно невеликим членством Відділу, який тепер числить 52 членів.

Цим поважним матеріальним вкладом Відділ допоміг Головній Управі Т-ва виконати статутові завдання, а передусім своїми виданнями розкрити перед світом суть московсько-большевицького імперія-лізму та подати цьому світові історію державницьких змагань України у невикривленому, але правдивому свіtlі. Виставка видань ООЧСУ, яку маєте нагоду тут на залі побачити, вказує, що організація вже тепер ці завдання у великій мірі виконала.

В цій коротко з'ясованій діяльності Відділу муши тут зокрема підчеркнути дві заслуги Відділу, які мають значення не тільки для самої української громади нашого міста, але теж для пропаганди української справи взагалі. Цими заслугами є створення українських Радіо-передач, що саме в цьому році разом із Відділом — чесною і відданою працею своїх співробітників — заслужили собі на прилюдне відзначення свого десятиліття, — та створення чоловічого хору «Сур-ма», який гідно та з успіхом пропагує українську музичну культуру не тільки серед своїх, але й чужих. Ініціатива для створення цих двох груп вийшла саме від Відділу ОOЧСУ і члени Відділу із саможертвою пра-цюють у цих двох найкращих формах вияву нашої культури на цьому терені.

Організаційний прапор являється видимим знакомкої зорганізованої сили, а майже завжди моральної сили впершу чергу. 26. Відділ ООЧСУ своєю працею продовж 10-ти літ доказав, що в цій, хоч числовово невеликій організації, така моральна і духовна сила — є!

Цей прапор Відділу ждав цього моменту свого посвячення і святочної його передачі Відділові вже майже 5 літ — отже вже 5 літ тому Відділ був готовий сказати своєму громадянству, що організаційний період для Відділу закінчився.

Сьогодні Відділ одержує цей прапор на початку другої декади своєї праці із найкращими побажаннями передусім від Централі Організації, від всього членства ООЧСУ, від всіх місцевих організацій та від цілої української громади міста Сиракюз.

Передаю цей Прапор у Ваші руки, пане Голово Відділу, як велику цінність, яку Ви і членство Відділу маєте зберігати в пошані і честі. Під цим прапором в українських національних барвах та з українським державним гербом — ідіть далі до української національної мети: відзискання 4-ох людських свобод на Рідних Землях поневоленої України, а з ними до відновлення її політичної незалежності і свободи.

Хай Господь милостивий дозволить Вам донести цей прапор з цієї гостинної американської землі і країни демократичних свобод — на вільну Україну!

(*Слово при передачі посвяченого прапора
26-го Відділу ООЧСУ — 5 травня 1963)*

«КАЗНЬ» — СПОМИН ПРО СОВЕТСЬКІ ВИБОРИ — З НАГОДИ ПРИЇЗДУ ХРУЩОВА ДО ЗСА

Українці в діаспорі стоять перед ганебним фактом відвідин ЗСА Нікитою Хрущовим, злочинцем число 1, який відповідальний за смерть мільйонів українських людей і незлічимих жертв других національностей. У зв'язку з його відвідинами цієї країни, яка під цю пору являється малошо не одинокою остоєю волі для поневолених комуністичною Москвою народів, о. д-р Кеннеді уважає, що «є морально хибно запрошувати цього кривавого різника Мадярщини» і, що «хіба тільки шкоду може принести країні цей інтернаціональний Діллінгер», а кардинал Кушінг прирівнює його візиту до «отворення границь для ворога в часі війни»...

В противагу цим здорово думаючим представникам християнського вільного світу, деякі — теж християни — думають зробити враження на цього чорта в овечій шкірі, запрошуючи його на Богослужби!... Яка наївність! Вони думають, що покропивши чорта свяченою водою, замінить його в янгола, — його, що збирається «погребати Америку» і що бачить уже недалеких нашадків теперішнього покоління цієї благословенної країни — комуністами, його, що визнає тільки одну — одиноку релігію: опанування комунізмом всього світу.

Хрущова знаємо із особистих спостережень у 1939 році, коли то він — тоді ще тільки права рука кровожадного Сталіна і секретар комуністичної партії України, — приїхав офіційно проголосити доконаний уже факт «визволення» Західної України (до речі — з одної неволі у ще тяжчу неволю) і прилучення її до Української РСР. Варто пригадати, що й тоді, як багато разів пізніше по подібному «визволенні» інших народів, комуністична партія перевела правне оформлення «визволення» і прилуки «найдемократичнішими в світі виборами» депутатів.

Спомин про ці вибори може щераз причинитися до відкриття очей провідних людей вільного світу.

* * *

Вже на кілька тижнів перед виборами ішла шалена передвиборча кампанія, хоч не було для неї логічної потреби, бо ж листи кандидатів виказували тільки знаних або маловідомих членів комуністичної партії. Мітинги скликувалось 2-3 рази в тиждень і вони кінчались резолюціями, в яких довгі, пусті пеани в сторону вождів «найпередовішої під сонцем» країни займали більшу частину. Два комісари дільниці міста — обов'язково у вишиваних сорочках, як видимий знак «визволення» — скоро складають списки населення і список округової виборчої комісії, на який попадаю і я, як людина вільної професії — лікар Й активний учасник дотеперішнього громадського життя. Із свідомих українців попадає туди ще тільки молоденька учителька Рідної Школи. Решта складу виборчої комісії — це люди безіменні, ріжких рас і національностей, які досі не були причасні до якогонебудь життя спільноти, а деякі з них були на списках бувшої польської кримінальної поліції. Але це не перешкоджувало політрукам наділяти їх особливим довір'ям, що пізніше й виявилось під час самих виборів, коли вони засіли за столами із виборчими списками, а я одержав підрядну функцію показувати виборцям, де їх листи і виборча будка. А крім цього зауважив я при нагідно, що при моєму прізвищі і при прізвищі учительки комісар поставив на своєму списку членів округової виборчої комісії два велики знаки запиту!

Населення дільниці було мішане. Було доволі інтелігентних поляків, яких наше «визволення» сильно заскочило; вони опинились у ситуації, в якій ніяк не могли себе знайти. Багато із них були моїми пацієнтами і мали до мене довір'я. Тому теж яких два тижні до виборів дехто із них звертався до мене за порадою, що ім робити і чи йти до виборів. Тоді я — ще не свідомий дійсності — відповідав ім, що чайже участь у виборах у демократичній Польщі була справою особистого рішення і думав, що так повинно теж бути у «визволеній» Західній Україні.

Прийшов день виборів... Я на становищі дверника маю дуже добрий перегляд виборців. Йдуть усі — молоді і старі, здорові і каліки, простолюддя й інтелігенти, але на моє здивування йдуть теж і поляки із своїм католицьким парохом на чолі..

Десь коло десятої години вечором я зауважую на листі, при якій сидів довірений член Просвіти, що не з'явилась до виборів одна інтелігентна польська родина. Я знат, що жінка не могла з'явитись, бо її я лікував по причині параліжу, але чому не прийшов її чоловік?... З'явилась у мене тоді такі думки, як іх пізніше я прочитав у знаменитого новеліста Степана Корибутяка, що прекрасно описав советський режим у новелі «Мітінг», що на ньому одинокий із учасників глухонімий та безрукий Іван не припlesкував.. Я теж подумав: от, поплескав би дурний, та й мав би спокій! Я вирішив йому помогти не впасти не потрібно в халепу. Без відома комісаря я опустив свій пост дверника і скоро пішов до хати тих людей, що була при тій же вулиці, де й був виборчий льокаль, всього кілька малих передміських домиків теж і від мого мешкання. Я пішов... I тут сталося щось таке, що відкрило мені очі на весь жах і терор советського режиму і освідомило мене, чим саме держиться разом ця тюрма народів, що їй на ім'я ССР...

Я підзвонив до хвіртки... Вийшов молодий, присадкуватий чоловік, на моє здивування у вишиваній сорочці. В цій хаті ще ніколи такого не бувало. На мій запит, чи господарі вдома, він нічого не відповів, аж замкнувши на ключ хвіртку, яка пропустила мене у замкнене подвіря, промовив: «Входи!». Ідучи за мною, він впровадив мене до знаної мені кухні, яка однаке видалась мені чужою, бо в куті сиділа незнана старша жінка, а в другому куті при столі такий же молодий чолов'яга, теж у вишиваній сорочці! Мені наказали сісти і почались допити. Із всіх показаних мною особистих документів роблять докладні відписи. Ще, як слід, незорієнтований у ситуації, я заявляю під час провірки, що приходжу відвідати свою пацієнту. Мені дозволяють піти до кімнати, де лежала хвора і сидів її чоловік. Щойно тут я довідуюсь, що вони вже цілий тиждень є під домашнім арештом, що ті два молоді чоловіки є енкаведистами, що вони очікують тут на брата господаря, що був полковником польської армії — як пізніше виявилось — на одного із

контингенту до млинів смерти у горезвісному Катині... Господарі зараз же сказали, що мені прийдеться ночувати з ними, так само, як около 30-ти особам, які припадково, чи по ділу зайшли у їхню хату. Час ночі потрібний ім на провірку особистих документів.

Я майже автоматично записав якусь рецептуту, але при тому виявив господарям, що я є членом виборчої комісії — і, що мій прихід у так пізню пору — продиктований моїм обов'язком прислати ім виборчу урну до хати згідно із виборчою практикою.

Вернувшись до кухні, я зустрівся з очікуваною поставою енкаведистів. Мені наказали сідати і... ночувати. Щойно тоді я витягнув довідку округової виборчої комісії. Почалась нарада шепотом між двома, знову докладне копійовання «спасенного» документу й один із них, беручи мене під рам'я і випроваджуючи, коротко зупинився і сказав: «товариш, одно слово про етое, что ти тут видел, казнь!!». Провів до хвіртки і випустив, а коли я вже з-поза хвіртки запитав, чи посилати виборчу урну, він сказав: «Чорт с німі, не нужно!»

Хоч дорога до виборчого льокалю була коротка, я скоро усвідомив собі у своїх думках, яка сила страху і терору, що на них базується советський державний режим! Це ж бо діялось у передміській дільниці міста, де кожна вістка про якунебунь хобчи маловажну подію розносилася блискавкою і всі про неї знали, а тут 30 осіб перейшли нічні допити у хаті конфінованої родини протягом одного тижня у моєму безпосередньому сусідстві, і я нічого про це не довідався! Слово «казни!» (розумій — куля в потилицю) замкнула всім уста. Мені пригадалось Шевченкове: «на всіх язиках все мовчить»... тільки тоді від «Молдованина до Фіна», а сьогодні вже куди-куди далі...

Я вернувся до виборчого льокалю. Ще в пізню ніч, коротко перед 12-тою опівночі, коли кінчились вибори, привозили, або приносили на руках стариків і калік сповнити обов'язок громадянина «найпередовішої у світі країни»... А за якої пів години пізніше наш комісар, що передше не дав дозволу піти щось з'єсти на обід, прикладав нас двоїх — членів округової виборчої комісії із знаком запиту і стверджив, що ми втомлені і маємо іти відпочивати, а він покличе нас, як буде треба...

Десь коло З-твої години ранку хтось постукав у двері і попросив нас до комісаря. Ми підписали вже готові підсумки виборів. Вони були — очевидно — на 99.9% участі і — ще більш очевидно — за одиноким комуністичним кандидатом у депутати...

Не спалось мені уже до ранку, як і не одну ніч пізніше, аж поки не опустив я рідне місто, починаючи трудну і довгу мандрівку у країну волі, що вітає кожного мандрівника зі сходу могутньою статуєю Свободи...

Коли знову і знову відтворюється у моїй пам'яті кошмар цього

спомину, то мимоволі пригадуються слова нашого великого Франка, які повторюю тут голосно на привіт Хрущову в ЗДА:

«Росіе! Де лиш ти поставиш стопи,
Повзе облуда, здирство, плач народу.
Цвіте бездушність, наче плісень з муру.
Ти тиснеш і кричиш: «Даю свободу!»
Дреш шкуру й мовиш: «Двигаю культуру!»
Лиш гадь і слизь росте й міцніє в тобі,
Свобідний дух, або тікати мусить,
Або живцем вмірає в твоїм гробі.»

* * *

Враз із цим кошмарним словом «казнь», що так глибоко залишилось у моїй пам'яті, так і чую ще мельодію співу прибитих, ошуканих, обідраних і голодних, безвільних і застрашених горожан «самої найпередовішої країни» світа: Я другої такої страни не знаю, где так вольно дишет чоловек!...»

(«Свобода», 16 вересня 1959 — в англ. перекладі)

THE HUNGARIAN REVOLUTION

To-day we commemorate in our program the 5-th Anniversary of the Hungarian Revolution.

While doing this we wish to pay a tribute to the heroic freedom-fighters of a nation subjugated by a ruthless occupant, and at the present time not only by our common enemy but also enemy of the entire free world.

Understandably, at this occasion we remember our own freedom-fighters who gave their lives for liberty and independence from all the historical oppressors and occupants of our nation.

At this very occasion we particularly have the reason to mention the freedom-fighters of our Ukrainian province — the Carpathian Ukraine — which has a common border with Hungary, and whose sons died their heroic deaths in defense of their national liberty in March of 1939 under almost identical circumstances as the heroic sons of Hungary in October-November of 1956.

These two historical events, divided by the time-lapse of 23 years, were met by the world press with the identical question: «What has led the young men to a certain death?»... With this question outsiders wished to point out what seemed to be irrational action in the political context of the time.

The answer has been given by both — The Carpatho-Ukrainians in 1939 and Hungarians in 1956, and generally by freedom-fighters everywhere in the world. The fight for liberty and national freedom has never been irrational through the existence of mankind!

We also wish to mention those Ukrainians who turned their Red-Army arms against their own oppressors and fought to-gether with the Hungarian Revolutionaries for the cause of freedom on Hungarian soil.

While commemorating the Hugarian Revolution we start our musical program with the Carpatho-song, composed by Hryhory Kytasty in commemoration of Carpatho-Ukrainian freedom-fighters.

Five years ago a small Hungarian nation rose against the mighthiest and cruellest colonizer of our century — the Soviet Union. The unarmed 10-million-nation had beaten the Red Army, and for 10 days re-established her freedom.

Then came November 4 of 1956. The Soviet Union crushed Hungary and turned Budapest into a blood-bath. With the last cries for help the roars of the Russian tanks were heard through the radio-senders of the Revolutionaries. The speaker was pleading for help in French, German, Russian and then... in fluent English. He quoted the most famous passages of Abraham Lincoln's Gettysburg address and particularly his ideas of freedom for all. He was pleading not for armies, just for arms... Then in the middle of a sentence he was silenced. A crack was heard, followed by complete silence...

This silence meant that 35.000 unarmed young Hungarians found death under Russian tanks and 200.000 fled their homeland...

To-day — 5 years after this historical example of self-sacrifice for the cause of freedom — the Hungarian Revolution is considered the shiniest page of the onethousand-year-old Hungarian history. The Hungarian Revolutionaries had been called champions of liberty, idealists, and martyrs.

But it has also been said that they had little sense of political reality, for they had created difficulties for the political realists of the free world. But those political realists were completely wrong in their cool-headed calculations — as much so at that time as they were through years before when the Ukrainian patriots were fighting the Russian red imperialists in defense of their national freedom.

The events in the five years after the Hungarian Revolution proved the miscalculations of those political realists. The flare-ups of freedom in Poland and East-Germany have been kept under effective control. The risks in re-

lations with communist tyrants had been carefully avoided and the price has always been the same: slow retreat... The free world has lost a tremendous amount of territory, and if the signs are not misleading, more are evident. The same «Hangman of Ukraine» and «Butcher of Hungary» — Khrushchov, who paved his road to power by same methods as Stalin did — now is ready to use his multi-megaton bombs to subjugate the free world.

The Hungarian Revolution gave a lesson to the free world that the freedom cannot be fought without accepting risks, for one has to fight the enemies of freedom anyway! One can fight them when the circumstances are favorable. One can postpone the struggle till the chances even out — but, ultimately, one cannot avoid the fight even when the chances become unfavorable, or even the enemy becomes stronger.

The Hungarian patriots paid their price for freedom, and it is the free world that has to draw the conclusions.

(Radiopogram, Nov. 18, 1961)

RECOVERED FROM BLINDNESS

This headline reflects an article in the Ukrainian Weekly «New Way» edited in Winnipeg, Canada. The unusual recovery pertains to the conversion of a communist dupe following his return from a visit of Ukraine — at present the Ukrainian Soviet Socialist Republic. In this article the visitor describes how he became a victim of communist propaganda, and how and why his visit to his native country in 1960 opened his eyes and gave him back normal eyesight to see things in the Russian communist empire as they really are. We consider this a good public service to share his discoveries with our listeners.

He writes: «Some leaders of our Canadian labor organizations persistently taught us: «Be all propagandists! Work for our cause, defeat churches and priests, and fight nationalism. Wherever possible, look for sympathetic people and grasp in your hands even the cross and trident (Ukrainian national emblem), and under these signs penetrate the national organizations and secretly ruin everything and break their backbones!»

The writer sincerely admits that he listened to this propaganda, became a communist, and in 1960 went to see the «communist paradise on earth» in his native country.

This is what he had to report following his return: «I visited villages, towns and cities. I was in my own native village. I saw communist collective farms. Everything I saw immediately disappointed me to such a degree that I almost completely lost my mind. Everything that I believed with my whole heart to be true at once became a lie. I questioned myself how a person can fall into the nets of false propaganda. Our leaders persistently tried to convince us that the Soviet Ukraine has been flourishing in the fields of culture, science, schools, arts, theaters, industry, and that the spirit of our great Shevchenko has been alive among our people. But our leaders did not tell us that Moscow's policy has been: You may dance and sing as you wish, but for this you have to give us your wheat! Our leaders did not tell us that Moscow forcefully introduces Russian schools in the entire Ukraine. It is true that Ukrainian youth is being educated as engineers, doctors, teachers and other professionals, but of what benefit is this for Ukraine if Moscow sends this educated youth to distant areas of the Soviet empire and replaces it in Ukraine with Russian-educated young people? Consequently, it is no wonder that the Russian language is being heard everywhere in the Ukrainian towns and cities. However, it does not mean that all Ukrainians became Moscovites, but it signifies that they are under terror and fear. I

myself felt this fear during my entire visit there as I learned that to be a Ukrainian communist in Canada and in the Soviet Ukraine is not the same! In the Soviet Ukraine one has to be a Russian communist! The truth is that Moscow does not care whether you as a Ukrainian are a communist but continuously cares that you are not a conscious Ukrainian patriot. Moscow sends hundreds of thousands Ukrainians to Siberian concentration camps not because they are not communists but because they are conscious Ukrainians».

The visitor and converted communist concludes his remarkable confession with these words: «I saw my own people as slaves who live under the Moscovite bayonet and scourge — the attributes of Russian — communist rule; I did not see in Ukraine any form of Ukrainian government. It does not exist there!»

We believe that this sincere confession of a converted communist is very instructive, especially now, in the era of Khrushchev's «peaceful coexistence», (and in the present era of «Detente» as well — Edit. note) in practice of cultural exchanges with the Soviet Union, of summit meetings and other methods of communist penetration of the free world.

Our conclusion: Beware of communist propaganda, and keep your eyes and your mind open and see Russian communism in its true light!

(Radio-program, June 4, 1961)

(Editor's note: This article was reprinted in «Spotlight» Vol. 7, No. 2. for July 1961, edited by American Legion, Post 41, Syracuse, N. Y., with the following editorial remark: «We reprint the following from the Ukrainian Radio-program on WHEN on June 4, 1961, in the hopes that many who have and still are falling for the false propaganda that all is milk and honey behind the Iron Curtain, will open their eyes before it is too late»).

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ ПРО ВИЗНАЧНИХ СПІВГРОМАДЯН

СВ. П. СТЕПАН БАНДЕРА (1909 — 1959)

Наш український народ має багато дуже гарних звичаїв, а одним із них є традиційний звичай справляти поминки своїм найближчим по-мершим членам родини в сороковий день смерті. Дехто з наших людей критикує наш традиціоналізм і наші гарні звичаї, але більшість наших людей, саме та краща більшість, яка хоче залишитись собою хоч і серед оточення чужини, придержується тих наших гарних звичаїв, плекає іх та виховує на них молоде покоління.

Наша українська громада тут у Сиракуз вшановує сьогодні поминками кращого із найкращих Синів української нації — сл. п. Степана Бандеру.

Він вмер у силі віку, серед невиспушої праці для кращого завтра нашої нації, трагічною смертю, із руки нашого безпощадного ворога — Москви, дня 15. жовтня 1959 р. Хоч убивника дотепер не вдалось виявити, але дотеперішнє слідство виявило, що Степан Бандера загинув внаслідок рафінованого атентату із застосуванням найсильнішої отрути — ціянкалію.

Ще дуже короткий час від тої хвилини, коли — ця для кожного українця бодай по імені відома — людина жила, творила, відчувала і любила кожним фібром своєї шляхетної душі ту Велику Ідею, для якої б'ється серце кожного українського патріота. Ще замала перспектива, щоб із неї можна було видіти докладно образ цієї дійсно вітмкової у нашій дійсності людини. Ще немає повних і джерельних інформацій про Його життєвий шлях і Його дію на шляху наших найновіших Визвольних Змагань. Ще Його друзі і співробітники не очуялись від важкого удару, щоби могти накреслити нам Його вірний образ. Ще весь український народ — там на Рідних Землях і тут у вільному світі — не хоче погодитись із думкою, що Його — Провідника Українського Націоналістичного Руху — немає між живими.

Хоч смерть сл. п. Степана Бандери із скривленням і рафінованої руки московського душегуба потрясла свідомість кождої української свідомої людини і ще раз постукала до сумління вільного світу, вона —

ця невблаганна смерть української провідної людини — вже навіть із цієї короткої перспективи часу, не заскочила української нації. Вже навіть сучасне покоління, що само творило, або було свідком історії наших Визвольних Змагань за останні 4 десятиліття, мало багато нагод пізнати найзавзятішого, найжорстокішого, найбезпощаднішого ворога українського вільного і самобутнього життя. Провід ЗЧ ОУН повідомляє тепер, що Москва вже багато разів загрожувала Його життю. Сprob плянованих атентатів було кілька, починаючи від 1946 року, а кінчаючи початком цього року, коли московський агент із Праги плянував викрасти його малолітнього сина, а його самого вбити.

Попри активну збройну боротьбу нашого українського народу на рідних землях ці останні 4 десятиліття позначились чотирма етапами тієї боротьби там вдома і на еміграції. Чотири осереді західно-европейської культури — Париж, Роттердам, Львів-Білогорща і Мюнхен - стали свідками того довгого шляху боротьби українського народу за своє право на вільне життя, але рівночасно свідками дій московсько-большевицької довгої злочинної агентурної руки, що діє через кордони у всьому світі. Чотири трагічні дати років 1926-го, 1938-го, 1950-го і найсвіжіша цього 1959, які в історичному аспекті є так близько коло себе, свідчать про те, що найстрашнішому північному сусідові України — Москві, є так дуже спішно вбити Ідею Самостійного українства всюди, де б, і в якійнебудь формі, вона себе не виявила.

Отже не випадково, але наполегливо, пляново, постійно і завзято, всіми можливими засобами, байдуже, що нелюдськими, нелицарськими, байдуже що скрито — вбивчо, що найогиднішими засобами, бомбами, кулями із засідки, отруєю — Москва ліквідує наших найвизначніших людей, що стали символами Ідеї Свободи і Незалежності.

На цих чотирьох етапах своєї визвольної боротьби Україна привнесла гекатомби жертв борців за волю, знаних і невідомих героїв, а між ними передусім чотирьох мужів державницького маштабу: Симона Петлюру, Євгена Коновальця, Романа Шухевича, а оце 40 днів тому — Степана Бандери.

Зупинімся хвилину думками при його свіжій могилі на німецькому цвинтарі Вальдфрідгоф, в баварській столиці Мюнхені, де вже багато наших визначних громадян закінчило свою трудну життєву мандрівку політичних втікачів із рідного краю. Переїдім коротко його життєвий шлях, щоби пригадати собі, який великий дух вселявся в його фізично скромній людській постаті, що прахом спочиває у чужій — несвоїй землі.

Життєвий шлях Степана Бандери починається так, як починається життєвий шлях десятків-тисяч української молоді його покоління.

Степан Бандера народився 1. січня 1909 р. в підгірському селі Угри-

нові Старому, Калуського повіту, в Західній Україні. Його батько о. Андрій, греко-католицький священик із селянського роду, був часто переслідуваний за свою участь у характері капеляна в Українській Галицькій Армії, посла в Українській Національній Раді в Станиславові, і за діяльність патріота-самостійника в роки польської окупації. Не зажаючи на активну політично-суспільну діяльність і польські переслідування, о. Андрій, повдовівши в 1922 році, коли Степанові Бандері було 13 літ, дає дбайливе національно-патріотичне виховання своїм сімом дітям. З них два сини загинули, замучені в німецькому конц-таборі в Авшвіці, одна дочка враз із батьком померла на засланні.

Національно-патріотичне виховання, винесене з дому, Степан Бандера поглиблював у своїх шкільних роках. Як учень української класичної гімназії в Стриї, на 14-тому році життя, він стає членом Пласту, залишаючись в його рядах аж до смерті, а незабаром стає членом таємної революційно-виховної організації середньо-шкільної молоді, в якій готувались майбутні члени УВО.

В 1927 році стає членом УВО і в тому ж році складає гімназійну матуру. Від 1928-1933 рр. студіює на рільничому відділі львівської політехніки і як студент повністю віддається революційній праці в різних напрямках, а передусім в ділянці пропаганди. Два роки пізніше, в 1929 році, стає він членом новоствореної в той час ОУН, яка поставила перед собою велике завдання визволити український народ з-під влади чотирьох окупантів.

Своєю активністю, меткістю і здібностями він швидко вибивається на провідне місце в Організації та в 1931 році стає членом Краєвої Екзекутиви ОУН на Західно-українських Землях, як керівник організаційно-технічної ділянки підпільної пропаганди та зв'язків із закордоном. З кінцем 1932 р. стає він заступником краєвого провідника ОУН на Західно-Українських Землях, а в половині 1933 року стає він Красивим Провідником ОУН і на цьому пості залишається аж до свого ув'язнення в червні 1934 року. За час його керівництва поширювалась і зростала організаційна мережа ОУН, охопивши майже всю тодішню молоду генерацію — студентство, селянську молодь та гімназійних учнів старших класів. В тому часі відбулась шкільна акція для оборони української мови у шкільному навчанню і ця акція охопила всю сільську людність західних областей України. Увагу світу звернув тоді на себе демонстративний акт ОУН проти організованого большевиками штучного голоду на Україні — атентат у советському конзуляті у Львові, що його виконав молодий член ОУН Микола Лемик. У зв'язку з атентатом на польського міністра внутрішніх справ — Перцацького в 1934 році, польська поліція заарештувала весь склад Краєвої Екзекутиви ОУН і після тяжких тортур, що їх під час слідства зазнали обвину-

вачені, відбувся у Варшаві процес, в якому Степана Бандеру і Миколу Лебедя засудили на кару смерти, яку пізніше в 1936 році замінили на досмертне ув'язнення. В різних польських тюрмах перебув він понад 5 років, аж до часу розвалу Польщі. По виході з польської тюрми він тільки коротко задержується на теренах окупованих большевиками і зараз згідно з дорученням Краєвого Проводу переходить закордон у жовтні 1939 р. Він задержується в Krakові, де в лютому 1940 р. творить Революційний Провід ОУН, якому підпорядкувалися майже всі членські кадри ОУН. У квітні 1941 р. відбувається там же 2-ий Великий Збір ОУН, на якому його вибрали Провідником ОУН. В міжчасі, ще в серпні 1939 року, відбувається в Римі 2-ий Конгрес Українських Націоналістів, на якому головою Проводу був вибраний полк. А. Мельник. В цей спосіб німецько-большевицька війна, що почалася 1941 року, застала український націоналістичний рух поділеним на дві націоналістичні організації під окремими Проводами.

ОУН, очолювана Степаном Бандерою, створює серед мас українського народу революційну силу, яка уможливлює зараз таки на початку німецько-большевицької війни захопити владу в українські руки на звільнених від большевиків теренах Західної України та проголосити Акт Відновлення Української Самостійної Державності 30. червня 1941 р. Ця акція ОУН, як скоро виявилось, не йшла впарі з плянами гітлерівсько-німецької політики, і німці скоро виарештовують членів Уряду, а згодом у вересні 1941 р. арештують і Степана Бандеру і запроторюють його до тюрми Гестапа в Берліні, де він пересиджує до березня 1943 року. Відтак перевозять його до концентраційного табору в Саксенгаузені, де він сидить до вересня 1944 р. Далі ще його конфінують у Берліні аж до лютого 1945 р., коли він при допомозі організаційних друзів втікає на півден Німеччини, де й застає його розвал Німеччини.

На Рідних Землях йде вміжчасі далі нерівна революційно-визвольна боротьба, очолювана ОУН, що її збройним раменем була УПА, під проводом поляглого на полі слави ген. Романа Шухевича. Третій надзвичайний Збір ОУН, що відбувся у серпні 1943 року в підпіллі на Україні, вибрав новий Провід ОУН на Рідних Землях, а на еміграції в січні 1945 р. створився Закордонний Центр ОУН, що його знову очолив Степан Бандера. Цей провід ОУН в лютому 1946 р. змінив свою назву на Закордонні частини ОУН і їх провідником залишився Степан Бандера аж до своєї трагічної смерті.

Вже із цієї короткої біографії виринає постать справді Великої Людини, що її видала із себе українська нація в часи найбільшого свого власного і світового лихоліття.

Не час і не місце тут зупинятись над подробицями кризових періо-

дів в історії ОУН, що витворились по такій же трагічній смерті її провідника Євгена Коновальця, і по фактичному поділі ОУН, що постав у часі останньої війни, а який довершила передусім залізна захавіса, що ділить сьогодні все людство на тaborи поневолених і вільних націй. Ці подробиці, що зродили цей поділ в нутрі ОУН належать уже до історії самої ОУН.

Але місце тут підчеркнути, що з ім'ям Степана Бандери нерозривно з'вязаний український націоналістичний і самостійницький революційний рух останньої четверті нашого сторіччя.

Тому невипадково Москва вирішила підступно знищити свого найнебезпечнішого ворога. Невипадково загинув цей Великий Борець і пламений український патріот саме тепер. Москва уважала за конечне вбити в сл. п. Степанові Бандері символ українського активного спротиву своїй поневолюючій політиці саме тепер у Мазепинському Ювілейному Році, коли вся Україна в діяспорі всіми доступними їй засобами пригадує вільному світові свою славу під Конотопом і свою історичну невдачу під Полтавою; коли виявляє Західному Світові ту правду, що мазепинство від програного бою під Полтавою у 1709 році аж по 1918 рік, петлюрівство по програній українській війні на два фронти проти московських більшевиків і поляків — і бандерівство останніх десятиліть — це один безперервний ланцюг української боротьби проти ворогів волі українського народу, а передусім проти імперіалістичної Москви, колись царської, а тепер червоної.

І невипадковий цей ганебний морд Москви, коли дивиться на нього через призму міжнародної політики. Саме тепер дихає Західний світ духом, що його світова журналістика охрестила «Кемп Дейвід», коли то західні політики перелицьовуються в офертах для Москви на мирну коегзистенцію. А рівночасно Хрущов, що таки діпняв свого і став гостем Уряду США, наочно переконався про ролю «чорних духів» — себто тих усіх політичних еміграцій із поневолених Москвою народів — із українським на чолі — у мобілізуванні вільного світу проти «співіснування» за всяку ціну, та торгування меншими і малими народами. Очевидно українське бандерівство, як символ активного спротиву більшевицькому комунізмові взагалі, а «співіснувальній» політиці зокрема, — являється важкою колодою для московських політиків в іх наполегливих замірах ще на деякий час приспати чуйність Західного світу, щоби ще трохи скористати на часі, який так наявно Москві сприяє. Отже Москва знову рішилась вибити українській визвольній Ідеї козира з рук і вбити символ тої Ідеї в особі сл. п. Степана Бандери.

Вбивши Степана Бандеру Москва завдала Україні важкого удару. Але вбивши людину, Москва не вбила і ніколи не вб'є ідеї, яку ця

людина репрезентувала. Навіть мертвий Бандера є і залишиться надалі найбільшим і найгрізнішим ворогом Москви!

Життя Степана Бандери — це життя й історія української модерної нації останніх десятиріч. Він жив для України і вся Україна відзеркалилась в його житті і найшла в ньому свого найкращого експонента із обильністю людських прикмет, що іх так мало серед людей нашого часу. Надзвичайна чуйність на потреби свого народу, постійна готовість на конечну жертву навіть особистого життя, невгнута послідовність, твердота характеру, сурова вірність справі і принципам, здібність організовувати, проводити і приказувати — це ті прикмети, що на них можуть учитись покоління. Він не заломився у найтяжчих обставинах фізичних і моральних тортур і по кожному насильстві над ним виходив ще сильнішим.

Один із його близьких співробітників сказав, що його можна було або безмежно любити, або безмежно ненавидіти, — і це останнє робили із особливою наполегливістю москалі — всі без огляду на барву, білу чи червону. Той же співробітник, один із недавніх поворотців із большевицьких концентраційних таборів, свідчить, що Бандера має більше друзів, послідовників та прихильників поза залізною заслоною, ніж має іх на західному боці. Але не має іх зовсім серед москалів будької масті. Один із московських антикомуністів у таборі примусової праці сказав: «Ненавиджу комуністів, але і в некомуністичній Росії є для Бандери тільки одно місце: ешафот!»

Очевидно, що мав сл. п. Степан Бандера і своїх притивників серед українського політичного світу, так, як має іх кожда людина, що знайдеться у вирі політичного чи суспільно-громадського життя. Бо тільки той не має противників, хто блискуче відокремиться у своїй приваті і живе тільки для себе самого. А з цілого життя сл. п. Степана Бандери виразно видно, що нічого не було для нього більше чужого, як саме така настанова. Його партійні противники можуть думати чи говорити про нього різно, але-ж тепер, коли він згинув на стійці із тих самих кровожадних рук нашого безпощадного ворога, що від нього гинули і ще далі гинуть найкращі сини української землі, наши світочі духа, наши державні мужі, наші славні гетьмані, — він записався золотими буквами в історію нашої воюючої нації. Чим далі живий Бандера віддалюватиметься від нас часово, тим його постать стане більша, все-сторонніша. На місце Бандери — провідника ЗЧ ОУН, виростатиме щоразто марканціше Бандера, як загальноукраїнський муж, як все-українська проблема. Чи ж не переживали ми в останніх роках подібного процесу із УПА, що її спочатку відпекувались деякі політичні угруповання, а сьогодні УПА визнана за збройну силу всього українського народу? Сьогодні ненадійна і передчасна смерть цього — без

найменшого сумніву — великого українського патріота та безкомпромісового провідного борця за волю і кращу долю свого народу об'єднує у смутку усіх — його ентузіастичних однодумців і прихильників — і його завзятих противників.

Українська політична думка однозігдна сьогодні в тому, що Москва огидним замахом позбавила життя найсильнішого і найнебезпечнішого для себе сучасного українця саме в особі сл. п. Степана Бандери. Цю однозігдність засвідчив маєстив його смерти від першої вістки, а відтак над його свіжою могилою. Коло його, державним прaporом вкритої, домовини зібрались українці різних походжень, віровизнань і політичних поглядів. Там на німецькому цвинтарі Вальдфрідгоф баварської столиці Мюнхену не стояли вже представники поодиноких партій, але українці соборної України, що й була мрією і змістом життя Великого Покійника. В цьому вже відносно малочисельному осередку нашої спільноти знайшлося все таки около 3 тисячі українців, що провели Великого Українського Революціонера в останню дорогу. 250 вінків квітчали йому останній шлях. Попри чільних членів ОУН і представників багатьох українських установ і організацій із Європи і з заокеанських країв — чільні політичні діячі різних національностей репрезентували свої народи. У двадцятьох нагробних промовах, в тому 7-ох чужих національностей, переважно представників поневолених Москвою народів, а саме грузинів, болгарів, туркестанців, словаків, румунів, хорватів, а теж одної англійки, віддавали вони останній салют. 50 мільйоновий український нарід із власної української території символічно заступала грудка українського чернозему і вода із Чорного Моря, що її зложив на домовині Голова ЦК АБН Ярослав Стецько, промовляючи: «Як останній наш салют складаю воду із Чорного Моря, бурхливого українського моря, як бурхливим було усе Твоє життя...»

До цієї величавої, і чужий політичний світ зворушуючої, маніфестації всього українства перед тлінними останками свого Великого Сина — західній вільний світ у загальному виявив багато співчуття і зrozуміння для політичних аспірацій, що їх репрезентував Степан Бандера. Попри українську пресу усіх політичних напрямків, теж більшість поважної чужої преси подала дуже річеві і правдиві оцінки цієї невідожалуваної втрати для визвольної боротьби не тільки України, але теж інших народів, що їх Москва поневолює.

Очевидно, що не мовчат і наші національні вороги. Бандитська Москва покищо пробує відвернути увагу від себе — справжнього злочинця — і проголошує заздалегідь приготовану брехню, що спричинників треба шукати серед німців, а саме в особі міністра західно-німецького уряду Оберлендера, якого вона старається зробити відповідальним за большевицькі масові морди у Львові і тому — мовляв —

треба було німцям його позбутись. Ця мізерна брехня має куці ноги і пригадує подібну з недавньої злочинної акції великого маштабу, що її жертвою впав цвіт польської нації. Аналогія з Катинем аж напрошується! Вміжчасі стверджено, що комуністичне радіо із Праги вже на годину скорше проголосило смерть Бандери, заки вона сталася.

Не очікуємо навіть доброго слова від білих москалів, що ідею української самостійної державності розцінюють вони куди небезпечнішою для себе, ніж комунізм.

Але і серед вісток про нашу велику втрату у, навіть ніби, поважних американських журналах і газетах подибується таке насвітлення життя і смерти Степана Бандери, що мимоволі заставляє думати, що пишуть це або комуністичні поплентачі або політики, які не хочуть псувати співіснувальних настроїв між СССР і ЗСА. Такий глумливий напис під знимкою Степана Бандери у журналі «Тайм», як: «професія: патріот» — сам говорить про настанову автора. Так! Найвищу, найбільш ідеалістичну прикмету людського духа — любов до рідного краю, виставляється на публічний глум! Або знову кажеться там, що Степан Бандера ціле своє життя посвятив «пропації справі» — себто справі визволення свого народу. Коли на таких думках автор писанини хоче виховувати своє молоде покоління, то можна побоюватися, що вже черговою жертвою комуністичного терору буде таки він сам.

Подібний письмака іншої некомуністичної газети в Європі назвав життєвий шлях боротьби Покійника «авантюрничим» життям! Князь Ніко Накашідзе, генеральний секретар ЦК АБН таки над свіжою могоилою Великого Борця за волю, дав йому таку відповідь: «З якого то часу є авантурою боротьба за національне і політичне визволення народу і за соціальну справедливість для людей? Чи боротьба за свободу уярмлених і уbezправнених людей є авантурою, чи *найвищим сенсом людського існування?* Чому ж є «авантурою» вимога для наших народів тих самих прав, які існують для всіх у цивілізованому світі? Степан Бандера не жив «авантюрничим», пригодницьким життям, але життям національного революціонера і борця за свободу».

Один із наших дописувачів називає вбивство Бандери першою жертвою третьої світової війни. В цьому твердженні є велика політична далекозорість і треба припускати, що Москва намагатиметься і надалі нищити наших провідних людей там на рідних землях і тут на еміграції саме тепер перед підготовкою до війни. Москва здає собі справу із загрози, яка жде її зі сторони українського революційного руху. А саме тепер є багато познак, що Москва приготовляється поспішно до війни, бо ж так багато кричить про мир.

Так! Ми відбули сьогодні ще одну панахиду. Чується нарікання, що українська нація — це нація панахид і жалоб і що серед обставин

чужини, особливо тих народів, що живуть своїм власним вільним життям, тяжко виховувати нашу молодь на панахидах і жалобі та смутку, тоді коли довкілля сміється і радується! Але ж ми, що покинули рідну землю не ради хліба і вигідного життя, але саме по причині нашої ідейної настанови, не сміємо скривати перед нашою молоддю цього правдивого факту, що наша українська нація все ще стоїть у боротьбі за свою волю. Саме ця боротьба, коли вже «встояти не було сили», породжувала всі наші політичні еміграції, почавши від Мазепи, а кінчаючи нашим останнім великим ісходом із рідної землі. Адже-ж відомо із історії не тільки нашого народу, але взагалі кожного народу, що боротьба за волю і державність вимагає жертв. Народи, що здобули свою державність, ставлять своїм великим провідникам пам'ятники, які розказують своїм сучасникам про героїчне минуле, а ми не то, що не можемо ставити ім пам'ятників на рідній землі, але лютий наш ворог розкидає із вітром іхні кістки, затираючи слід за ними. От тому саме в нас все ще панахиди... І на тих, — хоч таких дуже сумних споминах — обрядах, ми мусимо виховувати нашу молодь. Правда, — вони сумні, бо все ще сумна наша історія, яку найкращі сини і доньки нашої нації пишуть смертью мучеників-героїв...

Ми мусимо нашій молоді ставити тих героїв-мучеників за нашу національну правду перед очі на те, щоби вона не пропала серед добробуту чужини, не затратила свого національного обличчя, не кривила душою, а щоб була вірна тим ідеям, що за них падав і далі паде в боротьбі найкращий цвіт нації. Бо тільки тоді можемо позволити собі на повноту радощів життя, тільки тоді обмежити наші жалоби і панахиди, коли наша нація буде втішатись вільним і самостійним життям, як ним втішаються інші народи, серед яких нам приходиться жити.

А при цьому треба нам сказати собі, що ці наші жалоби і панахиди не сміють зроджувати у наших серцях зневіри чи почуття меншевартости у відношенні до нашого чужонаціонального оточення. Якраз навпаки! Саме тоді, коли західний вільний світ є склонний пактuvати із нашим і світовим ворогом, наш український народ там на рідних землях і скрізь у чужих краях кличе на тривогу, отирає очі невидющим і заставляє глухих слухати і все ще далі приносить жертви крові в боротьбі із ним. Чи ж ми, нація борців, маємо соромитись цього? Ні! Хай серця наші сповняться почуттям гордости за те, що українська нація має своїх Героїв, державних мужів, великих патріотів і провідників, що в посвяті для невмірущої, нашої святої національної Правди кладуть свої голови. Бо справді сумно було б щойно тоді, коли би українська нація не була спроможна видати із себе власне таких людей, що їх у нашій невеселій дійсності мусимо вшановувати панахидами і національними жалобами.

Віддаючи сьогодні нашу пошану цьому справді Великому Синові України, щераз вкоротці з'ясуймо собі його заслуги і значення для української нації.

Бандера, який від ранньої молодості віддав себе цілого на службу ідеї визволення свого народу, не перестав служити цій ідеї до самого останнього віддиху. Одну п'яту частину свого так бурхливого життя, як бурхливою була його доба, в якій він жив і яку творив, він страждав по всяких тюрмах наших ворогів-займанців. В найтрагічніші часи для української нації по програних війнах — він знову підніс Ідею Волі до висот та поширив її серед українського народу, а особливо зробив її змістом життя нашої молоді, закликаючи її до активного спротиву власним прикладом. Цю ідею він опер на теоретичних основах націоналізму, цієї рушійної сили нашої доби. І коли Дмитра Донцова уважається сьогодні теоретиком модерного українського націоналізму, то Бандеру треба визнати реалізатором української націоналістичної Ідеї. Він-же ж сформував політичне і організаційне обличчя ОУН, яку й сам пізніше очолив. Понад це все — він взір невгнутого, твердого, як граніт характеру — прикмети, якої так часто бракує державним мужам нашого часу.

Його трагічна смерть від скривленої руки із центру всесвітньої змови — Москви, заставляє нас зробити відповідні висновки. Про ці висновки подумав уже Провід ЗЧ ОУН, коли — в 4-тій точці важливих постанов уже по смерті Бандери, — вирішив «скріпити активізм, зміцнити монолітність і революційну наснагу ОУН в дальшій боротьбі з московсько-большевицьким окупантом». Кожний свідомий і здоровово-думаючий українець, неконечно бандерівець, підпишеться під цією точкою, бо саме тільки монолітністю, себто об'єднанням усіх українських націоналістичних сил в одну велику, сильну ОУН, зможе українська революція дати гідну відповідь Москві, а український народ зблизити до Великого Дня Визволення, який і був задушевною мрією Степана Бандери, якому сьогодні наша Пошана і Слава!

(Промова в 40-ий день смерти)

БЛ. П. О. РАДНИК ПЕТРО СМИК НА СЛУЖБІ БОГОВІ Й УКРАЇНІ

18-го червня 1966-го року віддав свою шляхотну душу Господеві о. радник Петро Смик — один із сеніорів нашого духовенства в діяспорі, що його ми назвали в короткій посмертній нотатці у «Свободі» Ідеалом Душпастиря.

Це не поетична гіпербола, бо такий справді був бл.п. Покійник: високомінливий, з найкращою теологічною освітою, обдарований численними Божими дарами для праці у Христовому Винограднику — добрим теноровим голосом, красномовством у проповідях, скромністю, любов'ю до людей, а передусім до молоді, прикладною становою чесністю, любов'ю до прадідівського візантійського обряду своєї Церкви у своїй найчистішій формі, вірністю ідеалам українського народу, невтомною снагою до праці на громадській ниві, глибоким розумінням обов'язків батька своєї родини, вирозумілістю до своїх парафіян у кількох парафіях на рідній землі і на чужині. На рідній землі ми привикли бути бачити священиків нашої Церкви як репрезентантів людських чеснот, але і там і тут рідко доводилось бачити таке скупчення тих чеснот в одній особі.

Варто було бути причасником тих Богослужб, що іх відправляв бл.п. Покійник, бо відправляв іх із такою набожністю і з такою пошаною до Божого Маєстату, що заставляв кожного учасника вглибиться у цю Божественну Містерію, якій він служив. Тому й не диво, що вже тут на еміграції багато людей накладали десятки миль дороги, аби тільки почути його відправи і гонощене ним Боже Слово.

Перейдім довгим шляхом його трудолюбивого життя і пізнаймо, як виростав цей ідеальний український душпастир.

Народився у Бережанах 12-го липня 1883 р. і там же здобув народну і середню освіту. Теологію закінчив у Духовній Семінарії у Львові 1911 р. і вкоротці прийняв свячення із рук Великого Митрополита Андрея. Перед висвяченням оженився із Ростиславою із Кузелів, сестрою відомого науковця проф. Зенона Кузелі, а через неї посвятився із родом Богдана Лепкого.

Душпастирську працю почав у селі Конкольниках, а далі душпастирював у Галичі, Кропивниках, а від 1914 р. аж до виїзду на еміграцію у 1944 р. був парохом збірної парафії сіл Жовчева, Данильча й Уїзду, Рогатинського повіту. В 1927 р. Слуга Божий Андрей іменував його почесним крилошанином Львівської Консисторії. На еміграції у Німеччині душпастирював у таборах українських утікачів у Лібені, Нордгавзені, Фюрті і Мюнхені. По переїзді до Америки у 1951 р. не мав

приділу до окремої епархії, але помагав у душпастирстві в Ютиці, Сиракузах, а впродовж останніх 7 років в Едмонтоні в Канаді, де в 1961 р. Владика Ніль знову наділив його гідністю почесного консисторського радника. Там же і закінчив він свій довгий життєвий шлях, що на ньому 55 років трудився у Христовому Винограднику. Похоронений на парафіяльному цвинтарі парафії Св. о. Миколая у Чікаго, побіч своєї дружини.

Попри успішне душпастирство бл.п. о. Петро весь труд свій віддав для українського народу. Вже як гімназіяльний учень належав до бережанської «Молодої України», що з неї вийшло багато заслужених людей для української культури, а відтак у своїх парафіях був мозком і душою того національного підйому, що довів нас до Визвольних Змагань і створення Української Самостійної Держави. За свою громадську працю під польською окупацією зазнав немало труднощів від окупантів і власної влади, тому теж Слуга Божий Андрей дав бл.п. о. Петрові окремий дозвіл опустити парафію, бо зізнав, що він впаде жертвою другого окупанта — московських більшевиків.

Але для цього дозволу була ще й друга причина. Бл.п. о. Смик мав тоді вже велику родину дорослих і таксамо активних дітей, яких треба було рятувати перед неминучою загладою. Чотирьох синів і одну доню випровадив бл.п. о. Петро в далекий ісход із рідної землі: о. Богдана — тепер пароха Ютики — з дружиною Володимирою і їхніми трьома дітьми, доню Стефанію, заміжну за о. Володимиром Тарнавським, тепер парохом Святоюрської Церкви в Едмонтоні, д-ра Романа, тепер лікаря в Коал Сіті, Ілліної, та двох наймолодших синів - Євгена та Мирона, які віддали своє молоде життя у збройній боротьбі з ворогом, що приневолив о. Петра покинути рідне гніздо і своїх парафіян — один на Брідських полях у рядах Дивізії «Галичина», а другий у рядах УПА. Так котрийсь раз повторилася історія «Синів» Стефаника, але не зломила тоді о. Петра, бо він, як і дід Максим, зізнав, за що ім треба було битись.

Б'ються і тепер його діти, хоч і не мечем, а Словом Божим і працею для української громади на чужині, а зокрема за душі української молоді. Малошо не всі вони у двох генераціях є членами Пласту, а отці Богдан і Володимир — пластовими душпастирями.

І тому не диво, що члени Пластової Станіці в Сиракузах помолились спільно на Панахиді в церкві св. Івана Христителя за спокій праведної душі о. Петра, а в доказ щирого співчуття для його пластової родини зложили дол. 50. — через «Свободу» на Український Католицький Університет в Римі.

Хай ця згадка члена тої ж Пластової Станіці про бл.п. Покійника буде виразом вдячності всього пластунства за те, що він дав україн-

ській спільноті нові генерації носіїв ідеї вірності Богові й Україні, а гостинна американська земля хай легкою Йому буде.

(«Свобода» ч. 184, 4-го жовтня 1966)

ЖАЛІБНИЙ АПЕЛЬ НА ВІЧНУ ВАТРУ
СВ. П. ПРОФ. ОЛЕКСАНДРА ТИСОВСЬКОГО — ДРОТ-а
(1886 — 1968)

*«Все, що мав у житті, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї...»*

Щойно ми помолились Господеві, аби прийняв у свої небесні хороми велику й шляхотну душу проф. д-ра Олександра Тисовського — серед українських пластунів в усьому світі відомого ДРОТ-а.

Зі скорістю блискавки, яка є символом пластової дії, облетіла увесь світ української діяспори засобами найшвидшої модерної лучби турботна і сумна вістка, що з днем 29. березня ц.р. не стало між живими Основоположника й Ідеолога Українського Пласту.

Вчора представники Пласту й українського громадянства з усіх кінців світа, включно з відпоручниками з американського терену, вложили Його домовину, прикриту національним прапором і пластовою відзнакою — лілесю, вплетеною у наш національний герб-тризуб — в гостинну землю Австрії, в її столиці Відні.

Не будемо сьогодні на цьому короткому жалібному апелі переходити в подробицях Його довгий життєвий шлях, бо про це у зв'язку з природним фіналом Його довгого плодотворного життя буде писати як пластова, так теж загальна наша преса — всюди там, де вільно живуть українські люди та де створена Ним ідея всестороннього національно-патріотичного самовиховання молодої людини нікому і нічим не загрожує і нікому не зганяє сну з очей, як це було і далі ще є з окупантами нашої рідної землі і поневолювачами нашого народу.

Історичною заслugoю нашого Великого Небіжчика є те, що Він як молодий учитель середньошкільників в Академічній гімназії у Львові, зрозумів такий — зокрема тут, у цій країні — наглядний факт, що школа учить, але не конечно виховує. Це зрозумів Покійний Дрот уже

тоді — а було це при кінці 1-шого десятиріччя цього століття, коли він здобув був вчений титул доктора природничих наук, а було йому тільки 24 роки життя, — що тодішні методи навчання у школі були невистачальні для виховання молодих людей на повноцінних громадян своєї спільноти. Він довго виношував свої пляни заради в цій ситуації і в 1911 році написав до щоденника «Діло» ряд статей на шкільно-виховні теми п.н. «З думок чудака». В цих «чудацьких думках» йшло Йому про поліпшення методів виховання української молоді і то в такому напрямі, який був би корисним для українського народу. Власне для такого позашкільного виховання зорганізував Він перший гурт своїх учнів уже в наступному 1912 році. Базуючись на англійському скавтінгу Бейден Пауелла, але рівночасно не копіюючи його, Покійник створив програму для цієї малої групи учнів, нав'язуючи в ній до традицій Запорізької Січі та життя козаків, а за назвою кубанських козаків-пластунів та на пропозицію проф. І. Боберського почав їх називати пластунами, а їх організацію «Пласт».

Щойно пізніше в 1913 році Покійник написав книжечку п.н. «Пласт в українських школах», а аж в 1921 році зявився його підручник пластування «Життя в Пласті», який був збірником усіх ідеологічних основ організації, її організаційних форм та інструкцій до практичного пластування. Ідеологічні основи організації він охопив у Трьох Обов'язках Пластуна та в них самим укладеній Присязі.

І знову не місце тут переповідати 57-літню історію Пласти — цієї найстаршої виховної молодіжної організації. Але місце тут перед маєстатом смерти її Основоположника або принайменше її головного Творця та Ідеолога — ствердити, що наш Дрот записався в історію Пласти, а з нею в історію модерної української нації, як непохитний ісповідник говощених ним високих морально-етичних принципів виховання молоді не тільки в Пласті, але тих самих принципів у виховній праці взагалі, а зокрема на національних патріотичних основах.

Боже Провидіння дозволило Покійникові дожити до пізнього віку, бо Його добре гуманне, любляче серце перестало битись на 82-му році життя, та дало Йому змогу бачити наслідки своєї Великої Ідеї вірності Богові і Україні. Бо Пласт не тільки об'єднав у собі багатотисячні ряди української молоді — спершу на рідній землі, а потім знову в діаспорі — але став взором для наслідування для інших молодіжних організацій, які поставали пізніше і які цілими пригорщами черпали не тільки підставові ідеологічні пластові основи, але навіть формальні організаційні форми і зовнішні знаки своєї організаційної приналежності. Це саме Боже Провидіння покерувало так, що ті Великі Ідеї, що їх Основоположник поклав як підвалини під величчу будову Пласти, впродовж сливє шістьох десяток літ, залишились під Його дбайливим оком,

яке не дозволило викривити їх ні на йоту і вони аж по сьогодні залишаються однаково актуальними, як були впродовж довгого і бурхливого періоду світової і нашої історії останнього півторіччя. Бо тоді, коли в пластові ряди закрадались думки так званих модерністів чи інших новаторів відносно основних напрямних виховання нашої молоді у вірності Богові і Україні — зокрема в чужих краях поселення, Він завжди був тим найвищим авторитетом доброго Батька, який — хоч і здалека — киваючи пальцем, пригадував: «Без Бога, ані до порога, будь українським пластуном, бо в цьому ціла суть твоєї принадлежності до Пласти, будь вірний одній Батьківщині, якщо не хочеш стати безбатченком, пануй над собою і своїми пристрастями та налогами, будь характерний і корисний для свого народу; ти не мусиш бути пластуном, якщо не можеш коритись Пластовому Законові і жити згідно з пластовими приписами».

Ще за Його життя Боже Провидіння дало нашему Великому Покійникові бачити не тільки ріст пластової ідеї і пластових рядів, але і наслідки пластового виховання в народі; бо Пласт став не тільки частиною історії, але теж невід'ємною частиною культури і осягів на всіх відтінках складного життя народу. В Пласті виросли — як сам Покійник казав — провідні представники всіх верств народу — учителі, лікарі, інженери, доктори й учні, і ті з них, що ще залишились при життю, не перестали бути пластунами і повновартісними членами своєї спільноти до сьогодні.

Почуттям християнської гордості сповнялось серце Великого Покійника, коли він міг слідкувати за участю вихованих у Пласті провідних людей у наших політичних змаганнях за державну незалежність і волю України. І знову ж не час, ні місце вичисляти імена, але правою є, що не було сливе жадного вияву українських самостійницьких змагань, що в них пластуни не брали б участі. Вистарчить пригадати, що ряди УВО, ОУН, УПА, а в значній мірі і провід цих революційних організацій, поповнювався з членства Пласти.

Сьогодні всі подвижники української національної ідеї прийняли поміж себе того, хто був їх духовим надtxненником. Так постати Покійника перейшла в історію української нації не тільки своїм власним іменем, але іменами усіх тих пластунів, що заповнили всі ділянки українського національного життя і далі їх заповнюють для загального росту, добра і хісна власного народу.

Але Покійник був не тільки Основоположником і ідеологом Пласти, бо був він ще визначним науковцем і вченим в ділянці природознавства, добрим і загальнолюбленим учителем-педагогом, спершу в середньому шкільництві, а далі в університетському, м.і. викладачем і де-

каном УТУ у Львові, а по своїй другій з черги еміграції до Відня — теж на Віденському Університеті.

Був активним громадським діячем, працюючи в багатьох українських організаціях і товариствах, а при тих всіх талантах і заслугах — був передусім Людиною із великої букви: Людиною доброю, лагідною, характерною, неуступчиваю у принципах, але толерантною для других, справедливою, гуманною, і благородною — одним словом: уосібленням усіх пластових чеснот, які передавав другим не тільки в теорії, але і в практиці — своїм власним прикладом.

Відійшла від нас Велика Людина, ледве заступима зараз серед рядів пластиунства і серед української громади.

Але Великі Люди вмирають тільки фізично, бо такий є закон природи, а іншій Великий Дух лишається жити між живими для грядучих поколінь.

І ми віримо, що Його Дух постійно вітатиме між нами і далі вестиме нас у мандрівку до здійснення тої Великої Ідеї, яка просвічувала Йому продовж всього Його довгого життєвого шляху!

Хай непроминаюча, вічна пам'ять про Нього залишиться між нами, а чужа земля хай легкою Йому буде!

ДОКТОР РОСТИСЛАВ Е. БІЛАС

В Німеччині, в баварській столиці Мюнхені, проживає на емеритурі один із визначних наших лікарів-сенаторів — д-р Ростислав Едмунд Білас, якому недавно сповнилося 80 років життя.

Ім'я достойного Ювілята, як теж його постать — завжди однаково елегантна у військовій уніформі і цивільному одязі, — вже записана на сторінках української історії, зокрема в історії наших Визвольних Змагань 1918-20 рр., м.і. в «Історії Українського Війська» — вид. Тиктора, в «Історії УГА» Микитюка, а останньо появилась теж на сторінках чікагівського ілюстрованого журналу «Екран» історична знимка, на якій побіч Державного Секретаря Військових Справ — Дмитра Вітовського й серед гурту знаних співучасників збройного змагу за незалежність Української Держави — стоїть зgrabна постать отамана д-ра Біласа — з довгим рядом відзначень на грудях, — тоді санітарного референта при Секретаріяті Військових Справ у Станиславові.

Відзначення 80-ліття Його народин випередив у Мюнхенській газеті «Шлях Перемоги» Його товариш зброй д-р Богдан Питлик, який там

подав, що Достойний Ювілят є одним із п'ятки українських лікарів славної УГА, що залишились при житті, а цею п'яткою наших лікарів-військовиків є д-ри: Ростислав Білас, Володимир Білозор, Богдан Питлик, Микола Терлецький і Володимир Щуровський.

В цій же газетній статті д-р Питлик теж слушно підкresлює, що д-р Білас належить до тої чвірки наших визначних інтерністів-бальнеологів українського Львова, які в літніх місяцях ординували у відомих живцях Галичини, а саме: д-р Ростислав Білас у Трускавці, д-р Мирон Вахнянин — у Моршині, д-р Маркіян Дзерович — у Щавниці і д-р Роман Осінчук — у Черчу.

Так отже згаданий автор підкresлив дві ділянки, в яких наш Достойний Ювілят здобув собі визначне місце: у військово санітарній ділянці, передусім в часі наших Визвольних Змагань, — і в професійно-лікарській ділянці, як визначний фахівець, інтерніст-бальнеолог, яких у нас було так мало.

З життєвого шляху Ювілята наводимо найважніші дати й факти: Народився у місті Надвірна, в Галичині, 10. червня 1884 року в родині державного урядовця і там провів своє дитинство. Початкову освіту одержав у Самборі, а середню освіту здобув у гімназіях у Коломиї і Яслі, де зложив іспит зрілості в 1902. році. Професійну освіту закінчив у Львові дипломом доктора медицини в 1910. році. Скоро по скінченні медичних студій пішов до активної військової служби і військовий санітарно-лікарський вишкіл перейшов у військово-лікарській академії «Юзефіnum» у Відні, яку закінчив у ранзі поручника в 1912. р. До вибуху 1-шої світової війни у 1914. р. спеціалізувався у внутрішніх хворобах у клініках Відня під керівництвом славних в історії медицини професорів Венкенбаха, Хвостека та Шлезінгера, а пізніше теж Гольцкнехта. Війна змушує молодого спеціяліста до фронтової служби в характері полкового лікаря в ранзі сотника аж до 1916. року, коли його переносять до запілля з приділом до Військової Команди у Львові. За час цієї військової служби д-р Білас здобуває аж 7 військових відзнак — від військової влади і Червоного Хреста. В листопаді 1918 року д-р Білас включається до Українського Війська, стає санітарним референтом у ранзі отамана при державному Секретаріяті Військових Справ і членом Державної Санітарної Ради в Станиславові, в рядах УГА переходить усі світлі й сумні часи боротьби наших Збройних Сил за державність і в травні 1919 р. попадає у польський полон, який — почерез табор полонених у Ланцуті та горезвісні Бригідки — кінчиться для Нього звільненням у березні 1920. року.

Щойно тоді, в 10-тиріччя від здобуття диплому д-ра медицини, Ювілят розпочинає приватну професійно-лікарську службу своєму народові,

спочатку в Бориславі, а від 1926. року у Львові, рівночасно увесь час ординуючи у літніх сезонах у живці Трускавець.

У Львові рівночасно працює безоплатно в амбулаторії Української Народної Лічниці, бере активну участь у життю Українського Лікарського Т-ва, працює теж науково та містить свої науково-лікарські статті у Лікарському Віснику (праці про шок, гіхт, серцевий інфаркт і ін.).

На початку 2-гої Світової Війни в січні 1940. р., по прикрих досвідах на становищі директора одної із Клінік Львова, зорганізованої вже на большевицький лад, опускає Львів і продовж 5 літ практикує приватно, а рівночасно теж на становищі лікаря-довір'я Суспільних Обезпечень у Лодзі. Тут його гостинна хата стає центром для усіх українських лікарів-втікачів і тут він очолює Українське Лікарське Об'єднання. В 1945 р. під напором большевиків відступає на захід і по короткому побуті і праці у Відні, відтак у баварському місті Пассав та в Гайдельбергу, продовж 10 літ провадить відділ внутрішніх хвороб у шпиталі св. Йосифа у Регенсбург, який продовж кількох літ був прибіжищем для українських хворих «ділістів», і які знаходили у д-ра Біласа не тільки дуже солідну та дбайливу фахову опіку, але теж дуже гуманне, шляхотне і добре серце гідного і справжнього репрезентанта українських лікарів.

Від 1958. року д-р Білас є скромним пенсіонером. Але скромним був Він завжди мимо свого глибокого професійного знання і величезного лікарського досвіду. Багато молодших його колегів згадує Його як великого джентльмена як у приватному, так теж у професійно-лікарському житті. Від нього ніколи ніхто не чув згірдного слівця про других колегів, а це свідчить про Його прикладний стандарт лікарської етики. Кожний, хто Його знав більше, мусів завжди з подивом глядіти на цього лікаря старої школи за його докладність, совісність і любов до медичної професії.

За ці Його прикмети і для відзначення Його 80-ліття з дня народин загал зорганізованих українських лікарів у вільному світі, Його друзі і знайомі, Управа УЛПТА та Редакція Лікарського Вісника бажають Ювілятові і своєму Дорогому Сенійорові передусім кріпкого ще здоров'я на Многі Літа!

* * *

Наш знаменитий лікар-сенійор не мав щастя утішатися задовільним здоров'ям по своїй ювілейній 80-ці. Хвороба злюйкісного опуху в скопному темпі розвивається і 7. грудня 1964 помер він у міській клініці Мюнхену-Швабінгу. Українська громада Баварської столиці поховала

Його на цвинтарі Вальдфрідгоф, де спочивають численні наші визначні виходці із Рідної Землі.

(«Лікарський Вісник», ч. 34-35, жовтень 1964,
ст. 73-75 і ч. 36, січень 1965, ст. 50)

Д-Р ЯРОСЛАВ ХМІЛЕВСЬКИЙ (1895 — 1965)

З-поміж наших рядів знову відійшов назавжди один із визначних лікарів старшої генерації: дня 10. січня 1965 року ненадійно помер у Балтіморі д-р Ярослав Хмілевський.

Він народовся 7. липня 1895 року в Самборі, в Західній Україні, де його батько Остап був завідуючим добрами графа митрополита Андрея Шептицького.

Середню освіту здобував у Самборі та у Львові, але закінчив, світ загорівся загравою I. Світової війни. А як тільки в рямцях австрійської армії почала творитись нова формaciя українського війська — Українські Січові Стрільці, молодий Ярослав зараз зголосився туди добровольцем, але з огляду на обмежене число набору — його не прийняли. Але він розумів, що в тому часі девізою кожного свідомого українця було «лиш боротись — значить жити» — і тому він зголосився до відділів, що співдіяли з УСС в запіллі. Москалі, відступаючи в 1915 році, вивезли його до Росії і він перебував в Архангельську аж до розвалу царської Росії. В дорозі до Галичини його заарештували большевики, і він вернувся додому аж по закінченні воєнних дій.

Щойно тоді він знову продовжує науку, здає іспит зрілості та вступає на медичний факультет Українського Тайного Університету.

По ліквідації Українського Тайного Університету він виїздить до Чехословаччини і на Карловому Університеті у Празі кінчить медичні студії у 1929 році. Тоді вітається до Галичини, ностирифікує свій диплом у Познані у 1933 році і починає вільну практику у Станиславові, працюючи рівночасно в міській лікарні.

З приходом большевиків, аби уникнути переслідувань та арештів, переноситься до Ворохти і працює на становищі директора туберкульочної лікарні в Микуличині.

По відступі большевиків вітається до Станиславова, де знову — попри приватну практику — працює на становищі директора інфекційного відділу та примаря внутрішнього відділу міської лічниці.

В 1944 році виходить на еміграцію. В дорозі через Словаччину попадає в руки большевицьких партизанів, але щасливо виходить із життям і втікає до Австрії та осідає в околицях Відня, але і тут знову в такій околиці, що пізніше окупують большевики. Передісттається до американської зони, а звідти до Баварії у Німеччині і працює директором дитячої туберкулічної лікарні Файнбаху, а пізніше в лікарні у Розенгаймі — аж до свого виїзду до Америки в 1949 році.

На цьому континенті впродовж півтора року працює у Мерсі Госпітал у Балтіморі, а далі у стейтовому шпиталі в Генрітон — аж до переходу в стан спочинку в 1964 році.

Вже тільки професійний шлях с.п. д-ра Хмілевського такий ріжноманітний і тяжкий, що його вистачило би на цілковите виповнення життя людини. Цей шлях провадив його через три різні університети з трьома різними викладовими мовами, а його професійна праця проводилась у п'ятьох різних державах та на двох різних континентах. Це шлях сина бездержавної української нації, який треба було верстати неодному членові нашої лікарської професії.

Але українському лікареві генерації д-ра Хмілевського неможливо було присвятитись виключно професійній роботі, як це часто буває тепер тут на еміграції. Д-р Хмілевський жив духом часу і завжди брав живу участь у громадсько-суспільній праці. Вже в часі студій на Українському Тайному Університеті очолював він Медичну Громаду в рр. 1924/1925. В Станиславові — найбільш українському місті Галичини — він живо цікавився культурним та громадським життям міста, брав участь у праці різних товариств і організацій, а передусім «Просвіти» і «Рідної Школи» та став співосновником і містоголовою спортивного Т-ва «Пролом».

У своїй лікарській практиці він вибився на чільне місце серед практикуючих українських лікарів міста, яких у тому часі була поважна група. Сеньйором українських лікарів міста був відомий на всю околицю окуліст д-р Ярослав Грушевич, а майже всі інші лікарські спеціальності були заступлені такими відомими українськими лікарями, як д-ри: Кость Воєвідка — він же директор міського шпиталя, Осип Маланюк, Осип Гробельний, Наталія Полотнюк-Гробельна, Михайло і Соломія Козаки — власники малої сенаторії, Матіашек, Володимир Когутяк, Дмитро Добротвір, Семигинівський, Степан Кучер — як шеф хірургічного відділу лікарні, Володимир Стефанюк як міський лікар, Іван Белей, як окружний лікар, Володимир Ленець, Сенютович і Мілян як шпитальні лікарі та лікарі дентисти Богдан Недільський і Полотнюк-Пристай. З помершими вже тоді д-рами Володимиром Яновичем та Романом Яросевичем — це був той український лікарський Станиславів, серед якого д-р Хмілевський здобув собі визначне ім'я та віді-

грав визначну роль не тільки як професіоналіст, але передусім, як лікар—громадянин. Під цим оглядом він дорівнював хіба тільки с.п. д-рові Яновичеві.

Але с.п. д-р Хмілевський має ще окремі зацікавлення. Його дуже цікавила давня українська історія, а зокрема її княжа доба. Його ім'я записане в монументальній «Археології України» Ярослава Пастернака, виданій в Торонто в 1961 році. Там на стороні 619 проф. Пастернак пише, що «розшукування центру Галицько-Волинської Держави, старого Галича, припинила перша Світова війна і тільки в 1925 році відновив ці розшукування Л. Чачковський за допомогою Ярослава Хмілевського; обидва вони систематично досліджували в рр. 1925/1930 широку територію колишньої столиці й укладали докладну карту всіх укріплень і церков, що збереглися на терені сіл Крилосу, Підгороддя і Залукви, з супровідним текстом, закінченим у 1932 році, що після смерті Л. Чачковського (1933) був виданий Я. Хмілевським окремою книжкою у 1938 році. (Л. Чачковський — Я. Хмілевський: «Княжий Галич». — Станиславів — 1938; друге видання у Чікаго в 1959 році.).

Вислідом студій історії княжої доби була наукова праця, що її д-р Хмілевський виголосив на III. Науковому З'їзді УЛПТА — п.н. «На що хворіли та від чого повмирали українські князі», друкована в 25. числі Лікарського Вісника. В цьому ж Лікарському Журналі Покійний д-р Хмілевський помістив кілька інших своїх наукових праць. За свою наукову роботу він став дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка.

Улюбленим зайняттям д-ра Хмілевського було малярство, і йому присвячував він свій час ще замолоду, коли перебував на засланні в Північній Росії. Теж на цьому полі с.п. д-р Хмілевський мав успіхи. В 1964 році мав він у Балтіморі окрему публічну виставку своїх малярських праць.

Попри активну прихильність до спорту він сам любив мисливство і природу та знаходив у них відпруження і відпочинок.

На американському континенті с.п. д-р Хмілевський продовжував громадську роботу серед своєї спільноти. Вже в самих початках поселення у Балтіморі він став співосновником і першим головою відділу «Самопомочі». Пізніше він очолював Громадський Комітет для Ювілейних Шевченківських святкувань.

Зокрема близькою йому була справа організації українських лікарів на еміграції. Він, мабуть, не опустив ні одних зборів чи наукових з'їздів УЛПТА, був беззастережним прихильником і співробітником нашого лікарського журналу, що на його видавничий фонд він започаткував збірку ще заки з'явилось його перше число — і взагалі був одним із найактивніших членів Товариства.

Це тільки загальна сильветка многогранного життя с.п. д-ра Хмілевського. Про нього можна сказати словами вірша Івана Франка, що він любив, терпів, надіявся, боровся, сумував людським горем і радів людським добром, і був справді — цілим чоловіком. Загал українських лікарів поніс велику втрату.

Д-р Хмілевський залишив вдову паню Іванну з Гісовських, дві доні — Ліду і Марію та двох братів, Володимира в Канаді та Остапа в Україні.

Загал зорганізованих лікарів, Головна Управа УЛПТА, Відділ Товариства у Мериленді та Редакція Лікарського Вісника складають достойній Родині сердечне співчуття, а цей спомин про Покійника від станиславівця хай буде китицею завжди свіжих квітів на Його могилу.

(«Лікарський Вісник», ч. 37, квітень 1965, ст. 45-47)

МИХАЙЛО ГИЖА (1902 — 1964)

Продовж тільки одного року наш журнал подав 10 прізвищ, як пожнів'я смерти серед загалу українських лікарів на еміграції, а ось уже знову вийшов на завжди з рядів УЛПТА ще одни прикладний член — д-р Михайло Гиж.

Він народився 4. вересня 1902 року в учительській родині у Висові, Горлицького повіту, на Лемківщині.

Середню освіту здобув він у польській гімназії у Горлицях, яку закінчив іспитом зрілості в 1922. році.

Медичну освіту здобув на медичному факультеті Ягайлонського Університету в Krakові, закінчуячи абсолюторією в 1928 році. Зараз же почав працювати як інтерн у психіатричному заведенні в Кобержині біля Krakова, а в 1930 році промувався на д-ра медицини на Львівському університеті. Зараз відкрив власну лікарську практику в рідній Висові. В рр. 1931-32 продовж одного року доповнив своє лікарське звання на клініках у Відні. Скорі здобув собі ім'я доброго лікаря серед своїх земляків-лемків, для яких посвячував увесь свій вільний час на громадській роботі. Саме завдяки громадсько-усвідомлюючій праці його батьків, його власній і його братів, Висова, яка тоді завдяки своїм природнім лікувальним мінеральним водам розросталась до літниско-во-купелевого живця, перейшла метаморфозу національної свідомості,

поборовши хронічну ендемію москофільства та створивши інтелігентське ядро спротиву сильно наступаючій польонізації. Д-р Гижя був тоді промотором цієї тяжкої праці, очолюючи місцеві організації, включно із місцевою кооперативою, яка до часу його керівництва не могла вийти на чисті води і конкурувати з чужими економічними установами. Навіть вкладами власних грошей д-р Гижя рятував наш стан посідання на кооперативному відтинку. Тому й недивно, що він скоро став сіллю в оці чужих господарів нашої прекрасної Лемківщини. В червні 1934 року, по вбивстві міністра Перацького, коли на всіх українських етнографічних землях Галичини покотилася лявина шовіністичних польських переслідувань усіх свідомих елементів українського суспільства, д-р Гижя один із перших в своїй околиці — впав іх жертвою. Його арештовано і в кайданах відставлено до Окружного Суду в Горлицях, а звідти поспішно до Берези Картузької, де він просидів 5 місяців.

По повороті з концентраку він ще ширше розгорнув свою практику, як теж громадську роботу. В 1936 році він став закладовим лікарем живця Висова, але скоро мусів відступити це становище представникам панівної нації. Добри наші лемки, що тоді ще більше полюбили свого доктора-земляка, зареагували так, що зі своїх лісів даром звезли йому будівельний матеріал на будову власної санаторії. Але польська адміністраційна влада — аж до міністерства у Варшаві включно — відмовила дозволу на будову, заслоняючись аргументом, що в прикордонній смузі не вільно будувати — тоді, коли поляки будували масово. Пізніше подібні труднощі довелось йому поборювати при набуттю приватної посіlosti побіч власності своїх батьків, які зумів він перевороти тільки в той спосіб, що потайки перед оком місцевої польської адміністрації підписав у суді умову купівлі.

На початку тривожного 1939 року він одержав наказ, за підписом воєводи, опустити рідну Висову на підставі закону про охорону прикордонної смуги перед особами, що загрожували безпеці польської держави. Тільки за старанням Української Парламентарної Репрезентації у Варшаві цей наказ відклікано, але вже ненадовго, бо безпосередньо перед вибухом польсько-німецької війни треба було йому спасатись утечею із рідної Висови і переховуватись у сусідніх селах аж до приходу німців.

Перед довершеннем большевицької окупації д-р Гижя вийшов на еміграцію до Німеччини, а звідти у 1949 році виїхав до ЗСА.

Тут продовж двох років працював в одному із шпиталів у Бріджпорті, Кон., далі 5 літ у стейтовому шпиталі у Пукіпсі, Н. Й. і врешті сливє два роки у стейтовій школі для малоумніх у Сиракюзах, Н. Й.

В червні 1964 року, в часі своєї літньої відпустки став жертвою автового випадку і від того часу вже не прийшов до здоров'я. Закінчив

свою життєву тяжку мандрівку по причині дуже зложісної форми лім-фобластичної лімфосаркоми дня 8. листопада 1964 року. По похорон-них відправах в Сиракузах його тіло перевезено до Йонкерс Н. Й. і похоронено там на цвинтарі св. Йосифа.

З 4-ох його братів найстарший поляг у часі Визвольних Змагань, а три живучі, професіоналісти з високою освітою в ділянках права, педагогіки і дентистики, та колишні діячі на громадсько-суспільній ниві, — добре заслужились для української нації.

Д-р Гіжа відзначався сильним характером принципіаліста та вели-кими чеснотами скромності, ввічливості, та жертвенности на народні цілі. Робив це найчастіше під зміненим прізвищем. Тому й недиво, що залишив по собі щирій жаль серед правдивих своїх приятелів і спів-робітників та всього членства нашого лікарського товариства. Хотів спочити в Йонкерсі, Н. Й. серед своїх земляків-лемків, яких любив цілою своєю істотою і до своєї смерті завжди вживав лемківського говору.

Хай легкою буде йому чужа земля!

(«Лікарський Вісник», ч. 36, січень 1965, ст. 47-49)

МИХАЙЛО ХАМУЛА
(80-ліття і кінець життєвої мандрівки)
(1885 — 1969)

В нашій пресі, а зокрема, в цьому щоденнику, часто читаємо про публічні відзначення ювілеїв наших визначних і заслужених людей. Це добре і похвально, бо в цей спосіб громада дає вислів пошани й подяки чільним своїм співгромадянам, а рівночасно доказ своєї культури, вміючи цінити їх заслуги, як теж даючи добрий приклад та заохоту для громадських робітників, що вже прийшли, чи ще мають прийти ім на зміну.

Але є серед нашої еміграційної спільноти люди, які тепер уже не відіграють у нашему спільному житті видатної ролі, та проте вони були добре знані своєму суспільству на рідній землі. Багато таких на-ших людей живе під тягарем трудного життя на чужині у відокрем-ленні і ім публічних ювілеїв не справляється, хоч вони напевно за-слуговують на громадську увагу.

Саме таким ювілятом є Михайло Хамула, якому 28. вересня ц.р.

сповнилось 80 літ життя, повного трудів не тільки для себе і своєї родини, але теж для своєї вужчої громади та української громади на рідних землях у широкому значенні продовж першої половини нашого століття.

Ім'я Михайла Хамули пов'язане в першу чергу з економікою нашого населення в Галичині. Почавши з 20-тих років аж до другої світової війни, коли більшевики «вивезли» Галичину з-під польського «панського» ярма, а всіх власників з їх трудами життя набутих власностей, — ім'я Хамули визначало чільного представника нашого купецтва і промислу, а Глиннянські килими Хамули прикрашували більшість українських хат, церков та установ.

Килимарство — колись халупничий промисл самих Глинян та вбогих дооколичних сіл — розбудував Михайло Хамула до рівня фабричної продукції, починаючи із сирівця — тонами спроваджуваної австралійської вовни — почерез механічну чищальню, парові фарбарню і сушарню, механічну прядільню та ткальню із кроснами великих форм, даючи в цей спосіб заробіток сотням робітників та десяткам адміністраційного персоналу на власному заводі та около 500 килимарським ткалям у довколишніх 11-ох селах, що працювали на доставлених 360 кроснах. Свої вироби збував Михайло Хамула у власніх або комісових склепах, що й мав у Львові, Станиславові, Варшаві, Krakovі, Вильні та Познані, і менших містах, як теж через десятки агентів, що розіїжджали по терені і збиралі замовлення. Поважне число працівників Хамули опинилось на еміграції у цій країні, а від одного з них пощастило йому одержати одинокий альбом взорів своїх килимів, який сьогодні має музейну вартість, бо взори походили часто з мистецьких рук відомих наших художників — таких як Бутович, Дядинюк, Цонь, інж. Житкевич та інші, а деякі теж з Krakівської Маліарської Академії. Килими Хамули були відзначені золотими медалями на міжнародніх виставах у Празі, Львові і Познані та на регіональній виставі в Тернополі, як теж багатьома срібними та бронзовими медалями.

Таким робом в роках перед 2-ою світовою війною Михайло Хамула належав до рідких одиниць наших промисловців і купців, що зуміли створити джерело заробітку і приходів на ширшу скалю навіть серед невідрядних економічних умовин польської окупації Галицької Землі. Тому й не диво, що в тих часах наша спільнота знала його, як великодушного жертводавця і мецената на всякі національні цілі.

Але образ 80-літнього нашого заслуженого співгромадянина не був би повний, коли б не згадати його життя з часу, заки він став загальновідомим українським промисловцем і купцем. Бо саме на той час припадає його жива участь у праці для своєї вужчої громади.

По скінченні освіти в народній школі в родинному селі Борткові,

Золочівського Повіту, виділової школи в Радехові та частинно учительської семінарії у Сокалі і врешті однорічного курсу для урядовців Податкового Уряду, тоді ще під Австрією, і по короткій праці на такому становищі в Західній Галичині, Ювілят перейшов на становище міського урядовця до Глинян у 1912 році. В часі війни зазнав він посмаку еміграції, бо мусів втікати перед московською окупацією в Карпати, де переховувався на приходстві о. Радошицького в Лобізві, Ліського Повіту, аж до 1915 року. По проголошенні самостійності Української Держави в листопаді 1918 року Ювілят зголосився до військової служби і сповняв обов'язки начальника пошти і військової телефонічної централі. Пізніше від 1918 року до 1921 року сповняв обов'язки посадника міста, аж цей пост відібрала йому польська окупантійна влада, а залишила йому становище адміністратора майна християнської громади в місті. В 1923 році польська адміністрація відібрала йому і це громадське становище, але в тому часі ювілят уже був частинно усамостійнився у напрямі своєї пізнішої карієри купця і промисловця.

Побіч вичерпуючої і метушливої праці у своїх підприємствах Ювілят був дуже активний у своїй громаді. Він оснував першу Харчову Кооперативу у своєму місті і був її першим директором. Був головою Районової Молочарні та Україн-Банку, членом Міської Ради, а крім цього членом Повітової Ради, Комісії Податкового Уряду в Перемишлянах, трикратним присяжним суддею при Округовому Суді в Золочеві, суддею-вотантом при Промисловому Суді у Львові продовж 3-ох років та членом багатьох наших товариств та установ, як «Просвіта», «Рідна Школа», «Сільський Господар» та інших.

Ювілят був жонатий з Катериною Старосельською, дочкою учителя з родинного села, яка померла в часі останньої війни і похована в Лодзі в Польщі. З 4-ох дітей тільки найстарший син — інж. Володимир, жонатий з Галиною, дочкою покійного письменника Федора Дудка, живе в Нью-Йорку, а всіх інших поглинуло воєнне лихоліття. Дочка Марія, замужня Логаза, спочиває в могилі в Німеччині, а сини Євген і Богдан, безпосередні жертви війни та більшевицького терору, спочивають у невідомих могилах рідної землі.

Ці трагічні пережиття на деякий час духово заломили Ювілята, але він щераз знайшов радість життя і тільки два роки тому вдруге оженився з колишньою своєю урядничкою Катериною Фарміга-Фалендиш і проживає тепер в Кетскільських горах у родинній хаті в Елленвіл, Н. Й., — недалеко від «клаптиків» України — «Союзівки» і «Сумівки».

Дав би то Господь, щоб сповнилась колишня ворожба чороокі

циганки про довголіття і щоби Шановний Ювілят дожив до трициферного віку!

* * *

Згадана ворожба не сповнилась уповні, бо св. п. М. Хамула дожив лише до свого 85-ліття. З Божої Волі він відійшов до вічності 25 листопада 1969 р., залишаючи в живих тільки одного сина інж. Володимира і невістку Галю із Дудків. Похований на Українському Православному Цвинтарі у Бавнд-Бруку, Н. Дж.

Залишив по собі автобіографічну книжку «Глинняни — місто моїх килимів», видану власним накладом, в якій на 138 сторінках подав історію міста Глинян й околиці та розвиток килимарства в Глиннянах.

(«Свобода», 19 жовтня 1965; там же: Клепсидра, 25 листопада 1969; Михайло Хамула, «Глинняни — місто моїх килимів», Нью-Йорк, 1969.)

Д-Р ФРАНЦ СВІСТЕЛЬ (1887 — 1966)

С.п. доктор прав Франц Свістель народився в Бучачі, в Західній Україні, 17. липня 1887 року. Початкову і середню освіту здобув у родинному місті, а правничі студії завершив на Львівському Університеті у 1912 році. Закінчив теж однорічну Торговельну Академію у Відні. До вибуху Першої Світової Війни відбув судову практику при Округовому Суді у Перемишлянах.

В часі війни причинився до організації Легіону УСС-ів у Бучацькому, Гусятинському і Чортківському повітах, сам зголосився в ряди Легіону, перейшов військовий вишкіл зі своїми стрільцями у Стрию і на Закарпатті, здобув старшинський ступінь і став харчовим інтендантом Легіону. Пізніше брав участь у боях у Карпатах, а далі ділив долю і недолю цієї нашої історичної військової формaciї уже в рямцах об'єднаних армій УНР, головно на Херсонщині.

Повернувшись із війни за Українську Державність, прибув Покійний до свого родинного Бучача, доповнив свій професійний стаж адвокатським іспитом і в 1922 р. відкрив самостійну адвокатську канцелярію у Перемишлянах, що й там же успішно провадив аж до 1935 року, коли перенісся до Львова. Попри професійну роботу Покійний розвинув в

Перемишлянському повіті широку громадсько-політичну і кооперативну діяльність, головно як організатор політичної партії Українського Національного Демократичного Об'єднання (УНДО). У Львові став директором канцелярії УНДО і виконував обов'язки цього важливого посту аж до розвалу Польщі у 1939. р.

З приходом більшевиків Покійний подався на захід. В дорозі — в Сяноці — померла його дружина Марія із Луцьких, рідна сестра відомого кооператора в Галичині Остапа Луцького. Приїхав до Krakова вже вдівцем із двома синами Тарасом і Володимиром та дочкою Марією.

На підставі його по матері на пів німецького походження обох його синів скоро змобілізували до німецької армії. Тарас поляг вояцькою смертю, а Володимир попав у більшевицький полон, відбув 10-річне заслання у сибірських концтаборах і тепер живе в Україні. Дона, зам. Марковська, живе в Кордобі в Аргентині.

Перебуваючи у Krakові, Покійник попав у лабети Гестапо під безосновним, але куріозним замітом шпіонажі в користь більшевиків. Більшевики знали про Небіжчикову позицію директора канцелярії УНДО у Львові і вислали своїх шпигунів до Krakова, щоби видобути від нього списки членів УНДО для їх пізнішої ліквідації. Довга рука НКВД дійсно досягнула Покійника в Krakові, але очевидно — з негативним вислідом. При переході німецько-більшевицького кордону через Сян, одного зі шпигунів німецька прикордоння охорона застрілила, а другий на допитах у Гестапо признався до контакту із Покійником. На цій підставі Гестапо арештувало його і — по кількох місяцях в'язнення по тюрях у Krakові і Любліні — запроторило його до концтабору в Авшвіці, де він перебув 4 роки — аж до розвалу Німеччини. Від смерти врятувала його тільки та обставина, що два його сини служили в німецькому війську.

Пізніше Покійник перебував у таборах втікачів в Австрії і Німеччині, зокрема працюючи правним дорадником для наших емігрантів у ДП таборі в Ельвангені.

В 1950 році, на запоруку п. Володимира Прибили зі Сиракюзів, Покійник прибув до Америки і замешкав у цьому місті, де по довготривалій хворобі закінчив своє довге і тяжке життя самітнього емігранта — дня 4. липня 1966.

В Сиракюзах, заки тяжка хвороба прикувала його до ліжка, Покійний брав живу участь у громадському життю нашої спільноти, працював продовж кількох років на різних позиціях в Управі місцевого Відділу УККА, вчив деякий час наших дітей у місцевій Школі Україно-зnavства ім. Лесі Українки і давав їм приватні лекції, був членом

«Самопомочі» і Т-ва Українських Ветеранів, виголошував святочні доповіді на імпрезах і завжди був їх учасником.

В часі його затяжної хвороби піклувались Покійником головно родини Заваликутів і Бішків, а дбайливу і безкоштовну опіку давав Покійнику д-р Іван Подюк.

Українська місцева громада гідно вшанувала Покійника численною участю у панаходах і похоронах дня 7. липня 1966. На панаході співав чоловічий хор «Сурма» під диригентурою Зенона М'ягкого, а п. Степан Грицик, як вдячний батько одного із учнів Покійника, започаткував збірку на Український Католицький Університет в Римі, що в сумі принесла 172. — дол.

Цю суму переслано до «Свободи» для висилки на призначену ціль.

Похоронних обрядів довершили місцеві душпастири о.дек. Василь Середович і о. Йосиф Шоловка та о. Василь Осташ зі сусіднього Оборн. Два перші виголосили відповідні проповіді при домовині в церкві, а на цвинтарі промовляли: мгр. Роман Аліськевич із Аргентини, який припадково приїхав відвідати свою родину в нашему місті, а який живе в безпосередньому сусідстві доњки покійника, мец. др. Іван Заваликут, як його близький друг по школі і професії та по колишній партійній належності, теж в імені місцевих організацій, пан Ігнат Зельський віддав останній салют від бувших вояків, а п. Юрій Свістьель з Трентону, братанок Покійника і одинокий представник родини — подякував за участь в похоронах.

Нехай же тривала пам'ять про цього заслуженого громадянина і ревного патріота залишиться між нами назавжди, а американська земля, що прийняла його на вічний спочинок, хай пером йому буде.

(«Свобода», 19 липня 1966)

МИКОЛА ЄРЖКІВСЬКИЙ-ОЧЕРЕТ (1894 — 1967)

11-го квітня ц.р. по довгій і важкій хворобі помер в одному із шпиталів в Сиракузах, Н. Й., проф. Микола Єржківський, відомий під публіцистичним псевдом — Микола Очерт.

Він народився у священичій родині на Полтавщині 1-го січня 1894 р. Середню освіту здобув у Прилуках, а високі студії закінчив на фізично-математичному відділі Київського Університету ім. св. Володимира в

1917 році. Це був час, коли український нарід по довгих роках московської неволі ставив перші кроки свого національного і державного відродження. Покійник включився в цей процес побудови державного життя і, з призначення Відділу Освіти Української Центральної Ради, почав свою педагогічну діяльність у середніх школах Полтавщини.

Вже за студентських часів брав живу участь у студентському організованому життю. Обдарований гарним голосом — співав у славетному хорі Кошиця та займався супільно-громадською роботою.

По закінченні наших збройних змагань за вільну державу покійний професор перенісся на постійний побут до Києва і не розлучався із ним аж до виходу на еміграцію в 1944 р.

Під час побуту в переселенчих таборах у Німеччині і по переселенню до Америки, продовжував громадську працю передусім на журналістично-публіцистичному секторі. Дописував до багатьох газет, журналів і календарів-альманахів. Його мемуаристичні статті-спогади під згаданим псевдом друкувались передусім у річниках аргентинського альманаха «Відродження» впродовж 1950-1964 рр., а статті на актуальні теми та політичні коментарі у щоденнику «Свобода» та в тижневиках «Новий Шлях» у Вінніпегу, «Народня Воля» у Скрентоні, «Хлібороб» у Бразилії, «Українські Вісті» у німецькому Ульмі, «Наш Клич» в Аргентині, «Прометей» у Нью Йорку та інших часописах.

Був з уродження погідної вдачі, любив людей, а зокрема молодь, для виховання якої присвятив довгі роки своєї педагогічної праці в школах Полтавщини й Києва.

Цілою душою любив українську пісню, сам співав гарним басовим голосом, та у всіх місцях свого побуту або був учасником співочих ансамблів, або сам учив співу наше молоде покоління.

Був беззастережним патріотом-соборником і ніколи не робив різниці у відношенні до своїх людей із різних земель просторії України, незалежно від іх релігійного віровизнання й політично-партийного зрізничкування.

Був абсолютним любимцем свого рідного міста — золотоверхого Києва. Коли говорив про Київ, його очі горіли радістю, а згадуючи його красу, велич і великих людей його — мимоволі попадав у захоплення.

В Америці був членом УККА і належав до Управ Відділів в Ютиці і Сиракузах, був членом УРСоюзу, УНСоюзу, Самопомочі, вчив у Школі Українознавства і брав активну участь у громадських концертах.

Не судилося йому знайти вічний спочинок у родинному місті. Українська громада Сиракуз і сусідньої Ютики, де він провів із своєю родиною перші роки свого поселення, належно оцінила його заслуги і справді соборно взяла участь у похоронних відправах у Сиракузах і в

Ютиці, де його похоронено на католицькому цвинтарі парохії св. Володимира 15-го квітня. Похоронними відправами проводив митр. прот. Потульницький в українській православній церкві св. Апп. Петра і Павла в Ютиці при співучасті о. пароха Миколи Немежицького.

Вшанувала його теж сотня учасників на традиційній тризні в авдиторії української католицької церкви св. Володимира в Ютиці, що нею проводив д-р Олег Волянський, директор стейтової інституції в Тапер Лейку, Н. Й. Там прощав Покійника господар дому о. Богдан Смик, а посмертні промови виголосили згадані панотці, що відправляли похоронні обряди, о. Йосиф Лукашевич, д-р Іван Заваликут, проф. д-р Яків Гурський, пані Марія Когутяк, проф. Іван Посипайло і д-р Михайло Логаза.

Покійник був довголітнім співробітником українських недільних радіопередач, а зокрема музичним дорадником громадського радіового комітету. Для відзначення громадських заслуг Покійника радіокомітет присвятив радіопередачу з 23-го квітня його пам'яті.

Покійний залишив у жалобі вдову д-р Євгенію, сина м-тра Олега з дружиною і дітьми, тепер у Вашингтоні, та родича полк. Миколу Міхновського.

Вічна пам'ять нашому заслуженому співгромадянинові, а від зорганізованих громад міст Сиракюз і Ютики щирі співчуття скорбній родині.

(«Свобода» — 17 травня 1967)

ОЛЕКСА СЕНИК-ЗАПОРІЗЬКИЙ (1915 — 1968)

У церковній залі УПЦ св. Луки в Сиракузах, заходами Відділу «Самопомочі», відбувся в суботу, 23. травня ц.р. Літературний Вечір в пошану Олекси Сеника-Запорізького, відомого письменника, передусім у жанрі байки, який передчасно відійшов у вічність 20. травня 1968 на 53-тому році життя.

Вечір відкрив і ним вміло проводив голова Відділу «Самопомочі» Михайло Середович. Програма вечора, враз із гостиною часем і солдким Сестрицтва тісі ж Церкви, тривала майже три години. На програму зложились: Вступне слово д-ра Михайла Логази, головна доповідь про письменника його дружини Надії Сеник, мистецьке чи-

тання байок автора, та біографічні спомини його близького земляка проф. Михайла Посипайла і його друга — проф. сиракузького Університету д-ра Якова Гурського, що на його славістичному Відділі письменник із признанням здобув ступінь магістра, захистивши його знаменитою науково-літературною працею про творчість письменника Василя Барки.

В мистецькому читанні байок письменника з уже посмертного видання його дружиною 203-ох «Нових Байок» письменника взяли участь відомі у нашій громаді декламаторки: Валентина Гурська, Фалина Войтович, Наталія Рубич, Оксана Федорович, як теж юні виконавці Люда Кравченко, Мира Рубич та доня письменника Оксана Сеник.

Подія сама собою не надзвичайна, бо нічого надзвинайного в тому, що культурна громада вшанувала одного з поміж своїх співжителів, що своєю творчою працею здобув непроминальні заслуги для духової культури свого народу.

Але цей вечір був тим надзвичайний, що про автора-письменника говорили його найрідніші та його близькі друзі, а говорили такою мовою серця і широти, що іх можна було ще довше слухати, ніж ті три години, що пройшли так скоро, якби це були три хвилини.

Д-р Логаза говорив про письменника на підставі своїх спостережень лікаря-приятеля і попри те, що ставив його на належне йому місце в національному пантеоні української духової культури побіч таких славних імен, як наші Сковорода, Гребінка, Боровиковський, Глібів, а з сучасників в Україні — Микола Годованець, Петро Сліпчук, Володимир Іванович — та з поміж чужих байкарів побіч легендарного Езопа, французького Жана ЛяФонтена, німецького Лессінга, московського Крілова та ін., — підкреслив те Людське у нього як Людини, а саме його глибокий інтелект, лагідність його вдачі та його любов до людей і до своєї батьківщини, що за неї страждав у концентраційних лагерях Сибіру та... про його любов до своєї найкращої байки-мрії, що нею є його доня Оксана, якій він дав такі тверді підстави національного виховання, що іх уже навіть умовини нашого еміграційного побуту не зможуть змінити. «Олекса Запорізький у цій байці-мрії показав — говорив доповідач — що байка-мрія може стати дійсністю навіть в умовинах чужини, бо любов батька до дитини і такий український дім, як Сеників, може доказати такого чуда-дива...».

З ніжністю люблячої жінки-дружини розказувала вдова Надя Сеник про життєвий і творчий шлях письменника. Бо хто ж краще може розказати про майже інтимний процес духової творчості, як не людина, що була йому найближчою саме тоді, коли він її найбільше потребував. Та ж відомо, що до письменницької творчості, зокрема ж в умовинах бездержавності нації, а ще до того в еміграційних умо-

винах, крім таланту треба ще великої любові. І саме про цю любов, любов до українського Слова багато сказала доповідчака; куди більше, ніж із природи скромний письменник сказав про себе у надрукованій коротенькій своїй автобіографії у книжці його «Нових Байок». Варто було послухати її розповідь!

А його земляк-односельчанин із Запоріжжя проф. Посипайло подав дуже цікаві родові пояснення відносно таланту письменника, покликуючись на талановитий його рід ще з українських чумаків, знаючи багатьох його духовно обдарованих предків із власних спостережень.

Його друг проф. д-р Гурський, у своїй повазі до письменника, признавав глибину знання свого учня до тої міри, що — як він казав — губилася границя між учнем і вчителем, бо нераз, як відносно віку так теж і глибини знання, ролі можна було помінити. Він зокрема підкреслив ще творчість письменника як поета-лірика і пропонував поєднати про повне видання його творчості.

А всю програму в одну приемну цілість в'язав свою легкістю вислову і своїм гумором незаступимий до такого обов'язку Михайло Середович.

Можуть тільки жаліти ті, хто знайшов собі інші зайняття того вечора, а чи кого знайшли інші обов'язки, бо вечір був справді рідкісний. Навіть кілька молодих учасників, яким звичайно наші імпрези рідко коли під смак, сиділи слухаючи до кінця, та говорили, що таких імпрез нам треба.

* * *

Олекса Сеник-Запорізький народився 25 серпня 1915 в селі Миролюбівці на Запоріжжі в Східній Україні, а помер в лікарні в Бофало, Н.Й. на пістряка стравоходу 20 травня 1968. Похований на Українському Православному Цвинтарі в Бавнд-Бруку, Н. Дж.

(Олекса Запорізький: «Нові байки», *Об'єднання українських письменників в екзилі «Слово», Нью-Йорк — Сіракюзи, 1969, ст. 193; «Свобода», 3 червня 1970)*

ІНЖ. БОГДАН ПІДГАЙНИЙ (1906 — 1980)

Покійний інж. Богдан Підгайний народився 2 січня 1906 у Полоничній на Львівщині, де його батьки вчителювали.

Гімназію закінчив у Львові, а Високу Німецьку Технічну Школу на Відділі Будови Машин закінчив у Данцигу, здобувши титул дипломованого інженера.

Будучи ще студентом у Данцигу, вступив в ряди підпільної політичної Організації, спершу УВО, а відтак ОУН.

До Другої Світової Війни не мав змоги працювати у своїй професії.

За політичну антипольську діяльність засуджено його на смерть, а відтак за стараннями його вуйка, який мав зв'язки з високопоставленими особами польського уряду, засуд смерті замінено на доживотню тюрму.

З вибухом Другої Світової Війни, рятуючись від розстрілу, опинився в Сяноці, де одержав працю у фабриці вагонів, і працював там до вибуху війни з большевиками.

Разом із Похідними Групами, на приказ Організації, подався до німецької частини, яка вирушала на схід. Після зранення під Сталінградом — на дуже короткий час повернувся до цивільного життя, але вкоротці вступив в ряди Першої Української Дивізії і брав участь у битві під Бродами, де знову був ранений. Ще далі брав участь у битві під Гляйхенбергом, аж врешті опинився в англійському полоні в Ріміні, в Італії.

Повернувшись з полону до Німеччини, далі продовжував свою політичну діяльність.

За стараннями родини виїхав враз зі своїми найближчими до Канади в 1956 році і поселився в Торонто.

Від самого початку працював у своїй професії інженера-механіка у фірмі Довер Терн Бул, де здобув чільне становище як інженер особливої продукції. По двадцяти роках праці відійшов з цієї фірми на емеритуру, але скоро, до спілки з молодим інженером, заложив свою власну фірму під назвою «Бі енд Ар».

Після двох літ успішної праці у власному підприємстві по причині несподіваної хвороби розв'язав це професійне підприємство.

Невмолима смерть 1-го вересня ц.р. перенесла його там, де нема вже болю, ні страждань. Залишив в безмежному болю найближчу родину — дружину Анну, дочку Лярису Пришляк з чоловіком Матеєм та онуками Лукою і Біянкою, сестер Стефанію Пеленську і Марію Максимець з чоловіком Василем та їхніми синами Богданом з дру-

жиною Дзвінкою та іхніми внуками Мартою, Ромою і Олесем та Левком, як теж дальшу родину, а зокрема тіточну сестру Степанію Заяць з чоловіком Петром і сином Богданом та його дружиною Ольгою, своїх добрих сватів Корнеля і Стефанію Пришляків, як теж багато приятелів та нашу громаду.

ВЕЛЕЛЮДНИЙ ПОХОРОН ІНЖ. БОГДАНА ПІДГАЙНОГО

Торонто, Онт. (М.Л.) Тут помер 1 вересня 1980 р. по довгій не-вилікуванній хворобі у лікарні св. Михайла св. п. інж. Богдан Підгайний, народжений у Полоничній, Львівського повіту, в Західній Україні, 2 січня 1906.

Похоронні обряди розпочалися 4 вересня панахидою у похоронному заведенні Кардинала, яку відправляли оо. Володимир Шараневич і Осип Гошуляк при співі Дивізійного хору «Бурлака» під диригентурою З. Лавришина та при участі около 500 громадян.

Отець Шараневич подав короткий життєпис Небіжчика та висловив співчуття вдові і дочці та численній близькій і дальшій родині.

Похорон розпочався 5 вересня панахидою в погребовому заведенні, а відтак домовину відвезено до катедрального храму св. Йосафата, де ті самі душпастири відправили поминальну Богослужбу при участі около двох сотень громадян.

Тут о. Шараневич знову подав короткий некролог Небіжчика.

Довжелезна кавалькада авт відпровадила Небіжчика на цвинтар Парк-Ловн, де по відправі панахиди прощальну промову виголосив мгр. Василь Верига від Крайової Управи Братства Дивізійників та ред. Анатоль Камінський від Закордонного Представництва УГВР.

При всіх відправах дефілювало 5 прaporів Станиць Дивізійників, а домовину супроводжalo кілька військових хрестів заслуги Покійника.

Заходами місцевого Відділу дивізійників відбулась традиційна тризна в ресторані «Мейфер-Інн» при 150 учасниках.

Тризну започаткував д-р Мирослав Малецький, а проводив нею сот. Богдан Бігус.

По трапезі, поблагословленій о. Шараневичем, промовляв першим Микола Лебідь від Закордонного Представництва УГВР та УПА, а далі слідували промовці: мгр. Богдан Артимишин від Братства Дивізійників з Філадельфії, інж. Ярослав Соколик як голова Т-ва Українських інженерів у Торонті, інж. Степан Пиндус від колишніх студентів Політехніки в Данцигу, д-р Остап Сокольський від КУК, інж. Омелян Тарнавський від Пласти і врешті д-р Михайло Логаза від приятелів Покійника. Тризну закінчив подякою від родини за участь у

похоронах, а зокрема Братству Дивізійників за влаштування тризни сестрінок Покійника інж. Богдан Максимець.

21 вінків прекрасних свіжих квітів прикрашували домовину Покійника, а учасники та приятелі Покійника замість квітів складали грошові пожертви на Пресовий Фонд Вістей Комбатанта, на Патріярший Фонд, на Українознавчий Осередок у Гарварді та на Видавничий Фонд Енциклопедії Українознавства у Сарсель.

Коли взяти до уваги, що похорон відбувався у робочий день, то згідно з оцінкою торонтоンських учасників так численної участі громадянства українське Торонто не зареєструвало у минулому. Це був справжній вияв любові і пошани до заслуженого співгромадянина.

ДРУЖНЕ СЛОВО ПОКІЙНОМУ ИНЖ. БОГДАНОВІ ПІДГАЙНОМУ В ОСТАННЮ ПУТЬ

Скорбні Вдово і Родино, жалібна Громадо!

Ми віддали останню прислуго вельми заслуженій людині, що провела сливе три чверті сторіччя свого многогранного і майже виняткового життя, про яке говорили тут в часі похоронних обрядів інші промовці.

Особа св. п. Небіжчика — це передусім символ революціонера-підпільника, боєвика і воїна, політичного в'язня із смертним, а потім доживотнім засудом, політично-суспільно-громадського діяча, високо кваліфікованого професіоналіста в механічній інженерії, пляновика і конструктора багатьох патентових винаходів — але понад усі ці кваліфікації св. п. Покійник був Людина з великої літери, що в ній скупчилось багато позитивних людських прикмет і чеснот.

Мав він передусім тверду віру в те, що сам проповідував і виконував без жадних застережень усі наложені, або прийняті на себе, обов'язки, хоч був свідомий, що за свою діяльність в рамках організацій, до яких належав, не зазнає ані похвал, ані нагород, бо був людиною небуденої скромності. Тоді, коли про нього писали чи то в пресі, а чи в багатьох книжкових виданнях і то однаково свої, як теж чужі автори — із гаслою Енциклопедією Українознавства включно, він сам про себе говорив або дуже мало, або не любив, щоб про нього говорили інші. Як доказ цієї скромності є факт, що — на жаль — не лишив по собі своїх автобіографічних споминів, хоч мав легке перо, чого знову доказом є його статті у Вістях Комбатанта, дарма, що зі своїм пребагатим минулим мав про що писати.

Був завжди оптимістом, навіть у найтяжчих хвилинах свого життя,

а його життєрадісність світила прикладом для інших. Завжди був мілим співрозмовцем у кожному товаристві.

Помимо своїх професійних, організаційних і громадських обов'язків мав аж кілька своїх «габбі» і все знаходив якось час, щоб в товаристві своїх друзів іх плекати. Був завзятючим рибалкою, як теж мисливцем — і не тому, щоби здобувати трофеї за успіхи у цьому, може навіть дещо жорстокому, спорти, але передусім тому, що любив природу, бо на її лоні відпочивав фізично й духовно. Між учасниками цього сумного обряду є партнери цього спорту і вони можуть посвідчити яким мілим співучасником був він на частих рибальських виправах. Він-же був організатором і першим головою рибальсько-мисливського т-ва «Беркут». Любив теж компетицію у королівській грі в шахи і з притаманним йому гумором любив почванитись своїми успіхами у цій грі «молоточком на мене». Багато часу присвячував фотографіці, що в ній дійшов до мистецьких висот, дарма, що це «габбі» було коштовніше, ніж рибальство.

Але понад любов до природи — любив людей і любив їх справді соборно — без різниці на партійну, а чи віроісповідну, зрізничкова-ність. Любив і вмів дружити із людьми, а подружившись, залишався вірним і ширим приятелем аж до обірвання нитки його життя. І добре люди цінили його погідну вдачу та його заслуги, чого доказом є хіба рідко бувала участь на цих похоронах співгромадян цього міста та його приятелів навіть із далеких сторін поселення.

Таким я знову св. п. Богдана впродовж понад пів сторіччя і таким прощаю я його від своєї дружини і себе та від багатьох тут приявних і від ще далеко більшого числа неприявних його друзів в останню путь — із глибокою вірою, що знову зустрінемось у кращому світі, що його Господь приготовив для чесних і Богоугодних людей.

Спи спокійно, Дорогий Друже, та сни про волю-долю нашої нездоланної України, що для неї ти жив і трудився, а гостинна канадська земля хай пером тобі буде. Вічна Тобі пам'ять!

(«Свобода» ч. 203, 20 вересня 1980;
«Свобода» ч. 219, 14 жовтня 1980;
«Вільне слово», 16 жовтня, 1980)

МОЯ ГРУДКА ЗЕМЛІ НА ДОМОВИНУ
С.П. МЕЦ. Д-РА ІВАНА ЗАВАЛИКУТА
(1885 — 1975)

Стоячи перед домовиною нашого Заслуженого і Визначного Спів-громадянина св. п. Меценаса Д-ра Івана Заваликута, якого ми всі тут так численно і з такою пошаною прощаємо в останню дорогу, поставмо собі питання: «Чий прах і дух шествує від нас так далеко від Рідної Землі, за горами й морями у далекій чужій стороні?»

Це прах і Дух передусім справжньої Людини, Людини із великої літери, Людини наскрізь чесної, працьової, скромної, зрівноваженої, гуманної і співчутливої людській біді, Людини щирої і тактовної у відносинах з людьми, Людини згідливої і вирозумілої на людські недомагання, Людини завжди привітної і товариської, Людини без жадних людських налогів, хрустально-характерної і принципової, Людини з глибоким почуттям обов'язку, саможертованого ідеаліста, а понад усе — Людини повної любови до всього, що рідне, справжнього патріота свого народу.

Народившись у передостанній декаді минулого сторіччя (у 1885 році) Небіжчик був не тільки свідком, але співтворцем тих великих історичних перемін, які з нашого народу, тоді під чотирма різними займанщинами, створили модерну українську націю. Від самого юнацького віку аж до часу коротко перед своїм відходом у вічність він брав у процесі тих перемін активну участь і — без перебільшення можна сказати — був уосібленням історії нашої доби.

Д-р Заваликут був передусім професійним адвокатом.

Закінчивши студії права і політичних наук у Львівському Університеті у 1911 р. почав він свій довгий шлях адвокатської професії у своєму повітовому місті Гусятині, а далі, в залежності від політичних змін того часу, етапами його адвокатської практики були міста: Копичинці, Коломия, Замостя і Станиславів, а вже на еміграції в Німеччині — Ельванген, де обороняв наших скіtalьців-депістів перед американськими судами. По переселенні до ЗСА в 1950 році не міг уже провадити самостійної адвокатської практики, але й тут завжди служив нашим людям правничими порадами.

Д-р Заваликут був визначним політичним діячем і парламентаристом.

Як визначний член УНДО двічі був обибраний послом до польського парламенту у Варшаві в рр. 1927-30 і 1935-38. В часі творення Української Держави був заступником повітового комісаря в Золотоноші на

Полтавщині. Двічі врятувався від розстрілу комуністами і двічі був арештований польською владою — дарма, що мав конституційно гарантовану посолську недоторканльність.

Д-р Заваликут був визначним супільно-громадським діячем.

Широкий був вахляр його громадських зацікавлень і його діяльності, які охоплювали рідне шкільництво, споживчу і кредитову кооперацію, банковість та загальне культурне життя рідної спільноти, як на рідних землях так і на еміграції. У своїх поїздках по широких теренах Поділля, Підкарпаття і Покуття, а частинно і Волині, організував «Кружки Рідної Школи», місцеві і повітові кооперативи, Кружки «Сільського Господаря», читальні «Просвіти», а тут у нашій громаді за останнє чверть-сторіччя не було організації, в якій Покійник не брав би участі, організуючи, очолюючи або співпрацюючи у всіх клітинах нашого зорганізованого життя.

Д-р Заваликут був вояком та учасником наших Визвольних Змагань.

Вже старшиною брав участь у 1-шій Світовій Війні та у боях із москалями в Карпатах у 1914 році попав у московський полон, з якого втечею звільнився щойно в 1918 році. З табору полонених в околицях Уралу, почерез Москву дістався в Україну і тут справді проміряв тернисті шляхи України того часу, почерез Полтаву, Золотоношу, Черкаси, Київ, Тернопіль, Здолбунів і Рівне до рідного Гусятина, але вкоротці уже у рядах УГА знов пішов битись із московськими большевиками і по Чортківській офензиві, славному і світловому здобуттю Києва, по Чотирикутнику Смерти, Тераспіль, Одесу — знову добився до рідних порогів. Довгий і трудний це був вояцький шлях, але Покійник оповідав про нього як про всенародну епопею боротьби за Волю і Державність без нарікань на свою долю, а болів тільки нашими невдачами.

А по другій Світовій Війні, коли московські комуністи «візволили» Галичину, знову пішов далекими дорогами на Захід і почерез Львів, Відень, Берлін до баварського Байройту, швабського Ельвангену і врешті до ньюйоркського Брукліну, а на кінець, 25 років тому до Сиракюз.

За ці труди довгої життєвої мандрівки та за його духові прикмети нагородив його Всевишній добрим здоров'ям, довгим віком, родинним щастям, прикладною дружиною і матір'ю, доброю донею, щасливою внучкою і гарними правнуками і на кінець легкою смертю — без болів і печалі.

Нашій громаді залишив Покійник взір громадського діяча і правдивого патріота-провідника, що про нього наш Франко у своєму «Мойсею» писав:

*«Все, що мав у житті, він віддав
Для своєї Ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї».*

Правдиво отже згадала про нього місцева американська газета, як про державного мужа України.

А тепер, спічни, Великий Мандрівниче, по трудах свого життя для народу у чужій землі і сни «про Долю, Волю Вітчини, бо чи ж можуть бути кращі сни»?

Вічна, Тобі, пам'ять між нами!

МГР. ФАРМАЦІЇ ИРИНА РУБИЧ
(1920 — 1982)

Відпроваджуємо на вічний спочинок передчасно померлу св. п. мгр. фармації Ірину Рубич, яка навіки замкнула свої очі по довгій боротьбі із невилікуваною хворобою — на 62-ому році свого трудолюбивого життя, залишаючи в глибокій жалобі свою улюблenu матір пані Меценасову Марію Заваликтузову, свого вірного подруга життя мг-ра Михайла, свою улюблenu доню-одиначку Рому Саляк враз із зятем д-ром Василем і внуками Наною і Олесем та близьчу й дальшу за- смучену родину в Україні, тут в Америці, Англії і Канаді.

Залишила тут у смутку багато друзів, розкинених по всьому широкому вільному світі, а передусім у тих усіх українських громадах, де прожила більшу частину свого життя.

Затрембітали б по ній гуцульські трембіти в Коломиї, де провела вона свою молодість і залюбилась у барвистій Гуцульщині назавжди. Подвоїлась би тутешня жалобна громада українськими і не українськими співжителями Сиракюзів, де прожила та громадсько і професійно працювала протягом цілої другої половини свого життя.

І власне від тієї сиракузької громади, всіх її приятелів і шанувальників і від її співпрацівників та врешті від себе, моєї дружини, приявних тут найближчих приятелів, зокрема д-ра Михайла Семчишина із Вірджінії — прощаю її в дорогу до вічності.

Св. п. Ірина народилась в українській патріотичній родині св. п. адвоката д-ра Івана і Марії з Мотиків Заваликутів, обидвоїх галичан, але народилась у східній Україні в часі війни з червоними і білими

москалями за Українську Державність, а саме у Штрасбургу — німецькій колонії на Херсонщині, дня 28. січня 1920 р., а померла у лікарні у Філадельфії, Па.

По війні родина повернула до рідних сторін і в родинній атмосфері люблячих батьків виростала св.п. Ірина в осідках адвокатської практики св. п. Батька, спочатку в Гусятині і Копичинцях, а далі в рр. 1930-39 в Коломії, де закінчила середню освіту.

За большевицької окупації на короткий час родина перенеслась до Станиславова, а далі треба було спасатись утечею від большевицьких «визволителів», як тисячам українських патріотів. У часі німецької еміграції обидвое п-во Рубичі закінчили професійну освіту, здобуваючи дипломи фармацевтів.

Із таборів втікачів у Німеччині родина приїхала до ЗСА в 1950 році і — по кількамісячному побуті у Брукліні — поселилась у Сиракузах Н. Й., де св.п. Ірина аж до захворіння 7 років тому працювала у дослідчому відділі фармацевтичної фірми «Брістоль».

У Сиракузах св.п. Ірина, разом із своїм св.п. Батьком і мужем, брала активну участь в організаційному житті громади, радіючи її успіхами і сумуючи її смутками.

Тільки майже в останніх днях її життя перенеслась родина Рубичів на постійне до Філадельфії, щоб дожити свого віку під опікою своїх найближчих, а зокрема під фаховою опікою свого зятя д-ра Саляка, бо протягом останніх довгих років хвороби потребувала постійної медичної допомоги.

Св. п. Покійниця відзначалась глибиною інтелекту, погідною вдачею, перлиситим гумором, мистецькими зацікавленнями і такими ж здібностями, умілістю скоплювання людських слабостей враз із знаменитим наслідуванням людських мовних типів. Весело бувало побувати в її товаристві, бо вона завжди вміла розвеселити хочби й пессимістично наставлене товариство. Тому й загал її оточення любив її і дружив із нею. Її оптимізм не опускав її і тоді, коли закралась до неї важка і невилікувальна хвороба. Довгі роки терпіла вона, але цих терпінь не виявляла назовні. Вона радше терпіла болями тих, яких бачила довкруги себе у лікарнях, як вони падали в борні із невилікувальною хворобою.

Така була св.п. Ірина і такою залишиться вона у дожivotній пам'яті тих, що її знали і пізнали.

Прощаючись із Тобою, Дорога Ірино, запевняю Тебе, що не тільки Твоїм рідним, але і Твоїм друзям і приятелям та всій українській громаді у Сиракузах по Тобі «жаль великий позістав»...

Спи спокійно побіч свого св.п. Батька в українському соборному пантеоні у Бавнд-Бруку, бо соборницею Ти була все своє життя. Там,

хоч і не в рідній, але приязній землі, є з ким мріяти-леліяти про «кращу долю Вітчини», Ти ж бо любила її своєю гарячою, глибокою, соборною любов'ю.

Вічна Тобі Пам'ять!

(15 січня 1982 — на панахиді у Філадельфії, яку відправляли Владика Роберт Михайло Москаль у сослуженні оо. д-ра Івана Біланіча і митрата Василя Головінського.)
(«Свобода», ч. 9, 15 січня 1982 і «Америка», ч. 8, 15 січня 1982)

СВ. П. ПОРУЧНИК ІВАН РУБИЧ
(1922 — 1971)

Зовсім ненадійно приходиться нам ось тут у цьому похоронному заведенні попрощатись із усім нам добре знаним сл. п. Іваном Рубичем, поручником 1-шої Галицької Дивізії із 2-гої світової війни, та у спільніх наших молитвах за спокій його шляхетної душі приготувати його до останньої мандрівки...

З глибоким жалем усієї нашої зорганізованої громади попрощаємо його словами нашої традиційної вже, тужливо-журавлиної пісні, що нею наш народ — від часу новітнього відродження нашої Державності — відпроваджує на вічний спочинок своїх заслужених вояків:

*«Чуєш, брате мій, товариш мій,
Відлітають сірим шнурком журавлі у вирій...
Кличуть кру-кру-кру, в чужині умру,
Заки море перелечу, крилонька зітру...»*

І поєт і композитор — оба вложили глибину осіннього смутку і жалю по втраченій весні і літі у своїх рідних гніздах та висловили глибокий трагізм неможливості повороту із чужини до рідних гнізд через велике море. Бо вже сил у крилах не стало!

Хіба ж можна краще віддати наші почування, як цією символічною сумною картиною з природи, коли ось тут стоїмо перед відкритою домовою цієї людини?

А ще пригадуються слова, що їх сказано на останнє «прощай» умерлому генералові: «Вояк ніколи не вмірає, він тільки відходить»...

І хоч сл. п. Іван не був старшиною такої високої ранги, то у

випадку його передчасної та такої ненадійної і наглої смерти, що вирвала його споміж нас немов коренистого дуба із землі — можна сказати, що він дійсно тільки відійшов...

Бо хто ж із нас, хто його бачив ще тільки кілька днів тому, міг подумати, що його у так короткому часі забракне між нами назавжди?

Це ж бо був чоловік у силі віку, кремезної фізичної будови, без налогів алькоголізму, нікотинізму, а чи іншої, тепер так поширеної наркоманії — і здавалось, що він напевно переживе пересічний тепер вік. Але Боже Провидіння зарядило інакше. У християнській вірі та покорі — можемо тільки сказати: «Дивний Ти єси, Боже, і дивні діла Твої, Господи!»

Життєвий шлях сл.п. Івана почався 49 років тому у рідній надпрутянській Коломії, а звідти пішов він широкими як море, і далекими, як тепер наша Україна, шляхами, у життя, яке почесше воєнне лихоліття 2-гої світової війни, почесше німецькі касарні Нойгаммеру, почесше рідні поля під Бродами, що іх його військові друзі так обильно зросили своєю кров'ю, почесше тяжкі бої в Альпейських горах та почесше побут у таборах воєнно-полонених в італійському Ріміні та врешті по тяжкій зарібковій праці в Англії — перед 12-ти роками привів його до берегів цієї країни, вже з його родиною — дружиною Наталкою та маленькими ще тоді дітьми Тарасом і Мирою. Приіхав до нашого міста, бо тут ждали на нього помічні руки і теплі родинні серця його рідних, а передусім його брата мігра Михайла.

І вже тут між нами своєю молодечою енергією та тяжкою працею переборов він усі так добре нам відомі труднощі нового імігранта.

Він скоро, по вояцькому, випростувався, станув твердо на власні ноги, прибав власну хату, підховав своїх діточок, дав їм підставову освіту, в тому й рідношкільну — і неначе розпростер вже свої дужі крила до високого лету, аби ще дати високу освіту своїм дітям. Та ці крила відмовили йому послуху...

Св.п. Іван дуже скоро став прикладним членом нашої зорганізованої спільноти.

Скромний і безпретенсійний — був він усюди, де треба було рук до праці. А був він в управах майже всіх наших місцевих організацій, учителем та кількачітнім Головою Батьківського Комітету при Школі Українознавства ім. Лесі Українки, в УККА, в «Самопомочі», в Кредитівці, в Організаціях Визвольного Фронту, в ОБВУА та інших, а теж жертвводавцем на всі наші національні чи церковні потреби і незаступним співробітником при влаштовуванні наших громадських імпрез.

З виробленим почуттям громадського обов'язку, він радо брав на себе громадські роботи і їх совісно та докладно виконував. І кожний

зняв, що на нього, як співробітника можна було здатись на сто відсотків.

Так і виджу його зараз живим, як він із радості затирає руки по наших успіхах, а як зі смутком захмарюється його шляхетне лице по невдачах, як радіє він громадською єдністю і співпрацею, а як боліс злободенними сварами та чварами емігрантщини.

Бо сл.п. Іван зняв, що повнота людського життя і вдоволення не тільки в тому, аби помогти собі самому, але й другим, а зокрема своїй громаді.

Отаким був сл.п. Іван — вояк і громадянин, який своїм життям — так боляче коротким життям — залишив нам приклади, гідні до наслідування!

З його смертю наша громада поважно зубожіла, і кожна її клітина відчує його передчасну втрату так, як відчула її найближча родина.

Боже Провидіння післало Йому легку смерть — без фізичних терпінь, вирвавши його із пульсуючого життя і, може, саме в цей спосіб відплатило Йому за всі труди для родини і громади, що вщерть виповнили його життя.

Спи ж спокійно, Незабутній наш Друже, та хай легкою тобі буде ця не твоя рідна земля, що завтра прийме тебе на вічний спочинок. У нас залишиться по тобі добра і тривала пам'ять. Для видимого утривалення цієї пам'яті закликаємо все громадянство зложити свої пожертви на «Церкву в потребі» або на «Українських Воянів Інвалідів». Збірку уже переводить п. Павло Ткач.

Вічна Тобі пам'ять, а для родини наше правдиво громадське та шире співчуття.

(«Свобода», ч. 159, 28 серпня 1971)

НА ЗДОРОВНІ І МЕДИЧНІ ТЕМИ

ГОЛОВНІ ГРІХИ ПРОТИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Це не припадок, що Альманах УНС-у в редакції «Свободи» на 1977 рік містить статтю на таку преважливу тему, як охорна людського здоров'я.

Це доцільно й розумно, бо ж «Батько Союз» базує ріст свого членства, а тим самим ріст свого матеріального добра саме на здорових, а не на хворих членах нашої спільноти.

І треба признати, що УНС уже в минулому дав докази свого піклування про здоров'я не тільки своїх членів, але взагалі усієї української спільноти.

Пригадаймо, що з друкарні «Свободи» в 1954 році вже другим накладом вийшла друком 698-сторінкова книга с.п. д-ра А. Т. Кібзея під назвою «Український Лікар», яка тепер уже на вичерпанні.

В 1970 році, коли надування наркотиків та інших задурманюючих, збуджуючих та успокоюючих ліків стало загрозливим теж серед нашої спільноти, а зокрема і нашої молоді, УНС видав власним коштом 40 тисяч двомовних памфлетів під заголовком «Наркоманія і зловживання ліками» д-ра М. Данилюка, де він у короткій і ядерній формі вказав на небезпеки такого налогу та дав поради, як поборювати це у цій країні страховинно поширене суспільне лихо, а УНС розіслав їх безкоштовно своїм членам.

На шпальтах «Свободи» часто появлялися статті наших лікарів на здоровні теми, а зокрема численні д-ра М. Данилюка в рр. 1967-70, які стали основою до його 336-сторінкової книжки під назвою «На медичні теми — Лікарський довідник», яка теж вийшла друком у Видавництві УНС із друкарні «Свободи» накладом 5.000 примірників і тепер є до набуття в книгарні «Свободи».

Самозрозуміло, що не можна поминути заслуг наших зорганізованих в УЛТПА лікарів, які постійно причиняються до охорони народнього здоров'я, в першу чергу у своїх лікарських кабінетах, а далі своїми доповідями на своїх Наукових З'їздах та статтями у власному журналі «Лікарський Вісник», а теж популярними доповідями на здоровні теми для громадянства на місцях своєї лікарської практики.

Треба теж пригадати, що і в минулому на Рідних Землях друку-

вались подібні видання про охорону народного здоров'я, а між ними слід згадати велику книжку с.п. д-р Софії Парфанович під назвою «Гігієна жінки», видану у Львові в другій половині 30-х років, «Лікарський Порадник» д-ра С. Дрималика з початку 20-тих років, багато менших брошур і памфлетів про такі суспільні хвороби, як туберкульоза, алькоголізм, нікотинізм, венеричні хвороби, а навіть окремий журнал — місячник «Народне здоров'я», що виходив упродовж двох років безпосередньо перед І-ю Світовою Війною (пп. 1937-39) під редакцією д-ра Р. Осінчука та місячник «Здоров'я» орган УЛТ-ва у Львові ще з 1912-14 років, присвячений санітарно-гігієнічним питанням, під редакцією д-ра Е. Озаркевича та при співпраці проф. д-ра І. Горбачевського й інших.

З поміж популяризаторів основ охорони народного здоров'я живуть тут в Америці д-ри Р. Осінчук і Т. Воробець, а цілий ряд іх в особах д-рів М. Панчишина, Т. Бурачинського, О. Подолинського, М. Музики, Е. Дурделла, М. Василіва-Корнилова, В. Куцика, Т. Решетила, О. Береста та інших, які відійшли вже в кращий світ або ще вдома, або вже на еміграції, а всі вони в більшій або меншій мірі причинили своїми друкованими працями до розвитку охорони народного здоров'я нашого народу.

Очевидно, що виходило друком теж багато матеріалів про охорону народного здоров'я теж у сучасній радянській Україні, але небагато із них доступні загалові читачів і тому — а ще й зогляду на обмежений розмір цієї статті — іх не згадуємо.

* * *

Є отже в нас обширні й поважні джерела, що з них можна й треба черпати бодай основні відомості про охорону здоров'я — особистого, родинного, народного. Тому в цій статті не будемо говорити про те, що треба робити, щоби зберегти себе здоровим на Божим Провидінням призначений вік, бо на це дають відповідь напроваджені друковані джерела.

Хочемо однаке звернути увагу на те, чим грішимо проти основних засад охорони здоров'я, або чи справді дбаємо про здоров'я, дарма, що признаємо, що здоров'я, а не матеріальні добра і не життєві розкоші і приємності є основою людського щастя на землі, передумовою усіх життєвих успіхів і сповнення як особистих так і національних обов'язків.

Бо дбати про здоров'я означає не тільки шукати фахової лікарської поради тоді, як його вже немає, або як воно є загрожене якоюсь поважною хворобою. Про це, зокрема для кожної еміграції, так гли-

боко висловився найбільший польський поет у перших рядках свого безсмертного «Пана Тадеуша», який тугу за рідним краєм порівнує із втраченим здоров'ям словами:

*«О, краю мій, Литво! Яка ти дорога!
Лиш той збагнути може,
Хто втратив раз тебе.»*
(За перекладом М. Рильського)

Але, очевидно, у сучасних цивілізаційних умовинах і при теперішньому стандартові життя у цій країні добра і своєчасна лікарська порада й опіка є самозрозумілою передумовою для видужання з хвороби.

* * *

Перейдім, отже, до вичислення найголовніших гріхів проти охорони здоров'я. Гріхів — звичайно в розумінні релігійних практик — не публікується, але гріхи проти охорони здоров'я вимагають публічної сповіді.

Чи не найтяжчим гріхом у цьому розумінні є надування алькогольних напитків. Найсвіжіші оцінки вказують, що в ЗСА є 4.5-5.5 мільйонів алькоголіків, а всі американці у віці понад 14 років в одному тільки 1975 році поголовно випили 2.7 галонів (12 — 4/5 пляшок) горівок, 12.5 скринь вина і 12.5 скринь пива на загальну суму 32.5 більйонів дол., а держава із самих тільки податків від алькогольних напитків побрала 9.5 більйонів доларів в тому ж році, при чому ЗСА у статистиці поголовного зжиття алькогольних напоїв в 27-ох країнах займає аж 16-те місце! (за ж. «Рідер'с Дайджест» за лютий 1977).

Годі сказати, наскільки наші поселенці у цій країні причиняються до цієї тривожної статистики, бо взагалі ще досі ніхто докладно не підрахував, але вже понад 20 років тому наш передовик у протиалькогольному русі с.п. проф. Ю. Каменецький якось вирахував (теж на шпальтах «Свободи!»), що українці в ЗСА в одному дні Великодня видали на алькогольні напитки понад один мільйон дол., а це тоді, коли українська еміграція ще не була така заможня, як тепер, і тоді, коли ще й досі на Національний Фонд УККА з трудом збирається пересічно 100 тисяч дол. річно, а на запевнення розвитку української вільної науки в Укр. Науковому Осередку при Гарвардському Університеті вже продовж майже 20 років не можна закінчити зборки на основний фонд у сумі тільки 3.8 мільйона дол.!

Алькоголізм — це страшна суспільна недуга, яка руйнує здоров'я

одиниць, родини і суспільства. Вона, з огляду на поширення її серед загалу населення, страшніша від налогу до наркотиків.

Про шкідливі впливи алькоголю не приходиться у цій відносно короткій статті говорити, бо про них можна довідатись із обильної фахової і популярної літератури.

Натомість хочемо звернути увагу на те, що хоч назагал знаємо про шкідливість надуживання алькогольних напитків, чомусь тут так мало говориться і пишеться про це, а ще менше робиться для поборювання цього вбивчого налогу.

В минулому на Рідних Землях під всіми окупантами йшла завзята боротьба проти алькоголізму. В нашій історії добре записані давні церковні братства тверезости, а з 1909-го року світське Т-во «Відродження», яке справді відродило було наше населення, а село зокрема. Всі окупанти наших земель плянували для своїх підданих «п'яні бюджети», але боротьба проти алькоголізму йшла в парі з ростом національної свідомості. Аргументи проти збагачування тих «п'яних бюджетів» наших поневолювачів були сильніші, ніж аргументи про шкідливість алькогольних напитків.

Тут — у цій країні свободи — ці сильніші аргументи відпали, а проте пиття алькогольних напитків стало невід'ємною частиною нашого побуту.

Там вдома наш народ мав настільки сили волі, що позбувся чужих коршем, а тут коршми заступили «національні бари» у таки своїх Народних Домах.

І цікаво, що помимо застрашуючих наслідків пияцтва досі у нас ніхто не згадує про ті «національні бари», хіба тільки наш знаменитий гуморист Ікер.

А народ наш мав свою мудрість про ті чужі коршми — «бари». Народ казав: «Чарка горілки — море сліз», або «Пий — дурнішим будеш», або «Що в тверезого на умі, те в п'яного на язиці» — і т. д.

Мабуть немає помилки у твердженні, що майже немає тут Українського Народного Дому, в якому «національна бара» не займала би осереднього місця. В такому Народному Домі часто немає приличного місця на якусь культурно-виховну працю, бо все зайняте «барово». І сидять там — звичайно ще і в димі з цигарок — старі і молоді, а зокрема ті молоді, що в цьому випадку скоро наслідують батьків, а часом і «батьків народу» і, чарка за чаркою, одні заливають якогось свого черв'яка, другі п'ють із радості, яка часто кінчиться смутком, бо «Де чарка — там і сварка», а всі п'ють під диктатом непереможного налогу. Стільці «бар» порожніють щойно в пізню ніч, а тоді напівпритомні «кастомери» виходять із «бари» до «кари» і карають їх статистики п'яних водіїв авт (ДВІ), вбитих на шляхах цієї країни...

Очевидно, що немає сили притягнути таких «кастомерів» на якусь, хочби як вроочисту імпрезу, в тому ж Народному Домі, а й притягати їх незручно, бо ж загально панівний аргумент говорить, що без «бар» наші Народні Доми фінансово не могли би вдергатись. І так «роблення грошей» ставиться вище, аніж найбільший скарб людини — здоров'я!

Але й поза «робленням грошей» пиття спиртових напитків серед нашої еміграційної спільноти задомовилось у всьому побуті. П'ють із нагоди народин, христин, весіль і похоронів, на бенкетах і балях, п'ють публічно і в приватних хатах, п'ють самі і в кругах приятелів і знайомих.

Ось минули свята Різдва... Попили ріки горівок, а з ними відпилили високі суми нераз тяжко запрацьованих грошей... А при цьому давалось злий приклад своїм власним і... нашим дітям. Бо от в хаті повно гостей... Столи вгинаються під тягаром пляшок із «трунками» і приходять молоденькі колядники, часом навіть в одностроях своїх молодечих організацій... і їх частується... алькоголевими напитками! А їм «не випадає» відмовитись, хочби вони мали зламати свій закон, який наказує дбати про своє здоров'я і не пiti, ані курити. А чи сам злий приклад вже не є гріхом? Напевно є, а гріхом є теж мовчати про гріхи проти охорони здоров'я! Не мовчать н.пр. церковні провідники у Польщі навіть під московським караулом, які згідно з найсвіжішою нотаткою у «Свободі» видали пастирський лист м.і. проти п'янства, а тут церковні пікніки і «кард партіс» нераз обильно підливачаються алькоголевими напитками, щоби запевнити касовий прихід!

Другим із черги головним гріхом проти основ охорони здоров'я є напевно наліг курення цигареток.

Шкідливість цього налогу не приходиться тут у подробицях пояснювати, бо в кількох останніх роках урядові чинники на всіх засобах публічної комунікації сміло заговорили про неї, а кожна пачка цигареток має тепер — щоправда, не надто видну — пересторогу федерального головного лікаря, що курення цигареток є шкідливе для здоров'я.

Автор цієї статті не може позбутись прикрого враження із лекції фізіології у своїй медичній школі, коли викладач закропив у співку ока голуба одну тільки краплю чистої нікотини, а голуб не вспів ще піднестись на крилах до стелі, як упав мертвий посеред слухачів.

Налогові курці цигареток за все своє життя, враз із вдихуванім димом, заживають неодну краплю чистої нікотини і підривають своє здоров'я. Вистарчить тільки пригадати, що курці цигареток захворюють на пістряка легенів тричі частіше, як не-курці, крім шкідливих

впливів на серцево-судинну систему, шлунок та інші органи людського тіла.

Ядерну пересторогу проти цих двох найголовніших гріхів проти охорони здоров'я подав наш Буковинський поет Опанас Шевчукевич:

«Залишіть горілку пiti!
Щоб щасливо й довше жити.
Й пива й вина не вживаїте!
До тверезості змагайте!
Залишіть також курити!
Й без задури можна жити.
Алькоголь і тютюн лиш шкодять,
Слабості й нещастя родять.

(За ж. «Крилаті», ч. 11/76)

Далі грішимо, коли не провіряємо регулярно стану свого здоров'я, і то навіть тоді, коли нам нічого не долягає.

Такої рекулярної провірки конечно вимагає тиск крові. Статистика подає, що в ЗСА є 23 мільйони (!) людей у віці від 18 до 74 з високим тиском крові, що виносить 18.1% усього населення у тому віці. А відомо ж, що високий тиск крові (гіпертензія) скороочує людське життя, бо в наслідку високого тиску крові люди передчасно вмирають по причині недомоги серця, або мозкового удару (апоплексії), або ж від недомоги нирок. Хто отже по 18-тім році життя, а вже конечно по 40-івці, не перевіряє регулярно тиску крові, грішить проти охорони здоров'я.

На превеликий жаль дослідної медицини злоякісні новотвори, або рак, а чи пістряк, є ще тепер — по серцевих хворобах — вбивником людини ч. 2. Але рівночасно відомо, що вчасне розпізнання цієї страшної хвороби може врятувати життя. Тому тяжко грішать проти охорони здоров'я жінки, які легковажать якийнебудь опух (тумор) у грудних залозах, або кровавлення із родових органів тоді, коли не повинно їх бути, та чоловіки, які очікують, що протяжні болі шлунка, або протяжний кашель, передусім у налогових курців, получені із поступовою втратою ваги, самі минуться, або чоловіки по 50-ці, що терплять від розладів у віддаванні сечі.

У всіх таких випадках вчасна лікарська порада конечно, бо лікар знає, що причиною таких об'явів може бути рак відповідного органу і він має до розпорядимости цілий ряд розпізнавчих (діагностичних) методів, які допоможуть виявити, що причиною тих об'явів є, або не є рак, а тоді заплянуете цілеспрямоване лікування.

Не всяка опасистість (надмір ваги) мусить бути гріхом обжирства, а

чи тільки грішного лакімства, але в принципі є вона найчастіше вислідом нерівноваги між імпортом — харчів, та експортом — енергії. Є ж бо люди, що «ідять, аби жити, але й такі, що живуть, аби істти». Люди із склонністю до опасистості мусять застановитись, до котрої із цих двох категорій мали б себе зарахувати і мусять мати завжди на оці свій імпортовий і експортовий баланс. Якщо іститься умірковано і відповідно до зуживання енергії при праці, то звичайно не потрібні пілулі на відтovщення. Якщо ж все робиться для вдержання балансу, а вага все ж таки прибуває, гріхом є не порадитись лікаря, бо надмірна опасистість скорочує вік. І це, так само як високий тиск, беруть до уваги всі обезпеченеві організації, а між ними й наш УНС напевно зажадає лікарської опінії про всіх кандидатів на обезпечення на життя, які своєю вагою переважають терезки ризика.

Грішать усі проти власного здоров'я і довгого віку, хто має склонність до надмірної ваги і в чий родині є випадки цукрівниці, якщо регулярно не провіряють сечі на появу у ній цукру, а коли так, то і в крові, зокрема особи в молодому віці. Лікарі мають змогу контролювати цукрівницю відповідною дієтою і ліками й тому кожний діябетик мусить бути під постійною лікарською опікою, якщо хоче уникнути дуже поважних лихих наслідків цього розладу переміні вуглеводнів.

Болюче грішать особи, зокрема у молодому віці, занедбанням перевірки очей, які легковажать повільну втрату гостроти зору, получену з болями ока й голови, збільшеним слізянням і нераз із нуднощами та звертанням, бо ці об'яви можуть вказувати на дуже небезпечну очну хворобу — глявкуму, яка без відповідного вчасного лікування очним спеціялістом може довести до цілковитої сліпоти.

Тільки принарадко належить теж згадати, що гріхом є не пощастиць, чи діти, які роблять незадовільні поступи в школі, мають добрий зір, бо для них часто приписання відповідних окулярів є розв'язкою іх труднощів у школі.

Гріхом є не користати із поступу сучасної запобігачої (профілактичної) медицини і не дбати про набуття відпорності проти численних інфекційних і пошесніх хвороб дорогою щіплень, а чи інших методів іммунізації. Зокрема немовлята і діти передшкільного віку та старші віком особи і з проволочними серцевими і легеневими хворобами, діябетики та гіпертоніки повинні піддаватись усім доступним тепер щіпленням, дарма, що щіплення проти свинської інфлюенци натрапило на непередбачені труднощі, а передбачувана епідемія цієї інфекційної вірусової хвороби принаймні досі не з'явилася. Але сучасна генерація уже не пам'ятає, що такі інфекційно-попшесні хвороби, як справжня віспа, холера, червінка, тифуси, поліо та інші, в часі епідемій прямо десятували населення, а тепер майже не згадується їх у статистиках

урядів здоров'я. І по цій лінії ідуть досліди у наукових лабораторіях та вже тепер у візії історично недалекого майбутнього пророкують, що можливо і проти пістряка можна буде охоронитись банальною методою щіплення, або може, як тепер проти поліо, зажиттям кількох крапель щіплянки.

Як уже сказано, добрий або бодай задовільний стан здоров'я є підставою усіх успіхів у житті, а тим самим у великій мірі у сімейному (подружому) житті. Як відомо, ця країна аж кишить від усякого роду ліценцій, а між ними законом вимагається урядової ліценції на шлюб, яку видається на підставі свіжої негативної проби на одну тільки венеричну хворобу — пранці (сифіліс). Ясно і зрозуміло, що така провірка здоров'я кандидатів на подружжя невистарчальна, бо є багато інших здорових проблем, які можуть дуже скоро унешасливити навіть найщасливішу подружню пару. Любов у подружжі — це велика річ, але щастя у подружжі конечно вимагає доброго здоров'я обох партнерів. Тому гріхом є не скористати перед вінчанням із можливості докладних лікарських оглядів або хочби із передподружніх порадень.

Отак здебільша про головні гріхи проти охорони фізичного здоров'я, поминаючи менші, що про них годі говорити в одній статті.

А як грішимо проти охорони духового (психічного) здоров'я? Правда, народня мудрість і тут дає відповідь, кажучи, що «в здоровому тілі — здорова душа». Але про духове здоров'я треба не менше дбати, як про фізичне.

Живемо в вільній країні і в країні достатків, але рівночасно у зматеріялізованій країні, де передусім матеріальні добра рахуються життєвими здобутками.

Наші поселенці під цим оглядом не пасуть задніх і тепер, хвала Богу, між нами вже немає справді бідних. На всіх щаблях суспільної драбини люди малошо не поголовно мають бодай одно власне авто, подавляюча більшість має гарні комфортові domi, дехто додатково навіть хати в літнісикових околицях, і конта в банках, а чи наших кредитових кооперативах, нераз виказують гарні позитивні баланси. Велика частина наших поселенців посилає своїх дітей до високих школ і вивчає їх на кваліфікованих професіоналістів. Це все похвально і цим можна тільки радіти! Але, щоби це все здобути, деякі люди надмірно і непосильно працюють і забивають, що людське життя не може складатись тільки із самої праці, нераз на більше, ніж одній роботі і продовж більшості годин 24-годинної доби. Це тоді, коли духова гігієна вимагає, щоби крім праці, однаково фізичної чи духової, завжди знайти час на відпочинок і на розривки, які є конечні для фізичної і духової справности. Бо якщо рівноваги праці й відпочинку немає, то нагромадження матеріальних дібр не дасть повноти вдоволення. Моноп-

тонія життя за працею, і нераз із закоротким відпочинком у сні, причиняється до занепаду духових сил, до депресії та інших умових недомагань і хвороб. Про таких людей наш філософ Гр. Сковорода писав: «Куди вас чорт жене?» А жене поважне іх число до лікарень умово-хворих, які у цій країні жахливо переповнені і яких навіть високі державні бюджети не є в спроможності задоволити. Тому гігієна праці повчає, щоби працювати уміркованим темпом, з перервами на відпочинок, в умовинах чистоти повітря і відповідної температури та можності із частішими змінами роду праці, чого, звичайно, немає на відомих «ассемблі лайнс» у цій високо-з'їндустріалізованій країні. Якщо грішиться проти цих вимог, то популярно званий «нервовий розстрій» є питанням тільки часу.

Ось так, подавши тільки найважніші гріхи проти охорони здоров'я, автор, разом із попередниками у цій ділянці, бажає шановним читачам, іхнім родинам і всій нашій спільноті тут і там у рідній Україні важкої застанови бодай над ними і... Доброго Здоров'я! Бо здоров'я — найцінніший скарб!

(Альманах УНС, 1977, ст. 113-119)

ЯК ЗАПОБІГАТИ ПЕРЕДЧАСНОМУ СТАРІННЮ

Крім обов'язку виховання дітей немає для жінок важливішого питання, ніж справа передчасної старости.

Про старіння жінок навчав автора цих рядків його завжди веселий професор медичної школи, що — мовляв — немає старих жінок, а є тільки молоді і старші. Але ж відомо, що вигляд жінки доволі часто не йде впарі з її віком. Є багато жінок, що вже в силі віку виглядають старшими, ніж це відповідало би іхньому вікові, себто таких, які передчасно старіються.

З другої сторони, зокрема у цій країні, часто спостерігаємо жінок на службовій праці на семій декаді життя, по яких зовсім не піznати іхнього віку, а питати тут про вік жінки не належить до доброго тону.

Відомо теж, що таке старіння і коли воно приходить, але коли приходиться подати докладну дефініцію старіння, нелегко на це відповісти.

Загальno уважається, що старіння є основним, неминучим і невідвертальним процесом кожного живого організму, який приходить як

наслідок ступеневого нагромадоення всяких тяжких переживань, що випливають із самого життя, як теж в наслідок хвороб. Це загально-біологічний процес, який покриває цілій період зрілого віку і в людини означає ступеневе і поступове зменшення справности поодиноких органів або іхніх цілих систем і може початись у віці вже 30-45 літ та продовжується аж до смерти.

Модерна дослідна медицина присвячує проблемі старіння і самій старості велику увагу. Постала окрема ділянка медицини — геронтологія, яка займається проблемами старіння і проблемами старечого віку. Наукові досліди показали, що всі органи людського тіла підлягають з віком певним змінам, хоч кожний із них в неоднаковій мірі і в не однаковім часі. В найбільшій мірі, і скоріше ніж інші органи, підлягають цим змінам нирки, а в дальшій черговості віддихова система, серце із системою кровообігу, нервова система, змислові органи, а передусім зір і слух, система руху і врешті всі інші органи.

В загальному доведено, що старші люди є менш спроможні відповісти вимогам оточення і потребують довшого часу до приноровлення до цих вимог, ніж молоді люди. Це ж зрештою є факт, що його кожна старша людина сама може ствердити на собі без особливих додаткових досліджень. На всякий випадок старіння спричинює поступове зменшення резервоної справности багатьох системових органів людського тіла і ума.

Наукові досліди виявили теж, що вік людини повинен би тривати 100-150 років, а процес старіння повинен би почнатись десь у половині цього віку. Але знаємо, що мимо великого поступу модерної медицини, тільки відносно мала частина людей доживає цього віку. Совітська статистика з 1955 року подавала, що на Україні в тому часі було всього 2700 столітніх людей.

З українських учених проблемами старіння займався передусім Олександер Богомолець. Він науково доказував, що заникові зміни сполучної тканини організму в першу чергу спричиняють старіння. Він винайшов спеціальну сироватку, яка мала би корисно впливати на ці зміни і сповільнити процес старіння. Цим винаходом він здобув собі міжнародний розголос. Він теж написав книжку про «Продовження життя».

І хоч процесу старіння не можна оминути, то модерна медіцина дає цілий ряд вказівок, як його сповільнити та відсунути до старших літ. Головні напрямні для осягнення цієї цілі є такі:

1. Запобігання хворобам продовж цілого життя;
2. Повновартісне і регулярне харчування;
3. Систематична й унормована праця продовж цілого життя;
4. Своєчасний і достатній відпочинок;

5. Особиста і мешканева гігієна;

6. Уникання шкідливих навичок, а зокрема пиття алькогольних напитків і курення;

7. Духова гігієна.

В короткій статті немає змоги докладніше обговорити ці головні напрямні. З конечності подаємо тільки декілька найважніших завваг.

Відомо, що люди, які переходили багато хвороб, операцій і пошкоджень у нещасливих випадках, скоріше старіються і не доживають пізнішого віку. З того розумний висновок, що належить передусім користати вповні зі запобігавчих заходів модерної медицини, а зокрема щіплень проти пошесніх хвороб, та зі систематичного, бодай щорічного лікарського обсліду на те, щоби хвороби лікувати вчасно, бо від цього залежить успіх лікування. Навіть така хвороба, як рак, є тепер до вилікування, якщо лікування почати у відповідному часі.

Здавалось би, що про харчування у цій країні достатку не треба й згадувати. Правдою є, що майже ніхто тут не голодує, але теж правдою є, що багато людей не мають уявлення, як повинно виглядати повно-вартісне харчування. Повноцінне харчування мусить складатися із трьох підставових складників, а саме: білковин, товщів і вуглеводнів та зокрема з вітамінів, про які часто забувається. Для умових робітників вистарчить 100-120 грамів білковин, 90-100 гр. товщів і 400-500 гр. вуглеводнів. Для фізично працюючих цю скількість треба побільшити на 25-50%, залежно від якості праці. На питання скільки треба істи, філософічну відповідь дав уже старинний Сократ: «Живемо, не для того, щоби істи, а їмо для того, щоби жити!» Переідання є особливо шкідливе у старшому віці. Надмірна вага тіла приспішує старіння та скорочує життя. Жінки часто дбають про контролю ваги, але не так зі зрозумінням конечності її для здоров'я і довшого віку, але длясяння «ідеалу» жіночої краси. Це теж добре і похвальне, але при цьому часто забувається про конечність повновартісної відживи та про найважнішу вимогу для контролі ваги, а саме: імпорт і експорт — себто про кількість спожитих кальорій та витрату енергії. Якщо цею правдою нехтувати, не поможуть жадні модерні ліки на втрату ваги. А при цьому треба підкреслити, що ці медикаменти здебільша є шкідливі для організму, якщо їх дії не перевіряє лікар.

Праця — відповідна, систематична й унормована — навіть до пізньої старості, а то й до смерті — здоровій людині не то, що не шкодить, але помогає їй відсунути передчасну старість, але під умовою, що людина любить свою працю і виконує її з охотою. І саме тому важним є добір професії, а далі — правильна організація праці, гігієна праці та час праці. Поспіх у праці є шкідливий не тільки для самого висліду праці, але теж для здоров'я. Як показує теперішня економічна

ситуація СССР — «стахановщина» не дала розв'язки проблем комуністичної господарки.

Відпочинок відіграє першорядну роль для збереження здоров'я й уникнення передчасної старості. Він потрібний кожного дня, тижня, місяця і року. Відпочинок однаке не повинен означати повного безділля. Власне сама зміна сталого зайняття повинна би бути вистачаючим відпочинком. На нічний відпочинок треба знайти бодай 7 годин часу. Навіть короткий відпочинок принесе користь, коли його використати мудро. Для умових робітників одна година не тяжко фізичної праці кожного дня є дуже корисна. Короткий прохід перед спанням забезпечує міцний сон, нераз краще, як насонні пігулки. Розваги, сміх, радість і безжурність у часі святочних днів забезпечують духову рівновагу в організмі. Подорожування і туристика, перебування у природі в часі довшої відпустки від праці теж дають добрий відпочинок і багато користі.

Про важу особистої гігієни та гігієни житла не приходиться говорити. Вони є невідкладними вимогами для охорони здоров'я, а тим самим і довголіття.

Про шкідливість надмірного ужитку алькогольних напитків і курення тютюну читається сьогодні у всіх газетах і журналах, а проте багато людей і п'ють, і курять, та в цей спосіб свідомо скорочують своє життя. Про них можна тільки за старою пословицею сказати: тим, що хочуть, не стається жадна кривда.

Дуже актуальною у цій країні є духовна гігієна. Знаємо, що тут психічні розлади є частіші, як це бувало у нашій Батьківщині. Тут є більше шпитальних ліжок для умово-хворих, ніж для хворих на всі інші хвороби разом, а є іх близько п'ять і пів мільйона. Причин на це є багато, але більшість із них відноситься до тутешнього способу життя. Постійний неспокій, погоня за матеріальними успіхами, брак часу на відпочинок і розваги та швидке темпо життя, безумовно причиняється до частіших розладів психічної рівноваги.

Хто скорше іде, скорше доїде до цілі, але тою ціллю врешті-решт є передчасна старість і передчасна смерть — з коротшими або довшими зупинками на тій скорій дорозі життя — в психіатричних або інших шпиталах. В Європі говорилось, що хто іде поволі, теж доїздить до цілі, а тоді та остаточна ціль — старість — відсувається часово далі.

Я не знайшов коротшої, але рівночасно змістовнішої конfrontації молодості і старости, як саме у написі на стіні Головної Квартири генерала Мек Артура на Філіпінах, і тому подаю її тут, як прекрасне зіставлення духового стану молодої і старшої людини. Вірю, що читач не матиме труднощів зробити для себе висновки:

«Молодість — це не вік людини, тільки стан її душі, твердість волі,

сила уяви, змога захоплюватися, — це перевага відваги над страхом, нахил до пригод, нехіть до безділля. Ніхто не стає старшим через те, що прожив якусь кількість років. Люди старіються тільки тоді, коли позбуваються своїх ідеалів. Роки морщать чоло, але затрата ентузіазму лишає зморшки на душі. Смуток, сумнів, брак довір'я до себе, страх, розчарування — все це довгі роки, що схиляють голову вниз і в порох перевертають творчий дух...

Ви такі молоді, як ваша віра; такі старі, як ваші сумніви. Стільки молодості у вас, скільки самодовір'я; стільки старости, скільки страху. Стільки молодості, скільки надії; стільки старости, скільки розчарувань.

Як довго ваше серце сприймає голос краси, радості, відваги, величі та сили від Землі, Людини, і Вічного, — так довго ви молоді...

А коли всі нитки порвались і коли найінтимніша частина вашого серця покрилась снігом пессимізму і льодом цинізму, — тоді ви дійсно постарілись...»

(«Наше Життя» ж. СУА, квітень і травень 1964)

ГОРЕ — ГОЛОД — ГОЛОДІВКА

Горе побідженим... і поневоленим.

«Свобода» на першій сторінці щодня подає чергуючі дні голодівки одного із найвизначніших оборонців національної свободи у поневоленій московськими окупантами Україні, інформуючи, що Валентин Мороз, в'язень Володимирівської тюрми, вже 105-тий день голодує у протесті проти несправедливого засуду, і з вимогою перенесення з тяжкої тюрми до концентраційного табору. Ще 1-го липня ц.р. розпочав він голодовий страйк і заявив, що продовжуватиме голодівку аж до смерті, якщо комуністично-енкаведівський режим не сповнить його вимоги.

У своєму національному горю підневільної країни наш народ на своїй багатій, колись «молоком і медом текучій» землі, а чи у відомому на весь світ «шпицлі Европи», часто терпів голод, а штучно створений жорстоким окупантам масовий голод 1932/33 рр. спричинив мільйони жертв.

Голодом виморювали наш народ воюючі сторони у Другій Світовій

Війні. За колючими дротами сотні тисяч воєнно-полонених гинули з голоду, а ті, що вижили, інвалідами повертались до своїх родин.

А ще й тепер у 20-тому сторічі мільйони населення у самоневи-старчальних та економічно недорозвинених країнах терплять хронічний голод.

Голодівкою обoronяють свої і свого поневоленого народу права наші політичні в'язні у тюрмах і концентраційних таборах у, тепер уже цілому світові відомій, тюрмі народів — СССР.

Голодівкою у вільному світі маніфестують свій протест проти політичного та релігійного переслідування наші жертвенні оборонці все-людських і національних прав.

Наша пословиця каже, що «ситий голодного не знає», і ця правда народної мудрости підтверджується у вільному світі, який у своєму економічному добробуті і свободі, яка часто межує із сувоєю, ще не має повного зрозуміння для голодаючих і терплячих переслідування.

* * *

Знає про голод і голодівку та наслідки їх для людського організму медична наука.

Для людського життя, до речі життя усього живого, себто для життя клітин, що з міліярдів їх складається людський організм, і для справної дії його поодиноких органів, конче потрібна есенціональна віджива, яка мусить включати воду, білковини (протеїни), а згл. їхні складники — незаступимі амінові кислоти, вуглеводні (крохмалеві й цукрові продукти) і деякі товщеві кислоти (головно як джерело кальцію), деякі мінерали та вітаміни. Якщо цих складників у відживі немає, або немає їх у достатній кількості, організм терпить шкоду, не може справно діяти, а якщо їх взагалі не одержує — мусить згинути.

Немає зasadничої різниці між наслідками проволочного голодування з причини браку відповідно збалансованих харчів, а наслідками протестаційної голодівки. Різниця тільки у часовій маніфестації об'явів голодування та в залежності від стану відживи організму і взагалі здорового стану людини перед голodom, а чи голодівкою.

Об'яви і наслідки голодування такі: неприємне загальне самопочуття, болісне відчування голоду і спраги, оспалість, загальне послаблення, голодові шлункові скорчеві болі, обнижка температури тіла, сповільнення пульсу (акції серця), обнижка переміни матерії, поступова втрата ваги та психічно нервові розлади — подразнення, загальний неспокій, безсонність, біль голови, маячення про поживу або окремі страви, — а далі послаблення відпорності проти інфекцій, послаблення і заник м'язів із серцевим включно, обнижка протеїн в крові, голодові опухі із скорим ростом ваги тіла помимо голодування (водяниця),

голодова ацідоза (кислотність), пошкодження функції печінки і нирок, загальна прострація і смерть із причини недомоги серця або якоїсь непоборимої інфекції.

Досвіди на звірятах довели, що смерть наступає по втраті 40% або 2/5 ваги або по втраті 3/4 скількості крові в кровообігу.

Смерть із голодування з причини браку повноякісної відживи — це повільний процес вмирання, коли ж смерть від протестаційної голодівки наступає звичайно скорше, залежно від загального стану здоров'я і запобіжних заходів, а саме насильного штучного відживлювання.

Уважається, що людина може вижити зовсім без поживи і води від 6 — 10 днів. Якщо людина на голодівці приймає воду, цей промежуток часу може значно продовжитись; вже тільки вдихування вогкого повітря та тепле оточення може продовжити життя.

Гуйнесс'ова Книга Світових Рекордів на цей рік подає, що найдовший голодовий страйк дев'ятьох в'язнів в Ірландії в 1920 році тривав 94 дні і що голодуючі врятувались від смерті завдяки добрій лікарській опіці. Якщо, отже, наш героїчний політичний в'язень Валентин Мороз побив цей рекорд і ще держиться при життю, то напевно його відживляють штучно.

Штучне відживлювання всіми потрібними відживчими складниками можна подавати шлунковою трубкою, яку вкладають до шлунка через уста або ніс, або деяких відживчих складників дожильним впорскуванням, а чи т.зв. краплівкою, зокрема глюкози та амінових кислот враз із конечними мінералами, вітамінами і — коли потрібно — ліками. Невелику скількість води і мінералів та вітамін можна теж впорскувати підшкірно або подати через відходову кишку, а в деяких випадках непрохідності горішнього кормового шляху годується через безпосередній, операційно створений отвір з живота до шлунка. Кождий, а зокрема перший із цих способів штучного відживлювання може продовжити життя на докладно неозначений час, очевидно в залежності від загального стану здоров'я голодуючого, а в нашому випадку у ще більшій залежності від лікарської опіки, яка під большевицьким режимом у відношенні до політичних в'язнів — як тепер уже загально відомо — є під диктатом та абсолютною контролею державних органів, а зокрема НКВД чи КГБ.

Очевидно, що ані Валентин Мороз, ані ніхто інший із голодуючих в'язнів ССРР не провадить голодівки для побиття світового рекорду вижиття на голодовому страйку, а тільки в обороні своїх людських і національних прав. Чи і як довго виживе Валентин Мороз, залежатиме не тільки від шруби терору, якою там, а зокрема в Україні, немилосердно прикручують всіх нескорених, але теж від тотального протесту у вільному світі.

(«Свобода», ч. 191, ст. 2, 23 жовтня 1974)

ДВА СРІБНІ ЮВІЛЕЇ

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРСЬКОГО Т-ВА У ЛЬВОВІ

В дніх 23-25 травня 1975 року Українське Товариство Північної Америки (УЛПТА) відзначило 25-річчя свого існування в Нью Йорку. Рівно 40 років тому Українське Лікарське Товариство (УЛТ-во) у Львові разом із студентським Товариством «Медична Громада», саме у місяці травні 1935 року, на 5-му Науковому З'їзді Лікарів і Природників у Львові святкувало свій срібний ювілей.

Які близькі, а рівночасно як далекі ці два ювілії!

Близькі вони в першу чергу своїми ідеологічними основами організації українських лікарів там на рідній землі, хоч і під чужою окупациєю, та тут на еміграції, під сприятливими умовинами культурного розвитку в країнах нашого поселення; близькі ініціативою поодиноких наших лікарів, ентузіастів організованого життя, людей з великим почуттям громадської відповідальності, там — д-ра Олександра Козакевича, а тут д-ра Романа Осінчука.

Близькі своїми цілями, а саме: охорони здоров'я рідного населення, плекання і розвитку української медичної науки, активної участі у суспільно-громадському житті власних спільнот; близькі позитивною настанововою українського лікаря до власної професійно-громадської організації та до її впливу на загальне організоване життя народу — і, врешті, близькі нечисленними вже тепер учасниками обох ювіліїв.

Але й далекі ці ювілії! Далекі передусім віддаллю у часі і просторі, бо ділять їх чотири декади найновішої історії нашого народу та міжконтинентальні простори — далеко від Західньої України, що для неї наші, у львівському УЛТ-ві зорганізовані, лікарі віддавали свою професійну, громадську та політичну працю впродовж чверть століття, від заснування Товариства аж до його ліквідації новим окупантам — московськими комуністами; і врешті, далекі тим, що між учасниками ювілею нашого УЛПТА немає вже між живими ніодного із основників львівського УЛТ-ва.

* * *

Згадуючи про початки УЛТ-ва, мусимо тому послуговуватись тільки нашою національною пам'яттю, себто друкованими, тепер нам мало доступними, матеріалами.

Уже в першому числі «Лікарського Вісника» УЛПТА в Америці в 1954 році сл. п. д-р Богдан Олесницький писав про УЛТ-во у Львові на

підставі збережених ним чисел львівського «Лікарського Вісника» та 120-сторінкової Пропам'ятної Книги з нагоди 25-ліття того Т-ва.

Ці джерела подають, що з почину д-ра Олександра Козакевича із Коломії створився 3-го лютого 1908 р. комітет основників Т-ва, що в його склад увійшли д-ри Зиновій Левицький, директор шпиталю у Коломії, Іван Ціпановський із Городенки, Осип Кос, полковий лікар із Коломії, Володимир Янович із Станиславова, Гриць Гарматій із Космача та Тит Бурачинський і Володимир Гузар із Чернівців на Буковині.

Цей Комітет одержав 25 червня 1910 р. від Віденського Міністерства Внутрішніх Справ дозвіл на оснування Т-ва, і вже 1 жовтня 1910 р. відбулися перші основуючі загальні збори УЛТ-ва у Львові із участю 63-ох лікарів — на всіх у тому часі зареєстрованих 150 українських лікарів у тодішній Австро-Угорщині.

Зборами проводив директор Народної Лічниці д-р Євген Озаркевич, і його обрано першим головою Т-ва. До першої Управи увійшли д-ри: Сельвестер Дрималик, Іван Бережницький, Мирон Вахнянин, Володимир Кобринський, Мар'ян Долинський та Євген Тришневський. Збори обрали почесним головою Т-ва професора медичного факультету Празького Карлового Університету, д-ра Івана Горбачевського, який пізніше в 1917 році став міністром Уряду Здоров'я у Відні, до речі — першим таким самостійним міністром у тодішній Европі.

Діяльність і розвиток УЛТ-ва можна поділити на 4 стапи: Перший в рр. 1910-1918 під Австрією — це передусім організаційний період самого Т-ва та час популяризації охорони народного здоров'я серед народу. Вже з 1912 р. УЛТ-во видавало популярний журнал — місячник «Здоров'я», до речі — перший медично-здоровний журнал українською мовою.

Ентузіясти охорони народного здоров'я у особах д-рів Е. Озаркевича, Б. Овчарського, С. Дрималика, І. Курковця і Т. Бурачинського, які від 1903 р. чергово очолювали Народну Лічницю, спопуляризували її своєю рідною медичною опікою до тієї міри, що її амбуляторії в останніх роках приймали коло 25 тисяч хворих річно не тільки зі Львова й околиць, але навіть і з найдальших закутин Галичини й Волині.

Крім цього в цьому періоді, головно в часі Першої світової війни, наші лікарі займали визначні пости в адміністрації і військовості австрійсько-угорської імперії, як наприклад, д-ри: Іван Горбачевський (заки став першим міністром здоров'я), Фелікс Щасний-Сельський, Євген Озаркевич і Володимир Филипович, як члени найвищої Ради Здоров'я у Відні, Ярослав Окунєвський, адмірал і начальник медично-санітарних частин австро-угорської флоти, та Михайло і Осип Коси,

Орест Зарицький, Андрій Бурачинський, як армійські полкові лікарі й інші.

Другий етап у рр. 1918-1920 — це період українських визвольних змагань за державність, що в ньому Галицька волость історичною датою 1-го листопада 1918 року виявила свою єдність із Київським державним Актом 22-го Січня цього ж року. Українські лікарі в цьому періоді брали активну участь у цих змаганнях. Згадати б тільки, що в санітарних частинах УСС-ів займали чільні позиції д-ри: Володимир Білозор, Кость Воєвідка, Іван Рихло, Володимир Щурівський, Володимир Свідерський та інші, а в УГА д-ри: Андрій Бурачинський, Кость Танячкевич, Ростислав Білас, Осип Маланюк та інші, а д-р Іван Курровець очолював Державну Раду Здоров'я при Секретаряті Внутрішніх Справ Уряду ЗУНР.

В цьому періоді почав виходити журнал УЛТ-ва «Лікарський Вісник» під редакційною колегією д-рів: І. Бережницького, С. Дрималика, І. Курровця та М. Панчишина, початково теж коштами передусім двох меценатів — д-рів: Б. Овчарського і М. Панчишина.

Третій етап в рр. 1920-24 під Польщею — це період спротиву польській окупації та передусім боротьби за власне високе шкільництво, отже період Українського Тайного Університету, що в ньому наші лікарі брали активну участь і відіграли визначну роль. Професор д-р Мар'ян Панчишин очолював деякий час ректорат і рівночасно викладав анатомію. Викладовцями були теж д-ри: Максим Музика, Леонтій Максимонько, Олександер Барвінський та інші. Медичний факультет цього університету у двох підставових роках навчання приготовив коло 200 студентів до дальших медичних студій в інших університетах. При кінці цього періоду відбувся I Науковий З'їзд українських лікарів Галичини.

Четвертий етап в рр. 1924-39, ще під Польщею, характеризувався посиленою організаційною працею наших лікарів та в її наслідку розвитком мережі клінік охорони здоров'я, а саме: заснуванням у 1929 році під проводом професора д-ра Мар'яна Панчишина Українського Гігієнічного Т-ва, що мало 7 філій у більших містах Галичини та провадило амбуляторії та протитуберкульозні диспансери і протитуберкульозну санаторію в Гребенові у Карпатах та видало свій журнал «Народне Здоров'я» під редакцією д-ра Р. Осінчука.

Для боротьби з алькоголізмом оснувалося у 1928 році Т-во «Відродження» під проводом професора Івана Раковського та д-р Софії Парфанович, яке теж мало свої філії по більших осередках та видавало часописи «Відродження» та «Ми Молоді».

На периферіях засновувались селянські кооперативи «Здоров'я», що вели лікувальні амбуляторії під проводом таких активних членів УЛТ-

ва, як д-ри: Володимир Білозор, Володимир Ганьківський і Тома Воробець.

В терені зорганізувались теж дві філії УЛТ-ва, а саме: в Коломиї під проводом д-ра О. Козакевича і в Станиславові під проводом д-ра Костя Воєвідки.

Для самодопомоги потребуючим лікарям та вдовам і сиротам по лікарях засновано кооперативу «Лікарська Самопоміч».

Разом із Лікарсько-Природникою Секцією НТШ УЛТ-во почало видавати журнал «Лікарський Вісник» та зорганізувало власну підручну медичну бібліотеку, що нараховувала вже 1312 томів медичної літератури. В цьому періоді відбулись 4 Наукові З'їзди в рр. 1927, 1931, 1933, і 1935.

Вершинним досягненням українських зорганізованих лікарів при жертвенній співпраці громадянства та передусім при меценатській опіці Митрополита Андрея Шептицького була побудова Українського Шпиталю Його імені в 1937 році. Цей шпиталь став не тільки лікувальним осередком для широких кіл рідного населення під проводом наших лікарів-спеціялістів усіх ділянок медицини, разом із достатньо обладнаною лабораторією під керівництвом д-рів М. Музики і Ю. Кордюка, але теж навчальним центром клінічної медицини для наших молодих лікарів.

Як далеко пішов організаційний розвиток львівського УЛТ-ва в тому часі, свідчить список його членів у календарі «Батьківщина» з 1937 року, який виказує загальне число 289 лікарів, розміщених у містах і селах Галичини, Волині і Полісся, з них 66 у самому Львові. Аналіза цього списку членів УЛТ-ва, подана автором у 70-му числі «Лікарського Вісника» УЛТПА, вказує, що 116 (40 відс.) наших лікарів із цього списку виїхала на еміграцію в часі Другої світової війни перед остаточною окупацією Галичини большевиками.

УЛТ-во у Львові очолювали в різних каденціях наступні д-ри: Евген Озаркевич, Сильвестер Дрималик, Ів. Куровець, Іван Бережницький, Мирон Вахнянин, Максим Музика, Олександер Подолинський, Леонтій Максимонько і найчастіше Тит Бурачинський. Функції писаря часто виконували д-ри: Юліян Кордюк та Осип Філяс, а д-р Василь Кашубинський продовж років був неодмінним скарбником — «мошонником».

Одну з управ Т-ва з 1935 року ілюструє знімка в архіві автора цих рядків. З цієї Управи з-перед 40 років ще тільки трьох колишніх членів УЛТ-ва залишилися у живих, а саме д-ри: Степан Коржинський в Україні, Осип Філяс в Австрії, та Стефанія Коренець і Михайло Логаза в ЗСА.

Але, як «немає переводу козацькому роду» у відношенні до всієї української нації, не зважаючи на тяжкі умовини під минулими і

сучасною окупаціями, так немає переводу зорганізованому українському лікареві на чужині, чого доказом є теперішній стан УЛТПА із 700 дійсними членами у мережі 14-ох відділів у ЗСА і Канаді, зі своїм власним журналом-квартальніком і своїм видавництвом інших книжкових видань, і з найновішою 400-сторінковою багатоілюстрованою «Пропам'ятною Книгою» з нагоди його 25-ліття включно, та, що найважливіше, з припливом до власної лікарської організації щораз то більшого числа молодих лікарів, що запевнюють існування нашого УЛТПА при наймні до Золотого Ювілею.

(Альманах УНС, 1976, ст. 194-197)

АВТОРСЬКА ІДЕНТИФІКАЦІЯ У ЧУЖОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ОЦІНКА ВЛАСНОГО ЖУРНАЛА

Автор цієї статті підносив вагу проблеми в наголовку на останніх Зборах Делегатів УЛПТА, але про неї не було згадки у звідомленнях із цих зборів, хоч ця проблема є тепер дуже на часі. Крім цього у зборах брала участь тільки частина нашого членства і тому автор ділиться міркуваннями на цю тему зі загалом українських лікарів у вільному світі на сторінках нашого журнала.

* * *

Добігає уже 20 літ побуту та нашої професійної праці у країнах нашого поселення і тому можна вже говорити про остаточну стабілізацію наших лікарських становищ. Тяжкі початкові труднощі вже далеко поза нами і їх тепер уже й не варта згадувати. Як на сьогодні сливє всі наші лікарі відзискали свої професійні права, чи то в приватній лікарській практиці, чи на становищах у шпиталях, або державних інституціях.

Загал наших лікарів у вільній практиці провадить дуже ефективну практику, зокрема в осередках більшого скупчення наших поселенців, а ті наши лікарі, що залишились на становищах у шпиталях чи інституціях, дійшли до відповідальних промоційних позицій, чого доказом може послужити циферне зіставлення хочби тільки з одного стейту Нью-Йорк, де на 35 наших лікарів у державних інституціях для умовохворих, або умово-упослідженых, 2-ох наших лікарів займає становище

директорів, 2-ох заступників директорів, 20 головних психіатрів, 8 старших психіатрів і тільки трьох психіатрів-резидентів.

Багато наших лікарів працює уже теж у різних наукових та дослідних інститутах, як теж на педагогічних становищах у медичних школах.

Тому не дивниця, що щораз частіше зустрічається імена наших лікарів як авторів наукових праць у різних чужомовних професійних журналах. А треба надіятись, що іх появлятиметься щораз то більше, бо крім старших наших лікарів-імігрантів, авторами наукових праць ставатимуть молоді лікарі, що кінчать свої медичні студії у даній країні свого поселення, а зокрема в англомовних країнах. І ось звідси насувається потреба продискутувати значення проблеми в наголовку цієї статті.

Знаємо з прикрого досвіду нашої минувшини, скільки-то дорібку нашої духової культури, а зокрема нашого наукового дорібку, пішло на рахунок тих народів, що в їхній мові друкувались наукові праці українських авторів. І це діялось не тільки у відношенні до прихильних нам народів, але теж до наших національних ворогів, які присвоювали собі надбання творців нашої духової культури і наших науковців та таким робом працею наших людей збагачували свою власну духову скарбницю, а наш вклад у їхню культуру пропадав для нас безслідно.

Очевидно, що наші видатні науковці у всіх ділянках знання, посelenі поза межами рідної землі, можуть і навіть повинні друкувати свої праці у чужомовних журналах, але тоді вони повинні подбати про свою правильну ідентифікацію як українські автори.

Доказом цього, що ця наша авторська ідентифікація навіть у вільному світі, де за неї немає потреби боятись свого національного походження і де за неї нікого не п'ятнують «буржуазним націоналістом і фашистом», недомагає, можуть послужити два приклади, недавно поміщені в «The Psychiatric Quarterly», Vol. 39, 1965, No. 2 і в його «Supplement», Vol. 39, 1965, Part 2. Вони саме вказують, як треба і як не треба подавати ідентифікаційні відомості про себе до чужомовних журналів. Два наші старші автори, вроджені в Галичині в часі її державної приналежності до Австро-Угорської монархії, подають як країну свого народження — один Україну, а другий Австрію. Відомо, що в англомовному світі місце народження уважається за підставу до определення національності і таким робом одного з них уже зарахують до австрійців. На цих прикладах теж видно, як важним є правильне подавання прізвищ в українському звучанню, бо вже із самого прізвища можна робити висновки про національну приналежність, а в даному випадку напроваджених прикладів, австрійця можна теж уважати за поляка.

Потреба правильної авторської ідентифікації у книжках і підручни-

ках ще важливіша, аніж у журналах. Порозкидані поодинокі статті у численних журналах не мусять мати таку велику наукову вартість, яка визначувала би їхню тривалість на довший час, і іх нераз скоро забувається. Автори вартісних книжок утотожнюють себе звичайно на завжди, або на відносно довгий протяг часу, і тому їхня національна ідентифікація є для нас тимбільше важлива, а такі наші автори у вільному світі є!

Дуже важливою є теж ідентифікація учасників на міжнародніх наукових з'їздах. В них часто беруть участь наші лікарі, поселені у вільному світі, як теж наші лікарі науковці з рідних земель. Не приходиться дискутувати про вагу їхньої ідентифікації як українських науковців, бо такі міжнародні форуми науки є одним із найкращих засобів широкої пропаганди української науки. Тому важним є чітке визначення своєї національної принадлежності, незалежно з якої країни учасник бере участь у з'їзді, бо інакше його зарахують до тої країни, звідки він приїхав, або якою він послуговується мовою, а тоді для української науки є велика втрата. Для українських науковців з рідних земель звичайно не вистачає навіть подати що вони з Києва, бо західний світ часто — або з ігнорації про географічно-політичне становище Києва, або просто з неприхильної настанови до української національно-культурної, а зокрема політичної окремішності — вліплять до більчого означення Києва Росію і тоді такий учасник вже обов'язково стає російським, а в найліпшому разі советським науковцем.

Очевидно, що проблема правильної авторської ідентифікації куди більше має значення у поневоленій Україні, ніж тут в країнах нашого поселення у вільному світі. Там — як відомо — майже всі лікарські журнали друкуються на мові «старшого брата», а тим самим весь наш медичний науковий дорібок іде на рахунок Москви. Тільки ми самі час до-часу можемо відкрити українських авторів у російсько-мовних професійних лікарських журналах, але західний науковий світ мабуть без вийнятку уважає їх принадлежними до тієї нації, мовою якої їхні наукові праці друкується. Це правда, що ми не можемо мати безпосереднього впливу на зміну московського тиску на нашу культурно-наукову окремішність, але посередній вплив є можливий. Фактом бо є, що українська вільна наука поза межами України вже не раз змусила московсько-комуністичний режим до деяких уступок на користь української культури, або бодай сповільнила темпо насильної русифікації.

Тут у вільному світі можемо мати безпосередній вплив на наших авторів у чужомовних журналах, і власне висловлені у цій статті думки мають на цілі заохотити наших колегів до повного використання цієї

можливості, бо збагачення духової культури і науки власного народу належить до почесних завдань кожного українця, хто має до цього здібності і це незалежно від того, де він перебуває.

* * *

Чується нераз нарікання, що наукова частина журнала нашого УЛТПА є слаба, що вартісних наукових праць у ньому мало, бо — мовляв — у нас немає лікарів-науковців, та що наукові статті у чужомовних журналах далеко ліпше заспокоюють потреби нашого членства, ніж наш журнал.

Можливо, що в цих критичних думках є дещо правди, але ж чи не є обов'язком кожного українського автора, який друкує свої праці у чужомовних журналах, бодай повідомити редакцію свого власного журнала і прислати свою працю до передруку в українській мові у власному журналі і в цей спосіб причинитись до піднесення його наукового рівня, якщо він дійсно незадовільний?

Всі принагідні критики нашого журнала мусять зрозуміти, що сам редактор, чи навіть цілий склад редакційної колегії, не є в силі поставити його на такій висоті, на якій вони його бажали б мати. Наш журнал є дзеркалом нас усіх та є і залишиться таким, яким є або буде загал нашого членства!

В цій критиці нашого журнала зокрема чулося принагідно думку, що наш журнал не може дорівняти подібним чужомовним журналам, бо — мовляв — між нами немає науковців. Але ж хто може мати більші кваліфікації для статуса науковця, як не лікар із довжелезним часом свого вишколу, а далі і досвіду? Кожний лікар при скорому темпі розвитку медичного знання мусить бути науковцем, хоч і не конче дослідником, бо тільки дехто має змогу працювати в дослідних лабораторіях чи інститутах. Тому — звичайно — лікар, який перестає бути науковцем, перестає теж бути лікарем у повному значенню. Отже — якщо немає у нас достатньої кількості і якості наукових праць, то це мабуть не свідчить про брак науковості наших колегів, але хіба тільки про брак їхньої власної співучасти у видаванню нашого журнала.

Часто теж мається враження, що наші власні критики позему нашого журнала мають зокрема високі і строгі вимоги відносно змісту нашого журнала. Можливо, що ці вимоги є диктовані доброю волею і бажанням бачити наш журнал навіть ліпшим, як бувають інші подібні чужомовні журнали. Але якщо ходить про науковий рівень інших професійних журналів, то чи справді всі статті під назвою наукових чи оригінальних праць у чужих журналах завжди є новими причинками до медичної науки? Та-ж добре відомо, що справжні науково-медичні від-

криття бувають тільки відносно дуже рідко, а всі інші наукові праці звичайно базуються на дослідах, праці і літературі минулого. Тому теж добре оформлені компіляційні праці, що їх є більшість не тільки у нашому, але теж і в інших журналах, слушно можна уважати науковими. Для нас праці українських авторів, друковані у нашему журналі, мають ще додаткове значення, бо ж є писані українською мовою з ліпшою або гіршою українською лікарською термінологією, що в наших еміграційних умовинах, як теж і для розвитку медичної науки на рідних землях, де такого журнала немає, треба брати до уваги.

Конструктивна критика допускається всюди і вона є навіть побажана, але за нею мусить іти співпраця, і тільки загальна співучасть нашого членства у видаванні нашого журнала може і напевно причинитися до поставлення його на бажаному рівні. Неконструктивна критика — зокрема тих наших колегів, які самі стоять від нашого журнала здалека, — може хіба тільки свідчити про почуття меншевартости, яке можливо сидить десь глибоко у душі деяких наших неконструктивних критиків, але наш журнал ані його співробітники на почуття меншевартости в жадному разі не терплять.

(«Лікарський Вісник», ч. 40-41, Квітень 1966, ст. 37-39)

МОСКОВСЬКА ПСИХІЯТРІЯ НА СЛУЖБІ РЕЖИМУ

Ще в 1964 році припадково попав до рук доповідача московський англомовний пропагандивний журнал «СССР» (ЮССР), видаваний тут для американських читачів у заміну за подібний журнал під назвою «ЗСА» (ЮСА), видаваний у Москві для тамошніх читачів.

В числі за липень того року була стаття п.з. «Психічні хвороби в занизку», що на неї — очевидно — звернув я свою увагу й її докладно простудіював, тим більше, що її автором був проф. Василій Баншіков, голова Наукового Медичного Т-ва Психіатрів і Невропатологів СССР та вчений науковець, дарма, що його стаття з'явилась не в науковому, але в пропагандивному журналі.

Автор старався переконати читачів, що психіатрична захворюваність у СССР виразно маліє із тієї причини, що всі психіатричні інституції в СССР, а саме диспансери, клініки і шпиталі є частиною однієї об'єднаної системи, яка застосовує ті самі принципи запобігання і лікування, а

теж ті самі методи для затруднення і реабілітації своїх вилікуваних пацієнтів.

Автор подавав, що в них тільки півтора ліжка припадало на кожну тисячу населення і таке відношення зовсім покривало їхні тогочасні потреби.

Але автор скоро сам собі перечив, коли заявляв, що «хоч пропорція умових захворювань не збільшилася, то сітка спеціальних шпиталів і амбуляторних клінік значно зросла та подавав наступну статистику росту психіатричних ліжок: 1955 — 8500, 1957 — 9865, 1960 — 11735, а в 1962 році — аж 185500.

Він пояснював це надзвичайно високе збільшення психіатричних ліжок упродовж останніх двох років реконструкцією шпиталів, знищених у Світовій Війні II та побудовою нових шпиталів.

Це пояснення виглядало недостатнім, бо відбудова і побудова нових шпиталів аж на 173765 ліжок упродовж двох років припадало на час всього 17 років по війні, коли рівночасно треба було будувати велике число всяких інших будинків, включно із житловими.

Автор вказував теж на те, що тоді був напрямок до децентралізації і будувалося радше малі шпиталі для кожного району.

Він підкреслював вагу і вартість головно психіатричних диспансерів, які підготовляли початкові рапорти хворих, обслуговували амбуляторно-хворих, визначували конечність шпитального лікування, старались про затруднення для лікованих, лікували вдома хронічно-хворих та подавали психіатричну першу допомогу.

Він згадував теж «советську психофармакологію», але стверджував, що лікувальний ефект багатьох психотерапевтичних ліків був коротко-тривалий, бо нерідко симптоми хвороби повертались, коли лікування закінчено.

Він радше підкреслював вагу чинників оточення у спричинюванні умових розладів, але рівночасно подавав тільки один приклад поліпшення масової неврози у фабриці з крайною монотонією виробничого процесу — через зменшення скорості продукції та через впровадження додаткових павз на відпочинок.

Автор подавав, що психіатричні диспансери мають палатки на 70 — 150 ліжок, як теж палатки для денної опіки та для окупаційної терапії. В них лікуються неврози та «інші переходові хвороби» і в цей спосіб резервується шпиталі для поважніших захворювань.

В окупаційних центрах пацієнтам платять за їхню працю, коли вони вивчають нове ремесло. Всяке лікування, включно із шпитальним, є безплатне.

Автор підкреслював, що окрему увагу присвячується дітям шкільного віку. Він згадував про запобіжні методи умового недорозвитку, вра-

ховуючи тут передродову опіку із провіркою на токсоплязмозу, Ар-Ейч-фактор та пранці (сифіліс).

Далі вказував на терапевтичні аборти для тих, хто в минулому хворів психозою, стверджуючи, що вагітність погіршує деякі форми психози. Він вказував на зрост числа психіатрів із 2.408 в 1940 році до 7.093 в 1962 році.

Він подавав, що для здобуття спеціальності в психіатрії вистачало медичним градуантам перейти 4-6 місячний курс у Центрі для «Удосконалення лікарів», або в дослідному інституті, або що спеціальність можна здобути в часі служби в шпиталях, а теж у 2-3 річному граудаційному курсі психіатрії в мед-інституті або дослідному інституті.

Автор далі подавав, що професійні працівники опіки над умовохворими працюють 6 годин денно й одержують 56 днів платних вакацій річно.

Досліди умових хвороб концентруються довкола схізофренії, але займаються теж умовими мозково-судинними розладами, алькоголізмом, неврозами, індустріальною гігієною та розладами старого віку, із сенільною деменцією включно.

Дослідні програми визначуються, унапрямлюються і наглядаються центрально (себто із Москви!) в цілі уникнення дуплікації, як твердив автор.

Організаційно психіатри і невропатологи належать до «Наукової Медичної Асоціації ССР», яка охоплює асоціації у 15-ох республіках. Відбувається конгреси на союзному рівні та паралельно конференції на республіканському. В центральній асоціації є секція для наукових зв'язків із закордоном, і автор додавав, що з Америки відвідували ССР д-р Вортіс із Нью-Йорку, проф. Сілд і д-р Аронзон із Гарварду, проф. Сендлер із Нью-Джерзі та д-р Зіперштейн із Лос Анжелес.

Автор інформував, що психо-динамічних теорій та вчення Фройда не визнається в ССР.

Він кінчав свою статтю так: «Советські психіатри уважають, що багатьох причин психічних розладів не можна цілковито пояснити конфліктами глибоких інстинктів. Наши широкі досліди виявили безпосередній зв'язок між умовими хворобами і соціальними конфліктами. Поліпшенні соціальні умовини дуже впливають на форми умових захворювань та зменшують пропорцію захворюваності».

* * *

Дещо ширше насвітлював советську психіатрію службовий звіт «Світової Організації Здоров'я» із студійних відвідин ССР 23-ма екс-

пертами із 23-ох країн у 1958 році. Цей звіт був виданий друком п.з. «Служба здоров'я в ССР» у 1960 році.

У брошурі на 58 сторінках тільки одну сторінку присвячено проблемам психічного здоров'я.

Групу згаданих відвідувачів-експертів провадив проф. Е. Д. Ашурков, як репрезентант Міністерства Здоров'я ССР у Москві. Тура включала 35 головних інституцій у 6-ох великих міських і деяких сільських околицях, розпорощених скрізь в ССР, але серед тих відносно численнях інституцій не показали відвідувачам ніже однієї інституції, а чи шпиталя для умово-хворих.

Так дослівно звучав звіт про «Умове Здоров'я в ССР», поданий відвідувачами на підставі одержаних інформацій:

«Проблема умового здоров'я у ССР не є достатніх розмірів, які вимагали би якихсь широких заходів. Маршрут групи не включав відвідин психіатричних інституцій або шпиталів, а всю інформацію на цю тему зібрано під час відвідин різних міністерств здоров'я і Семашко Інституту Адміністрації Публічного Здоров'я у Москві. Немає окремого департаменту або відділу умового здоров'я у міністерствах, ані в урядах здоров'я, а цю функцію виконують відділи медичної опіки. В Центральному Міністерстві Здоров'я ССР цю функцію виконують працівники медичного інспекторату. Є загально союзний інститут психіатрії у Москві, який відповідає за методологічні студії у ділянці умового здоров'я та є інститути умового здоров'я у різних республіках. Всі медичні школи мають катедри психіатрії і раз на кожних 3 роки відбуваються загально союзні психіатричні конгреси.

Є два типи психіатричних шпиталів в ССР: міські або районові шпиталі для акутно-хворих та психіатричні колонії для проволочно-хворих.

Психіатричні колонії розташовані на окраїнах великих міст і в сільських околицях, де вони функціонують як «села праці». Пожильці затруднені у промислі та в сільському господарстві. Промислові підприємства та колективні фарми затруднюють пацієнтів тих психіатричних колоній на рекомендацію і під наглядом урядів здоров'я. Деколи застосовують ще й третю методу, але не на широку скалю, а саме приміщують умових пацієнтів з родинами. Ця метода є знана як «індивідуальне опікунство» і опікунам платять 350-400 рублів місячно. (загважка автора: не кажеться, чи за одну особу, що виглядало би незвичайно багато, коли — відомо — практикуючий лікар заробляє 150-200 рублів місячно!).

Загальне число ліжок у психіатричних інституціях виносить 0.7-1.0 на 1000 населення. Власти уважають це число недостатнім і плянують збільшити його до пропорції 1.3-1.5 на 1000 населення і ця пропорція

офіційально уважається достатньою для цілковитих запотребувань в УССР.

Головні психіатричні проблеми з'осереджуються на психозах та аль-коголізмі. Неврози і психоневрози є рідкісні, а сифілітичні розлади практично невідомі, від коли впроваджено пеніціліну для лікування пранців.

На обласному і районовому рівні психіатрією займаються районові шпиталі і поліклініки. Мандрівні команди невропсихіатрів із психіатричних інститутів регулярно відвідують периферійні відділи.

Чисто психіатричних клінік ані психіатричних дитячих порадень, відомих у деяких інших країнах, у ССР не має. Профілактична психіатрична робота цілковито інтегрована в превентивно-лікувальні програми сільських і міських відділів.

На групу відвідувачів враження зробило низьке число психіатричних ліжок у країні, а ще більше враження зробило твердження советських урядів здоров'я, що далеко більше число ліжок не є потрібне.

Низьку захворюваність на психоневрози офіційно приписують «захисному життю» (шелтерд лайф) населення та цілковитій відсутності безробіття у країні».

* * *

Як видно, цей офіційний звіт експертів зasadничо не відрізняється від статті у загадному пропагандивному журналі. Виникає питання, де є правда про советську психіатрію? Де кінець пропаганди, а де починається дійсний стан советської психіатрії у тих звідомленнях? Чому психіатричні інституції із всежтаки около 200 000 ліжками влада сковала від очей відвідувачів-експертів із зовнішнього світу?

На підставі цих двох інформаційних джерел доповідач зробив перед невеликою групою американських лікарів, психологів, мед-сестер та соціальних працівників інституції, в якій працював, ще того самого 1964 року, отже 13 років тому наступну аналізу і висновки:

Відповідь на поставлені питання не може бути доведена фактами, бо їх не знаємо і не можемо провірити, але базується вона на премісах розсудливої правдоподібності та на знанні життя під советсько-комуністичним режимом.

Ми уважаємо, що багато даних у тих звітах є далекі від правди і вказують вони на притаманну режимові тенденцію представляти дійсну ситуацію у далеко кращому світлі від того, в якому вона справді знаходиться. Так там робиться з кожною ділянкою життя. Советських вчених представляється в найкращому світлі, майже всякий важливіший винахід є «мейд ін Рашия», а тепер «ін Совет Юнійон», а всі інші

аспекти життя представляються кращими, ніж у капіталістичних країнах.

Можна сказати напевно, що москалі є добре поінформовані про стан і проблеми умового здоров'я в Америці і тому їхня пропагандивна машина (замітка автора: треба признати, що вона справді одна із кращих!) трубить у світ, що «проблема умового здоров'я в СССР не є достатніх розмірів, які вимагали би якихсь широких заходів», бо ж «низька пропорція захворюваності на психічні розлади приписується «захисному життю» населення і цілковитій відсутності безробіття у країні».

Отже, якщо приймемо, що соціальні чинники справді відіграють головну роль у спричиненні умових хвороб, як твердять советські психіятри, то годі це прийняти за повну правду, бо ж не трудно довести, що соціальні стандарти життя у СССР є далеко нижчі від тих у якій небудь країні Західної Гемісфери.

Відомо ж, що москалі тільки бажають «догнати й перегнати» Америку і в тій цілі насильлино накидають свої п'ятирічні пляни на своїх нещасних громадян і при кінці тих періодів часу тільки відкривають, що ім ще багато дечого треба повчитись в американських фармерів, а вміжчасі вони мусять купувати пшеницю тут.

Тепер уже не тільки ми, але і цілій вільний світ знає, як виглядає «захисне життя» населення, бо ж був час, коли понад 10 мільйонів людей належало до цієї групи, знайшовши «захисток» у тюрях, концентраційних таборах та таборах примусової праці. Чи ж може хто-небудь із вільного суспільства цієї країни бути переконаним, що саме цей тип «захисного життя» може причинитись до низької пропорції захворюваності на умові хвороби?

Подібно представляється справа із безробіттям. Передусім неправда, що там є «цилковина відсутність безробіття». А далі відомо, що кожний хвилево безробітний у цій країні живе без порівняння краще, ніж ті, хто постійно затруднений в СССР. Там життя затрудненого робітника все ще є життям постійних потреб і нестач, які не можуть бути зрівноважені заробітними платнями, а речі щоденного ужитку все ще в недостатньому постачанні. Чи цей стан загальних економічних браків є тим щастям людини, яке причиняється до низького рівня захоруваності на умову хворобу?

Також відомий стан особистої свободи. Опозиція комуністичній партії в існуючому режимі є не до подумання, а політичних опонентів, або людей, що не думають за приписами партії, тиснуть рафінованими методами терору, що зроджує загальний клімат страху і непевності.

Насильні старання режиму створити із різних складових національностей СССР новий тип советських громадян при помочі вимішування

населення радянських республік і насильного переселювання людей із не-московських країн до далеких і незаселених просторів Азії, відсутність вільного вибору праці, колективна форма сільського господарства та удержання промислових підприємств із позбавленням індивідуальної ініціативи та без спонтанної та правдивої компетиції, ще далі існуюче житлове переповнення — всі ці негативні умовини ледве чи можуть спричинятись до обнижки рівня захворюваності на умові хвороби.

Москалі хизуються своїм великом «Павловим» і його відкриттям фізіологічного феномену — умовного рефлексу. Цей великий московський вчений навіть у сні не міг передбачити наслідків свого справді російського відкриття.

Тепер є загально відомо, що цим фізіологічним феноменом надуживається у політичних цілях у його приміненні до техніки політичного навертання до комунізму під назвою «сполокування мозків», або в політичних монстер-процесах, в яких політичні опоненти публічно відрікаються своїх переконань, признаються до вини та само-оскаржуються.

І от ще тільки один крок потрібний, щоби психіятричні інституції для лікування умово хворих ужити для тих самих політичних цілей!

У підсумках — ці два ствердження із наведених джерел, а саме незвичайно скоре збільшення психіятричних ліжок у продовж короткого часу двох повоєнних років між 1960-1962, яке є майже 16-кратним у порівнянні із попереднім дворічним періодом, та рівночасно затаювання психіятричних інституцій перед посторонніми очима дозволяють на наступні висновки: подані інформації про психіятричні проблеми не є правдиві і належать до багатьох таємниць СССР, або є якесь інша причина до їх затаювання. Цією іншою причиною може бути низький рівень психіятричної опіки у їхніх психіятричних інституціях і тому жадна із них не могла тоді бути включена до відомих «п'ятьомкінських сіл» для показу стороннім людям, а в цьому випадку ще й професіоналістам-експертам, або — що може бути ще гіршим —sovєтська психіятрія служить у першу чергу і у великій мірі цілям політичного режиму.

* * *

По закінченні цієї короткої доповіді, а зокрема по передачі її аналізи і висновків із неї, доповідач між іншими голосами почув такий, висловлений одною лікаркою із Мадярщини, очевидно ліберальних або і прокомууністичних поглядів: «д-р Логаза вилляв свою ненависть проти СССР і його режиму».

Не забуваймо, що було це 13 років тому, коли вільний світ ще нічого не знат про тепер загально відому практику безтермінового засуджування інакомислячих та політичних дисидентів до психіатричних інституцій карного типу т.зв. «психушок».

На цю тему доповідач помістив статтю у «Свободі» 4 квітня 1975 п.з. «Советська психіатрія на службі КГБ». В тій статті навів уривки із місцевої сиракузької газети колюмніста Джана Лофтона п.з. «Советська розв'язка... дисиденти на тортурах ліками».

Цей добре поінформований журналіст м.і. писав: «Гітлер живе і почувається добре... а живе він у СССР під іменем Даниїл Лунц. Він полковник-лікар, рівночасно теж агент КГБ — керує спеціальним діагностичним відділом судової психіатрії «Інституту ім. Сербського» в Москві, який лікує найстрашнішу хворобу цілого СССР: політичну не-згідливість».

«У соєму епічно-літературному творі «Гулаг-Архіпелаг» Александр Солженицин у жахливих подробицях розказав, як Сталін обійшовся із політичною незгодою. Уживалось тоді передусім фізичних методів, які включали ось що: в'язням стискали чашки залізними обручами, кидали їх у ванни із сильним квасом, голих кидали на поживу блошицям і мурашкам, впихали ім розжарені залізні прути до відходової кишкі, чобітьми розтоптували їхні статеві органи, держали їх у в'язничних келіях у такій горячі, що кров просочувалась крізь шкіру...».

Але ось появився ще страшніший, просто макабричний документ, оприлюднений Сенатською Підкомісією Внутрішньої Безпеки, який вказує, що в додатку до названих і неназваних фізичних тортур модерна советська держава стала незвичайно ефективна у винищуванні дисидентів духово.

«У своїх свідченнях д-р Норман Гірт, проф. Британсько-Колюмбійського Університету, бувший президент західно-канадського відділу Американської Психіатричної Асоціації, говорить про нову і рафіновану методу терору, стосовану в советах до дисидентів, а саме надувиття ліків — нову форму тортур без паралелі денебудь у світі. Прочитавши ці жахливі свідчення п.н. «Надувиття психіатрії для політичної репресії у СССР» можна поставити питання: Чи ті політичні в'язні, що були помордовані за Сталіна не були під багатьма оглядами щасливцями?»

Далі журналіст подає, що д-рові Гіртові, який довгі роки студіював КГБ-івську психіатрію, вдалось усталити, що дисидентів убивають духово трьома ліками: — Аміназином (правдоподібно відповідником галідолю, а чи гало- перідолю), який спричиняє нагальні м'язеві спазми, а в місці впорскування виразки та дуже болісні опухи;

— Сульфазином, що викликає високу гарячку і спричиняє гостре за-

палення суглобів із нестерпними болями, пошкодження мозку, високий тиск крові, передчасне старіння і пошкодження серцевого м'язня, та — Резерпіном, що його дію д-р Гірт називає «хемічною лоботомією», себто розтином чоловіх півкуль мозку, які позбавляють жертву майже усіх духових функцій.

Д-р Гірт каже, що немає слів, щоби якслід описати жах тих терпінь.»

Журналіст під кінець подає ще враження советського дисидента Василя Чернішова, який бачив деяких дисидентів, що на них практиковані ці методи КГБ-івської психіатрії, і який свідчить: «Найжахливіше це те, що людина втрачає свою особовість, що наступає смерть творчості, що інтелектуально жертви стають неотесаними примітивами».

«Хоч боюсь смерти, — каже Чернішов, — але хай радше застрілять мене! Яка огидна і аж нудотна сама думка про те, що вони сплюгають і розтрощать тобі твою душу!»

* * *

Ще одно авторитетне свідчення про советську психіатрію:

Згідно з повідомленням Служби Міжнародних Медичних Новин, поданим у Клінічних Психіатричних Вістях за листопад 1974, д-р Джіммі Голланд з Медичного Коледжу Альберта Айнштейна в Нью-Йорку, як учасниця у програмі виміни, працювала у Психіатричному Інституті у Москві в рр. 1972/73, та подала звіт із своїх спостережень на симпозіюм Відділів Нью-Йоркського Стейту Американської Психіатричної Асоціації, який подаю у скороченні:

«Раз пацієнта в СССР розпізнали схізофреніком, він уважається ним назавжди, хочби він став асимптоматичним».

«Схізофреніків діагнозується і лікується у шпиталях вчасно в СССР, де населення несклонне толерувати ексцентричну і ненормальну поведінку».

«Советським психіатрам трудно повірити, що не всі американські гіпні є схізофреніками».

«Московські психіатри уважають, що схізофренія є правдоподібно генетичного походження, а хворобу започатковують чинники довкілля».

«Там теоретизують, що схізофренія проявляється у трьох формах: безпереривній, мінливій (шіфт-лайк) та періодичній.

Безпереривна форма характеризується безпереривним та поступовим умовим погіршуванням без надії на видужання. Вона становить 25-30% всієї схізофренії. Починається схізоїдними змінами особовости та вклю-

час замкнення у собі, боязкість, незацікавленість та врешті розвивається до повної психози.

Мінлива форма появляється вколо 40% усіх схізофреніків. Її клінічний перебіг характеризується гострими приступами та поліпшеннями, враз із симптомами гострої змінливої кататонії, деперсоналізації та дельзій.

Періодична форма виступає у 30-35% усіх схізофреніків. Вона проявляється головно у жінок, коли чоловіки захворюють переважно на безпереривну форму. Періодична форма дає найкращу прогнозу. Між гострими приступами пацієнти виглядають нормальними і виконують свою нормальну працю».

«Советський психіятр може щиро вірити, що політичний неоднодумець має безпереривну форму (отже найгіршу! — замітка автора) схізофренії — тому що він може мати переоцінені ідеї своєї власної важності та правильності своїх ідеологічних поглядів відносно політичної зміни».

«Всяка незгода або відхилення від прийнятих норм, чи це буде у стилі зачіски, чи в ношенні синіх джинсів, чи в гіппівському вигляді, чи в модерному танку, а чи в абстрактому мистецтві не схвалюється у ССРС».

«Советська психіятрія у лікуванні схізофренії кладе наголос на терапію ліками радше, ніж на індивідуальну, а чи групову психотерапію. Електро-шокову терапію стосується обережно, а психохірургію уважається негуманною. Інсулінову кіому дуже поручають для лікування безпереривної і мінливої форм схізофренії».

Всі тут уживані психотерапевтичні ліки знані в ССРС, а для лікування схізофренії звичайно уживається фенотіазинів, з тим, що в гострій fazі хвороби впровадовж 1-2 тижнів впорсується іх дом'язнево.

«Відношення між лікарем і пацієнтом не уважається важливим терапевтичним засобом у Московській Психіатричній школі, зате у Ленінграді більше уживають психотерапевтичних технік».

«Пацієнти не мають можливості вибору психіятра, а психіятри не мають довгоречинцевої відповідальності відносно того самого пацієнта».

«Поведінка психіятра є лагідна, дбайлива, батьківська і... сильно авторитарна. Він має повноваження змінити пацієнтові працю, посилати на відпустку та робити інші рішення про його життя...»

* * *

Під цю пору таємниця про советську психіятрію цілком розкрита, і увесь вільний світ, а в тому і українська еміграція, а в ній теж наше

УЛТПА протестували і далі протестують проти перверзії совєтської КГБ-івської психіатрії.

Саме завдяки тим протестам з'явились у вільному світі жертви цієї перверзійної психіатрії і її очевидці, а крім цього достовірні вістки про ті жертви, що ще далі караються у так званих психіатричних інституціях і шпиталах ССРР.

Центральною установою КГБ-івської психіатрії є згаданий уже Інститут Судової Психіатрії ім. Сербського в Москві. За описом Джана Баррона в його книжці «КГБ» (вид. 1974) цей інститут міститься у кам'яній будівлі, бережений сталевими гратаами і узброєними варто-вими. Його очолює Даниїл Лунц, який часто прибуває до Інституту в уніформі полковника КГБ, але скинувши уніформу і надягнувши білий халат стає д-ром Лунцом. За свідченням автора цей полковник д-р Лунц керує «спеціальним діагностичним відділом», який «лікує совєтських громадян, що хворіють на політичну незгоду».

«Щоб помогти жертвам цієї хвороби поправити свою поведінку, Сербський Інститут — подібно, як і інші совєтські психіатричні шпитали, застосовує ліки, а теж клінічно випробовані методи. Деколи пацієнтів завивають тugo у вогкі полотна, як мумії. Коли полотна сохнуть, вони поволі корчаться і спричиняють жахливо болючий тиск.»

«В листопаді 1969 полковник-доктор став віч-на-віч із визначним, але тяжким пацієнтом, бо генералом Петром Григоровичем Григоренком, відзначеним багатьма військовими медалями. Його арештували за протест проти биття кримських татарів і за домагання відтягнення совєтських військ із Чехословаччини Дубчека. Психіатри в Ташкенті визнали його умово здоровим, але полковник д-р Лунц розпізнав у нього «схізофренію параноїального типу» і післав його до «психушки» в Черняхівську, де в січні 1971 року він знову перейшов діагностичні обслідування. Тут знову питали генерала, чи він змінив свої переконання, а коли він відповів, що «переконання не рукавиці, що іх можна легко змінити», його далі лікували у психушці.»

Подаю ці подробиці «діагностичної і лікувальної» процедури, бо їх, як тепер докладно знаємо, стосували і до інших жертв психушок.

Згаданий автор Баррон інформує, що і вояків, які протестували проти участі в ліквідації Чехословаччини Дубчека, запроторили до КГБ-психушок, не подаючи числа.

Кілька тижнів тому з'явилась у пресі Заходу, а за нею і в «Свободі» радісна вістка, що кат у білому халаті полк. КГБ Лунц сконав! Нажаль і на ганьбу московської КГБ-івської психіатрії не скінчилися КГБ-івські засуди до психушок.

Недавно з'явилась вістка у Лондонській «Трібюн» із виступу там Леоніда Плюща, який сам був жертвою психушки у Дніпропетровську,

що там-же караються Микола Плахотнюк, В. Рафальський, А. Лупиніс. Ще інші джерела інформують, що там же карається Петро Троцюк-Козлюк, колишній вояк УПА, засуджений на 25 років, який по відбуттю половини засуду втік, але по 6 роках ніби на волі, був пізнаний на вулиці у 1972 році і за діягнозою Інституту ім. Сербського запроторений до психушки. Така сама доля знаменитого нашого Зиновія Красівського, який по довгих роках тюрем і концтаборів за засудом КГБ-істів Інституту Сербського опинився спершу у психушці в Смоленську, пізніше на львівському Культпаркові, а останньо у якісь психушці стрийського району.

За вісткою із Лондонського «Гардіян» з листопада 1976 у психушці караються згідно із квотацією «два українські радикальні націоналісти» Йосип Тереля і Михайло Кукавака, які передше відбули по 10 років тюремного ув'язнення.

Адвокат із Волині Євген Крамар по 15-хвилинній судово-психіатричній експертизі в Луцьку був визнаний параноїальним психопатом і запроторений до львівської психлікарні. По місяцеві кари божевіллям його визнали психічно абсолютно здоровим.

Наш незламний Валентин Мороз перейшов «вухо голки» Інституту ім. Сербського і замість психушки пішов далі відбувати божевільний присуд до концтабору.

Немає ані часу, ані спромоги вичисляти дальші жертви перверзійної советської психіатрії, іх напевно є ще гекатомби! Але й цих імен вистачить, щоб доказати, що висловлений мною здогад про злочинну дію советсько-московської психіатрії з-перед 13 років став жахливою дійсністю.

* * *

Всі ми причинилися до того, що західний світ переконався про жахіття советсько-комуністичного фізичного терору, але трудно було переконати про можливість духових, психічних тортур, ще страшніших від фізичних.

Часи сталінської «кулі в потилицю» минули із «розвінчанням» Сталіна Хрущовим, але ту саму роль перебрала КГБ-вська психіатрія. Бо страшнішою від фізичної сили для комуністичного режиму була думка, був розум інтелектуалістів — той розум, що не знає кордонів, той дух, що його не можна замкнути в кайдани!

І тому просто макабрична постанова комуністичної партії ССР, відповідальної за все те, що там діється: знищити розум народу, зокрема поневоленого народу, щоби його обезголовити, при допомозі психіатрії у руках КГБ!

Але проти цієї нелюдської постанови виступила вся наша еміграція на всіх континентах поселення. Одним із багатьох прикладів таких виступів був виступ д-ра Івана Гліви із Сіднею на Міжнародному Конгресі Т-ва Клінічної та Експериментальної Гіпнози у Філадельфії в минулому році. Він, мимо протесту радянського участника заявив: «я хочу звернути Вашу увагу на факт зловживання психіатрії в Радянському Союзі. Там визнають цілком психічно здорових людей божевільними, засуджують і тримають під замком лише тому, що вони мають відмінні від урядових погляди в питаннях релігії, національного самовизначення народів, самобутності культур різних національностей та інших культурних варгостей».

Йдім всі за цим прикладом при кожній сприятлівій нагоді!

А я кінчу цю свою статтю словами з недавнього відкритого листа Оксани Мешко до Брежнєва в справі звільнення із володимирської тюрми її тяжко хворого сина Олександра Сергієнка:

«О, великий Гіпократе! Та ж ці люди (розумій: КГБ-істи в білих халатах! — зав. автора) одержуючи дипломи лікарів, клялися своїм ім'ям присвятити життя духові любові до близького, духові братерського співчуття! Хто ж перетворив іх серця на бездушне каміння?!»

«Визвольний Шлях», Лондон, Англія, Кн. 7-8 (364-5),
Липень-Серпень 1978, Річник XXXI, ст. 834-845)

УМОВИЙ НЕДОРОЗВИТОК ЯК НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМА ЗСА І ГОЛОВНІ НАПРЯМНІ ЙОГО РЕАБІЛІТАЦІЇ

Заки говорити про реабілітацію умово-недорозвинених, доцільним є подати дещо статистичних цифер, щоби показати, що умовий недорозвиток є у цій країні дійсно національною проблемою.

Приймається, що 3% загального населення є тупоумними, отже цей відсоток для населення ЗСА дає 5.5 мільйонів. З цього числа тільки 4%, то є більше 200 тисяч є в державних і приватних інституціях, а з-поміж них більше 20%, то є 40 тисяч є в шпиталах для умово-хворих (Стейт Госпіталс), а 80%, то є 160 тисяч в окремих державних інституціях, званих тут «Стейт Скулс». Нью-Йорк стейт має 8 таких інституцій із загальним числом пацієнтів кругло 27 тисяч і затруднює для них приблизно 9 тисяч службовиків, а в тому близко 130 лікарів.

Який колосальний вплив ці цифри мають на економіку країни — показує фінансова калькуляція:

Кошти удержання і навчання в інституції виносять тепер 1500 доларів на пацієнта річно, а це дає загальну суму 300 мільйонів річно. До цього доходять кошти будови нових будинків та ремонту старих у сумі 100 мільйонів річно.

Кошти додаткового школення малоумних дітей у школах поза інституціями виносять 75 міліонів річно. Вистарчить тільки згадати, що саме місто Нью-Йорк має 330 спеціальних клас для 12 тисяч тупоумних. Кошти на інші установи, в тому на дитячі порадні, звані тут «Чайлд Гайденс» — клініками, виносять дальших 75 мільйонів. Удержання малоумних дітей поза інституціями коштує найменше ще дальших 500 мільйонів річно. В сумі — загальні видатки на малоумних у цілій країні виносять понад 1 біліон доларів річно!

Продовж останніх 10-ох літ ЗСА видали 11.6 біліонів на умово-хворих і умово-успіслідженіх, а з цієї суми Нью-Йорк Стейт видав понад 2 біліони, з цього близько 200 мільйонів тільки на малоумних. До цієї вже і так величезної суми треба ще додати дальших, радше вже теоретичних, 6 більйонів річно як суму втраченої продуктивності всіх малоумних у країні.

Автор мав нагоду ближче познайомитись із дитячим відділом Марсі Стейт-Шпиталя, де лікують і рівночасно вчать дітей з емоціональними розладами. І тут знову приголомшила його висота видатків. На 72-ох пацієнтів цей відділ затруднює 69 службовців, отже відношення службовців до пацієнтів майже 1:1, а річний бюджет цього адміністраційно самостійного відділу виносить 275 тисяч доларів річно. В перерахуванні на одного пацієнта — видаток на голову виносить 3891 доларів. Мимоволі насувається питання, де у світі є дорожчаeduкація, беручи до уваги навіть такі дорогі студії, як студії медицини!

Були малоумні і в нашій Батьківщині і було їх немало, але ніхто не зінав навіть приблизно їхнього числа. Тільки ті з них, що були небезпечні для оточення або попали в конфлікт із законом, були у шпиталах для умово-хворих, а решта ховалась у домах батьків і не були вони державною проблемою таких розмірів, як це є у цій країні.

Власне по причині цього величезного економічного обтяження, що його нев силі на далеку мету нести навіть така багата держава, як ЗСА, в останніх роках змінилась настанова відносно інституціоналізації умовонедорозвинених.

І ось тут саме місце перейти до якнайкоротшого обговорення головних напрямних реабілітації умовонедорозвинених.

Реабілітаційні можливості залежать від ступня умового недороз-

витку. Відомо, що для практичних цілей усіх малоумніх ділимо на три групи, означуючи їх відповідними числами т. зв. квоцієнта інтелігенції, і називаючи їх ідіотами, імбеціями і моронами. З них перші своїм умовим розвитком — незалежно від свого віку — не перевищують умового розвитку три-чотири літньої дитини і їх — начастя — є тільки 5% з поміж усіх малоумніх; середня група імбецілів осягає умовий розвиток осьмилітньої дитини і їх є 20% з усіх малоумніх, а група моронів доходить до інтелектуального розвитку 12-13-літньої дитини і вона становить 75% усіх недоумкуватих.

Відомо, що малоумніх першої і другої групи відносно легко пізнати по їхньому зовнішньому вигляді і їх поведенні, невідповідному до їх віку, коли ж тупоумні групи моронів здебільша вимагають окремих дослідів для їх розпізнання, бо вони часто на перший погляд, як під оглядом свого вигляду, так теж під оглядом поведення, не різняться від нормальніх дітей того самого віку.

Реабілітаційних можливостей для ідіотів практично немає. Вони зправила є продовж життя здані на поміч і опіку других, і переважаюча їх більшість доживотньо залишається в інституціях. Їх трудно навчити навіть примітивних засад особистої гігієни чи особистих потреб. Їх життя обмежується до вегетації і всі старання для них є спрямовані на те, щоби їхнє вегетування зробити для них сприйнятливим, а диктовані вони гуманітарним відчуванням радше супроти їхніх нещасливих батьків, ніж для них самих.

Середня кляса імбецілів у своїй нижчій скалі умового розвитку недалеко відбігає від групи ідіотів, а в своїй вищій скалі зближується до групи моронів. Нижча група неспроможна користати зі шкільного виховання, а ціла група репрезентує малоумніх ще здібніх до вивчення виконувати нескомпліковану працю під постійним наглядом. По цій лінії йдуть для них всі реабілітаційні заходи.

Група моронів репрезентує інтелектуальний матеріал, який вже здібний не тільки засвоїти собі рутинові принципи праці щоденого життя, але теж навчитись нескомплікованого ремесла, а крім цього засвоїти підставові вимоги знання народної школи, звичайно не вище матеріалу шостої кляси. Отже реабілітаційні заходи для тупоумніх цієї групи у шкільному віці є спрямовані в першу чергу дати їм змогу у спеціальніх клясах здобути максимум шкільного виховання, а коли осягнеться цей максимум їхньої інтелектуальної спроможності в школі, їх тренується на звичайних робітників у різних ремеслах, залежно від їх уподобань і здібностей — і з наміром звернути їх суспільності як самостійних громадян. Подавляюча більшість із них по відповідному тренуванні осягає цю ціль.

Модерні реабілітаційні заходи для малоумніх змінили впродовж

останніх літ характер інституцій для цих найменше обдарованих людських істот. За винятком групи ідiotів ці інституції перестали бути магазинами для тупоумних. В них кипить життя і праця з вірою краї дої для них будучності.

Тенденція найновіших літ є така, аби щонайменше моронами опікувалась родина або громада. Для цієї цілі постає щораз більше попадень для малоумних, які мають відтягити інституції, а тим самим державний бюджет. Очевидно, що як у кожній ділянці медицини, так і в психіатрії, а в тому — в її підгрупі умового недорозвитку, найдоцільнішою методовою поборювання умового недорозвитку є його профіляктика. Новістю у цій ділянці є власне факт, що сьогодні можемо вже говорити про профіляктичні заходи, бо завдяки науковим дослідам знаємо вже відносно багато про етіологію і патогенезу умового недорозвитку. Згадаймо загально вже відому фенилькетонурію (П.К.У.), яка є причиною ідотизму, а якій вміємо запобігати вчасною діагнозою і відповідною, вбогою у фенильальяніну, дієтою. Але сьогодні знаємо вже 37 різних розладів переміни білковин, вуглеводнів і товщевих похідних, які перебігають з умовим недорозвитком, а в яких можливість профіляктики входить в рахубу.

Подивугідні поступи в генетиці відкривають нові горизонти не тільки в пізнанні причин досі невідомих генетичних аномалій, але позволяють вірити в можливості запобігавчих заходів і по цій лінії.

Поборювання інфекцій та профіляктичні заходи для уникання механічних пошкоджень мозку в стадії його ще незакінченого розвитку, теж дозволяють думати про можливості зменшення числа малоумних у будунині.

Тому всі ті, що посвячують своє знання поліпшенню долі тої частини людства, що становить групу інтелектуально менше обдарованих, мають підстави бути оптимістами у своїй роботі для них, дарма, що напочатку напроваджені цифри можуть дати підставу думати інакше.

(Панель Психіатричної Секції УЛТПА, Союзівка, 19 жовтня 1963)

ПРИЧИНИ УМОВОГО НЕДОРОЗВИТКУ

Як ми приїхали до цієї країни і почали оглядатися за можливостями праці по фахові — нас вдарила наявність великого числа лічниць для умово-хворих і умово-недорозвинених. Приблизно один мільйон з цілого населення Америки є умово-недорозвинених; около 200 тисяч з них перебуває в інституціях. Між шкільною молоддю находимо около 2%, а деякі міста потребують спеціальних кляс аж для 5% шкільної молоді.

У нашому стейті в 6-ох інституціях, що у новітніх часах дістали назву «Стейт Скул», перебуває около 24.000 малоумних. Щоби з'ясувати бодай приблизно величину опіки над ними, згадаю тільки мимоходом, що Нью-Йорський стейт затруднює в цих 6-ох інституціях около 5 тисяч урядовців і 116 лікарів.

З проблемою умового надорозвою у такому маштабі ми не зустрічалися в жодній із європейських країн. Очевидно — цим не маю наміру сказати, що ця проблема у нас чи взагалі в Європі не існувала, тільки що в європейських країнах вона здебільша не була державною проблемою, лише проблемою родини або вужчої громадської спільноти. Якщо ходить про нас — недержавну націю, то ця проблема не знайшла своєї розв'язки взагалі. Її досадно і з гумором очеркнув один із приятніх тут і заавансований уже на цьому полі колега, кажучи, що очевидно було немало недорозвинених і в нас, але вони не були для нікого проблемою, бо «пасли громадську худобу або по містах носили жидам воду».

Хоч питання умового недорозвитку в Європі в порівнянні з Америкою виглядає сьогодні далеко ще нерозробленим питанням, всетаки сам початок опіки над цими умовоупослідженими вийшов з Європи. Перший, хто звернув свою увагу на проблему опіки і в ширшому розумінні лікування малоумних був французький лікар д-р Едвард Сегвін, але французьке правительство не зацікавилось цією справою — так, що він працював тільки приватно. Про його ідею і працю довідався американець д-р Гарвей Бакхус Вільбур, приватний лікар з Барре, Масачусетс, який сам мав умово-недорозвиненого сина. Він покинув свою практику, поїхав до Франції, щоби ближче познайомитися з його роботою; а відтак заохотив його до виїзду до Америки для спопуляризування своїх ідей. У висліді цього контакту з Європою, нью-йорський стейт в 1851 році впровадив закон, на підставі якого вперше на цьому ґрунті проблема опіки і виховання малоумних стала державною проблемою. Зразу цього ж року засновано коло Олбані азиль для 20 ідіотів, з яких 12 не вміли говорити ані слова, 11 мали конвульсії, а

більшість не вміли ані вратитися ані розіратитися, але висліди їх виховання, лічення і навчання були такі добрі, що в 1854 році засновано першу інституцію для умовонедорозвинених на американському континенті, саме у нашому місті, яка носить назву «Сиракюз Стейт Скул». Першим її директором був згаданий д-р Вілбур і його іменем названо також вулицю, при якій ця інституція знаходитьться. Відтак засновано в Ньюарку Н.Й. філію для дівчат, пізніше в Ромі філію для хлопців, а ще пізніше «Крейг колонію» для епілептиків. З часом всі ті філії усамостійнилися.

Попри цей короткий історичний огляд розвитку опіки над цими упослідженими приходиться сказати декілька слів про менш або більш знане етіологічне підложжя цієї аномалії. Класифікація причинових факторів ще не є усталена. Одні ділять їх на ендогенні і егзогенні, інші на причини діючі перед породом, під час і по породі, але перед закінченням умового розвою. Є ще й інші роди поділу, але нераз нелегко є установити точну границю між поодинокими групами, тому радше вичислю важніші причини або прояви, зв'язані з малоумністю, без особливого їх угруппування.

1. Спадковість відіграє дуже велику роль, бо аж до 25% малоумних є зумовлені цим фактором. Вони бувають звичайно морони або імбецілі, але не ідоти.

2. Монголізм.
 3. Розвоєві вади мозку, як мікроцефалія, водоголов'я, вузьколобість.
 4. Гормональні розлади, як кретинізм, гіпотіроїдизм, пітуітарна дістрофія, Фреліхова адипозна дістрофія.
 5. Недуги матері в першому триместрі вагітності, як також інфекційні хвороби в ранньому дитинстві, як кір, вітрівка, шкарлятина, кашлюк, коли вони пробігають із запаленням мозку.
 6. Захворіння мозку в лоні матері або в ранньому дитинстві.
 7. Травматичне пошкодження під час родів, як теж у ранньому віці.
 8. Епілепсія відіграє велику роль як спричинник малоумності.
 9. Фетальний недорозвій наслідком алькоголізму, сифілісу, туберкульози, недоживи та інших причин.
 10. Родинна, амавротична ідіотія Тей-Сакса.
 11. Туберозна склероза.
 12. Фелінгова хвороба.
 13. Вільзонова хвороба.
- і багато інших.

ПРОБЛЕМИ ПРИСТОСУВАННЯ І ПОВЕДІНКИ НЕДОУМКУВАТИХ ПІДЛІТКІВ

Ця дискусійна доповідь опирається на наступних установлених фактах чи засновках:

1. Умовий недорозвиток не є суцільною хворобовою одиницею; проблема пристосування і поведінки становить тільки один із багатьох синдромів (около 200), зв'язаних із умовим недорозвитком.
2. З поміж усіх умовонедорозвинених, що іх є 3% серед загального населення країни, 75% є легко — умовонедорозвиненими (недоумкуватими або моронами), отже на загальне населення ЗСА є іх около 4.5 мільйона; тому навіть така найбагатша країна, як ЗСА не є спроможна тепер, ані не буде в майбутньому, відокремити таку велику групу населення в інституціях навіть тоді, колиби це було побажаним, а вдійсності такого вказання немає.
3. Недоумкуватими мусить отже займатися суспільство; тепер тільки 1% усіх недоумкуватих перебуває в інституціях.
4. Проблеми поведінки не є спрецифічними для умового недорозвитку; вони у великій мірі є вислідом низького рівня культурних і соціо-економічних факторів оточення.
5. Проблеми поведінки стоять у просто-пропорціональному відношенні до інтелектуальної функції умовонедорозвинених; тупоумні (іді-оти й імбесилі) лише в невеликій мірі або взагалі не становлять проблем поведінки.
6. Несприятлива поведінка недоумкуватих та іхнє недостатнє пристосування серед суспільства буває часто презентуючим синдромом іхнього вищого інтелектуального розвитку і саме цей презентуючий синдром найчастіше зумовляє іхнє відокремлення в інституціях; місто й метрополітальна округа Нью-Йорку постачає тепер більшість (аж 64%) пацієнтів до Стейтової Школи в Сиракузах (Syracuse State School) — інституції для здатних до навчання недоумкуватих; іх звичайно пересилає суд як молодечих правопорушників, або як підлітків без відповідного нагляду вдома, що для них місто вичерпало всі реабілітаційні засоби.

* * *

Розлад поведінки становить для суспільства даліше обтяження ніж сам тільки умовий недорозвиток. Хоч розлад поведінки не є побічним продуктом умового недорозвитку, бо ж появляється у такій же мірі серед нормальних підлітків, то є він зокрема несприйнятливий

для суспільства, якщо він походить від малоумних. Час до часу мається враження, що суспільство є склонне перебільшувати лиху поведінку відомих умовоупослідженіх у сусідстві і саме це перебільшення становить підставу для іхнього видалення з громади за поповнення таких вчинків, що, як би їх допустились нормальні підлітки, їх не толкувалось би так поважно. Теж расова дискримінація буває відповідальна за проблеми поведінки кольорових умовоупослідженіх у расово-мішаних громадах.

Як відомо, молодечча злочинність не є виключним полем діяння недоумкуватих підлітків. Оточення у значній мірі визначає їхню поведінку; бо ж установлено, що умовоупосліджені, якщо про них відповідно дбати, не проявляють злочинних тенденцій у більшій мірі, аніж нормальні підростки; «іх тільки частіше приловлюється, бо вони не є настільки талановиті, як нормальні правопорушники» (Вольфсон). Теж немає вродженого зв'язку між обмеженім інтелектом і соціальними проступками; іх є більше серед недоумкуватих переважно тому, що вони проживають серед невідповідного суспільства; але невідповідне оточення неконечно означає низький соціальний чи економічний стан батьків; невідповідним оточенням є радше таке середовище, яке є неспроможне побуджувати до думання, до уживання своїх інтелектуальних спроможностей, до розвитку охоти до школи, книжки і науки, до розшуків за знанням та до вирощування зацікавлень.

Велика частина нових прийнятъ до Державної Школи в Сиракузах походить із розбитих родин, або по причині смерти одного із батьків, або по причині розлуки чи розводу, а чи довгоречинцеvoї неприяви когось із батьків вдома. Аж надто багато походить із родин, де тільки мати є певна, а зовсім не є вийнятком читати соціальні історії нових прийнятъ, де кожда чергова дитина — нераз аж до десяти (!) — походить від іншого здогадного батька! Такі діти звичайно дорстають на байдужих вулицях великих метрополій і — рідко коли, а часто й ніколи — не чують про якібудь моральні принципи, а члени таких родин сліве вийнятково практикують будьяке віровизнання. Можна в таких випадках дійсно тільки дивуватись, як це діється, що не всі такі діти стають молодечими злочинцями! Діти є такими, як є їхні батьки, а одні і другі — такими, як є іхня громада!

Серед наведених умовин найчастішим промахом буває прогул. Тут розвиток серед недоумкуватих є такий: брак поступу у школі провадить до втрати зацікавлення, це знову — до розчарувань, що в іх наслідку приходить постійна невдача, яка знову породжує брак спонуки до науки і врешті — уникання школи.

Відносно сексуальної поведінки умовонедорозвинених невірно уважали, що вони є надмірно сексуальні; в дійсності у них сексуальний гін

є слабший. Поверховне і невірне враження походить з того, що у недоумкуватих підлітків повздержливість у зовнішньому вияві іхнього полового гону не є настільки розвинена, як у нормальних підлітків; у них насолода полового акту переважає над конечністю соціальних вимог до контролі полового гону. Впрочім недоумкуваті підлітки задоволяють свій половий гін таксамо, як іхні нормальні ровесники.

Подібно мається справа гомосексуалізму серед умовонедорозвинених поза інституціями; якщо серед них реєструється частіші випадки гомосексуалізму ніж серед нормальних підлітків, то це тільки тому, що вони легше стають жертвами безсовісних гомосексуалістів даної спільноти. Правдою є, що гомосексуальні практики в інституціях мало-умінних трапляються, але вони звичайно кінчаються, як тільки половий гін може бути заспокоєний у гетеросексуальний спосіб, або сублімуватись, себто з підвідомої особистої спонуки перетворитись у соціально-сприємливу форму творчої активності. Це, зрештою стосується не тільки до інституцій умовоупослідженіх, але до всіх типів інституцій взагалі.

В загальному — недоумкуваті легко пристосовуються до цілеспрямованого життя в інституціях, незалежно від того, які саме зразки несприємливої поведінки зумовили іхнє прийняття до інституції, вийнятки під цим оглядом становлять ті старші підлітки з утриваленими зразками лихої поведінки і з розладами особовости; вони звичайно є найменше побажаними одиницями як в інституціях, так теж у суспільстві — зокрема тому, що властиво немає ще жадних успішних методів лікування психопатів чи соціопатів, а чи осіб із розладами характеру. Таксамо стоїть справа із розладами поведінки у мозково-пошкоджених, що для них застосовується симптоматичне лікування, н.пр. модерними транквілізуючими ліками. Треба сподіватись, що в цю добу нових концепцій і виглядів на розвиток на полі умового недорозвитку будуть створені окремі інституції для цих вийнятків.

Подавляюча більшість недоумкуватих має приятельську і без журну настанову до життя і їх добре сприймають як інституції, так теж суспільство; вони люблять людей і бажають бути любленими. Як слабші члени людського колективу вони повинні знайти співчутливе зrozуміння спільноти в цьому віці атома та космічних просторів — те зрозуміння, що його проповідували піонери на полі умового недорозвитку, як Ітард, Сегвін, Гов, Вілбур та інші. Ці слабші людські істоти повинні бути бережені від надужиття з рук невідповідного суспільства; вони повинні знайти і мати нагоду до зміни своєї лихої поведінки та до кращого пристосування до модерних соціальних вимог нашого часу. Сильніші уми суспільства повинні почуватись до обов'язку «подбати для них про освіту, засоби тренування, регабілітації і психіатричного

лікування; ті з недоумкуватих, що приходять до інституцій, повинні уважатись там тільки тимчасовими резидентами; насправді більшість із них повертає до спільноти і провадить корисне і задовільне життя у рямцях своїх спроможностей» (Вольфсон).

І незалежно від того, чи ці меншеобдаровані людські істоти «є зрілі чи незрілі, стійкі, чи нестійкі, надійні чи ненадійні, спокійні чи неспокійні, агресивні чи покірні, — як зрештою кожний член людського роду» (Каннер) — вони все ж таки належать до даної спільноти з усіми її благами і лихами.

Бібліографічні джерела:

1. Bakwin, H. & Bakwin, R. M.: Clinical Management of Behavior Disorders in Children; Saunders Co., Philadelphia, 1954.
2. Kanner L.: Miniature Textbook of Feeble-mindedness; Child Care Publications, New York, 1949.
3. Stacey, C. L. & LeMartino, M. F.: Counseling and Psychotherapy with the Mentally Retarded; The Free Press, Chicago, 1957.
4. Wolfson, I. N.: History of Training and Treatment of Retarded Adolescents; International Record of Medicine, Vol. 174, No. 3, March 1961.

(«Adjustment and Behavior Problems of the Mildly Retarded and Borderline Adolescent» — в англійській мові на панелі Річного З'їзду Американського Психіатричного Т-ва (APA) в готелі «Americana», Нью-Йорк, 6 травня 1965)

ЗАПОБІГАННЯ В УМОВОМУ НЕДОРОЗВИТКУ

Запобігання хвороб, а чи патологічних розладів людського організму, навіть тепер при скорому поступі медичних наук та при такому ж розвиткові медичної технології, однаково уважається за найліпшу методу охорони людського здоров'я.

Загально відомо, що завдяки саме профілактичним заходам зникло багато незвичайно загрозливих бактерійних, а чи вірусових, інфекційних хвороб. Тільки для прикладу пригадуємо, що такі хвороби, як дифтерія (давлячка або обклад), що ще кілька декад тому проріджувала ряди молодих генерацій, або поліо (запалення сірого стрижового тла), що крім високої смертності залишало велику частину молодих люд-

ських організмів каліками на все життя, або справжя віспа, або ж жахлива чума, що про неї наш Шевченко поетично писав, що «гробовища рила, чи городом чи то селом, мела собі, як помелом») — та багато інших пошесних хвороб, тепер перестали бути загрозливі людському здоров'ю, за винятком хіба ще в ендемічних околицях культурно й економічно недорозвинених країн, де ще деякі з них у себе вдома.

Цей поступ у запобіганні інфекційних хвороб модерна медицина поширила і на інші захворювання, із психосоматичними, а навіть психічними захворюваннями включно. Самозрозуміло, що основа запобігання інфекційних хвороб є зовсім інша від тієї-ж у психосоматичних і психічних хворобах та в умовому недорозвитку; бо коли в перших запобігання опирається на імунних принципах, то в других на фізіологічних та соціологічних, або — за д-ром Стенлі Лессі — на «психо-біо-соціологічних» принципах.¹

Крім бактерійних і вірусових хвороб запобігання тепер практикується теж у багатьох неінфекційних соматичних захворюваннях. Д-р Генрі Блекбірн у статті «Запобігання: Виклик і обіцянка»² з'ясовує, що при сучасному пошукуванні ліпшого здоров'я, медична практика орієнтується на запобіжні заходи у таких пекучих здорових проблемах, як коронарна хвороба, мозковий удар, пістряк легенів та печікова ціроза і в запобіганні їх вичисляє такі запобіжні заходи, як занехання курення цигареток, зменшення споживаних калорій, а в першу чергу товщі та алькоголю, збільшення фізичної активності у всіому віці та викривання і лікування високого тиску крові.

Коли так, то як мається справа із викликом та перспективою запобігання умовому недорозвиткові?

Відразу треба підкреслити, що є великі труднощі в запобіганні умового недорозвитку. Вони полягають передусім на тому, що хоч знаємо 200 патологічних розладів, що з ними, або в іх наслідку, може проявитись умовий недорозвиток, то — згідно з д-ром Мартюю Кирк-петрік³ — тільки в 25% із них можемо поставити етіологічну діагнозу, а тим самим тільки в четвертині усіх умовонедорозвинених можемо плянувати запобіжні заходи.

Знову-ж, коли взяти до уваги, що у ЗСА є уже під цю пору приблизно 6 міл. умовонедорозвинених, та що 3% тепер народжуваних дітей на якомусь етапі іхнього життя будуть діягнозовані умовонедорозвиненими, то серйозність проблеми очевидна, а тому профілактика конечна.

Про конечність запобігання умовому недорозвиткові у своїй статті п.н. «Важлива ділема умового недорозвитку: Чи треба йому запобігати?» Михайло Дж. Бегаб⁴ пише: «Якщо маємо виграти бій з умовим

недорозвитком, то мусимо знайти його причини та винайти засоби запобігання. Це наша остаточна ціль. І згідно з опінією Президентської Ради по Умовому Недорозвиткові ця ціль є досяжна, бо вже тепер можемо запобігати половині випадків». Стару опінію, що «хто раз малоумний — завжди малоумний», автор відкидає. Але рівночасно він подає, що в часі II Світової Війни третину новобранців до військової служби відкидали по причині умової непридатності.

Чинники, що зумовлюють появу умового недорозвитку, автор ділить на підозрілі і певні.

До підозрілих заражовує налогові та деякі фармацевтичні ліки, як напр. героїну, ЛСД, Талідомайд, а далі оліво, ртуть, занечищені хемі-каліями воду, повітря і харчі, курення, променеву та нуклеарну (ядрову) радіацію, передусім у вчасній, 7-и-15-ти-тижневій вагітності.

Певні фактори ділить цей автор на 4 групи:

1. Генетичні аномалії та вроджені вади метаболізму;
2. Передчасність та низька вага плоду;
3. Неповноякісне харчування та недожива взагалі;
4. Психо-соціальні та оточеневі впливи.

Автор інформує, що у шпитально лікованих дітей генетичне підложжя знаходиться вколо 20%-ах, а в інституціях для умовонедорозвинених кожний десятий, а серед тяжко недоумних аж кожний п'ятий виказує генетичне підложжя. Тому успішні заходи для поборювання генетично зумовлених хвороб спричиняться у великий мірі до запобігання умовому недорозвиткові,

Автор подає Синдром Давн-а, а чи монголізм, як наймаркатніший приклад такого запобігання.

Відомо тепер, що хромосомові аномалії виступають у 13%-ах вагітностей, а з них 50% приходить на світ із Давн-овим Синдромом. Відомо теж, що цей синдром або інші хромосомові аномалії у жінок понад 35 років віку виступають у 1-2%-ах. Тому генетичні порадні та шпиталі, що в них є можливість виконувати передродові генетично-діагностичні процедури дорогою амніоцентези та заздалегідь викривати хочби цю одну генетичну аномалію і запобігати їй терапевтичними абортами — може зменшити її появу до 50%! А ця одна тільки генетична аномалія становить найбільшу поєдинчу категорію органічної етіології в умовому недорозвитку. Тут запобігання може принести колосальну користь родинам і суспільству та в зародку зліквідувати неодну безмежну людську трагедію!

Тепер знаємо більше ніж 70 вроджених вад переміні матерії³, що деякі з них не вміли ми розпізнавати ще 10 років тому, а тепер можемо їх ідентифікувати вже в ранньому періоді життя, а деякі з них навіть уже в лоні матері.

Прикладом такої вродженої вади переміни матерії є тепер загально відома фенилькетонурія (П.К.Ю.), відкрита вже у 1934 році, що й тепер запобігається законно вимаганою пробою сечі зараз по народженні, бо стверджено, що коли немовля із цією генетично-рецесивною вадою поставити на дієту з малою кількістю фенильальяліні та продовжувати її до 5 років життя, коли процес міелінізації у Ц.Н.С.-і закінчений, не наступає пошкодження мозку, яке спричиняє тяжкий умовий недорозвиток. По п'ятому році життя таку дієту можна перервати без поважних лихих наслідків. Якщо ж дитина у віці 3-ох років має Інтелектуальний Квоцент (I. Q.) 30, дієтичне лікування уже безцільне, а по 5-тому році життя взагалі безуспішне. На ринку є дієтетичний препарат Лофеналак, хемічної фірми Мід-Джансон в Індіяні. Належить згадати, що по усталенні діагнози ПКЮ (теж обов'язково пробою крові!), обов'язком лікаря є поінформувати родичів про потребу лікування, бо занехання цього обов'язку було причиною судового процесу з домаганням відшкодування у висоті 1 міл. долярів! Основне запобігання цієї аномалії метаболізму полягає на тому, щоби носії цього рецесивного гена уникали подружжя з іншими такими ж носіями.

Подібно запобігається умовому недорозвиткові в галяктосемії. І тут вчасна діагноза рішає про вислід. З діети виключається молоко і поєдається препарат Мутрануген.

Теж подібно запобігається умовому недорозвиткові у т. зв. «ідіопатичній» гіперкальциемії подачею молока з низьким поземом кальцією.

Неможливо входити в дальші подробиці вроджених вад переміни матерії в рамках короткої панелевої доповіді. Але згадаю ще найновішу, що полягає на гіперуріцемії у дітей, як це є у дорослих при подагрі. Різниця та, що діти із цією аномалією бувають малоумні, а дорослі бувають понад пересіч інтелігентні. Про цю ваду у дітей говорив недавно на одному зібрannні міжнародно відомий дослідник вроджених вад метаболізму Джордж А. Джервіс.⁶ Ці діти, крім умового недорозвитку, звичайно мають мозковий параліж з хорео-атетозними рухами та зокрема виказують розлад у поведінці агресивного настирливо-примусового характеру враз із самоспотворюванням (нпр. обкусування пальців аж до кости!). Подібно, як в інших вадах метаболізму генетичного підложжя і тутходить про брак відповідного ензиму (у цьому випадку: фосфорібосильтрансферази). Лікування, а чи запобігання, і в цій аномалії основується на діеті — вбогій у пуринові сполуки, а тим самим у сечову кислоту.

Запобігання передчасності і низької ваги є рівночасно запобіганням умового недорозвитку.

Добра гінекологічна опіка повинна попереджувати передродову опіку вагітних, а охорона вагітних перед шоком всякого походження,

травматичними пошкодженнями, токсемією вагітних, інфекцією сифілісом та іншими поважними органічними хворобами є запобіганням передчасності. Теж вчасне лікування доволі частої інфекції сечових доріг кишковою паличкою (б. колі) у вагітних мало би запобігати передчасності, бо ендотоксини цієї бактерії мали би спричинювати передчасні скорі вагітної матки (теорія д-ра Касса). Подібні наслідки приписують теж нікотину в цигаретках.

Контроля ваги вагітних, зокрема у другій половині вагітності, важлива, але недоживлені матері родять дітей недоживлених уже перед народженням.

Запобігання токсемії вагітних охороняє здоров'я, а то й життя, матері і плоду і є рівночасно запобіганням умового недорозвитку з цієї причини.

Чергування вагітності у скорому темпі може бути причиною як фізичного так теж умового недорозвитку. Небажана вагітність та тепер так широко практиковане запобігання вагітності контрацепційними піг

гулками — некорисні для нормального розвою плоду.

Рівночасні досліди на трьох університетах, а саме в Боготі, Гарварді і Корнель, виказали, що є тісна співзалежність між протеїново-калорійною недоживою у вчасному віці дітей та їх інтелектуальним розвитком.⁷ Неповновартісне харчування та голодівка у вчасному віці спричиняють як фізичний так теж умовий недорозвиток. Як приклади можна навести африканський Квасьоркор та дитячий маразм.

Психосоціальні чинники, як культура оточення та економічне положення родини, мають незаперечний вплив на духовий розвиток дитини. Брак вчасного стимулювання і групової соціалізації та виростання дитини в родині умовонедорозвинених батьків — все це гальмує інтелектуальний розвиток навіть тоді, коли немає генетично-хромосомових аномалій, ані інших ознак пошкодження ЦНС-и. Ці фактори зумовлюють передусім лагідний умовий недорозвиток, який нераз називаємо псевдо-недорозвитком, хоч ці впливи оточення не є псевдо-факторами.

Запобігання у цій категорії шкідливих впливів є зокрема трудне, бо рівночасно численні чинники відіграють роль, але саме тут запобігання є найбільше надійне й обіцююче. Порадні для плянування родини, поправа матеріальних умовин, заступлення непридатних батьків добрими опікунами, поправа мешканевих умовин, розробка шкільних програм для тупих учнів — все це належить до запобіжних заходів у цій категорії умового недорозвитку. Вже в часі вагітності і родів треба ідентифікувати матерів, що їх немовлята можуть бути виставлені на окремі психологічні та соціальні ризики в ранньому періоді їхнього життя.⁸

Ще тільки мимоходом згадати б гормональні розлади, що в них наступає пошкодження мозку і в наслідку його умовий недорозвиток.

Вчасне розпізнання та лікування пітресиною мочового безцукрового виснаження (діабетес інсіпідус) є запобіжним заходом проти частого у цьому гормональному розладі умового недорозвитку, який постає у наслідку загального відводнення, а в тому і мозку, в часі його розвою у понатальному періоді.

Подібно мається справа із кретинізмом і його вчасним лікуванням екстрактом щитівки. Важне при цьому, щоби спочатку подавати відносно високу дозу — аж до токсичності, а щойно тоді зменшувати її до толерованої підтримкової дози. Відомі незадовільні висліди є правдоподібно наслідком передродової недостатньої функції щитівки.

У запобіжних заходах умового недорозвитку, зумовленого вірусовою інфекцією рубелли у першому триместрі вагітності, треба у стандартну передродову опіку включити досліди над відпорністю молодих жінок проти цієї інфекції, себто визначити приявність специфічних протитіл у вагітних пробою Hemmagglutination-Inhibition (Н. І.), бо знайдено, що понад 10% вагітних не мають імунітету проти рубелли.⁹ Тому важливе є, щоби жінки перейшли всі стандартові щеплення а в тому і проти рубелли, в молодому віці щоби їх не треба виконувати щойно при знайденні браку протитіл. Якщо запліднення наступило 2-3 місяці перед щепленням, немає причини журитись, який буде плід, але заки вирішити, чи щепити жінку родильного віку, треба перевести згадану пробу.

В запобіжні умовного недорозвитку, зокрема в його категоріях, зумовлених генетично-хромосомовими аномаліями, а між ними в першу чергу монголізму, стерилізація могла-би відіграти першорядну роль. Вона може бути добровільна або примусова. Примусової, себто законодавством вимаганої, тепер ніде на північно-американському континенті не стосують, хоч в деяких провінціях Канади стосували її довдовж десяток років, нпр. в Альберті 43 роки — аж до 1971 року.¹⁰

Добровільну стерилізацію у дорослих умовонедорозвинених практикується тільки тоді, коли вони є інтелектуально компетентні зробити таке далекийдуче рішення. Її не можна стосувати у малолітніх умовонедорозвинених на підставі згоди самих тільки батьків. Суд мусить призначити опікуна і тільки за згодою родичів та судового опікуна суд може наказати стерилізацію, але у своєму рішенні мусить вказати, що вона буде корисна для малолітнього недоумкуватого. Законна властивість родичів у цьому випадку не є абсолютна, як це є у випадку згоди на лікування.¹¹

Неможливо входити в дальші подробиці в часово обмежений панелевій доповіді.

Тому підсумовую сказане, а навіть і те, що ще треба би сказати на цю тему, 12-ма порадами Президентської Ради по Умовому Недорозвиткові для його запобігання:

- 1) Викорінити сифіліс;
- 2) Поліпшити положницьку практику;
- 3) Перевірювати сполучність груп крові;
- 4) Досліджувати розлади метаболізму;
- 5) Запобігати інфекціям вагітних;
- 6) Запобігати передчасності;
- 7) Охороняти вагітних перед радіацією;
- 8) Студіювати аномалії хромосомів;
- 9) Підвищувати стандарт передродової опіки;
- 10) Дораджувати нареченим користати з генетичних порадень;
- 11) Запобігати нещасливим випадкам і травматичним пошкодженням мозку;
- 12) Усувати культурні та соціоекономічні недостачі.

Ціль цієї компіляційної і дискусійної доповіді: показати, що під цю пору, крім широко практикованого запобігання інфекційним та іншим соматичним хворобам, можемо вже не тільки говорити про запобігання умового недорозвитку, але в багатьох випадках, що в них вміємо поставити етіологічну діягнозу, можемо і мусимо те запобігання практикувати, бо умове каліцтво є одною із найповажніших і найкоштовніших проблем у цій багатолюдній країні.

Summary:

Along the trends in modern medical practice directed toward the prevention of infections as well as many non-infectious somatic diseases the application of preventive measures in psychosomatic and psychiatric disorders, and among them especially in mental retardation, has been discussed.

Multiple difficulties in prophylaxis of mental retardation are related to the multiplicity of the factors in its pathogenesis, and to our present limited ability of making an etiological diagnosis in only 1/4 of its incidence.

Examples of the known preventive measures in etiologically diagnosed cases of mental retardation are given.

Twelve preventive recommendations of the Presidential Panel on Mental Retardation and, in view of the magnitude of the problems connected with this mental handicap, the necessity of practical application of the known preventive measures are stressed.

Bibliographical Sources:

- 1 — Stanley Lesse, M. D.: Looking to the Year 2000: out: Today-oriented psychiatry, in: Prophylactic psycho-biosociology (Frontiers of Psychiatry, Vol. 4, No. 18, pp. 1-2 & 11, Nov. 1, 74)
- 2 — Henry Blackburn, M. D.: Prevention: A Challenge and Promise (Medical Opinion, Vol. 4, No. 2, Febr. 1975)
- 3 — Martha Kirkpatrick, M. D.: Southern California Psychiatric News, summarised in Frontiers of Psychiatry Vol. 2, No. 3, p. 2, Febr. 1, 1972.
- 4 — Begab, Michael J.: The Major Dilemma of Mental Retardation: Shall we prevent it? (Am. J. of Mental Deficiency, 78: 518-29, March 1974.)
- 5 — Donough O'Brien, M. D., F.R.C.P: Rare Inborn Errors of Metabolism in Children with Mental Retardation (U.S. Dpt. of H.E.W. Publication No. 2049, Rev. 1970).
- 6 — Jervis, George A: Expanding Concepts in Mental Retardation: A Symposium from the Joseph P. Kennedy, Jr. Foundation (Springfield, Ill. Thomas, 1968.)
- 7 — Cobos, L. F., Latham, M. C. and Stare, F. J.: Will Improved Nutrition Help to Prevent Mental Retardation? Preventive Medicine, 1: 185-94, March 1972.
- 8 — Rhodes, P.: Obstetric Prevention of Mental Retardation. Br. Med. J. 1: 399-402, February 17, 1973.
- 9 — Guenter, K. E., and Estela, L. A.: Rubella Antibody Determination Among Pregnant Women in U.S. Military Communities in Europe. Obst. & Gyn. 37 (3): 343-347, 1971.
- 10 — Gibson, D.: Involuntary Sterilization of the Mentally Retarded: A Western Canadian Phenomenon. Can. Psych. Ass'n J. 19: 59-63, February 1974.
- 11 — Simonaitis, J. E.: Sterilization of a Mentally Retarded Child. J.A. M.A., 229: 843, August 12, 1974.

(«Лікарський Вісник», Рік ХХІІ, ч. 3-4 (78-79) Липень-Жовтень, 1975)

ENGLISH SUMMARY: A NOTE ABOUT THE AUTHOR AND HIS BOOK

Throughout the history of the medical profession its true practitioners have been concerned with not only the physical condition of people, but also their spiritual and social well-being. Indeed, they considered these to be their sacred and self-evident duties.

Ukrainian physicians were in the vanguard of such disciples of Hippocrates. History had it that Ukraine's neighbors tried to subjugate it in order to seize its material riches and appropriate its spiritual treasures, while destroying its people.

But nationally conscious members of the Ukrainian educated class inevitably came to the aid of their nation, devoting in its cause not only the services of their chosen profession, but also all their other God-given talents. One can cite thousands of examples of such strong sense of duty; they would fill many volumes. Without doubt, physicians would be near the top of the list.

This book is a case in point. Its author, the son of peasants, with the unreserved moral support of his parents and family (they were in no position to help him financially), through his own skills and persistent efforts, often going hungry and cold, succeeded in overcoming severe obstacles placed in the way of Ukrainian students by the hostile occupationary Polish authorities, receiving eventually a doctor of medicine degree from the University of Lviv. While a high school and university student, struggling for his very existence, the author of this book was also actively engaged in the national and community life of Western Ukraine. This activity manifested itself mainly in his writings and public speeches on vital issues of Ukrainian life. This was only natural since the author of this book, Doctor Michael Lohaza, has been blessed with a natural journalistic talent; he has, as the saying goes, "a facile pen".

World War Two disrupted all the plans of the young physician. His first-born son and then his wife fell victims to this war, the inhuman conditions under Soviet and later the Nazi occupations, which forced him to flee Ukraine.

In 1951 Dr. Lohaza emigrated to the United States. After a year of initial difficulties typically faced by new immigrants, he obtained a position as staff physician at the State Institution for Mentally Retarded in Syracuse, NY (presently known as the Syracuse Developmental Center). For almost twenty five years, until his retirement in 1976, he held numerous medical and administrative posts at the center.

In his spare time, Dr. Lohaza devoted himself almost entirely to the ser-

vice of the Ukrainian-American community. Thanks to his wide-ranging erudition and the proverbial "facile pen", he writes articles for the Ukrainian press in the United States, Canada and Great Britain on issues of vital importance to the Ukrainian diaspora in order to safeguard and further to enhance its multifaceted development so it could aid its countrymen in Russian-occupied Ukraine, while at the same time enrich the countries of its settlements with elements of the ancient, sophisticated Ukrainian culture.

This book is a collection of articles by Dr. Lohaza which appeared in Ukrainian and partially English-language press, professional journals and periodicals. Also included are his lectures and radio commentaries. These materials are organized according to subject matter: I. Introduction; II. Autobiographical Sketch and My Native Village; III. Standardbearers of Ukrainian Culture; IV. Ukrainian National Anniversaries; V. In Defense of Ukrainian Language; VI. Current Problems of the Ukrainian Particular Catholic Church; VII. Education; VIII. Radio Essays and Commentaries*; IX. Eulogies; and X. Health and Medicine.

In the introduction to this book, Doctor Lohaza writes:

"I enjoy reading the memoirs of other authors. I believe they have great significance for historians and offer an understanding not only of the individual's inspirations and relationships, but also of his contemporaries and his times.

"I am personally familiar with many distinguished individuals who played vital roles in our history who did not leave a single sentence, much less an entire volume of memoirs for posterity. Considering such people is a frightening thought. They lived, they worked for themselves, their people and its cultural heritage, and passed away without so much as bidding their fellow nationals a fond farewell 'until we meet again in a better world'."

This book bears witness to the fact that its author did not squander his talents and that he paid his duty to the spirit of his Ukrainian people, setting a worthy example for future generation to emulate.

Washington, D.C.
May, 1985

Roman Ferencevych

* For more on this, see: "Eighteen Years of Unique Ukrainian Radio Programs", an article in the commemorative almanac *Live, Ukraine!*, published by the Organizations of the Ukrainian Liberation Front, Syracuse, NY. 1978. 80 pp. Library of Congress Catalog Number 79-65439. Dr. Michael Lohaza, editor-compiler. In Ukrainian.

ПОКАЖЧИК ПРІЗВИЩ І ІМЕН

А

Аджубей 162
Айнштейн Альберт 316
Александров Володимир 10
Александрович Маруся 94
Алеськевич Роман 269
Анатолій-Кузнєцов А. 108
Антоненко-Давидович Б. 106
Андрей, митроп. 63, 72, 73, 158,
212, 251, 252, 259, 303
Андруськів Ю. 53
Аронзон 310
Артимишин Богдан 275
Артус Іван 40, 41
Атаманюк Микола 26
Ашурков Е.Д. 311

Б

Багряний Іван 125
Байрон 55, 66
Балей Степан 10
Бандера Андрій, о. 243
Бандера Олександер 229
Бандера Степан 219-221, 229, 241-
248, 250
Баншіков Василій 308
Барановський Роман 31
Барвінський Олександер 302
Барі Едвард 52
Барка Василь 272
Барнич Ярослав 190
Баррон Джан 318
Басараб Ольга 216
Бац Гльорія 150
Бачинський Лев 83
Бачинський Леонід 212
Бачинський Марко 83
Башуцька Славця 62, 93
Бегаб Михайло 330
Безкоровайний 151
Бек Адолф 24

Бердник Олесь 45
Бережницький Іван 301-303
Берест 286
Белей Іван 260
Бетговен 87
Бирдік Евген 127
Бігус Богдан 175
Біланич Іван, о. 282
Білас Ростислав 31, 256-258, 302
Білиловський Кесарій 10
Білогруд Іван 93
Білозор Володимир 257, 302, 303
Білозерський В. 53
Білозерська Олександра (Барвінок
Ганна) 56
Бішко Євген 269
Блавацький Володимир 86
Блекбірн Генрі 330
Боберський Іван 212, 254
Бобик 42
Бобикович 101
Богайчук Ірина 59
Богатюк Мотря 102
Богатюк Микола 92, 100, 102, 103
Богатюк Юрій 93
Богач Евстахій 40
Богачевський Константин, митро-
полит 215
Богомолець Олександер 294
Богун (полк.) 204
Бойчук Дмитро 41
Болозовська Стефа 93
Бонапарте Наполеон 202
Борачок Маріян 151
Бордуляк Тимотей 89
Борисенко Віктор 204
Боровиковський 272
Бортнянський Дмитро 151
Боцонь Тома 150
Бринздя Надя 62
Будзиновський Вячеслав 85
Будзяк Ірина 58
Бурачинський Андрій 302

Бурачинський Тит 286, 301, 303
Бускарен А. 101, 102, 151
Бутенко Володимир 93
Бутович Микола 215, 265
Бучко Іван, Єп. 26

В

Вавелко Степан 62
Валуєв Пйотр 111, 129
Ван Беерс 106
Вайгль Рудольф 24
Варварів К.В. 134
Василів-Корнилів М. 286
Васілевська В. 203
Вахнянин Мирон 257, 301, 303
Вахнянин Остап 212
Вашінгтон Джордж 102, 141, 185,
 186, 202
Величко Ліда 58
Величко Михайлина 94
Венкенбах 257
Вересаєв Вінкентій 10
Верига Василь 275
Вертипорож 29
Вертишин Йосиф 62
Виговський Іван 96, 207, 226
Винничук Гриць 41
Вишенський Іван 66, 72, 73
Вишневський Володимир, о. 215
Вілбур Гарвей Бакхус 324, 325,
 328
Віленський І. 101
Вілсон Вудро 96, 187
Вітовський Дмитро 226, 256
Воєвідка Кость 260, 302, 303
Возняк Ганя 59
Возняк Ірка 62
Войтович Андрій 62, 93
Войтович Ліда 94
Войтович Фалина 92, 272
Войтович Юрко 62
Володимир Великий, св. 269, 271
Волш Віліям 101, 150
Воляник Дмитро 41
Волянська Людмила 60

Волянський Олег 271
Воробець Тома 286, 303
Воробкевич С. 130
Вортіс 310
Врублевський Микола 57

Г

Гаврилишин Ілля 215
Гаврилів Юрко 23
Гайворонський М. 101
Гайне 66
Галібей Христя 62, 93
Галичин Дмитро 215
Гаммершляг Леон 79
Гаморак Кирило, о. 83
Гаморак Ольга 83
Гантер 190
Ганківський Володимир 303
Гарматій Гриць 301
Гапій Осип 93
Гасин Олекса 26, 229
Гвозда Іван 103
Гендлін Джан 101
Гендріксон Роберт С. 166
Германюк Максим, митроп. 117
Гіпократ 320
Гірняк Йосип 190
Гірт Норман 315, 316
Гітлер 315
Глібів 272
Глібович Олена 101
Глібовицький Теофіль 40
Глива Іван 320
Гмирия Борис 203
Гнатишин А. 101
Гов 328
Годованець Микола 272
Голланд Джіммі 316
Головінський Василь, о. 282
Гольмс Олівер В. 10
Гольцкнект 257
Гомер 66
Гончар 114, 115
Гончаренко Ніна 204
Горбачевський Іван 10, 286, 301

Горинь 112
Городецька Дарка 58
Городецький Ілля 57, 58, 60, 92,
149, 150, 187
Горська Алла 45
Гребінка 272
Грізний Іван 98
Григоренко Петро 318
Григорович В. 51
Гриневецький Володимир 29
Гриневецький Іларіон 29
Гриневичева Катря 89
Гришко Михайло 204
Грицай — Перебийніс Дмитро 26,
229
Грицик Леся 62, 93
Грицик Степан 269
Гробельний Осип 260
Грушевський Михайло 97, 194,
203
Грушкевич Ярослав 260
Гузар Володимир 301
Гулак Микола 53
Гурська Валентина 272
Гурська Олеся 93
Гурський Яків 57, 92, 271-273
Гусак Надя 59, 61
Гюго 77

Г'

Ганді Магатма 43
Геник-Березовський 26
Гете В. 55, 66, 77, 187
Гижя Михайло 262-264
Глінська Марія 150
Годжак Ігор 93
Годжак Микола 230
Годжак Степанія 61, 82, 93
Голембійовський Іван 18, 19
Гольдич Марія 150
Гошуляк Осип, о. 275
Грефнери (родина) 30
Грипа Марта 93, 191
Гудзяк Борис 62, 93

Гудзяк Олександер 60, 149, 150,
152
Гуйннес 299

Д

Данило (король) 103, 104, 175, 226
Данилюк Михайло 10, 134, 285
Данкевич Константин 199, 203
Дараган Андрій 190
Де Валера 43
Де Гар Рожер Мартен 10
Дед'ко Дмитро 105, 175
Демуцький 101
Джевіцкі 39
Джервіс Джордж А. 332
Дзерович Маркіян 257
Дзюба Іван 112, 122, 129
Дзюба Степан 189
Джуль Павло 11
Діллінгер 232
Діллон Роберт, о. 150
Діfenбейкер 189, 190, 219
Дмоховський Степан 31
Добротвір Дмитро 260
Добрянський Лев 297
Дозорський Ярослав 28
Долинський Мар'ян 301
Долинський Роман 215
Донцов Дмитро 25, 250
Дорошенко Володимир 10
Дорошенко Михайло 201
Дорошенко Петро 226
Драган Антін 12
Дрималик С. 286, 301-303
Дубчек 17, 318
Дудко Федір 12, 266
Дужий Микола 26
Дулі Том 10
Дупляк Микола 150
Дурбак Іван 101
Дурбак Іван-Роман 101
Дурделло Е. 286
Дядинюк 265

Е

- Ебінс Крафт 106
 Езоп 272
 Емануель Віктор 43
 Енгельс 196
 Еріо 79

Є

- Єржківська Євгенія 59, 92, 94, 271
 Єржківський Очерет Микола 59,
 269
 Єржківський Олег 271
 Єрстенюк Дмитро 24

Ж

- Жизневський Олександер 31
 Житкевич 265
 Жмур Богдана 59
 Жовнір-Клос Степанія 101
 Жовніренко Ліда 62, 92, 93
 Жолоб Світлана 62

З

- Завадович Роман 62
 Заваликут Іван 57, 100, 269, 271,
 278, 280
 Заваликут Марія 280
 Загребельний Семен 31
 Зайцев Павло 50, 51
 Заливаха 112
 Зарицький Мирон 31
 Зарицький Орест 302
 Зарічна Маруся 62, 93
 Зачкевич Рома 93
 Заяць Богдан 275
 Заяць Ольга 275
 Заяць Петро 275
 Заяць Степанія 275
 Зельський Ігнат 269
 Зінкевич Аркадій 13
 Зінько, о. ЧСВВ 118
 Зіперштейн 310

І

- Іван ХХІІІ, папа 146
 Іванович Володимир 272
 Іванчук Роман 115
 Івасюк Володимир 11
 Іден 105
 Ікер-Іван Керницький 288
 Ільницький Василь, о. 40
 Ілляріон, митроп. 189
 Ітард 328

К

- Кадлуб Василь 41
 Калинець Ігор 45
 Калита Іван 98
 Каменецький Юліян 212, 287
 Каменюк Текля 92
 Камінський Анатоль 275
 Кандиба-Ольжич Олесь 10, 229
 Караванський Святослав 45, 312
 Кардинал 275
 Карпевич Богдан 215
 Карпишин Павло 252, 230
 Кархут Василь 10
 Катерина II 98
 Качмар Маруся 61, 62, 93
 Кашубинський Василь 28, 303
 Кеннеді, о. 232
 Киверчук Юрій 230
 Киркпетрік Марія 330
 Китастий Григорій 237
 Кібзей 285
 Кітс Джан 10
 Кіцак Іван 150
 Кіянка Іван 150
 Кладочний Осип, о. 30
 Климентій, папа 155
 Климів Іван 26
 Кліш Ярослава 229
 Клюфас Галина 93
 Клюфас Уляна 93
 Клюфас Христина 62
 Книш Ірина 110
 Книш Зиновій 26

Кобилянська Ольга 68, 84
Кобринський Володимир 301
Ковалів П. 107
Когутяк Володимир 260
Когутяк Іван 40
Когутяк Марія 271
Козак Михайло 260
Козак Соломія 260
Козакевич Олександер 300, 301, 303
Козачковський Андрій 11, 51, 53
Козіцький Микола 25
Козяк Тимотей 25
Колодзінський Михайло 26
Колодій Ангелина 94
Коляска Іван 108, 110, 122, 128
Коновалець Євген 222, 226, 242, 245
Копистянський Адріян 18
Копко Ігор 59
Копко Юліян 57
Кордюк Юліян 303
Коренець Стефа 303
Коржинський Степан 26, 303
Корибутяк Степан 89, 324
Корнилів Микола 10
Корнійчук А. 205
Коротич Віталій 11
Кос Осип 301
Кос Михайло 301
Косач-Борисова Ізидора 92
Костомарів Микола 53
Косяк Ліда 62, 94
Котляревський 82
Кохан Христина 93
Коцюбинський Михайло 84, 89
Кошиць 270
Кравс Степан 152
Кравців Богдан 26
Кравченко Люда 272
Крамар Євген 319
Красівський Зиновій 319
Кречмер 50
Кривоніс 203
Крилов 272
Крилова Ірина 58

Криницька Таня 216
Кричевський Микола 215
Крічтон Джан 10
Кромвел Олівер 202
Кронін 10
Крук Євген 101, 102, 151
Круль (родина) 29
Крупа Теодозій 10
Крушельницькі, брати 21
Крушельницький Антін 84, 89
Кузеля Зенон 151
Кузьма Мирон 150, 152
Кук 10
Кукавака Михайло 319
Куницький, о. 212
Кунцевич Йосиф, Єпис. 20
Куліш Панько 49, 55-57
Кульчицька Антонія 39
Кульчицький Клим, о. 16, 39-41
Курилко Анна 152
Курило Євген 63
Купровська Ганя 59
Купровська Ірина 59
Купчинський Роман 101
Куровець Іван 301-303
Куцик Василь 26, 286
Кучер Степан 260
Кушінг кард. 232
Кушнір Василь, о. 189

Л

Лаврівський Олександер 24, 28
Лавришин 3, 275
Лапичак Тома 10
Лах Іван 25
Лебідь Микола 244, 275
Лев (князь) 104
Левицька Оксана 216
Левицький Зиновій 301
Левицький Модест 10, 89
Левицький Осип 19, 212
Левицький Северин-Сірий Лев
210-212, 215, 216
Ледерер Віліям 127
Лемик Микола 26, 243

Ленець Володимир 260
Ленін 98, 111
Лепкий Богдан 86, 87, 91, 251
Лессі Стенлі 330
Ленчик Василь 146, 151
Лессінг 282
Липа Іван 10
Липа Юрій 10
Лішак Вілліям 150
Лінкольн Авраам 197, 237
Лобко Василь 112
Логаза Анна 14
Логаза Варка 42
Логаза Василь 14
Логаза Григор 14
Логаза Дмитро 40
Логаза Марія-Головка-Шафранська 13, 36, 57, 92, 93
Логаза Микола 15
Логаза Михайло В. 7, 9, 42, 57, 102, 149, 271, 272, 275, 303, 314 337, 338
Логаза Михайло Д. 39
Логаза Онуфрій 39
Логаза Пилип 14
Логуш Роман 93
Лоза Михайло 4, 13
Лозинський Дмитро 58
Лозинський Степан 62
Помбарді Таркі, Н.Й. сен. 150
Лофтон Джан 315
Лукасевич Євген 10
Лукачик Вілліям 101
Лукашевич Йосиф, о. 271
Лукіяненко Левко 45
Лунь Франц 31
Лунц Даниїл 315, 318
Лупиніс А. 319
Луців Володимир 63
Луцький 91
Луцький Мирон 218
Луцький Остап 268
Луцькович Олена 58
Любчак Осип 24, 31
Людвік XII 43
Ляфонтен Жан 272

М

Маєр (родина) 29
Мазепа Іван 63, 96, 97, 175, 207, 222, 224, 226, 249
Мазурик Ганя 93
Мазурік Оля 61, 62, 93
Майклс Ф.М. 152
Майкович Василь 150
Маковей Осип 89
Максим, митроп. 189
Максимець Богдан 274, 276
Максимець Василь 274
Максимець Дзвінка 275
Максимець Левко 275
Максимець Марія 274
Максимець Марта 275
Максимець Олесь 275
Максимець Рома 275
Максимонько Леонтій 302, 303
Макух Іван 41
Маланюк Осип 260, 302
Малецький Мирослав 275
Маляр Павло 92
Маркс 196
Мартович Лесь 68, 82, 84, 89, 91
Масютко 108, 112
Матіашек 260
Мацкевич, о. 44, 45
Мацьків Володимир 107, 134
Мек Артур, ген. 296
Мельник Андрій 62, 244
Мельниченко Василь 42
Мельниченко Михайло 40
Мешко Оксана 320
Микитин Константина 92
Микитин Михайло 230
Микитюк 256
Микола I 50, 54
Миколаєвич Галія 62, 94
Миколаєвич Ірина 93
Мирний Панас 106
Мирон Дмитро 26
Митрінга Іван 26
Михайлів Іван 62, 93
Мишуга Лука 177, 178

Мілян 260
Міхновський Микола 59, 271
Міцкевич Адам 55, 82
Мовчан Юліян 10
Могила Петро 201
Мойсей (бібл.) 195
Молодовець Степан 31
Момбеллі 50
Монастирський Еміль, о. 150
Монастирський 40
Мономах Володимир 226
Мончак, о. ЧСВВ 118
Мом Сомерсет 10
Мороз Валентин 45, 212, 297, 299, 319
Москаль Роберт Михайло, Єп. 282
Мудрий Ярослав 96, 153, 175, 207, 226
Музика М. 286, 302, 303
Мулрой Джан 101, 150
Муравйов 172
Мягкий Зенон 149-152, 269

Н

Набатов 52
Навроцька Дарія 212
Назаренко Дмитро 61, 62, 93
Назаренко Ніна 62
Невестюк Яків 10
Недільський Богдан 260
Недільський І. 93
Немежицький Микола, о. 271
Никифоряк Сава 19, 212
Ніль, Єп. 252
Новохатько Ніна 58
Новохацький 151

О

Оберлендер 247
Огірко Петро, о. 150
Овчарський 212
Огієнко Іларіон, митроп. 117
Одрач Федір 81

Озаркевич Евген 286, 301, 303
Озерний 212
Окунєвський Ярослав 10, 301
Окунєвська-Морачевська Софія 10
Олесницький Богдан 10, 30
Олесницький Юліян 39
Олесь Олександер 126
Омелян Григорій 93
Опар Оля 94
Орвел 109
Орлик Пилип 97, 98
Орлов Олексій 50, 53, 54
Ортинський Любомир 215
Осінчук Роман 9, 10, 13, 26, 257, 286, 300, 302
Осташ Василь, о. 150, 269
Осьмомисл Ярослав 175, 226
Охримович Василь 26

П

Павлів Микола 230
Павло VI папа 151, 152, 155, 156
Павлов 314
Павлюх Гнат 19, 212
Пакуляк В. 134
Палій Андрій 215
Панчишин Маркіян 26, 286, 302
Паріс Гастон 166
Парнас Яків 24
Парфанович Волчук Софія 10, 24, 26, 286, 302
Пасіка Володимир 10
Пастернак Ярослав 261
Паустовський Константин 113
Пахівна 40
Пачовський 91
Пашницький Василь 26
Пеленська Стефа 274
Первозваний Андрій 153
Перла Йосиф 62
Петлюра Симон 75, 96, 222, 226, 242
Петро I 98
Петров Олексій 53
Петрунів Михайло 35, 42

Петшиковський Александр 177
Перацький 243, 263
Пилипшин Степан 150
Пиндус Степан 275
Пирогович Павло 150
Питлик Богдан 256, 257
Пігуляк Іван 57, 58, 92
Підгайна Анна 274
Підгайний Богдан 274-277
Пінкасевич Михайло 58, 150
Пісецький Гриць 26, 28
Плавюк Микола 134
Плахотнюк Микола 11, 319
Плешкан Олена 83
Плющ Василь 10
Плющ Леонід 318
Повел Байден 211, 254
Погорецький Андрій 24, 27
Подгорний 162
Подолинський Олександер 24,
286, 303
Подюк Іван 83, 269
Полотнюк Евгеній 26, 229
Полотнюк Платон 229
Полотнюк Гробельна Наталія 260
Полотнюк-Пристай 260
Полтава Леонід 126
Полянські 29
Помірко Володимир 26
Посипайлло Іван 92, 93, 271, 272
Потульницька Зінаїда 94
Потульницький Олексій, о. 271
Пришляк Біянка 274
Пришляк Корнель 275
Пришляк Лука 274
Пришляк Матей 274
Пришляк Стефанія 275
Прокопенко Гаврило 124
Проскуренко Микола 150
Прибила Володимир 268
Процик Нестор 34
Пундій Павло 11
Пушкін 66
Пясецький Андрій 214, 229

Р
Равлик Іван 26
Радивил Олександер 33
Радзикевич Володимир 89
Радошицький, о. 266
Раковський Іван 302
Рафальський В. 319
Раш Бенджамін 10
Решетило Т. 286
Ривар Ольга 58
Рильський Максим 126, 287
Рись Маруся 62, 93
Рихло Іван 302
Ріль Г. Вільгельм 10
Роблін 189
Романенчук Богдан 26
Романюк Іван 150
Рондяки (родина) 29, 30
Рубич Іван 282-284
Рубич Ірина 102, 152, 280, 281
Рубич Мира 61, 62, 93, 272, 283
Рубич Михайло 57, 149-152, 280,
281, 283
Рубич Наталія 272, 283
Рубич Тарас 283
Руданський Степан 10
Руденко Микола 45
Русов Юрій 215

С
Сабат Микола 18, 19
Савицький Юрій 130
Сагайдачний Конашевич Петро
201
Саєвич 212
Салабан Богданна 31
Салабан Володимир 31
Салабан Дора 31
Салій Зиновій 100-102, 150
Саляк Василь 280, 281
Саляк Нана 280
Саляк Олесь 280

Саляк Рома 280
Сверстюк Євген 114
Свенціцька Христина 93
Свідерський Володимир 302
Свістель Марія 268
Свістель-Марковська Марія 268
Свістель Тарас 268
Свістель Франц 267
Свістель Юрій 269
Світличний Іван 45, 112
Сворак Андрій 39
Сворак Василь 42
Сворак Дмитро 42
Сворак Микола 41
Сворак Панько 40
Сєгвін Едвард 324, 328
Семаньків Дмитро 41
Семигінівський 260
Семчишин Михайло 25, 31, 34, 280
Сендлер 310
Сеник-Запорізький Олекса 271, 273
Сеник Надія 94, 271, 272
Сеник Оксана 61, 93, 272
Сенишин Лев 26
Сенишин, митроп. 161
Сенютович 260
Сергієнко Олександер 45
Середницький Андрій 62, 93
Середович Василь, о. 92, 100, 102, 250, 269
Середович Марко 62
Середович Михайло 57, 58, 92, 150, 271, 273
Сидорович Мирон 57
Симоненко Василь 47-49, 111, 112
Сілд 310
Січинський Денис 93
Скала-Старицький Мирослав 190
Сковорода Григорій 201, 272, 293
Сліпий Йосиф, патр. і кард. 9, 11, 73, 129, 134, 135, 137, 141, 144, 146, 149, 150, 152-156, 159, 160, 162, 163
Сліпчук Петро 172

Смальстоцький Роман 85
Смик Богдан, о. 150, 158, 252, 271
Смик Володимира 252
Смик Євген 252
Смик Мирон 252
Смик Петро, о. 251, 252
Смик Роман 252
Смик Ростислава 251
Соколик Ярослав 275
Сокольський Остап 275
Сократ 295
Солженіцин Александр 315
Сологуб Петро 31
Сологуб Сергій 31
Сорока Михайло 45
Сочинський Ростислав 10
Сошенко Іван 52
Спелман, архиєп. і кард. 145
Сталін 98, 204, 233, 238, 315, 318
Старосельська Хамула Катерина 266
Стаховський Лев 10
Стаховський Микола 10
Стар Михайло 190
Стефанік Василь 8, 11, 15, 68, 80-91
Стефанік Семен (батько) 81, 83
Стефанік-Кейван Оксана 81
Стефанік Кирило 83
Стефанік Юрко 83
Стефанків Василь 39
Стефанюк Володимир 260
Стещенко Кирило 93
Стецько Ярослав 247
Столярчук Григорій 125
Струк Евстахій 26
Струк Остап 229

Т

Тарнавська Маруся 62, 93
Тарнавська Стефанія 252
Тарнавський Володимир, о. 252
Тарнавський Омелян 275
Танячкевич Кость 302
Тарнович-Бескид Юліян 26

Тарнович Олександер 26
Темний Василь 98
Тереля Йосип 319
Терлецький Микола 257
Тиктор 256
Тимків Славця 62, 93
Тимченко Галія 59
Тимченко Петро 58, 59
Тимчишин Микола 25
Тимяк Богдан 152
Тисовський Василь 217
Тисовський Матильда 217
Тисовський Степан 212, 217
Тисовський Олександер — ДРОТ
 210-212, 216-218, 253
Ткач Мирон 94
Ткач Павло 150, 230, 284
Тришневський Євген 301
Троцюк В.А. 152
Троцюк-Козлюк Петро 319
Трускавецький Михайло 39
Трускало Тихон 57
Тур (козак) 204
Тургенієв Іван 10
Туркевич Лев 190, 215
Тушицький Омелян 31

У

Українка Леся 8, 68, 80, 88, 90,
 92, 93, 109
Урбан VIII, папа 158
Ушинський Кость 106

Ф

Фарміга-Фалендиш Катерина 226
Федорович Богдан 58, 62
Федорович Ігор 62, 93, 272
Федорович Маркіян 62
Федорович Оксана 62, 92
Ференцевич Роман 4, 13, 338
Филипович Володимир 301
Фіголь Іван, о. 18, 20, 23, 39
Фіголь Танас 22
Філяс Осип 303

Фішер 51
Фоменко Микола 101, 215
Франко Анна 73
Франко Іван 8, 35, 45, 46, 64-78,
 80, 82, 84-86, 88-90, 100, 104,
 109, 175, 180, 194-196, 236, 262,
 279
Франко Петро 212
Франко Тарас 67
Фрідль Герман 10
Фройд 310

Х

Хамула Богдан 266
Хамула Володимир 31, 266, 267
Хамула Галина 266, 267
Хамула Євген 266
Хамула Катерина 31
Хамула-Логаза Марія 27, 266
Хамула Михайло 27, 264, 265
Харкевич Мирослав 11
Хвостек 257
Хиляк Сергій 24
Хмельницький Богдан 95-97, 105,
 175, 199-204, 207, 222, 224, 226
Хмельницький Михайло 201
Хмілевська Іванна 262
Хмілевська Ліда 262
Хмілевська Марія 262
Хмілевський Володимир 262
Хмілевський Ярослав 259-262
Хоменець Дмитро 41
Хомин Михайло 22, 25
Хомишин Григорій, Єп. 20
Хоткевич Гнат 89
Хрептовський Ахіль 42
Хрептовський Петро 42
Христіян III 43
Хрушцов Нікіта 98, 204, 206, 219,
 232, 233, 236, 238, 239, 245, 319

Ц

Цитович Іван 124
Ціпановський Іван 301

Цюнки (родина) 29
Цюнь 265

Ч

Чайківський Юліян 12, 18, 21
Чайковський П. 93
Чаплинський 201
Чачковський Л. 261
Чепіга Іван 19
Черемшина Марко 84, 89, 91
Черніга Іван 19
Чернішов Василій 316
Чехов Антон 10
Чмола Іван 212
Чолган Іляріон 10
Чоломбітько М. 111
Чорновіл Вячеслав 45, 112, 122
Чорнодольський Андрій 133
Чупринка Тарас — див. Шухевич
Роман

Ш

Шаран Роман 4, 13, 57, 150
Шаран Марта 62, 63
Шанковський Лев 101, 102
Шараневич Володимир, о. 275
Шарко Ірина 41
Шарко Ярослав, о. 39
Шашкевич Маркіян, о. 104, 146
Швайцер Альберт 10
Шевців Іван 41
Шевченко Ватоломей 51
Шевченко Григор 50
Шевченко Іван 50
Шевченко Марія 50
Шевченко Тарас 8, 11, 25, 43, 45-
61, 63, 64, 66-68, 74, 75, 77, 80,
85, 86, 88, 89, 96, 98, 106, 109,
111, 116, 129, 132, 141, 145, 146,
151, 171, 173, 177, 180-195, 339
Шевчукевич Опанас 290
Шекспір 55, 77, 187

Шеремета Іван 152
Шептицький Андрей, митроп.
див. Андрей
Шіллер 55
Шимонович Владислав 24
Шингер Карль 10
Шипайлло Ярослав 39
Шкварко Іван 23
Шкорута Дмитро 40, 41
Шлезінгер 257
Шмандюк Йосиф, Єп. 137, 147,
149-151
Шніцлер А. 10
Шоловка Йосиф, о. 57, 101, 102,
150, 151, 269
Шопен 93
Шпірук Павло, о. 92, 102
Штикало Дмитро 26
Шухевич Роман — Тарас Чуприн-
ка 211, 222-227, 229, 242
Шухевич Юрій 45
Шухевич Юрій Р. 229

Щ

Щасний-Сельський Фелікс 301
Шуровський Володимир 257, 302

Ю

Юзик Павло 119
Юнг 50

Я

Якимів Дмитро 40
Яловий Григорій 57, 59
Янович Володимир 260, 261, 301
Ярема А.П. 152
Яросевич Роман 260
Ятолд Якуб 46
Яценків Володимир, о. 29, 30
Яцків Михайло 84, 89

З М И С Т

	Сторінка
Вступне слово — д-р мед. Роман Осінчук	7
Передмова — Лікарі-автори	10
«Таке то в нас життя...» (Автобіографічний нарис)	14
Село Підпечари	38
В ПОШАНУ КОРИФЕЇВ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВОЇ КУЛЬТУРИ	
Тарас Шевченко — Батько Української Нації	43
Здоровий стан Тараса Шевченка	50
Арешт, допити і засуд Тараса Шевченка	53
Панько Куліш — друг Шевченка і визначний український письменник	55
Шевченківський Ювілейний Рік у Сиракузах, Н.Й.	57
Ювілейні Шевченківські Святкування в Сиракузах, Н.Й.	58
Молоді Сиракюз — в поклоні Шевченкові	61
Іван Франко — у сторіччя народження	64
45-ліття смерти І. Франка	75
102-гі роковини народження І. Франка	77
Василь Стефаник — мистець слова і презентант української новелі	80
Василь Стефаник — на хвилях етеру перед 25-річчям смерти	89
Сиракюзи відзначили 100-річчя народження Лесі Українки.....	92
З НАГОДИ НАЦІОНАЛЬНИХ РОКОВИН	
Українські державницькі традиції	95
Золоті роковини Державності й Соборності в Сиракузах, Н.Й.	100
Львів — місто Українського Листопаду	103
В ОБОРОНІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
Рідна мова — там і тут	106
Поети про рідну мову	124
В обороні рідної мови — на хвилях етеру	127
Щераз: рідна мова — Божий наказ!	130
ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОМІСНОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ	
Чого очікуємо від СКВУ?.....	134
Проблема національної відповідальності: богослужебна мова в УКЦ-ві	136
Проблеми Української Католицької Церкви й української мови в Америці	141
Роля УКЦ-ви в діаспорі	146
Звернення до Преосв. Владики Йосифа Шмондюка в справі впровадження англійських богослужб в парохії св. Івана Христителя у Сиракузах, Н.Й.....	147

Концерт-бенкет громад Сиракюзи-Обури, Н.Й. у пошану Верховного	
Архиєпископа Й Кардинала Кир Йосифа	149
Щаслива путь прочанам до Риму	152
В першу річницю Синоду Української Католицької Церкви в Римі	155
Теперішній стан змагань за встановлення Патріархату УКЦеркви	157
НА ВИХОВНІ ТЕМИ	
Виховання взагалі, а національне зокрема	164
Інтерпретація Пластового Обіту	168
ЕСЕЇ І КОМЕНТАРІ В РАДІО-МОВЛЕННЯХ	
Крути	172
Щераз: — Крути — в 44-ту річницю	174
42-ї Листопадові роковини	175
45-річчя Листопадового Зриву	176
Свято Державності в 48-у річницю	178
День Героїв	180
Напередодні столітнього Ювілею Тараса Шевченка	181
Свято Української Державності в Шевченківському році	184
Шевченківські Ювілейні святкування у Сиракюзах	186
Вражіння участника Шевченківських Святкувань у Вінніпегу	188
Наша жертвенність на Пам'ятник Шевченка у Вашингтоні, Д.К.	192
101-ший рік народин Івана Франка	194
В десятиріччя Тижня Поневолених Націй	197
В 300-ліття смерті гетьмана Богдана Хмельницького	199
Гетьман Богдан Хмельницький	201
Пояснення уривків із опери «Богдан Хмельницький»	203
Державні акти 22-их Січнів	205
Свято Української Державності	207
Посвячення прапора 26-го ООЧСУ в Сиракюзах	208
45-ліття Українського Пласти	210
50-ліття Пласти і посвячення курінного прапора в Сиракюзах	213
Смерть проф. Северина Левицького — Сірого Лева	215
Відхід до вічності проф. д-ра Олександра Тисовського — ДРОТ-а	216
Вбивство Степана Бандери	219
Свято УПА і Степан Бандера	220
Генерал Тарас Чупринка	222
Генерал Роман Шухевич — Тарас Чупринка — Командир УПА	
і пластун	224
Вступне слово на Громадській Академії в честь сл. п. Романа	
Шухевича	226
20-ліття УПА — Привіт Організаціям Визвольного Фронту від	
Пластової Станції	228
Передача прапора 26-го Відділу ООЧСУ	230
«Казнь» — спомин про совєтські вибори — з нагоди приїзду	
Хрущова до ЗСА	232

The Hungarian Revolution	236
Recovered from Blindness	239
ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ ПРО ВИЗНАЧНИХ СПІВГРОМАДЯН	
Св. п. Степан Бандера (1909 — 1959)	241
Бл. п. о. радник Петро Смик на Службі Богові й Україні	251
Жалібний Апель на Вічну Ватру св. п. проф. Олександра Тисовського — ДРОТ-а (1886 — 1968)	253
Доктор Ростислав Е. Білас	256
Д-р Ярослав Хмілевський (1895 — 1965)	259
Михайло Гижка (1902 — 1964)	262
Михайло Хамула (1885 — 1969)	264
Д-р Франц Свістель (1887 — 1966)	267
Микола Єржківський-Очерет (1894 — 1967)	269
Олекса Сеник-Запорізький (1915 — 1968)	271
Інж. Богдан Підгайний (1906 — 1980)	274
Велилюдний похорон інж. Богдана Підгайного	275
Дружне слово покійному інж. Богданові Підгайному в останню путь	276
Моя грудка землі на домовину сл. п. мец. д-ра Івана Заваликута (1885 — 1975)	278
Мгр. фармації Ірина Рубич (1920 — 1982)	280
Св. п. поручник Іван Рубич (1922 — 1971)	282
НА ЗДОРОВНІ І МЕДИЧНІ ТЕМИ	
Головні гріхи проти охорони здоров'я	285
Як запобігати передчасному старінню	293
Горе — Голод — Голодівка	297
Два Срібні Ювілеї (До історії Українського Лікарського Т-ва у Львові)	300
Авторська ідентифікація у чужомовній літературі та оцінка власного журнала	304
Московська психіатрія на службі режиму	308
Умовий недорозвиток як національна проблема ЗСА і головні напрямні його реабілітації	320
Причини умового недорозвитку	324
Проблеми пристосування і поведінки недоумкуватих підлітків	326
Запобігання в умовому недорозвитку	329
English Summary: A Note about the Author and His Book — Roman Ferencevych	337
Показчик імен	339
Зміст	350

ЗАВВАЖЕНІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ

(Виправити перед читанням)

Сторінка	Рядок	Видруковано	Має бути
13	3 знизу	Шафранській	Шафранській
52	13 знизу	огрічною	органічною
58	3 знизу	Луцькович	Лучкович
71	16 згори	прицювати	працювати
74	9 згори	бу	був
76	5 згори	любці	людці
82	18 знизу	Айн,	Айн
96	5 знизу	Укаріни	України
101	2 згори	Шоловкою	Шоловкою
124	10 згори	крудях	грудях
126	1 згори	ВІЛІВ	ВІКІВ
167	6 згори	Національє	Національне
176	14 згори	Насвітліші	Найсвітліші
177	21 згори	світа	світу
184	12 знизу	підметкість	підметність
188	7 знизу	чверть-мілійонове	чверть-мільйонове
191	8 згори	товаришасть	товаришать
200	9 згори	сорокміліоновий	сорокмільйоновий
200	1 знизу	про	при
202	5 знизу	Джорджом	Джорджом
208	1 згори	збройний	збройний
246	19 знизу	противників	противників
274	4 згори	здобувли	здобувши
296	22 згори	сає	своє
311	9 згори	численнях	численних
319	9 згори	Кульпаркові	Кульпаркові
323	5 знизу	будунині	будуччині
324	13 згори	надорозвою	недорозвою

